

16. YÜZYILDA
BİR NAZİRE ŞÂİRİ
SEBZÎ
VE
NAZİRELERİ

16. YÜZYILDA
BİR NAZİRE ŞAİRİ
SEBZÎ
VE NAZİRELERİ

İBRAHİM HAKAN KARATAŞ

Bogazici University Library

39001101358847

14

BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ
2001

İÇİNDEKİLER

Önsöz	v
Abstract	vii
Kısa Özet	viii
Çeviri Yazı Şeması	x
Kısaltmalar Listesi	xi
Tablolar Listesi	xii
A. Sebzî'nin Hayatı ve Edebî Kişiliği	1
1. Sebzî'nin Hayatı	1
2. Sebzî'nin Edebî Kişiliği	2
B. Gazellerin İncelenmesi	6
1. Dîvân Edebiyatında Nazire, Nazirecilik ve Sebzî'nin Nazireleri	6
a. Dîvân Edebiyatında Nazire ve Nazirecilik	6
b. Gazellerin Toplandığı Mecmualar	7
c. Sebzî'nin, Gazellerini Tanzir Ettiği Şairler	10
2. Gazellerin Şekil Bakımından İncelenmesi	12
a. Nazım Biçimi	12
b. Vezin	14
c. Kafiye	15
d. Redif	18
3. Gazellerin Edebî Açıdan İncelenmesi	19
a. Dili ve Uslûbu	19
b. Edebî Sanatlar	21
c. Sosyal İçerikli Beyitler	24
d. Karşılaştırmalar	29

C. Transkripsiyonlu (Çeviriyazılı) Metin	38
1. Metin Tespitinde Göz Önüne Alınan İlkeler	38
2. Transkripsiyonlu (Çeviriyazılı) Metin ve Günümüz Türkçesine Mensur Çevirisi	39
Ç. Sonuç	211
EK (Yetim Alî Çelebi'ye ait bir gazel)	213
D. Mikrofilm Örnekleri	214
E. Dizin	217
1. İnceleme Dizini	217
2. Metinde Özel İsimler Dizini	218
3. Tamlamalar Dizini	219
Kaynakça	226

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans dersleri aldığımız günlerde tez söz konusu olmaya başladığında değerli hocalarımla konu belirlemek üzere konuşmalarım oldu. Bu konuşmalarda Eski Türk Edebiyatı üzerine genel perspektif kazanabilmek ve metin tespiti-inceleme konusunda ciddi bir çalışma yapmak ön plana çıktı.

Bu dikkatler ışığında o günlerde 15. yy. Şairi Çâkerî ve Dîvânı üzerine çalışmalarını sürdüren Hatice Aynur'un teklifiyle, daha önceden M. Ali Tanyeri tarafından büyük bir kısmı toparlanmış olan Sebzî'nin şiirlerinin toplanması ve dîvânının oluşturulması benimsendi. Prof. Dr. Günay Kut'un uygun bulmasıyla bu teze başlandı. Ancak Sebzî'nin toplanan bütün şiirlerinin nazire mecmualarından alınmış olması ve tamamının gazel olması bir dîvân oluşturmayı mümkün kılmadı. Dolayısıyla bu çalışma "Sebzî'nin Toplanan Nazireleri" olarak adlandırıldı.

Sebzî 16. yy. şairlerindendir. Zamanında iyi tanınan bir şairdir. Bu tez onu ve toplanan nazirelerini konu almaktadır.

Bu çalışma 5 ana bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde Sebzî'nin hayatı ve edebî kişiliğine dair bilgiler derlendi.

İkinci bölümde Dîvân edebiyatında nazire ve nazirecilik tartışıldı. Sebzî'nin nazireleri bu çerçevede şekil bakımından ve edebî bakımdan incelenerek gazellerini tanzir ettiği şairlerle sınırlı bir karşılaştırma yapıldı. Ancak Sebzî'nin nazireleri ile tanzir edilen gazellerin ayrıntılı karşılaştırmasını içeren bir çalışma bu çalışmanın sınırlarını aştığı için yapılmadı.

Üçüncü bölümde 172 gazelin çeviriyazılı metni ve günümüz Türkçesine mensur çevirisi verildi.

Sonuç bölümünde bilimsel verilerle Sebzî'nin özel olarak 16.yy.'da genel olarak da altı asırlık Dîvân edebiyatı geleneğinde edindiği yer tartışıldı.

Beşinci bölümde şiirlerin toplandığı yazma şiir mecmualarından 3 tanesinin mikrofilmlerinden örnekler verildi.

Son bölümde ise çalışmanın inceleme bölümünü, gazellerdeki özel isimleri ve tamlamaları içeren ayrı dizinler oluşturuldu.

Bu çalışmanın temelini oluşturan şiirlerin matla beyitlerinin ilk mısralarını, kütüphanelerdeki şiir mecmualarından derleyen değerli hocamız M. Ali Tanyeri'nin katkısı izahtan varestedir. Beni bu hazırlıktan haberdar eden ve kendi çalışmaları esnasında özellikle Ankara'da Milli Kütüphane'deki mecmualardan Sebzî şiirlerini de tarayan hocam Hatice Aynur'a ayrıca teşekkür etmeliyim.

Mikrofilm konusunda özellikle P yazması mikrofilmlerinde bana destek olan M.Ü. SBE Master öğrencileri ve değerli arkadaşlarım Yakup Yılmaz, Erdoğan Daştan ve İbrahim Sevinç'in bu tezdeki katkılarının yeri başkadır.

Tezimi, son aşamada baştan sona okuyan, özellikle nesre çevirmede hatalarımı göstermek ve anlayamadığım beyitleri izah etmek için zamanını ve hayal dünyasını cömertçe paylaşan sayın **Doç. Dr. Zehra Toska**'ya; çalışmamın her aşamasında beni ve tezimi büyük bir dikkat ve titizlikle takip eden, karşılaştığım zorluklarda en pratik önerilerle işimi kolaylaştıran sayın **Prof. Dr. Günay Kut**'a ne kadar teşekkür etsem azdır.

İbrahim Hakan Karataş

ABSTRACT

Sebzî The 16th Century Poet and his Nazires

by İbrahim Hakan Karataş

(Key words: Sebzi, Ghazel, Nazire, Mecmu'as of Nazire, Divân Literature)

The 16th century's poet Sebzi's dates of birth and death are not known. It's possible that he might be born in the early 16th century and died in lates of it. He was from Davud Paşa, İstanbul. He was a hafiz which meant that memorized the Holy Qur'an. He was also an imam –the leader of the ritual prayer-, and a hatip –a preacher-. He knew Persian. He was called Sebzi, Sebzi Hafiz and also Sebzi Halife. It was not possible to find any information about his real name and his family.

He was well known at his time. All tezkires –biographical memorials- mention his numerous poems and his divan -poetry book- and praised him. But his divan was not found.

All poems in this research are taken from mecmuas special poem anthologies of Divan Literature-. 172 poems have been collected from 11 different anthologies. These poems were written as a response to another poet's poem.

Sebzi's 172 ghazels were written in all Arabic letters except P, Ç, J, Z. The numbers of verses and the meters of ghazels Sebzi mostly used are in his period's standards.

Rhymes are usually in Arabic or Persian words. 53 redifs –a letter, a syllable or a word added to a complete ryhme- are in Turkish. 36 redifs are verbs. Sebzi's language is clear and simple. He was a powerful poet. He sometimes wrote about in his society.

He mostly wrote nazires for Necatî, Hayâlî and Zâtî's ghazels.

The materials Sebzi used in his poems are given in the index. It's clearly understood from the index that he was able to fellow the rules of classical poetry.

KISA ÖZET

16. Yüzyılda Bir Nazire Şairi Sebzî ve Nazireleri

İbrahim Hakan Karataş

(Anahtar kelimeler: Sebzî, Gazel, Nazire, Nazire Mecmu'aları, Dîvân Edebiyatı)

16. yy. şairlerinden Sebzî'nin doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. 16. yy. başlarında doğmuş ve aynı yy.'ın son çeyreğinde vefat etmiş olması ihtimali kuvvetlidir. İstanbul'un Davut Paşa mahallesindendir. Hafız, imam ve hatiptir. Farsça bilir. Sebzî, Sebzî Hâfız ve Sebzî Halîfe diye anılır. Ailesine ve gerçek adına dair bir bilgiye rastlanılmamıştır.

Devrinde iyi tanınan bir şairdir. Hemen bütün tezkireler onu övgü dolu ifadelerle zikreder ve sayısız şiirlerinden ve bir dîvânından bahsederler. Ancak Dîvân'ı bulunamamıştır.

Bu çalışmadaki şiirler kütüphanelerdeki şiir mecmualarından alınmıştır. 11 ayrı mecmuadan 172 gazeli toplanmıştır. Bu şiirlerin tamamına yakını başka şairlerin şiirlerine nazire olarak yazılmıştır.

Arap alfabesine göre hemen bütün harflerden gazelleri bulunmuş, yalnızca P, Ç, J, Z harflerinden gazelleri görülmemiştir. Şairin kullandığı vezinler ve gazellerin beyit sayıları klasik dönem dediğimiz çağının en çok kullanılan vezin ve beyit sayısı ortalamalarına uygun düşmektedir.

Gazellerde en fazla Arapça ve Farsça kelimelerle kurulan kafiyeler görülmüştür. 75 redifin 53 tanesi Türkçedir. 36 redif fiildir.

Sebzî'nin dili açık ve sadedir. Şiir söyleme yeteneği güçlü bir şairdir. Kimi zaman sosyal içerikli beyitlere de rastlanır. Söz sanatlarını kullanmakta mahirdir.

Gazellerini en fazla tanzir ettiği şairler Necati, Hayalî ve Zati'dir.

Dizin bölümünde şairin kullandığı eski Türk edebiyatı malzemesine yönelik nispeten sınırlı bir çalışma olarak gazellerdeki özel isimler ve tamlamalar ile inceleme dizini verilmiş, burada şairin klasik edebiyatımızın ortak malzemesine tam anlamıyla hakim olduğu görülmüştür.

ÇEVİRİ YAZI (TRANSKRİPSİYON) ŞEMASI

ء ا ؤ	a, e, ' ,	ط	t
آ	ā, a	ظ	ẓ
ب	b, p	ع	c
پ	p	غ	ġ
ت	t	ف	f
ث	ṡ	ق	q
ج	c	ك	k, ñ, g
چ	ç	ل	l
ح	h	م	m
خ	ḥ	ن	n
د	d	و	v, u, ü, ū, o
ذ	ẓ	ه	h, a, e
ر	r	ی	y, i, ī
ز	z		
ژ	j		
س	s		
ش	ş		
ص	ṡ		
ض	ẓ		

KISALTMALAR LİSTESİ

a. g. e. : Adı geçen eser

a. g. m. : Adı geçen makale

a. g. t. : Adı geçen tez

AE : Millet Kütüphanesi (Bu eser, tez çalışmaları esnasında geçici olarak okuyucuya sunulduğu Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde incelendi.) *Mecmû'atü'l-Eş'âr* Ali Emiri Kitapları Mnz. 674

E : Nuru Osmaniye Kütüphanesi, *Mecmû'atü'n-Nezâir*, Edirneli Nazmi Mehmed Beg, no: 4222.

G : Gazel

H : Süleymaniye Kütüphanesi *Mecmû'a-i Gazeliyyât-ı Türkiyye* Halet Efendi İlavesi 244

HP : Süleymaniye Kütüphanesi *Mecma'a'n- Nezâ'ir* Hasan Hüsnü Paşa 1031

MK₁ : Milli Kütüphane YZ A 485

MK₂ : Milli Kütüphane YZ A 4213/1

MK₃ : Milli Kütüphane FB 263/2

NO₁ : Nuru Osmaniye Kütüphanesi 4915

NO₂ : Nuru Osmaniye Kütüphanesi 4962

P : Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi *Pervane Beg* Bağdat 406

Ü : İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 739

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Gazellerin mecmualara dağılımı

Tablo 2: Birden fazla eserde yer alan gazeller dağılımı

Tablo 3: Sebzi'nin gazellerini tanzir ettiği şairleri, ölüm tarihlerini ve nazire olarak yazılan gazellerin numaralarını gösterir tablo

Tablo 4: Kaynağı birden çok şaire atfedilen gazellerin numaraları ve atfedilen şairler

Tablo 5: Sebzi'nin en çok nazire yazdığı şairler

Tablo 6: Gazellerin beyit sayıları

Tablo 7: Kafiye veya redifin son harfine göre gazeller

Tablo 8: Vezinler

Tablo 9: Kafiyeler

Tablo 10: Redifler

A. SEBZÎ'NİN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1. Sebzi'nin Hayatı

Sebzi'nin hayatına dair bilgilerde¹ kesin bir doğum ve ölüm tarihine rastlanmadı. Ancak Sehi'nin, Sebzi'yi, tezkiresinde 'yetenekli bulduğu genç şairler'² arasında kaydetmesi dikkat çekmiştir.

Sehi tezkiresinin 945/1538 tarihinde yazıldığı tahmin edilmektedir. Âşık Çelebi de Sebzi'nin henüz hayatta olduğunu ima eden ifadeler³ kullanmıştır. Adının anıldığı tüm tezkirelerde de kullanılan ifadeler hayatta olduğunu düşündürmektedir⁴. *Sicill-i Osmânî*'de Sebzi'nin I. Süleyman devri ortalarında vefat ettiği belirtilir⁵. Ancak tahminimize göre daha uzun yaşamıştır. Buna göre Sebzi 16. yy'ın ilk çeyreğinde doğmuş ve büyük olasılıkla aynı yüzyılın son yıllarına kadar yaşamıştır.

Şiirlerinde mahlas olarak *Sebzi*'yi kullanan şairin adının ne olduğunu tam olarak belirten bir kaynak bulunmamaktadır. Katip Çelebi *Keşfü'z-Zünûn*'da, şairin dîvânından bahsettiği bölümde *Türki* ve *İstanbul* olduğunu zikreder⁶. Kaynaklarda *Sebzi*, *Sebzi Halife* veya *Sebzi Hafız* olarak geçer.

¹ 16. yy. şairi Sebzi'nin hayatına dair bilgilerin edinilebileceği kaynaklar araştırılırken çalışmaya Levent'in *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eseri çıkış noktası olarak alındı. Bu eserde anılan Sebzi adlı şairlerden 16. yy. 'da yaşadığı anlaşılanların anlatıldığı tezkireler tarandı. 17. ve 18. yy. tezkirelerinde adı geçen Sebzi'ler, bu teze konu olan şair olmadıkları anlaşıldığı için önemsenmedi. Bunun dışında en güçlü kaynaklardan biri olan *Tuhfe-i Nâilî*'de bahsedilen Sebzi notları da çalışmayı netleştirdi. Sebzi'ye dair daha geniş bilgi için bkz: Sehi Beg, Heşt Bihişt: The Tezkire by Sehi Beg, *an analysis of the first biographical work on Ottoman poets with a critical edition based on MS. Süleymaniye Library, Ayasofya 3544*. [Prepared by] Günay Kut. Cambridge, Mass.: Harvard University Printing Office, 1978; Âşık Çelebi, *Meşâ'ir üş-şü'arâ or Tezkere of Âşık Çelebi*. Edited by G. M. Meredith-Ovens. London: Messrs. Luzac and Company, 1971; Latîfî, *Latîfî Tezkiresi*, Haz. Doç Dr. Mustafa İsen. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990; Ahdî, *Gülşen-i şü'arâ*. Süleymaniye Kütüphanesi: Halet Efendi İl. No: 107; Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-şü'arâ*. Haz. Dr. İbrahim Kutluk. Ankara: TTK, 1978; Beyânî, *Beyânî Tezkiresi*. Haz. Dr. İbrahim Kutluk. Ankara: TTK, 1997; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî yahud tezkire-i meşâhîr-i Osmâniyye*. 3c. İstanbul: Matbaa-i Amire, 1311.; Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zunûn*, c.1. Dersaadet: 1310;

² Sehi Beg, *a.g.e.*

³ Âşık Çelebi, *a.g.e.*, 148b-149a.

⁴ Latîfî, *a.g.e.*, 405; Kınalızâde Hasan Çelebi, *a.g.e.*, 448-449; Beyânî, *a.g.e.*, 117.

⁵ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, 8.

⁶ Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, 512.

HP'da gazelleri bulunan kimi şairlerin hayatlarına dair kısa bilgiler de verilmiştir.

Sebzî hakkında bu tip bilgilere 5 gazelde rastlanmıştır.

Bu bilgilerde ilk bakışta bir çelişki göze çarpmaktadır. G 70'te¹ “elan iyi şair” olduğu belirtilirken, G 97 ve G 158'de “rahimehullah” denilerek vefat ettiği anlatılmaktadır². Ancak bu durum, HP'nın istinsah tarihlerinde Sebzî'nin vefat ettiğini de gösterebilir. Ne var ki HP'nın istinsah tarihine dair bir bilgi elimizde bulunmamaktadır.

Sebzî, İstanbul'un Davud Paşa mahallesindendir. Kaynaklarda ailesine dair bir bilgi bulunmamaktadır. İyi derecede Farsça bilmektedir. Hafız, imam ve hatip olan şairin, Kur'an'ı çok güzel okuduğu ve tecvid bildiği vurgulanmaktadır. Hayatını devrin bilginleriyle geçirmiştir. Çevresi tarafından sevilen ve sayılan bir kişiliğe sahiptir. Zamanla şairler arasında üstad olarak kabul edilmiştir.

2. Sebzî'nin Edebî Kişiliği

Sebzî'nin 16. yy. şairi olduğu hatırlanınca onun edebî kişiliğine dair notlar da biraz daha önem kazanıyor. İstanbul'da yaşayan şair, çevresinde oldukça güçlü şairlerin olduğu bir dönemde şiire yönelmiştir. Bu güçlü çevre içerisinde daha önce belirtildiği gibi Sehi Beg'in notuna göre genç yaşta kendini belli etmiş, ve o yüzyılın bütün tezkirelerinde anılarak kendini kanıtlamıştır.

Sebzî'nin gazelleri nazire mecmualarından toplanmıştır. Bu taramalarda hemen bütün gazellerin, başka şairlerin şiirlerine nazire olarak yazıldığı görülmüştür. Bunun anlamı şudur: Sebzî'nin şiirleri şüphesiz bunlarla sınırlı değildir. Zaten birkaç tezkire

¹ Buradaki gazel numarası bu çalışmanın metin bölümündeki gazel numarasını ifade etmektedir. Gerekli yerlerde “7” işaretiyle ayrılarak verilen ikinci rakam da beyit sayısını ifade eder.

² G 88'de “İstanbul'da ehl-i cennet tã'ifesindendür.” G 21'de “İslambolî.” G 70'te “İstanbuldadur. Elân eyü şâ'irdür. Şâhib-i divândur.” G 97'de “rahimehullâh.” G 158'de “Huṭebâ tã'ifesindendür. İstanbul'da toğmışdur. Raḥimehullâh.” açıklamaları yer almaktadır. Bu bilgilerin yer aldığı varak numaraları gazellerin bulunduğu sayfaların dipnotlarında verilmiştir.

onun sayısız şiirleri olduğunu vurgulamaktadır.¹ Âşık Çelebi'ye göre kendinden önceki ve sonraki bir çok şairin şiirine nazire yazmıştır. Bir dîvân tertip ettiği bilinmektedir². Ancak taramalar neticesinde dîvânına rastlanılmamıştır. Âşık Çelebi Ergavan Kasidesini zikretmiştir.

Sebzî'nin anıldığı kaynaklarda onun bir dîvân tertip ettiği ısrarla belirtilirken, başka bir eseri olduğuna dair herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır.

Bir şairin ebebî kişiliğinden bahsetmek bir araştırmacı için o çalışmanın en hassas noktalarından birini oluşturur. Hele konu olan şair 16. yy.'da yaşamış ve ondan geriye sadece şiirlerinin çok azı ve kendine dair sınırlı bilgiler kalmışsa... Bu durumda araştırmacıya yardımcı olacak iki önemli kaynak bulunmaktadır. Birincisi tezkirelerin şair hakkında söyledikleridir ki bunu Tolasa'nın yardımıyla³ anlamaya çalışacağız. İkincisi ise kendi gazellerinden yola çıkarak yapılacak yorumlardır.

Âşık Çelebi (979/1571) şiir düzmede "hace" olduğunu vurguladıktan sonra kendinden önceki ve sonraki bir çok şaire nazireler yazdığını ve bir dîvân tertip ettiğini belirtir. Anlaşıldığı kadarıyla o günlerde edebiyat muhitlerinde dikkatleri üzerinde toplayan bir Ergavan Kasidesi de vardır ki Âşık Çelebi bunu zikretmeye değer bulmuştur. Beyitlerinin münasip ve bir erguvan gibi renkli olduğunu söyler. Her konuyu birleştiren ve demir gibi sert nesneleri ustalıkla işleyerek şiire yedirebilen bir şairdir.

K. Hasan Çelebi (994/1585) şiirlerinin sayısız olduğunu, bir kısmıyla dîvân tertip ettiğini ve kelimelerinin ay gibi parlak bir yüz kadar sade ve tecrübesiz insanların talihi kadar açık olduğunu belirtir.

¹ Âşık Çelebi, *a.g.e.*; K. H. Çelebi, *a.g.e.* Beyânî, *a.g.e.* Ahdî, *a.g.e.*

² Âşık Çelebi, *a.g.e.* K. H. Çelebi, *a.g.e.* Beyânî, *a.g.e.* Latîfî, *a.g.e.* Mehmed Süreyya, *a.g.e.*

³ Harun Tolasa, *Sehî, Latîfî, Âşık Çelebi tezkirelerine göre 16. yy. 'da edebiyat araştırma ve eleştirisi I.* (İzmir: 1983), 231, 257, 270.

Sehî, (945/1538) 8. tabakada yani yetenekli bulduğu genç şairler arasında zikrettiği Sebzî için ‘zihninde hayli güzellik vardır, nadide bir kabiliyettir’ der.

Beyânî, (1006/1597) K. Hasan Çelebi’de de yer alan, şiirlerinin sayısız olduğu, bir kısmıyla dîvân oluşturduğu ve kelimelerini sade ve açık olduğu bilgisini, kolay bir dille tekrar eder.

Latîfî, (953/1546) dîvânı olduğunu, Farsça bildiğini ve çok güzel konuştuğunu belirtir. Şiire kudreti vardır der ve şiirinde renkliliğin, çeşitliliğin ve anlam ve sanatın çok olduğunu altını çizer.

Ahdî, (971/1563) Sebzî’nin “ilm-i zahir”le uğraşırken şiire düşkünlüğü dolayısıyla bu işleri bırakıp şiire yöneldiğini bildirir. Ahdî’ye göre bu atağıyla da hemen seçkin bir şair olmuştur. Şiirleri yakıcı ve sözleri övgüye layıktır. Şiir anlayışında kendine göre bir tarz tutturmuş ve bu anlamda gençlerin önderi ve üstadı olmuştur. Şiirleri sayısızdır.

Bütün bu tezkirelerde anlatılanların yanında Nailî, Kâtip Çelebi ve Mehmed Süreyya bazı kısıtlı bilgiler dışında bir yorum veya değerlendirme yapmamaktadırlar.

Sebzî’nin, gazellerinde şiirden ve şairden bahsettiği beyitler de de genellikle fahriye denilen kendini övme ve ünlü şairlerle kendini karşılaştırıp onlardan daha iyi olduğunu belirtme vardır:

Sebzî cihan yakan bu şiiri dertle okurken üstad ona can u gönülden aferin der. (3/5)

Eğer Camî’nin teni yeni bir hayat bulsun diyorsan yürü, Sebzî’nin şiirini Horasan’a kavuştur. (14/5)

Camî’nin ruhu safalar sürüp mutlu olsun istiyorsan yürü var, Sebzî’nin şiirini Horasan’a ilet. (15/5)

Nazm meydanında fesahat topunu ben kaptım. Sehban ve Hassan ile bahse girsem aciz kalırlar. (21/6)

Söz ustası olanlar, bu hayat veren şiiri görselerdi, “Söz ustalığında Sebzî gibi usta olan yoktur” derlerdi. (28/5)

Bazı beyitlerinde şiir yazmadaki amacını ve şiirinin özelliğini anlatır:

Ey Sebzî, eğer şiir sanatına, o güzellik şahının iltifatı, meyli olsaydı, her gün bin türlü gazel söyledim. (5/5)

Ey Sebzî, her gören kişi, zerafetini hissetsin, şiir söylenince "işte böyle rindane olur," desinler. (56/7)

Ey Sebzî, eğer Yüce Nasır yardım ederse, muradım, cihan mülkünde bütün şiir dünyasını feth etmektir. (57/5),

Şairlerin zevkle ağzını sulandıran, senin dudağınla Sebzî'nin taze ve hayat veren gazelidir. (68/5)

Ey Sebzî, eğer bu takat bırakmayan şiir arzuyla okunsa hasudün bağırını kıskançlık ateşi kebab eder. (91/5)

Birkaç beyitte de şairlik üzerine ders olarak kabul edilecek uyarılar yapar:

Benim mucizeler sunan sözümünden ölü canlar hayat bulur. Ey sevgili, gel gör, bu dünyada ne canlar canıyız. (7/4)

Sözüne öz mana ile süs ver. Ey Sebzî avam ve havas herkes, onu görünce meyl etsin. (107/5)

Ey Sebzî, her tok (Bu kelimeye uygun bir anlam verilemedi.) şair geçinip laf ve güzaf ederse, dünyada şiire rağbet mi kalır? (134/5)

Bu beyitler dışında Sebzî'nin bir de şi'r redifli bir gazeli (G 51) vardır ki onun tamamını buraya almak gerekir:

1. *Sevgili eline mecmua alıp şiir okusa, bu şiir Hızır ve Mesih gibi ölüleri diriltir.*
2. *Bütün şiirler sevgiliyle yüz yüze gelip, aşkın gönlündeki durumunu baştan sona anlatır.*
3. *Eğer şiir, can bahşeden şerbetle tedavi etmese, sevgilinin aşkının yarısından hastalar sıhhat bulamazdı.*
4. *O gözleri hasta olan sevgili, nazla şiir söyledikçe, bir sihirle insanın aklını alıp deli eder.*
5. *Güzel nağmeli mutrip gam meclisinde bir miktar şiir okuyunca, ney gibi âşıkların bağırını deler.*
6. *Ey gönül, her sabah çarh üstünde görüneni şafak sanma! Şiir, orda ahımın ateşi gibi bir ateş bıraktı.*
7. *Ey ay yüzlü sevgilim, şiir, yanaklarının şevkiyle Maṭla'ı'l-Envār oldu. Güneş gibi ufuklara ışık verse ne olur?*
8. *Şiir, ağzının tarifıyla Mahzenü'l-Esrâr oldu. İnceleyenin tabiatı ve aklı onun sırrına eremez.*
9. *Ey Sebzî, şeker sözlü sevgili, papağan gibi şiir söyledikçe, sanki âşıkların ağzına şeker ezer.*

B. GAZELLERİN İNCELENMESİ

1. Dîvân Edebiyatında Nazire, Nazirecilik ve Sebzî'nin Nazireleri

a. Dîvân Edebiyatında Nazire ve Nazirecilik

Nazire, Dîvân edebiyatında bir şairin şiirine başka bir şair tarafından aynı vezin, kafiye ve redifte bir benzerini yazma geleneğidir.¹ Bu gelenek en fazla gazelde uygulanmıştır. Nazire Dîvân edebiyatında çok yaygındır. Bu yüzden edebiyatımıza *nazireler edebiyatı* da denmektedir. Beğenilen ve Dîvân estetiğinin gazelden beklediklerine, has sanat işçiliği, seçkin uslûbu, sarıcı edası, göz alıcı kafiye ve redifleriyle cevap getiren gazeller, yazılıp ortaya çıkmalarının ardından “nazire” adı altında, başka şairleri onu model alarak yeni yeni şiirler yazmaya davet ve teşvik etmiştir.²

Bir şair kendinden önce yazılan bir gazele birkaç sebepten nazire yazabilir. Kimisi bunu bir yarış gibi alıp daha güzelini yazmak isterken, kimisi de şiire yeni başlamıştır³ ve kendini geliştirmek için işe nazireler yazarak başlamak ister.

Her halukarda Dîvân edebiyatında nazireciliğin yeri çok büyüktür. Arap, İran geleneğinden gelen ve 6 asırlık süreçte yerleşen edebiyatımızda klasik tarz ve ahenk kaidelerinin ve yeni şair yetiştirme sürekliliğinin sağlanması, her şeyden çok nazire tarzıyla mümkün olmuştur.

Nazirecilik geleneği kendine has edebî türü de beraberinde üretmiştir: *Nazire Mecmuaları*. Dîvân edebiyatı şairlerinin çoğunlukla gazellerini olmak üzere şiirlerini belli prensipler dahilinde toplayan bu türün bilinen ilk örneğini 840/1436'da Ömer b. Mezid meydana getirmiştir. Dîvân edebiyatı geleneği içinde kimi farklılıklar gözlense

¹ Dilçin, *a.g.m.*, 108.

² Akün, *a.g.m.*, 404.

³ Dîvân edebiyatı geleneğinde bunlara nev-hevesan denir ve Sebzî de Sehî Tezkiresinde bu grupta anılır.

de asırlarca devam eden bu tür Levend'e göre¹ yüzlerce naziresi meydana getirilen bir gazelin aslını veya dîvânı olmayan bir şairin manzumelerini bulmak için de eşsiz öneme sahiptirler.

Nazire türüne dair bütün bu temel bilgilerden sonra asıl tartışılması gereken² nazirenin gerçekten sadece vezin kafiye ve/veya redif benzerliğine bağlı kalıp kalmadığıdır. Acaba bir şair başka bir şairin gazeline yukarıda sayılan unsurlara bağlı kalmaksızın nazire yazmış mıdır?

Dîvân edebiyatı geleneğinde nazire, çoğunlukla *önemli bir yeri olan şairin* gazeline yazılır. Sebzî'nin topladığımız gazelleri ise 58'den de fazla farklı şairin gazellerine yazılmıştır. Bu şairlerden bir çoğu gelenek içinde fazla önemi olmayan şairlerdir. Bu şairlerin gazellerinin hangi özellikleri tanzir edilmelerine sebep olmuştur? Bir bîkr-i mana mı bulmuştur? Bu şair, nazire yazan şairin yakın dostu mudur? Toplumda önemli bir yere mi sahiptir? Bu tartışmaların etraflıca incelenmesi nazire geleneğinin bilinmeyen taraflarını ortaya çıkaracak ve Dîvân edebiyatı geleneğinin gelişim sürecine ışık tutacaktır.

b. Gazellerin Toplandığı Mecmualar

Sebzî'nin bizim bulduğumuz gazelleri 11 farklı eserde yer almaktadır.³ Ancak bunlardan 3 tanesi çalışmanın iskeletini oluşturmaktadır: P, H, HP. Ü'de 7 şiir

¹ Levend, *a.g.e.*, 167.

² Dîvân edebiyatında nazire geleneği üzerine tartışmalar ve ayrıntılar için bkz. Doç Dr. Zehra Toska, "İleriye yönelik araştırmalarla ilgili olarak eski Türk edebiyatı sahasında yazılmış olan tercüme metinleri değerlendirmelerde izlenecek yöntem/ler ne olmalıdır?" *Journal of Turkish Studies*. 2000, 24. 291-306; M. A. Yekta Saraç, "Klasik Türk edebiyatında manada orijinallik meselesi." *Journal of Turkish Studies*. 2000, 24. 229-235.

³ Bu şiirleri ilk olarak tespit ederek 1. mısralarını not alan M. Ali Tanyeri'dir. Çalışmaya kaynaklık eden M. Ali Tanyeri'nin 165 gazel ve bir murabbadan bahsettiğini bildiğimiz halde bu murabba bulunamadı. Bu taramalarda daha önce tamamladığı tez çalışmaları esnasında Sebzî'nin şiirlerini de tarayan Hatice Aynur'un da katkılarıyla şiirler toplanmıştır. Sebzî'nin, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 2955 nolu eserde de 16 gazelinin olduğu ve bunların tamamının P'de de yer aldığı tespit edilmiştir. Aynı kütüphanenin TY 1802 nolu eserinin 51a varakında "olur" ve "esir" redifli 2 farklı gazelin olduğu tespit edilmiş, ne yazık ki kütüphanenin, 17 Ağustos 1999 depreminde zarar görmesi nedeniyle eserler incelenememiştir.

bulunmuştur ancak bu esere mikrofilmden ulaşılmıştır. Diğer 7 eserde ise bir veya birkaç şiir yer alır.

P: Pervane Beg : Bu eseri bizzat görmek mümkün olmadı. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi *Bağdat 406* numarada bulunan eser hakkında Banarlı'da¹ ve Levend'de² *Nazîre Mecmuaları* başlığı altında kısa bilgi verilmiştir. XVI. asırda, 'Kanûnî Sultan Süleyman'ın bendelerinden' Pervane Beg tarafından tertiplenmiş bir antolojidir. 641 varaktır. Bu mecmûanın tertip tarihi 968/1560'tır; yegâne nüshası da Topkapı Müzesi, Bağdad Köşkü Kütüphanesi'ndedir.

H: Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi İlavesi numara 244'te bulunan bu eserin ismi kataloglarda *Mecmû'a-i Gazeliyyât-ı Türkiyye*'dir. 357 varaktan oluşan eser, mukavva ciltli, talik yazılı ve sayfalarda çeşitli sayılarda gazel ve satır bulunmaktadır. Sayfa rakamları sonradan konulmuştur. Kitabın boyutları 195x120 mm.'dir.

HP: Süleymaniye Kütüphanesi H. Hüsnü Paşa numara 1031'de bulunan eser, 350 varak olmasına rağmen hayli eksiktir. (100 varak kadar) Adı *Mecma-an-Neza'ir* olarak geçer. Meşin ciltli, 115x195 mm. boyutlarında, cetvelli, 17 satırlık sayfalar ve yazı boyutları 75x 145 mm.'dir. Talik yazı kullanılmıştır. Kimi şairlerin hayatlarına dair kısa bilgilerin de bulunduğu eserin istinsah tarihine dair bir kayıt bulunmamaktadır.

Ü: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY numara 739'da bulunan bu eser, kütüphane 17 Ağustos Depremi dolayısıyla süresiz olarak kapatıldığı için tarafımızca görülmedi. Katalogdan aldığımız bilgiye göre adı *Mecma-i Neza'ir* olan eserin yazısı talik, boyutları 200x113 mm., yazı boyutları ise 114x70 mm.'dir. Meşin ciltlidir.

¹ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk edebiyatı tarihi* c. 1. (Ankara: MEB, 1998), 617-618.

² Levend, *a.g.e.*, 168.

Süleymaniye Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi 2537'de bulunmaktadır. Levend'e göre 1233/1817-1818 tarihli ve 252 varaktır.¹

Toplam 172 gazelin 11 esere dağılımı şöyledir:

Eser Adı	Toplam Gazel Sayısı	Sadece Bir Mecmuada Yer Alan Gazel Sayısı	Bir veya Daha Çok Mecmuada Yer Alan Gazel Sayısı
P	98	66	32
H	62	53	9
HP	34	9	25
Ü	7	6	1
AE	4	1	3
NO ₁	1	---	1
NO ₂	2	1	1
MK ₁	1	1	---
MK ₂	1	1	---
MK ₃	1	1	---
E	1	---	1

Tablo 1: Gazellerin mecmualara dağılımı

Burada da görüldüğü gibi ilk üç mecmua yekûnı oluşturmaktadır. Bununla beraber kim bilir rastlamadığımız ve bir yerlerde münferit olarak yer alan şiirler kaç tanedir?

Bu gazellerin 33 tanesi 1'den fazla mecmuada bulunmaktadır. Bu şiirlerin dağılımı şöyledir:

Gazel No Bulunduğu Mecmualar

21	P, H, HP, AE
8	P, H, AE
14, 53, 97	P, H, HP
141	P, NO ₁ , E
129	P, AE
7	Ü, NO ₂
4, 52, 59, 111,	P, H
23, 30, 33, 36, 38, 39, 41, 57, 58, 65, 66, 69, 70, 88, 94, 98, 99, 102, 103, 104, 164	P, HP

Tablo 2: Birden fazla eserde yer alan gazeller dağılımı

¹ Levend, a.g.e., 169.

Bu eşleştirmelerde tekrarlanan hemen bütün şiirlerin (G 7 hariç) P’de yer aldığı görülmektedir. İlk anda P’nin kaynak nüsha olduğu düşünülebilir. Ancak bu 32 gazelde yaptığımız karşılaştırmalı okumalarda eserler arasında ciddi bir ortaklığın olmadığı görüldü. İstinsah tarihlerinin daha erken olduğunu düşündüğümüz P, H, HP ve Ü bir tarafa AE’de bile yer alan şiirlerin, bu eserlerin herhangi birinden değil, direk, var olduğunu bildiğimiz ama ya bizim göremediğimiz ya da tahrip olduğu için günümüze ulaşmayan asıl divânın nüshalarından alındığı söylenebilir.

c. Sebzî’nin, Gazellerini Tanzir Ettiği Şairler

Aşağıdaki tabloda Sebzî’nin, gazellerini tanzir ettiği şairlerin adları, ölüm tarihleri ve Sebzî’nin gazelinin numarası verilmiştir. *Şairler kronolojik olarak sıralanmışlardır.* Ölüm tarihleri tespit edilemeyen şairlerin dönemleri belirtilmiştir.

No	Gazeli Tanzir Edilen Şairin Adı	Ölüm Tarihi h/m	Sebzî’nin Naziresinin Oluşturulan Metindeki Numarası	Nazire Sayısı
1.	Ahmedî	815/1412	23	1
2.	Ahmed-i Dâî	824/1421	130	1
3.	Şeyhî	835/1431	25, 58, 87, 95	4
4.	Safî	Fatih dönemi	118, 140	2
5.	Nizâmî	Fatih dönemi	128	1
6.	Kemâl-i Zerd	Fatih dönemi	14, 15, 112, 166	4
7.	Sinan Paşa	Fatih dönemi	45	1
8.	Cem Sultan	901/1495	35, 97	2
9.	Ahmed Paşa	902/1497	21, 66, 70, 91, 107	5
10.	Resmî Bursevî	Fatih dönemi	32	1
11.	Necâtî Beg	914/1508	30, 38, 39, 44, 48, 56, 61, 62, 64, 65, 69, 70, 86, 90, 97, 101, 106, 129, 133, 145, 160, 163	22
12.	Mesîhî	918/1512	100	1
13.	Adlî	918/1512	111	1
14.	Tacizade Cafer Çelebi	920/1514	57, 159	2
15.	Cenânî	Yavuz dönemi	63	1
16.	Visâlî	Yavuz dönemi	94	1
17.	Atâî	Yavuz dönemi	44, 26	2
18.	Ahî Çelebi	923/1517	36, 124, 131, 162	4
19.	Selîmî	926/1520	7, 139	2

20.	Revânî Çelebi	930/1524	53	1
21.	Şemî Dede	936/1530	88, 109	2
22.	Fiğânî	938/1531/2	65, 161	2
23.	Kâdirî	940/1534	33, 99	2
24.	Gazâlî	941/1535	132	1
25.	Hayretî	941/1535	98, 120, 123, 158	4
26.	Usûlî	945/1538	5	1
27.	Vâsiî Alî Çelebi	945/1538	54	1
28.	Hafî	946/1539	47	1
29.	Zâtî	953/1546	9, 29, 49, 55, 67, 72, 98, 99, 102, 103, 104,	11
30.	Riyâzî	953/1546	93	1
31.	Nazmî	955/1548	171	1
32.	Sehî Beg	955/1548	42	1
33.	Kadrî Çelebi	958/1551	40, 41	2
34.	Yetîm Alî Çelebi	960/1553	154	1
35.	Hayâlî	964/1557	43, 50, 52, 53, 68, 71, 92, 108, 114, 115, 127, 155	12
36.	Surûrî	969/1562	121	1
37.	Rûhî	970/1562	150	1
38.	Salih Efendi	973/1565	51	1
39.	Merdümî Kadî	974/1566	59, 60	2
40.	Muhibbî	974/1566	69, 88	2
41.	Rahmî	975/1568	126	1
42.	Nâmî	978/1570	153	1
43.	Fevrî Efendi	978/1570	102	1
44.	Zihnî	982/1574	165	1
45.	Celâlî	16. yy.	125, 172	2
46.	Latîfî	990/1582	117	1
47.	Sânî	995/1587	8	1
48.	Tabîî	16. yy.	37	1
49.	Hisâlî	16. yy.	94	1
50.	Selîkî Kadî	16. yy.	46	1
51.	Necmî	16. yy.	110	1
52.	Ömrevî	16. yy.	113	1
53.	Kâşifi	16. yy.	119	1
54.	Süheylî	16. yy.	122	1
55.	Emânî	16. yy.	143	1
56.	Sabâyî	16. yy.	141	1
57.	Şifâyî	16. yy.	164	1

TOPLAM 116 GAZEL

Tablo 3: Sebzi'nin gazellerini tanzir ettiği şairleri, ölüm tarihlerini ve nazire olarak yazılan gazellerin numaralarını gösterir tablo

Sebzî'nin kimi nazirelerinin farklı mecmualarda farklı şairlerin gazellerine nazire olarak yazıldığı görülmüştür. Aşağıdaki tabloda bu gazellerin numaraları ve gazellerini tanzir ettikleri şairlerin listesi ölüm tarihi daha erken olan öne alınarak sıralanmıştır.

	Gazel No	Gazeli Tanzir Edilen Şairler ve Ölüm Tarihleri			
1.	53	Revânî	930/1524	Hayâlî	964/1557
2.	65	Necâtî	914/1508	Fiğânî	938/1531
3.	69	Necâtî	914/1508	Muhibbî	974/1566
4.	70	Ahmed Paşa	902/1497	Necâtî	914/1508
5.	88	Şemî Dede	936/1530	Muhibbî	974/1566
6.	94	Visâlî	Yavuz dön.	Hisâlî	16. yy.
7.	97	Cem Sultan	901/1495	Necâtî	914/1508
8.	98	Hayretî	941/1535	Zatî	953/1546
9.	99	Kâdirî	940/1534	Zatî	953/1546
10.	102	Zatî	953/1546	Fevrî	978/1570
11.	141	Necâtî	914/1508	Sabâyî	16. yy.
12.	164	Necâtî	914/1508	Zâtî /	953/1546

Tablo 4: Kaynağı birden çok şaire atfedilen gazellerin numaraları ve atfedilen şairler

Aşağıdaki tabloda Sebzî'nin en çok nazire dediği 7 şairin listesi, ölüm tarihleri ve Sebzî'nin gazellerinin numaraları verilmiştir.

	Şair Adı	Ölüm Tarihi	Sebzî'nin Gazelinin Numarası	Toplam Nazire Sy.
1.	Necâtî Beg	914/1508	30, 39, 44, 48, 56, 61, 62, 64, 65, 69, 70, 86, 90, 97, 101, 106, 129, 133, 145, 160, 163	21
2.	Hayâlî	964/1557	43, 50, 52, 53, 68, 71, 92, 108, 114, 115, 127, 155	12
3.	Zâtî	953/1546	9, 29, 49, 55, 67, 72, 98, 99, 102, 103, 104,	11
4.	Ahmed Paşa	902/1497	21, 66, 70, 91, 107	5
5.	Şeyhî	835/1431	25, 58, 87, 95	4
6.	Ahî Çelebi	923/1517	36, 124, 131, 162	4
7.	Hayretî	941/1535	98, 120, 123, 158	4
8.	Kemâl-i Zerd	Fatih dönemi	14, 15, 112, 166	4

Tablo 5: Sebzî'nin en çok nazire yazdığı şairler

Aşağıda numaraları verilen 55 gazelin hangi şairlerin gazellerine nazire olarak yazıldığı tespit edilememiştir.

1, 2, 3, 6, 10, 11, 12, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 24, 27, 28, 31, 34, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 89, 96, 105, 116, 134, 135, 136, 137, 138, 142, 144, 146, 147, 148, 149, 151, 152, 156, 157, 167, 168, 169, 170.

2. Gazellerin Şekil Bakımından İncelenmesi

a. Nazım Biçimi

Sebzî'nin daha önce bir dîvân tertip ettiği bütün kaynakların kesin olarak belirttiği bir bilgidir. Ama dîvânın herhangi bir nüshası bulunamadığı için, bu çalışma, mecmualardan toplanarak oluşturulmuştur. Bu şiirler mecmua kitaplarının gazeller bölümünde yer almaktadırlar. Dolayısıyla toplanan 172 şiirin tamamı gazeldir.¹

Gazellerin beyit sayıları şairin yaşadığı klasik dönemin² özelliklerini göstermektedir. Genelde 5 ve 7 beyitlik gazeller yanında 6, 8 ve 9 beyitlik gazellere de rastlanmıştır.³

Ayrıntılı liste şu şekildedir:

Beyit Sayısı	Gazel Sayısı
5	115
7	39
6	14
9	2
8	2

Tablo 6: Gazellerin beyit sayıları

Sebzî'nin mecmualardan toplanan gazellerinden oluşturulan bu çalışmada hemen bütün harflerden gazellerin olduğu görülmüştür. Sadece P, Ç, J ve Z harflerinden

¹ Bu bölümde şairin diğer nazım şekilleri hakkında söz söylemek olası değildir. Bir kasidesi ve bir murabbası olduğunu biliyoruz. Ancak bu şiirler görülmemiştir. Gazel, şüphesiz Dîvân edebiyatı şairinin kendini gösterdiği nazım şeklidir. Bu açıdan bakılınca toplanan gazellerin şair hakkında değerlendirme yapmaya yeteceğini düşünüyorum.

² "Klasik dönem" şeklindeki tanımlama yaygın bir kullanımdır. "Nazım Biçimi" başlığı altında bu konu, müzikalite, ahenk ve kuralarını Arap ve Fars edebiyatlarından aldığı şiiri, edebiyatçılarımızın, kendi dillerinde mükemmel denilebilecek bir şekilde kullanmayı başardığı dönem olarak açıklanabilir.

³ Farklı eserlerde yer alan gazellerin, kimi zaman beyit sayılarında da farklılık görülmüştür. Bu tip gazeller, tek gazel haline getirildikten sonra beyit sayıları tespit edilmiştir. G 4'te olduğu gibi. Farklı beyit sayıları ve rakamları dipnotlarda gösterilmiştir.

gazellere rastlanmadı. Bu durum, Sebzî'nin şiirlerinin çok olduğuna dair bilgilerin doğruluğuna ve tertip ettiği dîvânının hacimli bir dîvân olduğuna bir işarettir. Aşağıda Sebzî'nin hangi harften kaç gazel yazdığı tablo halinde gösterilmiştir:

ELİF	1-8
BA'	9-13
PA'	---
TĀ'	14-20
SĀ'	21-22
CİM	23-24
ÇİM	---
HĀ'	25-28
HĀ'	29-32
DAL	33-34
ZĀL	35
RA'	36-85

ZĀ'	87-96
JĀ'	---
SİN	97
ŞİN	98-105
SĀD	106-108
ŽAD	109-110
TĀ'	111
ZĀ'	---
'AYN	112-115
ĞAYN	116
FĀ'	117
KĀF	118-125

KĀF	126-135
LĀM	136-138
MİM	139-144
NŪN	145-150
VĀV	151-152
HĀ'	153-158
YĀ'	159-172

Tablo 7: Kafiye veya redifin son harfine göre gazeller

b. Vezin

Sebzî'nin gazellerinden bizim tespit ettiklerimizde ortaya çıkan vezinler ve kullanıldıkları gazellerin sayıları belirtilmiştir. Buna göre;

1. Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün	71 gazel
2. Fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün	33 gazel
3. Mef'ülü/fā'ilātü/mefā'ilü/fā'ilün	25 gazel
4. Mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün	20 gazel
5. Mefā'ilün/mefā'ilün/fe'ülün	10 gazel
6. Mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün	4 gazel
7. Mefā'ilün/fe'ilātün/mefā'ilün/fe'ilün	3 gazel
8. Fe'ilātün/mefā'ilün/fe'ilün	2 gazel
9. Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün	2 gazel
10. Mef'ülü/fā'ilātün/mef'ülü/fā'ilātün (Müstef'ilün/fe'ülün/müstef'ilün/fe'ülün)	1 gazel
11. Mef'ülü/mefā'ilün/mef'ülü/mefā'ilün	1 gazel

Tablo 8: Vezinler

Bu durum Sebzî'nin yaşadığı dönemdeki şairlerin kullandıkları vezinlerle örtüşmektedir. Bu vezinlerin Dilçin ve İpekten'e göre¹ standartları yansıtmaları başka

¹ Dîvân edebiyatında vezin ve diğer teknik bilgiler için bkz: Cem Dilçin, *Örnekleriyle Türk şiir bilgisi*, (Ankara; TDK, 1983), 3-38; Haluk İpekten, *Eski Türk edebiyatı: edebi bilgiler, nazım şekilleri, aruz ölçüsü 2. kısım aruz ölçüsü*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, 1979).

önemli bir hususu da göz önüne seriyor: Bu gazeller, Sebzî'nin diğer şiirleri bulunmasa da kendisi hakkında sağlıklı yorumlar yapmamız için yeterli sayılabilir.

Sebzî'nin vezni kullanırken kimi vezin bozuklukları görülmektedir. Ama bunların istinsah hataları olduğu da düşünülebilir:

Rakîb-i küştenün kanını da¹vā ider[em] çün-kim
Meşeldür buña 'ālemde ölür Sebzî olan bā'is (22/5)

Kimi istinsah hataları karşılaştırmalı çalışmayla aşılabilmiştir:

Gözler olmuş hüsniñün āyinesin seyr itmege
Ol sipāhî dil-beri üstindeki sâz ü seleb (13/4)

P sâz : şâz AE

7 beyitlik G 37'de şairin mahlası 5. beyitte yer almaktadır.

G 156'da mahlas bulunmamaktadır. Şiirin başında Sebzî'ye ait olduğunu belirten başlık görülmüştür.

Sebzî'nin şiirlerinden birisinin zülmatlaayn olduğu (G 52) iki gazelde de (G 171-172) matla beytin ilk mısraının makta beytin son mısraı (redd-i mısra) olarak alındığı görülmüştür:

c. Kafiye

Dîvân edebiyatında kafiye¹ çok önemlidir. Kafiye'nin kaç sestene oluştuğu, hangi kelimelerle kurulduğu, göze ve kulağa göre estetik değeri, dîvân şairlerini titiz olmaya zorlamıştır. Bununla beraber artık mecburi kafiye aksaklıkları da gelenek içinde yerini bulmuş ve bu hatalardan yeni tanımlamalar ve kurallar türetilmiştir. Redif kadar güçlü olmasa da gazele kattığı ahengin gücü de dikkate değer bir durumdur.

¹ Daha geniş bilgi için bkz: Dilçin, a.g.e. 59-68.

Sebzî'nin gazellerinin 44 tanesinin kafiyesi veya redifi fiildir. 4 gazelin bütün kafiyesi Türkçe; 19 gazelin bütün kafiyesi Arapça; 37 gazelin bütün kafiyesi Farsça; 59 gazelin kafiyesi Arapça-Farsça; 3 gazelin kafiyesi Türkçe-Farsça; 50 gazelin kafiyesi ise Arapça-Farsça-Türkçe kelimelerden oluşmaktadır.

-ār baña 1
-āb aña 2
-ad aña 3
-ān aña 4
-er peydā 5
-endür baña 6
-ānyuz cānā 7
-ārī temāšā 8
-eb 9
-ūb 10
-īb 11
-eb 12
-āb 13
-aña ilet 14-15
-āmet 16,18
-et 17
-āne itdün 'ākıbet 19
-ān oldı tūt 20
-ān ile baḥş 21
-n bā'ış 22
-āc 23
-er nārenc 24
-ūḥ 25
-er kadeḥ 26
-em kadeḥ 27
-ih 28
-āḥ 29
-er küstāḥ 30
-ān gül-i sürḥ 31
-āb-ı telḥ 32
-ād 33
-ā eyler ümīd 34
-er lezīz 35
-āleler 36-37
-eti var 38-39
-āgum var 40-41
-ūr olur 42

-āzum var 43
-āb olur 44
-est olur 45
-ān yir yir 46
-āna çıkar 47
-inden çıkar 48
-uṣ oldılar 49
-ivedür 50
-ār şî'r 51
-āredür 52
-an akar 53
-ānumdur 54
-āl eylediler 55
-āne disünler 56
-ir 57
-en olmuşdur 58
-ār 59-60, 62
-āblar 61
-ābiler bilür 63
-atdılar 64
-āsıdur 65
-ā sefer 66
-āhıdur 67
-arıdur 68
-estedür 69
-aşlar 70
-enden şor 71
-ādur 72
-āgumdur 73
-ānī-dürür 74
-ān arar 75
-ān irişür 76
-āhdur 77
-er gösterir 78
-ānum şandılar 79
-ād olur 80
-āne gelür 81
-ār elden gider 82

-ānın özler 83
-āyı bilmezler 84
-ār olmuş yatur 85
-aşlaruz biz 86
-ārumuz 87
-ār olmaz 88
-āz 89, 91, 96
-ādan geçemez 90
-āmumuz 92
-ñuz 93
-ārsuz 94
-ān istemez 95
-es 97
-āra yaşlanmış 98
-āş 99, 103, 104
-ūş 100
-ār-imiş 101
-īr-veş 102
-ābı var-imiş 105
-āne baş 106
-aş 107
-āba baş 108
-adan garaż 109
-andan garaż 110
-at 111
-ā 112
-ār şem ^c 113
-ah-ı şem ^c 114
-ende şem ^c 115
-āğ 116
-ef 117
-ak 118
-āgum yok 119
-ana bak 120
-aya bak 121
-ana şadaḥ 122
-ārem yok 123
-n 'aşık 124

-āsı yok 125
-ūnū 126
-ālūndür senū 127
-ehū 128
-emū 129
-āne gerek 130
-ārumū 131
-āğ lālenū 132
-āk 133
-k 134
-ānū 135
-em degül 136
-āş degül 137
-āl 138
-aşum benüm 139
-enüm 140
-ā kıblem 141

-ād eyledüm 142
-er kayacığum 143
-ām 144
-ānumdan 145
-ūdan 146
-āksın 147
-īnesin 148
-ūn 149
-ān olduğ-ıçün 150
-āre şu 151
-ūdur bu 152
-n olmasa 153
-āyesine 154
-ābuñ ‘aynına 155
-pekle 156
-et eyleye 157
-ānlar ile 158

-ān beni 159
-er gibi 160
-en gibi 161
-ārı gördū mi 162
-āmı bayrām irtesi 163
-āne bayrām irtesi 164
-ānesi 165
-āne gibi 166
-inesi 167
-ār gibi 168
-ār olmayaydı 169
-ānı 170
-şāmī 171
-āz işi 172

Tablo 9: Kafiye

Arapça-Farsça kelimelerden kurulan kafiye

Cevr u zulm-i yār kim ben olmuşam mu‘tād āña
Niçeler tākāt getürmeyüp ider feryād āña (3/1)

‘İd-i vaşl-ı yār kim gāyet sevinür cān āña
İrmemişdür niçeler cānlar virüp kurbān āña (4/1)

Hazer kı l nār-ı āhumdan ki her şeb
Yanar gökler yüzinde şem‘-i kevkeb (11/1)

Farsça-Farsça kelimelerden kurulan kafiye

İy nesīm-i seherī cānumı cānāna ilet
Bülbül-i ‘aşıkı ya‘nī ki gülistāna ilet (14/1)

Arapça-Arapça kelimelerden kurulan kafiye

Kıyām itse kaçan ol serv-kāmet
Gören dir şüphesiz kopdı kıyāmet (16/1)

Farsça-Türkçe kelimelerden kurulan kafiye

La‘lden başına urundı yine efser kadeh
Şāh olup cünd-i gamı almağa kaçd eyler kadeh (26/1)

Türkçe-Arapça kelimelerden kurulan kafiye

Vaşı-ı nigâr 'âşık-ı mehcûra çâredür
Ben mübtelâ firâk—ile öldüm ne çâredür (52/2)

Türkçe-Türkçe kelimelerden kurulan kafiye

Piyâle meclis içinde lebûn öper küstâh
Nite ki câme hemîşe tenûn kuçar küstâh (30/1)

d. Redif

Kaynağı Araplara ait olan dîvân şiirinde redif¹ Araplar tarafından kullanılmamıştır. İran ve Türk şairleri, redif kullanarak şiirlerine güçlü bir ahenk katmakla kalmayıp, kurdukları yapının millî bir yan kazanmasını da sağlamışlardır. Sebzî de bu geleneğe uyarak bizim tespit ettiğimiz gazellerinin yarısına yakınında redif kullanmıştır. Redif olarak seçilen kelimelerde Türkçe olanlar yoğunluktadır. 75 redifin 53 tanesi Türkçe, 10 tanesi Arapça, 9 tanesi Farsça, 1 tanesi Türkçe-Farsça, 2 tanesi de Türkçe- Arapça kelimelerden oluşmaktadır. 36 redif fiildir.

¹ Daha geniş bilgi için bkz: Dilçin, *a.g.e.*, 68-72.

Türkçe Redifler

baña 1,6
aña 2,3-4
ilet 14-15
oldı tut 20
var 38-41,43
olur 42, 44-45, 80
yir yir 46
çıkır 47-48
oldılar 49
akar 53
eylediler 55
disünler 56
olmuşdur 58
bilür 63
şor 71
dürür 74
arar 75
irişür 76
gösterir 78
şandılar 79
gelür 81
elden gider 82
özler 83
bilmezler 84
olmuş yatur 85
biz 86
olmaz 88
geçemez 90
istemez 95
yaşlanmış 98
-imiş 101

var-imiş 105
baş 106, 108
yok 119, 123, 125
bak 120-121
senün 127
gerek 130
degül 136-137
benüm 139
kıblem 141
eyledüm 142
kayacıgum 143
olduğ-içün 150
şu 151
bu 152
olmasa 153
eyleye 157
ile 158
beni 159
gibi 160-161,166, 168
gördün mi 162
bayrām irtesi 163-164
olmayaydı 169
işi 172

Arapça Redifler

bā ^c iş 22
kadeh 26-27
leziz 35
şi ^c r 51

sefer 66
ğaraž 109-110
şadak 122
‘āşık 124
kıblem 141
‘aynına 155

Farsça Redifler

peydā 5
cānā 7
temāšā 8
nārenc 24
küstāh 30
göl-i sürh 31
telh 32
şem ^c 113-115
-veş 102
lālenün 132

Türkçe- Arapça Redifler

itdün ‘ākıbet 19
ile bahş 21

Türkçe-Farsça Redifler

eyler ümīd 34

Tablo 10: Redifler

3. Dîvânın Edebî Açıdan İncelenmesi

a. Dili ve Uslûbu

Sebzî'nin şiirlerindeki dili K. Hasan Çelebi'nin ifadesiyle açık ve sadedir.¹ Arkaik kelimeler parmakla sayılacak kadar azdır. 16. yy.'la gelindiğinde, Divân şiirinin katettiği mesafede genel olarak ulaşılan nokta Sebzî için de geçerlidir. 15. yy.'da şairlerin sıkça şikayet ettikleri husus, Türkçenin aruz ölçüsüne uymadığıdır. Bu durum 16. yy.'da Arapça ve Farsçadan pek çok sözcük ve sözcük grubunun şiirlerde kullanılmasını gerektirmiştir. Bununla beraber müzikalitesi her geçen gün artan İstanbul Türkçesi de yüzyıl şairlerinin en önemli aracıdır. Dilçin'e göre "gazellerin dili bu yüzyılın kasidelerine göre daha sadedir. Aruzu Türkçeye uygulamak şairler için bir sorun olmaktan çıkmıştır. Arapça ve Farsça sözcük ve tamlamalarla da Türkçe söyleyiş, konuşma dilinin doğallığı ve akıcılığı şiir dilinde özellikle gazelerde açıkça görülür duruma gelmiştir."²

Bu ortamda İstanbullu olan şair, ortak malzemeye vukufiyyeti, Farsça bilmesi ve genç yaşta ve yoğun şiir "çalışma"larıyla aruzla dili birbirine yakıştırabilmiştir. Buradaki "çalışma"dan kasıt başta Necatî ve Zatî olmak üzere çağdaşı olan ve şiir üstadı kabul edilen şairlerin gazellerine bol bol nazire yazmasıdır.³

Sebzî'nin gazellerinde kimi zaman zorlama beyitlere rastlanmasına rağmen dili kullanırken mazmunlar, edebî sanatlar ve bütün bunlarla yeni buluşlar yapma konusunda büyük bir rahatlık içinde olduğu fark edilir. Gazellerindeki Arapça ve Farsça tamlamalar klasikleşen yapılarında kullanılmışlardır. Türkçe kelimeler de vezin ve kafiye el verdiği ölçüde kullanılmış ve hoş bir ahenk sağlanmıştır.

¹ K. H. Çelebi, *a.g.e.*

² Dilçin, "Divân şiirinde gazel", *Türk Dili Dergisi, Türk şiiri özel sayısı II: Divân şiiri*, c. 51, s. 415-417 (Ankara, TDK: 1986) 170.

³ Âşık Çelebi, *a.g.e.* Nazireciliğin divân edebiyatındaki yeri ve şairlerin yetişmesi açısından önemi için bkz. Akün, *a.g.e.*, 406; Dilçin, *a.g.e.*, 108-115.

Sebzî'nin uslûbu için söylenecek pek fazla bir şey yoktur. Bizi böyle bir yargıya götüren Tolasa'nın değerlendirmeleridir.¹ Ona göre tezkirecilerin her şair için kullandığı bazı klişe ifadeler vardır. Eğer bir şair gerçekten yeni bir tarz veya uslûp geliştirmişse bunun üzerinde özel ifadelerle vurgu yapılır.

Ancak Sebzî'den bahseden ve Tolasa'nın çalışmasında yer almayan Ahdî, Gülşen-i Şu'arâ'da onun yeni bir tarz ve uslûp geliştirdiği ve bu anlamda üstad kabul edildiğini belirtir.² Bu yargı bizce önemlidir. Çünkü Sebzî daha önce de belirtildiği gibi 16. yy.'ın başlarında şiire yönelmiştir. Yani henüz gerçek 'klasik çağ' tam olarak belirginleşmemiştir. Sebzî gayretleriyle 16. yy. klasiğini hazırlayan bir şair olarak bile kabul edilebilir. Ancak tüm bu yargıların kesinlik kazanması için elimizde sadece nazireleri olan Sebzî hakkında derinlemesine bir karşılaştırmalı çalışma yapılması gerekmektedir.

b. Edebî Sanatlar

Dîvân edebiyatı ürünlerini özellikle de gazelleri bir sanat eseri haline getiren şüphesiz kullanılan ortak malzeme yanında, şairlerin beyitlere bir nakış gibi işledikleri edebî sanatlardır.³ Sebzî bize göre edebî sanatları kullanmakta mahirdir. Sebzî söyleyişinde ve kullandığı dilde oldukça yumuşak ve rahat bir tarz sergiler. Aşağıda Sebzî'nin gazellerinden çeşitli edebî sanatlara örnekler verilmiştir:

Sözle İgili Sanatlar

Teşbih

¹ Tolasa, *a.g.e.*

² Ahdî, *a.g.e.*, v. 131a.

³ Edebî sanatlara ilişkin birçok eser yayımlanmıştır. İlmî düzeyleri ve geliştirdikleri sistem açısından değerlendirmeleri yapılabilir. Bize göre bu alanda en açık ve sistemli çalışma Dilçin (*a.g.e.* 403-507) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada da adı geçen eserdeki sisteme göre bir sıralama takip edilmiştir.

Bir gün ol yüzi güneş baña tulu^c ide diyü
Küy içre tururam sāye-i dīvār gibi (168/3)

İstiare

İy serv-i nāz eyleme hadden ziyāde nāz
‘Āşık^lar itmesün göge tutup yüzün niyāz (91/1)

Mecaz-ı Mürsel

Levh-i cemāle çekdi niçe nakş-ı dil-firib
Nakḳāş-ı dehr yazmadı bu resme göz ü kaş (99/2)

Kinaye

Taş başuñ ki komaya taş işigüne baş
İtmeye ḥāk-i kūyuñi bister Kayacugum (143/2)

Ağzın şulandıran şu^carānuñ bu zevk-ile
La^clūñle Sebzinūñ ḡazel-i āb-dārıdur (68/5)

Tariz

Bir senūñ gibi mübārek var mı ey ağyār-ı şūm
Yüzūñi gören kişinūñ şubḥ u şām oñmaz işi (172/3)

Teşhis

Şoḥbete şevḳ u şafā virmeg-içün dil-ber gibi
Geydi gül-gün cāmesini hem şurāḥî hem ḳadeḥ (27/5)

Anlamla İlgili Sanatlar

İham

Gülsitān-ı ‘ömrüne irişmedin bād-ı ḥazān
Sebzīyā bir serv-ḳadd-ile ḳadem bostāna baş (106/5)

Tenasüp

Nev-bahār eyyāmı gül devri nigār ile müdām
Sebzī nūş itse şarābı sāḳiyā olmaz ‘aceb (13/5)

Leff ü Neşir

Sen lebleri şirīn saçı leylāyı sevelden
Ḡam ṭaḡına Ferḥādum elem deştine Mecnūn (149/2)

Hüsn-i Talil

Her gice tã şubha dek yanup yakılmazdı dilā
Kim benüm süz-i dilümden olmasa āgāh şem^c (114/3)

Mübalāğa

Rāh-ı ʿışkuñda görenler mā-cerā-yı derdümi
Gözlerüm yaşına didi ʿālemüñ deryāsıdur (65/2)

Tezad

Zinde eyler mürde(y)i cānā lebün ʿİsī gibi
Eylesen n'ola Şifā bābuñda Lokmān-ile bahş (21/5)

Nida

Sāna mahrem olaldan Sebzī iy cān
Harīm-i ʿālem içre hürmeti var (39/5)

İstifham

Kayd-ı zülfünden halāş oldu tatalum Sebziyi
Ol gözi bīmār elinden kurtılabilür mi tağ (116/7)

Telmih

Gözleri ağlamadan görmez olan Ya'kūbuñ
İy şabā var haberin Yūsuf-i Ken'āna ilet

Cān-ı şirini revān itdi diyü ʿözü eyle
Tuḥfe-i ʿāşık olan Hüsrev-i ḥübāna ilet

Ten-i Cāmī dir-isen bula ḥayāt-ı tāze
Sebzün var yūri şirini Ḥorāsāna ilet (14/3-5)

Bildi-kim bezm-i cihān yāra varur mişl-i ḥabāb
Anın-içün komadı Sebzi elinden Cem kadeḥ (27/6)

İrsal-i Mesel

Rakīb-i küştenün kanını da'vā ider[em] çün-kim
Meşeldür buña ʿālemde ölür Sebzi olan bā'ış (22/5)

İktibas

Seyr idelden dil-rübālar ortasında sen mehi
Cān u dil okur bunu *lā hayra illā fi'l-vasaʿ* (111/3)

Gördi çün-kim cür^ca-i cāmuñ düşer hāk üstine
Dem-be-dem dil çağırur *yā leytenī küntü türāb* (12/2)

Sözle İlgili Sanatlar

Cinas

Ger kabūl itse beni hıdmete iy dil Şāmī
Aña şükrāne virem Mısr u Haleble Şāmı (171/1)

Dil-berā sīneme şad dağ-ı gam urduñ pekle
Eskidi penbeleri kendi elünle pekle

Bu gülistānda niçe fütileri lāl itdün
Sende bir kez ne var iy bülbül-i şeydā pekle

Dāğ şanma görinen sīne-i şad-çak üzre
Şevk-i ruhsāruñ-ile güller açıldı pekle

Ƙolda olan dāğlarum ^cışkuñı şanma ide fāş
Kimse görmez werresin isterem anı pekle

Eşk-i hūnī-y-ile ālūde olan müjgānum
Beñzer ol māha tūlū^c itdi şafağdan pekle (156/1-5)

İştikak

Ƙıyām itse kaçan ol serv-kāmet
Gören dir şüphesiz Ƙopdı kıyāmet (16/1)

Göreliden der-i mey-hāneyi ey dil meftūh
Der-i devlet açılup oldu baña feth u fütūh (25/1)

c. Sosyal İçerikli Beyitler

Sebzî Dîvân edebiyatı adına yaşanan en muhteşem çağın şairlerindendir. Dolayısıyla nispeten diğer şairlerin gölgesinde kaldığı düşünülebilir. Buna rağmen gazellerinde rastladığımız sosyal ve dinî içerikli beyitler bize o günkü toplumu özümseediğini ve bunu gazele başarıyla işlediğini göstermektedir. Ancak diğer

taftan da Sebzi'nin bu çalışmada toplanan gazellerinin tamamının nazire olarak yazıldığı düşünülünce aşağıda sıralanan beyitlerdeki hayalleri ilk olarak kimin kullandığı önem kazanmaktadır. Bunun tespit edilmesi ayrıntılı bir karşılaştırmalı çalışmayı gerektirmektedir.

Gözüñ yaşı ile ruhsâr-ı zerdüñ fâ'ide itmez
Eğer vaşl-ı nigâr istersen eyle sîm ü zer peydâ (5/4)

Eğer sevgiliye kavuşmak istiyorsan altın ve gümüş çıkar; göz yaşıyla, sarı beniz fayda etmez.¹

Meh gibi her-dem kanâ'at eyleyen bir nân-ile
Varuban kimseye Sebzi 'arz kılmaz ihtiyâc (23/6)

Sebzi, ay gibi her zaman bir ekmek ile kanaat eden kişi varıp da kimseye ihtiyacını bildirmez. !

Rahş-ı himmet iremez her ne kadar sa'y itse
'Arşa-i mülk-i cihân olmayıcağ âna ferâh (29/4)

Kişi ne kadar gayret ederse etsin, dünya mülkünün arsası ona ferah olmadıkça himmet atı eremez.

Dilâverler dimezler merd-i meydân
Anuñ kim zen gibi pür-zîneti var (38/3)

Kahramanlar, kadın gibi zineti olanlara "meydan eri" demezler.

Meydâna girme da'vî-yi merdânelük idüp
Destân u Zâli 'âciz iden çarh-ı bîvedür (50/3)

Kahramanlık iddiasıyla meydana girme! Destan ve Zal'i çaresiz bırakan dul dünyadır bu!

Görüp bu 'arûs-ı felegûñ zîver u zeynin
Meyl eylemeyen merdüme merdâne disünler (56/2)

Bu felek gelininin süsünü görüp de meyl etmeyen adama kahraman desinler.

¹ Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Doç. Dr. Cemal Kurnaz, *Halk ve divân şiirinin müşterekleri üzerine denemeler* (Ankara: Akçağ Yayınları, 1990) 105 vd.

El uzatmaz ni‘metine kimsenün mişl-i meges
Sebziyā her kim ƙanā‘at ƙāfinün ‘anƙasıdur (65/6)

Ey Sebzî, kanaat Kafının ankası olanlar, sinek gibi kimsenin nimetine el uzatmaz.

Tekyelenme gel beri iy h‘āce dünyā mülkine
Gül gibi varur fenāya ‘ākıbet ber-bād olur (80/4)

Ey hace dünyā mülküne dayanma! Gül gibi yok olur, sonunda berbat olur.

İremez Ka‘be-i maƙşūda şu kim ‘ışƙ içre
Varını terk idüben tāt u ƙabādan geçemez (90/3)

Aşk içinde varını terk edip, taç ve hırkadan geçemeyen, maksut Kâbe’sine erişemez.

Cem‘ idüp harcatmaduñ toprak başuñ gencüñi
‘İş u nüş itmek-durur iy h‘āce dünyādan garaž (109/4)

Toprak başına ey hace! Hazinele topladın ama harcayamadın. Dünyadan kasıt, yiyip, içip eğlenmektir.

Sebziyā hil‘at-i şāl-ile geçinmek yegdür
Geymeden minnet-ile atlasını her dūnuñ (126/5)

Ey Sebzî, her alçağın başa kakılan atlasını giymektense keçi kılından yapılan hırkayla geçinmek daha iyidir.

Zen-i dünyāya nazar eylemeyen ‘ömrinde
Sebziyā bencileyin dünyede merdāne gerek (130/7)

Ey Sebzî, dünyada benim gibi ömründe dünya kadınına bakmayan merdaneler gerekir.

El uzatma ni‘metine Sebziyā şol kimsenün
Bir ƙaşıƙ aş vire de şoñında minnet eyleye (157/5)

Ey Sebzî, bir ƙaşıƙ yemek verip sonunda minnet eden, başa kakan kişinin nimetine el uzatma!

Gözün üstinde ƙaşuñ var dime bir şahşı görüp
Olmak istersen ser-āmed kākül-i dil-ber gibi (160/5)

Sevgilinin kākülü gibi baş üstünde tutulmak, hoş karşılanmak istersen, birini görünce, “gözünün üstünde ƙaşın var” deme!

Misk gibi dā'imā olmak dilerseñ 'ıtrnāk
Hāşıl itme yüz karalığın yürü 'anber gibi (160/7)

Misk gibi daima güzel kokulu olmak istersen yürü, anber gibi yüz karalığını ortaya
çıkarma!

Hırka-i rızık-ı riyādan zāhid olmasa halāş
Kendü gibi lāyık-ı āteş olur peşmînesi (167/2)

Zahid riya rızkının hırkasından kurtulamazsa halas olmazsa kendisi gibi hırkası
da ateşe layık olur.

Sırr-ı gaybiden haber virme gel ey rammāl her
'İlm-i gaybı kimse bilmez gayr-ı 'Allāmu'l-Guyūb (9/3)

Ey remmal gel, gaybın sırrından haber verme. Bilinmeyi kimse bilmez,
bilinmeyi bilenin dışında!

Görüp zeyn ü zer-i dünyāyı bakmaz
Gerekdür er olan kişide 'ibret (17/3)

Dünyanın süs ve güzelliklerini görse de bakmaz. Er olanlarda ibret olması
gerekir.

Tāk-ı eyvān-ı cihānuñ fıkrına itme nazar
Evvelā ma'mūr olur şoñ demde vīrān oldu tut (20/3)

Cihan sarayının gösterişine bakma! Önce mamur olur, sonra da viran!

Menzilün āhır olur iy Sebzi çün-kim zir-i hāk
On sekiz bin 'āleme kendüni sultān oldu tut (20/5)

Ey Sebzi, kendini on sekiz bin aleme sultan olarak görsen bile nihayet varacağın
yer toprağın altıdır.

'Akıbet baħr-i fenā ğarkasıdur fülk-i vücūd
Şabr-ı Eyyūb idüp ger olasın 'ömr-ile Nūh (25/4)

Sabırda Eyyüb gibi olup Nuh gibi bir ömür sürsen bile sonunda bu vücut gemisi
nihayet fena denizinde boğulacaktır.

Olma rencide belā irse eger eflākden
Çāre ne irer kişiyē her ne kim maḳdūr olur (42/3)

Eğer felekten bela gelirse üzülmeye, çare var mı? Kişinin kaderinde ne varsa o ulaşır?

Metā^c-ı ‘āleme itme maḥabbet iy h^vāce
Ki şonra fā’ide itmez saña ziyān irişür (76/3)

Ey hâce, dünya malına sevgi besleme. Ondan bir yarar gelmez, sonra sana zarar gelir.

Cümle eşyā çār eczādan mürekkeb vā^cizā
Baña pes söyle nedür denī vü a^clādan ğaraż (109/3)

Ey vaiz, bütün eşya dört maddeden oluşmuştur. Bana söyle, alçak ve yüksekten kasıt nedir?

Zulmet şebinde ḳalır idi ḥalḳ-ı kâ’ināt
Yaratmasaydı Ḥālīḳ-i Perverdigār şem^c (113/4)

Yüce Halik mumu yaratmasaydı bütün insanlar, zulmet gecesinde kalırdı.

1
Şun^c-i ḳudret görmek istersen ruḥ-ı cānāna baḳ
Yoğ-iken bir ḳatre mādan var iden sultāna baḳ

2
Baḳmayup cürm u ḥatāsına virür rızḳın tamām
Ḳullarına luṭf u iḥsān eyleyen sultāna baḳ

3
Ḥālī olmaz kār-ı Ḥaḳdan mihr u māhıyla felek
Aç gözüñ encüm gibi bu gerdiş-i devrāna baḳ

4
Ḥāk olmuş bir yüzi gül ḥattınuñ āşārıdır
‘Ayn-ı ‘ibretle nazar ḳıl sebze-i bostāna baḳ

5
Ḳuḥl-i şebden sürme çekse çeşmine zāl—ı felek
Sebziyā meyl eyleme gel merd-iseñ merdāna baḳ

(120/1-5)

1. Yüce Yaratan’ın gücünü görmek istersen sevgilini yanağına bak. Hiçbir şey yokken bir damla sudan var eden Sultan’a bak.

2. Kullarına lutf ve ihsan eden Sultan'a bak ki kimsenin hatasına ve günahına bakmadan hepsinin rızkını tastamam veriyor.

3. Felek, güneşi ve ayıyla Hakk'ın işinden hiç boş bulunmaz. Gözünü yıldız gibi aç ve şu dönüp duran devrana bak.

4. Şu bostanın yeşilliğine ibret gözüyle bir bak: toprak olmuş bir gül yüzlü sevgilinin ayva tüylerinin eseridir.

5. Ey Sebzî, felek zalî, gözüne gecedan sürme çekse de gel ona meyl etme! Eğer mertsen merdana bak.

Ol günü yâd eyle iy dil eyleyüp cümle hisâb
Okıyalar nâme-i a'câlûnî defter gibi (160/6)

Ey gönül amel mektubunu defter gibi okuyup herşeyi hesap ettikleri günü hatırla!

d. Karşılaştırmalar

Tanzîr Edilen Gazellere Örnekler

Bu bölümde Sebzî'nin, tanzir ettiği gazellere örnekler vereceğiz. Burada, Necâtî, Kemâl-i Zerd, Âhî Çelebi, Zâtî, Muhibbî, Hayretî ve Şeyhî'nin gazelleriyle Sebzî'nin aynı vezin, kafiye ve redifle yazdığı nazireler sıralandı.

Mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün

Necâtî

1

Çınaruñ kadd-i yâra nisbeti var

Eli yufka velî hoş himmeti var

2

İki şîşe gözüm izi kumından

Dolısar bir gün ammâ sa'âti var

3

Lebüne beñzedügi-içün mey-i nâb

El üstinde tutarlar hürmeti var

4

Elün depret yürüt sâkî ayağı

Ki devrânũ be-gâyet sür'ati var

5

Şunılır şola sâğar şağa tevbe

Belî her bir ilûn bir âdeti var

6

Şarardur benzini zâhid velîkin

Riyâzetle degüldür 'illeti var

7

Ayağuña yüzün sürer Necâtî

Eyü varur başında devleti var

Sebzî¹

1

Kimûn kim zînet ile şöhreti var

Gice gündüz başında âfeti var

2

Sen âhû-çeşme uyup seg rakîbûn

Ulurdı şimdi haylî şöhreti var

3

Felek bâğına saçsun cür'asını

Kimûn kim dil-ber-ile şöhbeti var

4

Ḳul olmuş cümle hûbânı cihânûn

O şâhuñ bir 'acâyib şevketi var

5

Saña mahrem olaldan Sebzî iy cân

Harîm-i 'âlem içre hürmeti var

fe'îlâtün/fe'îlâtün/fe'îlâtün/fe'îlün

Kemâl-i Zerd

1

Beni Yâ Rab yine sen milket-i cānāna ilet

Mūr-ı mazlûmı güzergāh-ı Süleymāna ilet

2

Ola kim kıla tarahhûm ben oda yanmışına

Cigerüm bâdesin ol gözleri mestāna ilet

3

Canı zülfinde dili çah-ı zenehdānda bulup

Didi kim birini aş birini zindāna ilet

4

Ben bu fūrkatden eger ölür-isem hasret-ile

Ey şabā hāk-i mezārum der-i cānāna ilet

5

Şād olsun dir-iseñ rūhı Nizāmīnūn eger

Bu Kemālūn yūri şî rini Ḳarāmāna ilet

Sebzî²

¹ G 39.

² G 14.

1
İy nesīm-i seherī cānumı cānāna ilet
Bülbül-i ‘āşıkı ya‘nī ki gülistāna ilet
2
Nār-ı ‘ışka yakayın cümle tenüm nūr olsun
Dil-i pervānemi ol şem‘-i şebistāna ilet
3
Gözleri ağlamadan görmez olan Ya‘kūbūñ
İy şabā var haberin Yūsuf-i Ken‘āna ilet
4
Cān-ı şīrini revān itdi diyü ‘özü ile
Tuhfe-i ‘āşıkı ol Husrev-i hūbāna ilet
5
Ten-i Cāmī dir-iseñ bula hayāt-ı tāze
Sebzīnūñ var yūri şī‘rini Horāsāna ilet

Mefā‘ilün/fe‘ilātün/mefā‘ilün/fe‘ilün
Âhî Çelebi

1
Ne nakş ider bizüm ile nigārı gördün mi
Ne fitneler koparur rūzigārı gördün mi
2
Bu kanlu kanlu yaşumdan revān olup göz göz
Bu çeşme çeşme akan cūybārı gördün mi
3
Direk direk dikilirken kapuñda dūd-i dilüm
‘Alem ‘alem göge ağan şīrārı gördün mi
4
Bu pāre pāre ciger kanı ile sīnemde
Bölük bölük açılan lālezārı gördün mi
5
Kaçup kaçup ta ırakdan dönüp dönüp yüzüme
Kıya kıya bakan ol gamzekārı gördün mi
6
Şorar irişdigüne Âhî göz yaşını döküp
Kabā-yı sürh-ile ol gül-‘izārı gördün mi

Sebzî¹

1

Niçe gün oldu görünmez nigârı gördün mi
Ne nâz ider bâna ol şivekârı gördün mi

2

Bahâr ‘aks-i ruḥundur senün eyâ gül-rû
Çemende yir yir olan lâlezârı gördün mi

3

Düşüp ayaguna yolunda ḥâk olanlardur
Tozup tozup göge ağan gubârı gördün mi

4

Muvâfık istedüğümce murâd keştisin
Muḥâlifine şalar rûzigârı gördün mi

5

Ta‘accüb eyleme zâhid şanursa tevbe-i mey
Bu dürlü dürlü açılmış bahârı gördün mi

6

Çatup kara kaşını hışm-ile dönüp yüzüme
Kıya kıya bakan o gamzekârı gördün mi

7

Nigâr la‘li gibi mest ider dil ü cânı
Be Sebzî bu gazel-i âb-dârı gördün mi

Bu gazellerde Sebzî, Âhî Çelebi’nin gazelinin 1, 3, 4, ve 5. beyitlerini sırasıyla 1/4, 3, 2, ve 6. beyitlerle karşılamıştır. Ahî’nin 2. ve 6. beyitlerinin içeriği Sebzî’nin gazelinde yoktur.

Mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/mefâ‘ilün

Zâtî

1

Varup iç işigün taşın şu kim bir pâre yaşdanmış
Mesîhâ-kâdr olup hürşid-i pür-envâra yaşdanmış

2

Koyup ser mimbere vâ‘iz gözi olanda ağlamsar
O bir hoş ahîret hâtûnidur geh-vâre yaşdanmış

3

Koyup bir yaşduğa baş kaşır içinde Husrev u Şîrîn
Kaṭı güç taşda Ferhâd seng-i hâre yaşdanmış

4

Açup gönlin gözin şüretlü kimse eylemiş tâli‘
Şu kim âyineveş zânû-yi meh-ruhsâra yaşdanmış

¹ G 162.

5

Şanasın pāre-i ebr-i sefid üzre güneş gelmiş
Uyur ol āfitābum şemsi ter destāra yaşdanmış

6

Tenüm zerd eyledi nakḳāş-ı ḥasret gel beni yaşdan
Disünler şāh-ı ālem bāliş-i zer-kāra yaşdanmış

7

Devāyı bulmuş ol derde ṭabībüm ḳapuyı tuymuş
Ḳapuñ dāru'ş-şifāsında Zātī-i bī-ḳāre yaşdanmış

Sebzī¹

1

Bu gün bir āşığı gördüm der-i dil-dāra yaşdanmış
Reff'ü'l-Ḳadr olup ol künbed-i devvāra yaşdanmış

2

Didüm cādū-durur sihr-ile āteşde ḳarār eyler
Mu'anber zülfini gördüm ḳaçan ruhsāra yaşdanmış

3

Gönül ḥum-hāne-i ışḳında la'lün şevḳine düşmüş
Şanasın ḥāne-i ḥammārı bir mey-hāra yaşdanmış

4

Ne keyfiyyet-durur sākī ki destinden ayag içen
Düşüp bī-hüş olup her birisi dīvāra yaşdanmış

5

Gülistān-ı cihāndan gel ferāḡat eyle iy Sebzī
Gül-i ra'nāsınun her birisi bir ḥāra yaşdanmış

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

Muḥibbī

1

Cān zā'if olduğḡa gönülüm nālesi āhestedür
Neylesün söze mecālī ḳalmadı dil ḥastadur

2

Ruḡları yiter baña gülşen temāşāsın gönül
İstemez ol gonca-leb çün bir gül-i nevrestedür

3

Secde kılsa dil ḳaşun mihrābına olmaz aceb
Niçe demlerdür ki o ebrūlara peyvestedür

4

Berr ü bahri aradı bulam diyü cānā seni
Bulmadı sen nigārı bu gönül dem-bestedür

5

Zülf-i müşḳine Muḥibbī el uzat tā iresin
Ruḡlarında dil-berün iḳbāl u devlet bestedür

¹ G 98.

Sebzî¹

1

Her kimün kim meh-likāsı ol kaşı peyvestedür
Göklere anuñ figān u nālesi peyvestedür

2

Şerbet-i vaşluñla dermān eyle lutf it gönlüme
Kūyunuñ dāru'ş-şifāsında yatur bir hastadur

3

Leblerün gonca haṭuñ reyḥān saçıñ sünbül-durur
Gülşen-i hüsn ü melāḥatda kadūñ gül-destedür

4

Dāne-i ḥāline aldandı gidelden gelmedi
Dām-i zūlfünde dirīgā murg-ı dil pā-bestedür

5

Gül gibi al eyleyüp alur hezāruñ gönlini
Sebziyā zāhirde gerçi gonca-i nevrestedür

Mefā'ılün/ mefā'ılün/ mefā'ılün/ mefā'ılün

Hayretî

1

Geçüpdür cānuma tîr-i belā zāhirde yaram yok
Meded bir derde düşdüm ki ölümde gayrı çārem yok

2

Gözüm yaşına rahm idüp yüzüme bakmaz ol meh-rū
Düşüpdür yıldızum var ise yanında sitārem yok

3

Cihānda yıldızum yokdur kaçan kim iy hilāl-ebrū
Yanumda sen güneş yüzlü nigār-ı māh-pārem yok

4

Gice gündüz hemān zūlf ü ruḥuñ fikridür eglencem
Hudā ḥakkı cihān mülkinde daḥı ağ u karam yok

5

Ne bilsün Hayretî derd-i derūnumdan ṭabībüm kim
Geçüpdür cānuma tîr-i belā zāhirde yaram yok

Sebzî²

1

Açılmaz dīde-i ṭālī' nuḥūsetden sitārem yok
Başuma mihr-i devlet toḡmadı bir māh-pārem yok

2

¹ G 69.

² G 123.

Devā şordum tabīb-i şehre derd-i ʿışk-ı dil-berden
 El urdı nabżuma didi saña bī-çāre çārem yok
 3
 Gel'e iy tīg-ı dil-ber şerhe gelmez şerhāler eyle
 Benüm yāra yarar köhne bedende tāze yaram yok
 4
 Dökeyin āh idüp kanlu başumdan kaçreler yārum
 Dimesün sūz-i derd-i ʿışk-ile āh [u] şerārum yok
 5
 Beni nālān ider çeng-i gamından muṭrib-i devrān
 Dögerem Sebziyā def gibi sinem çār-pārem yok

fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

Şeyhī

1

ʿİşkdur āfet-i akl u sūcīdur rāhat-ı rūḥ
 Sākīyā vakt-i şabāḥ oldı getür cām-ı şabūḥ

2

Bādeyi gör ki kadeḥde ne leṭāfet biledür
 Şöyle kim cism-i laṭīfe ulaşa cevher-i rūḥ

3

ʿÖmr cevherinin çünki fütūḥu sensin
 Bir nefes vaşlın girse zihī Feth ü fütūḥ

4

Bu leṭāfet bile kim bāf u çemendür hele uş
 Sıdı tevbesini şimdi dir imiş ise naşūḥ

5

Cān diler k'ayağına yüz süre lākin korkar
 Kırpiginün dikenini ide ayagın mecrūḥ

6

ʿİşk bir fendür anuñ müşkili ḥall olmadı hiç
 Çün onuñ metn-i metnin idemez keşf sürūḥ

7

Şabr-ı Eyyūb ile Şeyhī nice bir katlanasın
 Tut ki ol ḥüsn ile Yūsuf olasın ʿömr-ile Nūḥ

Sebzī¹

¹ G 25.

1
 Göreliden der-i mey-hāneyi ey dil meftūh
 Der-i devlet açılup oldu baña feth u fütūh
 2
 Cānını kim ki revān itse bulur tāze hayāt
 Lebleründür var-ise hastalara rāhat-i rūh
 3
 Mestlikden ne mesā vü ne şabāhı bilürüz
 Sākī-i bezm-i şafā içürelī cām-ı şābūh
 4
 ‘Ākıbet baħr-i fenā ğarkasıdur fülk-i vücūd
 Şabr-ı Eyyūb idüp ger olasın ‘ömr-ile Nūh
 5
 Yāri pehlūya çeküp leblerin emsem bir şeb
 Sebziyā sīne şafā bulup olur rāhat-ı rūh

Bu bölümde ise Sebzi’nin gazeliyle vezin, kafiye ve redifleri ayı olan iki gazel daha aldık. Bu gazellerin şairleri Sebzi’den sonra yaşamışlardır. Böylece Sebzi’nin öncesi ve sonrasında Dîvân edebiyatında nazirenin gelişimi takip edebilmek için de bir girişimde bulunuyoruz.

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

Sebzi¹

1
 Cān virdüğümü derd-ile cānāne disünler
 Öldi reh-i ‘ışkuñda şu dīvāne disünler
 2
 Görüp bu ‘arūs-ı felegūñ zīver u zeynin
 Meyl eylemeyen merdūme merdāne disünler
 3
 İçmek dilese kānını ‘uşşākuñ o hūn-h‘ār
 Kānmaz mı dahı hūnī gözūñ kāna disünler
 4
 Şorarsa bahā buse-i la‘line o cānān
 Vallāhi deger her biri biñ cāna disünler
 5
 Bir cür‘a-y-ile añmasa ‘āşıqları sākī
 Böyle mi olur ol gözi mestāne disünler
 6
 Şeydā dili zencīr-i ser-i zūlfine çeksün
 Ola ki bu dīvāneyi uşlana disünler
 7

¹ G 56.

Her kişi görüp kesb-i zarāfet ide Sebzī
 Şī'ri diyicek şöylece rindāne disünler

Şeyhulislam Yahya

1

Şun sāğarı sākī baña mestāne disünler
 Uşlanmadı gitdi gör o dīvāne disünler

2

Peymānesini her kişi töldurmada bunda
 Bundan girü bu meclise mey-hāne disünler

3

Dil hānesini yıķ koma taş üstine bir taş
 Sen yap anı iller ana dīvāne disünler

4

Gönlünde senüñ gayr u sivā şūreti neyler
 Lāyık mı bu kim Ka'be'ye büt-hāne disünler

5

Yahyānuñ olup sözleri hep sırr-ı maḥabbet
 Yārān işidüp söyleme yābāne disünler

C. TRANSKRİPSİYONLU (ÇEVİRİYAZILI) METİN

1. Metin Tespitinde Göz Önüne Alınan İlkeler

- a. Sebzi'nin toplanan gazelleri Arap alfabesi harflerine göre sıralanmıştır.
- b. Gazellerin yer aldığı mecmualar, varak numaraları, beyit sayısı ve kimin gazeline nazire olarak yazıldığı dipnot olarak gösterilmiştir.
- c. Dipnotlarda eser isimleri, Sebzi'ye ait en fazla şiir olan mecmuadan başlayarak yazılmıştır.
- d. Nüsha farklılıkları aparatlarda metin tespiti kurallarına göre gösterilmiştir.
- e. Çeviriyazıda devrin dil özellikleri gözönünde tutulmuş, Arapça ve Farsça kelimelerin yazılışında Prof. Dr. İsmail Ünver'in makalesi esas alınmıştır.
- f. Arapça ibareler metinde *italik* yazılmış ve dipnotlarda kaynaklarıyla açıklanmıştır.
- g. Gazellerde geçen şahıs, şehir, ülke isimleri ve diğer özel isimler bir kere olmak üzere dipnotlarda açıklanmıştır.
- h. Metin tespitinde bilimsel eserlerde kullanılan çeviriyazı sistemi kullanılmıştır.
- i. Sebzi'nin çeşitli gazellerinde kimi atıf vavlarının yazılmadığı görüldü. Bu gazellerin toplandığı mecmualar için ortak bir durumdur. Gereken yerlerde köşeli parantez içinde atıf vavları gösterilmiştir.

2. Transkripsiyonlu (Çeviriyazılı) Metin ve Günümüz Türkçesine Mensur Çevirisi

ELİF

1¹

fe‘ilâtün/fe‘ilâtün/fe‘ilâtün/fe‘ilün

1

Gösterelden yüzini ol yüzi gülzār baña

İtdürür bülbül- i şūrīde gibi zār baña

2

Kimine gonca-i ra‘nā kimine sünbül ü gül

Bāğbān-ı felegi gör ki virür hār baña

3

Zahmına şanma tabībān-ı cihān ide ‘ilāc

Şöyle itmişdür okun ey kaş-ı yā kār baña

4

Bilmezem nice diyem hāl-i dilüm yāra dilā

Kalmaz anı göricek tākat-ı güftār baña

5

Dilberün tīg-i gamından oluban āzürde

Sebziyā tek dimesün kimse dil-āzār baña

1. Yüzü bir gül bahçesi gibi güzel olan sevgili yüzünü bana gösterdiğinden beri beni perişan bir bülbül gibi inletir.

2. Kimine latif bir gonca, kimine sünbül ve gül veren kaderin bahçıvanını gel gör ki bana diken veriyor.

3. Ey kaşı yay gibi olan sevgili, okun bana öyle işlemiştir ki dünyanın bütün doktorları gelse de ilaç yapacaklarını sanma!

4. Ey gönül, sevgiliye gönlümün durumunu nasıl anlatacağımı bilmiyorum. Çünkü onu görünce bende konuşacak güç kalmıyor.

5. Ey Sebzi, , sevgilinin gam kılıcından incinmekteyim. Ancak yeter ki kimse bana gönlü yaralanmış demesin!

¹ H 277b⁵-H 285b⁵

2¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Taña kalsa kākülün hüsün görüp meh-tāb āña

Zerre-veş ser-geştedür hürşid-i 'ālem-tāb āña

2

Nice ra'nā olmasun bāğ-ı ruḥuṇda sünbülün

Çeşme-i hürşid virür her zamānda āb āña

3

Mescid içre kaşların seyr itmege cānānenün

Arkasını kıbleye vermiş yüzün mihrāb āña

4

Rāḥat olup gönlümüz bir bābdan açılmadı

Bir kapu açdı okuñ irişdi feth-i bāb āña

5

La'l-i mey-gūnuṇdan öper 'āşık-ı āvāreye

Sākī-i bezm-i belā nūş itdürür hūn-āb āña

6

Göreyin kana boyansın cismi ser-tā-ser anuñ

La'l-i renginün var-iken yañılup 'unnāb āña

7

Mihr ü ruḥsārına yāruñ Sebzî 'āşık olalı

Nāle ile her gice bir zerre gelmez h'āb āña

1. Parlak ay, alnının üzerine dökülen saçının güzelliğini görüp şaşkınlık içinde kalsın!? Çünkü, dünyayı aydınlatan güneş ona zerre gibi başı dönmüştür.

2. Yanağının bahçesindeki sümbül nasıl güzel olmasın ki?! Güneş çeşmesi her zaman ona su verir.

3. Mihrap sevgilinin kaşlarını mescit içinde seyretmek için arkasını kıbleye vermiş yüzünü de ona dönmüş.

4. Gönlümüz rahat olup bir türlü açılmadı. Okun bir kapı açtı ve ona da açık bir kapı ulaştı.

5. Şarap renkli yanağından öpen avare âşıkâ bela meclisinin içki sunucusu kanlı su içirir.

6. Senin kırmızı renkli dudakların varken yanılıp ünnabı ananın bedeninin baştan ayağa kana boyandığını göreyim.

7. Sebzî, sevgilinin parlak yüzüne âşık olalı her gece inleyerek ağlar. Zerre kadar uykusu gelmez.

3¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Cevr [u] zulm-i yār kim ben olmuşam mu'tād āna

Niçeler tākāt getürmeyüp ider feryād āna

2

Āşinālķ ister-iseñ dil-bere yād ol gönül

Çünki bildük āşinādan yeg gelürmiş yad āna

3

Kaddi Şirün virür rüz-i kıyāmetden haber

İtmesün mi cān-ı şirini revān Ferhād āna

4

Başına āteş yakup dil tañ mı efgān eylese

Şol kadar zulm eyleyüpdür ol ser-i bī-dād āna

5

Sebzī bu şī'r-i cihān-sūzı okurken derd-ile

Cān u dilden işidüp taḥsīn ider üstād āna

1. Çoğu kişinin dayanamayıp feryat ettiği sevgilinin zulmüne ve eziyetine ben artık alıştım.

2. Ey gönül tanışıklık istersen sevgiliye yabancı ol. Çünkü yabancı ona tanıdık dosttan daha iyi gelirmiş.

3. Senin şirin boyun kıyamet gününden haber veriyor. Ferhat tatlı canını ona vermesin mi?

4. O adaletsiz baş o kadar zulm etmiştir ki gönül, başına ateş yakıp feryat etse şaşılır mı?

5. Sebzî cihan yakan bu şiiri dertle okurken üstad ona can u gönülden aferin der.

4¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

‘İd-i vaşl-ı yâr kim gâyet sevinür cān āña
İrmemişdür niçeler cānlar virüp kurbān āña

2

Bil gānīmet bir nefes yâr-ile hem-dem olduğun
Urmadan ey ‘āşık-ı miḥnet-zede hicrān āña

3

Bir nazarda gözleri öldürmesün mi ‘āşıkı
Fitneler ta‘līm ider ol ḡamze-i fettān āña

4

Ey ecel ḥāk eyle luṭf it ben gubār-ālūde(y)i
Yolına cān virdüğüm bir gün ola cānān āña

5

Derd ü ‘ışkum çāre itmekden beridür ey ṭabīb
Kābil-i dermān degüldür eyleme dermān āña

6

Ekmeñ içün sīne-i ḥākīde ḥālūñ toḥmını
Kırpiğüm ebr-i siyeh eşküm-durur bārān āña

7

Sebziyā tīgından ol şāhuñ niçün yüz döndürem
Ol şeh-i fermān-revān ben bende-i fermān āña

1. Canın çok sevindiği bu sevgiliye kavuşma bayramına nice insanlar canlarını kurban ettikleri halde erişememişlerdir.

2. Ey miḥnet-zede aşık! Ayrılık gelmeden, sevgiliyle bir nefes beraber olmayı ganimet bil.

3. Gözleri bir bakışta aşıkı nasıl öldürmesin ki yan bakış ona fitneler öğretir.

4. Ey ecel, doğrulukla iyilikte bulun da, gün gelip o sevgili, ben tozlara bulanmışım onun yoluna can verdiğimi ansın.

5. Ey tabib, benim dert ve aşkıma çare bulunmaz. Derman mümkün değildir. Boşuna ilaç yapma.

6. Sine toprağında beninin tohumunu ekmen için kırpiğim ona siyah bulut, gözyaşım da yağmurdur.

7. Ey Sebzi, o şahın kılıcından niçin yüz çevireyim ki?! O buyruğu geçen şah, ben ise onun emrinin bir kuluyum.

¹ P 5a⁵-H 129b⁷ Ata’î

2. ve 5. beyitler sadece H’de var.

5¹

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1

Kılur nā-yāb olan yāruñ miyānını kemer peydā

Nitekim rāz-ı ‘uṣṣākı ider bu çeşm-i ter peydā

2

Didüm ‘ömrüm günü geçdi müyesser olmadı vuşlat

Şeb-i hicrān-ı ‘uṣṣāka didi olmaz şehir peydā

3

Çözüp zencir-i zülfin ol perī biñ nāz-ile ey dil

Eger depretse bir mūyın olur dīvāneler peydā

4

Gözün yaşı ile ruhsār-ı zerdün fā’ide itmez

Eger vaşl-ı nigār istersen eyle sīm ü zer peydā

5

Olaydı fenn-i şi‘re iltifātı ol şeh-i hüsnün

İderdüm Sebziyā her günde biñ dürlü gazel peydā

1. Sevgilinin görünmeyen belini, kemer ortaya çıkarır. Nitekim, âşıkların sırlarını yaşlı göz ortaya serer.

2. Ömrüm geldi geçti bir türlü sevgiliye kavuşmak nasib olmadı, dedim. O da “âşıkların ayrılık gecesine sabah olmaz,” dedi.

3. Ey gönül, eğer o peri, saçının zincirini çözüp bin nazla bir telini oynatsa divane olmuş nice âşıklar ortaya çıkar.

4. Eğer sevgiliye kavuşmak istiyorsan altın ve gümüş çıkar; göz yaşıyla, sarı beniz fayda etmez.

5. Ey Sebzî, eğer şiir sanatına, o güzellik şahının iltifatı, meyli olsaydı, her gün bin türlü gazel söyledim.

6¹

fā'ilātūn/fā'ilātūn/fā'ilātūn/fā'ilūn

1

Darb-ı tıgūn sīnem üzre 'ayn-ı sūsendür baña
Zahm-ı hūn-ālūdeler bir taze gülşendür baña

2

Meh-likālar arasında 'arīzūn māhiyyeti
Zerrece hiç şüphe yok gün gibi rüşendür baña

3

Bilmezem suçum nedür halk-ı cihānuñ her biri
Dostuñ olduğum için şimdi düşmendür baña

4

Dikmek-içün egnüme 'ışkuñda miḥnet cāmesin
Riştendür cānum müjem çeşmümde sūzendür baña

5

Cānumuz cānāneye çokdan bulırdı vuşlatı
Ara yerde ḥāyil olan ey gönül tendür baña

6

Da'vet umma lāle vü gül seyrine iy bağbān
Tāze taze ṭāğlar sīnemde gülşendür baña

7

Nāle vü āhumdan oldu halk-ı 'ālem bī-ḥuzūr
Sebziyā şimden-girü virāne meskendür baña

1. Sinemdeki kılıcının izi benim için aynen susamdır. Kan karışmış yaralar bana taze bir gül bahçesidir.
2. Bana göre ay yüzlüler arasında yanağının durumu, hiç şüphe yok ki, güneş gibi aydınlık ve parlaktır.
3. Suçum nedir, bilmiyorum. Dünya halkının herbiri senin dostun olduğum için bana düşmandır.
4. Aşkında, sırtıma, sıkıntı gömleğini dikmek için sana canım ip, gözümdeki kirpik iğnedir.
5. Canımız sevgiliye çoktan kavuşurdu ey gönül! Ara yerde bana engel olan tendir.
6. Ey bahçıvan, lāle ve gül seyrine davet umma. Sinemdeki taze yaralar bana gül bahçesidir.
7. İnsanlar, inleme ve feryatlarımdan huzursuz oldu. Ey Sebzi, bundan böyle virane benim meskenimdir.

7¹

Mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün

1

Gedā isek n'ola ğam mülkinüñ sultānıyuz cānā

Ğubār-ı hattınuñ esrārınuñ hayrānıyuz cānā

2

Halilāsā ele al gönümüz rencide-dil itme

Bir iki gün bu miḥnet-ḥānenüñ miḥmānıyuz cānā

3

Şeh-i 'ıṣkuñ geçer hükmi beden mülkinde cārīdür

Biz anuñ cān ü dilden bende-i fermānıyuz cānā

4

Benüm mu'ciz kelāmumdan olurlar mürdeler zinde

Gel'e gör kim cihān içre ne cānlar cānıyuz cānā

5

Ne demlerdür bu demler ne mübārek kutlu sâ'atdür

Senüñ 'id-i vişālün şevķinüñ kurbānıyuz cānā

6

Ser ü sāmānı terk itdi diyü Sebzīye ta'n itme

Cihānuñ lā-übālī bī-ser ü sāmānıyuz cānā

1. Ey sevgili, köle olsak ne olur; gam mülkünün sultanıyız ya! Ey sevgili, ayva tüylerinin sırlarının hayranıyız.
2. Ey Sevgili, Halil (Hz. İbrahim) gibi gönlümüzü eline al, bizi gönlü kırık koyma! Bu sıkıntı evinin bir iki günlük misafiriyiz.
3. Ey sevgili, beden mülkünde aşk şahının hükmü geçer. Biz de onun can ü gönülden fermanının kuluyuz.
4. Benim mucizeler sunan sözümünden ölü canlar hayat bulur. Ey sevgili gör, bu dünyada ne canlar canıyız.
5. Bu anlar ne güzel anlardır. Bu ne mübarek saattir. Ey sevgili, sana kavuşma aşkının arzusunun kurbanıyız!
6. Ey sevgili, malı mülkü terk etti diye Sebzî'yi ayıplama. Bu dünyanın laubali, malı mülkü olmayan birisiyiz.

¹ NO₂ 261b⁵; Ü 3a⁶ Selimi

5. beyit yalnızca Ü'de var.

8¹

Mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün

1

Gül ruhları-y-ıla ideli yarı temāşā

Bir dahı gönül itmedi gülzārı temāşā

2

Nāz-ile görüp ol boyu servün harekātın

Hayrānı olup oldu dilün kārı temāşā

3

Her kim-ise ben ol serv gibi eylemedüm seyr

Ömrümde bu nāz-ile bu reftārı temāşā

4

Şekker-şiken olanları bu tūti-i ṭab'ūn

Hayretde kıya itse bu güftārı temāşā

5

Sebze bulamadı hatt u ruhsārına beñzer

Sebzi şu kadar itdi çemenzārı temāşā

1. Gönül, gül yanaklarıyla sevgiliyi seyrettiğinden beri bir daha gül bahçesini seyretmedi.

2. Gönül, o servi boylu sevgilinin nazlı haareketlerini görünce hayran olup bütün işi temaşa oldu.

3. Bu servi boylu her kimse ben onun gibi nazla yürüyen başka birini daha seyretmedim.

4. Bu sahanın şeker gibi güzel söyleyenleri bu sözleri görselerdi hayrette kalırlardı.

5. Sebzi o kadar bahçeyi, çimenliği gezdi de senin hattına ve yanaklarına benzer bir sebze (burada kastedilen gül bahçesidir) bulamadı.

BÂ'

9¹

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

1

Bir güzel gördüm güzeller içre müsteşnâ vü hûb
Yandı şem^c-i hüsnine pervâne-veş cümle kulûb

2

Bir başuñla merd-i meydānum diyü lāf eyleme
'Işk çevgānına 'āşık niçe başlar oldu top

3

Sırr-ı gaybīden haber virme gel ey remmāl her
'İlm-i gaybı kimse bilmez *gayr-ı 'Allāmu'l-Ğuyûb*

4

Tevbe itdüm telhkām olduğu-içün bādeden
Ol naşūhūñ la^c-i şīrinine *emmā lā etüb*

5

Dil-ber-i zer-kūba 'āşık olalıdan Sebziyā
Sīm-i eşküm akıdup şevk-ile oldum sīne -kūb

1. Güzeller içinde ayrıcalıklı ve hoş bir güzel gördüm. Bütün kalpler onun güzelliğinin mumuna pervane gibi yandı.
2. Bir başınla meydan eriyim diye laf etme! Çevganına âşık nice başlar top oldu.
3. Ey remmal gel, gaybın sırrından haber verme. Bilinmeyi kimse bilmez, Allamü'l-Ğuyûb² dışında!
4. Acı bir tat verdiği için badeden tövbe ettim. Ama o sevgilinin tatlı dudağından tövbe etmem.
5. Ey Sebzi, altın dövücü sevgiliye âşık olduğumdan beri, arzuyla gümüş göz yaşlarımı akıtıp şevkle göğsümü döğer oldum.

¹H 286b⁵

² Allah c.c.'in sıfatı. Gizlileri çok iyi bilen anlamında. K. Kerim'de 4 kere geçer. Maide 5/109,116; Tevbe 9/78; Sebe 34/48. Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslâmî kaynaklı sözler: Ansiklopedik sözlük*. (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1992) 20.

10¹

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

1

Derdüme dermān olurdu 'ālem içre iy ṭabīb

Ḥasta cānumā eger la'l-i lebūn olsa ṭabīb

2

Kūyuñ içre yā naṣībī zikr ider gönlüm müdām

Olmağ-ıçün ey kemān-ebrū āna ğamzeñ naṣīb

3

Ḥuṭbe-i ḥüsnün senün ey şāh-ı ḥübān-ı cihān

Cum'alar içre bülend āvāz-ile okur ḥaṭīb

4

Cān-ı 'āşıkdan ba'īd ola karīb olmaya ğam

Devlet-i vaşluñ müyesser olur-ise 'an-ḳarīb

5

Sebzī(yi) feryāda gelsün dir-iseñ göster yüzün

Görmeyicek gül yüzün nālān olur mı 'andelīb

1. Ey sevgili (tabip) eğer, al dudakların hasta canıma tabip olsaydı dünyada derdime tek derman o, olurdu.
2. Ey keman kaşlı, gamzen, ona nasib olsun diye gönlüm senin mahallende devamlı "Ya naṣīb"i zikreder.
3. Ey dünya güzellerinin şahı, senin güzelliğinin hutbesini, hatip, cumalarda yüksek sesle okur.
4. Sana kavuşmak bir an evvel müyesser olursa âşıkın canından gam, tasa uzak olur, yakın olmaz.
5. Sebzî'nin feryat etmesini istersen yüzünü göster. Bülbül, gülün yüzünü görmeden inler mi?

11¹

Mefā'ılün/mefā'ılün/fe'ülün

1

Hāzer kıl nār-ı āhumdan ki her şeb
Yanar gökler yüzinde şem'-i kevkeb

2

İşidüp vaşf-ı hüsñ hāḡ-ı 'ālem
Kulakdan 'āşık olmışdur saña hep

3

Okırlar Ka'betü'l-'Uşşāk'ı cānā
Müşerref olalı rüyūnla mekteb

4

Senün la'lün gamıyla hūn-ı dilden
Olupdur sāḡar-ı çeşmüm leb-ā-leb

5

İden Sebzîyi bir gamzeyle 'āşık
Yirinde hüsñ [ü] esbābı müretteb

1. Ahımın ateşinden sakın, çünkü her gece gök yüzünde yıldızları yakar.
2. Dünyanın insanları, senin güzelliğinin vasfını işiterek sana kulaktan âşık olmuştur.
3. Ey sevgili, mektepliler, yüzünle müşerref olalı, hep Ka'bet'ül-Uşşak'ı okuyorlar.
4. Gözümün kadehi, senin dudağının gamıyla, gönül kanından ağzına kadar dolmuştur.
5. Sebzî'yi bir gamzeyle âşık eden, güzelliği tam anlamıyla yerinde olandır.

12¹

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

1

Hüsnüne tākat getürmez kimse ey 'ālī-cenāb

Āfitāb-ı 'arızuna zülfüni eyle niķāb

2

Gördi çünkim cür'a-i cāmuñ düşer hāk üstine

Dem-be-dem dil çağırur *yā leytenī küntü türāb*

3

Dostum ser-çeşme-i āb-ı hayātun 'aynıdur

Zahm-ı tıguñ şanma virmişdür bu cāna ıztırāb

4

Mihr idüp zülfün gibi lutf eyle toprakdan götür

Zerre-veş hāk olmasun dirsen yolunda şeyh [ü] şāb

5

Her kişiyi gerçi mest eyler şarāb-i lāle-renk

Sebzîyi mestāne çeşmündür iden mest-i harāb

1. Ey yüksek karakterli sevgili, güzelliğine kimse dayanamaz. Yanağının parlaklığına saçlarını perde et.

2. Kadehinin damlalarının toprak üstüne düştüğünü gördüğü için gönül devamlı "*yā leytenī küntü türāb*"² deyip durur.

3. Dostum, kılıcının yarası ölümsüzlük suyu çeşmesinin ta kendisidir. Bu cana acı verdiğini sanma.

4. Genci ve yaşlısı zerre gibi yolunda toprak olmasın dersen, merhamet edip saçın gibi lutf et, topraktan kaldır.

5. Gerçi, lāle renkli şarap, herkesi mest eder, kendinden geçirir, ama Sebzî'yi kendinden geçirip harab bir meste döndüren gözlerindir.

¹ H 277a⁵

3b ıztırāb : ıttırāb metinde

² "Ah ne olurdu ben bir toprak olsaydım!". *Kur'an-ı Kerim*, Nebe 78/40. A. g. e., 179.

13¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Gülşen-i hüsn [ü] melāḥatde bugün bir gonca—leb

Nāz-ile gönlümü aldı cânımı eyler taleb

2

Zülfün olmuşdur sebab gönlümü ber-dār itmege

Kimse aşılmaz cihān dārında 'ömrüm bī-sebeb

3

Leblerün devrinde nice terk idem mey-hāne(y)i

Bāde-i nāb olduğu yerde olur şevk ü tarab

4

Gözler olmuş hüsninün āyīnesin seyr itmege

Ol sipāhī dil-beri üstindeki sâz ü seleb

5

Nev-bahār eyyāmı gül devri nigār ile müdām

Sebzî nûş itse şarābı sākīyā olmaz 'aceb

1. Güzellik ve şirinlik bahçesinde bugün bir gonca dudaklı, nazla gönlümü aldı, şimdi de canımı istiyor.

2. Gönlümü asmaya saçların sebep olmuştur. Ey ömrüm, kimse dünyada sebepsiz yere asılmaz.

3. Dudaklarının devrinde meyhaneyi nasıl terkedeyim! Saf şarabın olduğu yerde sevinç ve heves olur.

4. Üstündeki zırh ve teçhizat, o sipahi dilberin güzelliğinin aynasını seyr etmek için göz göz olmuş.

5. Ey saki, ilkbahar günleri gül zamanında Sebzî, sevgili ile devamlı şarap içse buna şaşılmaz.

¹ P 70a⁵; AE 45a⁵; H 277 b⁵ Zâtî

4b sâz : şâz AE

TÂ'

14¹

fe'îlâtün/fe'îlâtün/fe'îlâtün/fe'îlün

1

İy nesîm-i seherî cānumı cānāna ilet

Bülbül-i 'âşıkı ya'nî ki gülistāna ilet

2

Nār-ı 'ışka yakayın cümle tenüm nūr olsun

Dil-i pervānemi ol şem'-i şebistāna ilet

3

Gözleri ağlamadan görmez olan Ya'kūbuñ

İy şabā var haberin Yūsuf-i Ken'āna ilet

4

Cān-ı şîrîni revān itdi diyü 'özü ile

Tuhfe-i 'âşıkı ol Hüsrev-i hūbāna ilet

5

Ten-i Cāmî dir-iseñ bula hayāt-ı tāze

Sebzîñün var yûri şî'rini Horāsāna ilet

1. Ey seher rüzgârı canımı canana ilet. Yani âşık bülbülü gül bahçesine kavuştur.
2. Bütün bedenimi aşk ateşine yakayım da nur olsun. Pervane gönlümü o haremin mumuna kavuştur.
3. Ey saba rüzgarı gözleri, ağlamakdan görmez olan Yakub'un haberini git de Ken'an ilindeki Yusuf'a kavuştur.
4. Tatlı canı verdi diyerek özür ile âşıkın hediyesini o güzellerin Hüsrev'ine kavuştur.
5. Eğer Cāmî'nin teni yeni bir hayat bulsun diyorsan yürü, Sebzî'nin şiirini Horasan'a² kavuştur.

¹ P 83a⁵; H 275a⁵-285a⁵; HP 60a⁵; Kemâl-i Zerd

2a Nār-ı 'ışka yakayın cümle tenüm nūr olsun : Nār-ı 'ışka yakayın gül tenümi nār olsun P

² Horasan: "Hür" (güneş) ve "âsân" (doğan) kelimelerinden meydana gelmiştir. "Güneş doğan memleket" anlamındadır. İran'ın doğusundaki geniş alanın adıdır. Ahmet Ercilasun ve diğerleri, *Başlangıçtan günümüze kadar Türk klasikleri: Tarih antoloji, ansiklopedi*, 12c. (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1985) 437.

15¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Ey şabā yūri selāmum der-i cānāna ilet

Haber-i bülbüli ya‘nī ki gülistāna ilet

2

Hār-ı gāmda nice bir derd-ile olam nālān

Yine ben bülbulün al ol gül-i hāndāna ilet

3

Ola kim raḥm ide ben suḥte-i pervānesine

Haber-i şevkümi ol şem‘-i şebistāna ilet

4

Hākden zerre-şifat cism-i za‘fūm götüren

Yine ben mūrī güzergāh-ı Süleymānā ilet

5

Rūḥ-ı Cāmī dir-iseñ süre şafālar ola şād

Sebzīnün var yūri şi‘rini Ḥorāsāna ilet

1. Ey saba rüzgârı yürü ve selamımı sevgilinin kapısına götür. Yani bülbulün haberini gül bahçesine ulaştır.
2. Gam dikeninden bir dertle niye inleyeyim? Yine ben bülbulünü al ve o, gülen güle götür.
3. Onu arzuladığım haberini gecenin mumuna kavuştur. Belki ben yanık pervanesine acır, merhamet eder.
4. Zerre gibi zayıf bedenimi topraktan götüren ben karıncayı Süleyman’ın² geçtiği yere götür.
5. Cāmî’nin ruhu safalar sürüp mutlu olsun istiyorsan yürü var, Sebzî’nin şiirini Horasan’a ilet.

¹ AE 50a⁵ Kemâl-i Zerd

² Süleyman: Hz. Davud’un oğludur. Babası gibi hem peygamber hem de padişah olmuştur. Edebiyatta en çok parmağındaki yüzükle insan ve cine hükmetmesi, sonsuz iktidar sahibi olması, rüzgarın tahtını ve ordusunu taşıması, karınca ile olan ilişkileri dolayısıyla geçer. Onay, *a.g.e.*, 448.

16¹

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün

1

Kıyām itse kaçan ol serv-kāmet
Gören dir şübhesüz kopdı kıyāmet

2

Helāk eylese tīg-i gamze ile
Hemīşe yār ola sağ u selāmet

3

Geçüp her-cāyilerden tevbe ile
Şonucı aşsı kılmazmış nedāmet

4

Selāmet ehli olmaz hem-nişinüm
Olaldan meskenüm kūy-i melāmet

5

O māha ‘āşık olduğına her-dem
Olur Sebzî gözün yaşı ‘alāmet

1. O servi boylu sevgili ne zaman ayağa kalkıp yürürse gören “şüphesiz kıyamet koptu” der.
2. Gamze kılıcıyla helak eylese de yine sevgili sağ selamet olsun.
3. Her yana meyledenlerden geçip tövbe edenin son pişmanlığı fayda etmezmiş.
4. Meskenim melamet mahallesi olduğundan beri kurtuluş ehli benimle beraber olmuyor.
5. Ey Sebzî, o ay yüzlüye âşık olduğuna, her zaman akan göz yaşın işarettir.

17¹

Mefā'ılün/mefā'ılün/fe'ülün

1

Görinmez niçe gün oldu ol āfet

Helāk itdi beni bu derd ü ḥasret

2

Ten-i mürde ḥayāt-ı tāze bulsun

Götür toprakdan iriş ā kıyāmet

3

Görüp zeyn ü zer-i dünyāyı bakmaz

Gerekdür er olan kişide 'ibret

4

Ruḥuñ naḳşına olmadı müşābih

Niçe kez yazdı çizdi Mânî şüret

5

Başumda ḥak-i pāyüñ oldu tācum

Olur mı bundan özge baña 'izzet

6

Kapuñdan itme ırağ eşk-i çeşmüm

Bulur çarḥ-ı felek encümle zīnet

7

N'ola gün gibi meşhūr olsa iy māh

Tutupdur ışkuñ-ile Sebzî şöret

1. Nice zamandır o afet görünmez. Beni bu dert ve ayrılık helak etti.
2. Ey kıyamet, yetiş, toprakdan götür de ölü ten yeni bir hayat bulsun!
3. Dünyanın süs ve güzelliklerini görse de bakmaz. Er olanlarda ibret olması gerekir.
4. Mânî ne kadar resim çizdiyse de hiçbiri yanağının işlemisine benzemedi.
5. Ayağının toprağı başımda taç oldu. Bana bundan başka şeref olur mu?
6. Göz yaşımı kapından uzaklaştırma. Feleğin çarkı yıldızlarla güzellik bulur.
7. Ey ay yüzlü sevgili, Sebzî, güneş gibi meşhur olsa ne olur? O, senin aşkın ile şöret bulmuştur.

18¹

Mefā'ılün/mefā'ılün/fe'ülün

1

Ne sihrün var 'aceb [ıy] serv-kāmet

Otursan fitnedür tursan kıyāmet

2

Elüne hançeri bir ān aldun

Beni öldür begüm itme melāmet

3

Harāmī çeşmüne baş koşmaz-idi

Eger kaşında olsa istikāmet

4

Beni mey-hāneden men' itme şūfī

Yakın bil-kim budur rāh-ı selāmet

5

O hūnī kanum içdüğine Sebzī

Olupdur gözleri 'ayn-ı 'alāmet

1. Ey servi boylu sevgili, garip bir sihrin var: otursan fitne, ayağa kalksan kıyamet kopar.

2. Beyim, eline hançeri aldığın an beni öldür de melamet etme!

3. Eğer kaşında dürüstlük olsaydı, yol kesen gözünle yarışa girmezdi.

4. Ey sofî, beni meyhaneye gitmekten engelleme. İyice bil ki bu yol kurtuluş yoludur.

5. Ey Sebzî, o kan dökücünün kanımı içtiğine gözleri apaçık bir delildir.

¹ H 285a⁵

19¹

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

1

İy saçı leylî beni dīvāne itdün 'ākıbet
'Āleme Mecnūn gibi efsāne itdün 'ākıbet

2

Düşürüp la'lün hevāsıyla ḥabābāsā yire
Gice gündüz sākin-i meyḥāne itdün 'ākıbet

3

Āşināyı terk idüben yār olup bî-gāneye
Şabr u 'aql u ḥuşdan bî-gāne itdün 'ākıbet

4

Döne döne cān u dil yaqsam n'ola ben 'āşıkı
Şem'-i bezm-i ḥüsnüne pervāne itdün 'ākıbet

5

Ey felek irgürmedün bir genc-i ḥüsnün vaşlına
Hecr-ile ḡam-ḥānemi vīrāne itdün 'ākıbet

6

Şavma'a küncinden artık yoḡ-iken yir zāhide
Ey lebi mül hem-dem-i mey-ḥāne itdün 'ākıbet

7

Sebzîye ḥışm eyleyüp sürdün kapuñdan bilmezsin
Evvelā lütf eyleyüp cānā ne itdün 'ākıbet

1. Ey saçı gece, sonunda beni deli ettin, sonunda bütün dünyaya Mecnun gibi efsane ettin.
2. Lal gibi kırmızı dudaklarının hevesiyle kabarcıklar gibi yere düşürüp sonunda gece gündüz meyhane mübtelası ettin.
3. Tanıdığı bırakıp, bilmediğine sevgili olup, sonunda beni sabır, akıl ve idrakten mahrum ettin.
4. Döne döne can ve gönül yaksam ne olur ki? Ben âşıkı sonunda güzellik bahçesinin mumuna pervane ettin.
5. Ey felek, beni güzellik hazinesinin vuslatına ulaştırmadın. Ayrılıkla gam evimi sonunda virane ettin.
6. Ey dudağı şarap renkli olan sevgili, zahide uzlet evinden başka yer yokken, sen beni meyhanenin hemdemi ettin.
7. Sebzî'ye kızıp kapından sürdün, önce lütf etmiştin. Ey sevgili sonunda böyle ne ettin?!

20¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Her zamānda hem-demün gül yüzlü cānān oldu tut
İşüñi bülbül gibi feryād u efgān oldu tut

2

Ākıbet cānuñ olur āb-ı revān gibi revān
Gülşen içre mahremün serv-i hırāmān oldu tut

3

Tāk-ı eyvān-ı cihānuñ fıkrına itme nazar
Evvelā ma'mūr olur şon demde vīrān oldu tut

4

Kaşr-ı dünyāyı dilersün iş için cānān-ile
Eyleyüp zevk [u] şafā hālunı yeksān oldu tut

5

Menzilün āhır olur iy Sebzi çün-kim zīr-i hāk
On sekiz bīn āleme kendün sultān oldu tut

1. Tut ki her zaman arkadaşın gül yüzlü canan oldu. O zaman işin devamlı bülbül gibi inlemektir.
2. Tut ki gülşen içinde senin sevgilin servi yürüyüşlü bir güzel oldu. Sonunda canın akan su gibi akıp gider.
3. Cihan sarayının gösterişine süsüne bakma. Önce mamur olur, sonra da viran!
4. Sevgiliyle yiyip içmek için, dünya sarayını istiyorsun. Zevk u safa eyleyüp sonunda da halini yerle bir oldu say.
5. Ey Sebzi, kendini on sekiz bin aleme sultan olarak görsen bile nihayet varacağın yer toprağın altıdır.

SĀ'

21¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Bir gedā dirler fuzūlī itdi sultān-ile baḥş
Eylesem bir zerre ben ol mihr-i raḥşān-ile baḥş

2

Cennet-i Firdevs Hakkı hāl u ḥaṭṭıyla bozar
Şehrümüz dil-berleri eyleser gilmān-ile baḥş

3

Gönül içre yir bulam dirseñ eger kim dā'imā
Sözine itme 'inād u kılma cānān-ile baḥş

4

Şol-kaçar buldı ta'ayyün bāb-ı nāz ü şivede
Ehl-i fitne idemez ol çeşm-i fettān-ile baḥş

5

Zinde eyler mürde(y)i cānā lebün 'İsī gibi
Eylesen n'ola Şifā bābında Loḳmān-ile baḥş

6

Nazm meydānında kapdum ben feşāḥat topını
Eylesem 'aciz ḳala Sehbān u Ḥassān-ile baḥş

7

Anlamaz zāhid temāşā-yı cemālün zevkini
'Aḳluña nokşān irişür itme yārān-ile baḥş

8

Sebzīyā ḥaddüm degül söz söylesem cānān-ile
Bülbül-i şeydā ider mi verd-i ḥandān-ile baḥş

1. Eğer bir zerre olan ben, o parlak ay yüzlü ile sohbet etsem, "bir köledir, gereksiz yere sultan ile sohbet etti," derler.
2. Şehrimizin dilberleri eğer gılman ile bahse girseler, Hak olan Firdevs cennetini benleri ve ayva tüyleriyle bozarlar.
3. Eğer sevgilinin gönlünde daima yer bulmak istersen sözüne inad edip canan ile iddiaya girme!
4. Naz ve işvede o kadar meşhur oldu ki fitneciler bile o yoldan çıkaran gözlü sevgiliyle yarışamaz.
5. Ey sevgili, senin dudağın İsa gibi ölüyü diriltir. Lokman ile şifa konusunda bahse girsene ne olur?
6. Nazm meydanında fesahat topunu ben kaptım. Sehbān² ve Hassan³ ile bahse girsem aciz kalırlar.
7. Zāhid senin yüzünün seyrinin zevkini anlamaz! Aklına zarar gelebilir, dostlarla sohbet etme!
8. Ey Sebzî, canan ile konuşmak haddim değil. Hiç çılgın bülbül gül yaprağı ile sohbet eder mi?

¹ P 92b⁷; H 128a⁷; HP 79a⁷ İslambolî; AE 55b⁵ Ahmed

1b Eylesem bir zerre ben ol mihr-i raḥşān-ile baḥş : H. ve AE. 'de 1. mısra

6a kapdum ben: señ urduñ H

7a ḥaddüm : ḥaddi AE

AE'deki beyitler sırasıyla 1, 2, 7, 5, 8. beyitler.

² Sehbān: Sehbān-ı Bahilî derler. Vail kabilesinden olup şiir ve fesahat'ta meşhurdur. Beyne'l Arap hitabetle maharet ve şöhret kazanmış zevattandır. ... Cahiliyet zamanına yetişmekle beraber sonradan müslüman olmuştur. Onay, a.g.e., 195.

³ Hassan: Hz. Peygamber'in madihi olan Sabit oğlu Hassan'dır. Hz. Peygamber'i hicvedenleri hicvederdi. Edebiyatımızda belağat timsalidir. a.g.e., 195.

22¹

Mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün

1

Anılmağa kişinün sevdügi olur seven bā'is

Nitekim şöret-i Şirine oldu Kūh-ken bā'is

2

Züleyhā kanda çāk eylerdi şabrı cāmesin ey dil

Eger kim olmasaydı Yūsuf-i gül-pirehen bā'is

3

Esir itdi beni çāh-i zekānde zūlf-i şeb-rengi

Velī öldürmege oldu o çeşm-i pür-zekān bā'is

4

Cemāli şem'inün şevki helāk eyler beni āhır

Olur pervāne katline çü şem'-i encümen bā'is

5

Raķīb-i küştenün kanını da'vā ider[em] çün-kim

Meşeldür buña 'ālemde ölür Sebzī olan bā'is

1. Seven, kişinin anılmasına sebep olur. Nitekim Şirin'in ünlenmesine Kuhken sebep olmuştur.

2. Ey gönül, eğer gül gömlekli Yusuf söz konusu olmasaydı, Züleyha neden sabır gömleğini yırtmazdı.

3. Saçı gece renkli olan sevgili çenesinin çukurunda beni esir etti. Ancak beni öldürmeye pür-zekan (bu ifadeye anlam verilemedi) gözler sebep oldu.

4. Senin yüzünün mumunun şevki beni sonunda helak eder. Çünkü meclisin mumu pervanenin ölmesine sebep olur.

5. Ölmüş rakibin kanını dava ediyorum. Ey Sebzî, çünkü bir misal vardır: Âlemde sebep (haksız) olan ölür.

CÎM

23¹

fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün

1

Kim ki yârından cüdâ olup yatur hasta-mizâc
Eyleyemez ger tabîb olsa Mesîh aña 'ilâc

2

Bir şehe dil vermişem dünyâ serâyında bugün
Hâk-i pâyın tâc idinür başına bir ehl-i tâc

3

Seng-i mihnet mesnedüm başumda biñ dürlü belâ
Mülk-i gam sultânıyam baña gerekmez taht u tâc

4

Zâhidâ pervâne-veş 'âşık nice tolaşmasun
Hüsn-i yârı kendi şun'ından uyardı çok sirâc

5

İrmesün dirsen metâ'-ı hüsnüñe hergiz kesâd
Müşteriye eyle mâhum meyl bulmuşken revâc

6

Meh gibi her-dem kanâ'at eyleyen bir nân-ile
Varuban kimseye Sebzî 'arz kılmaz ihtiyâc

1. Sevgilisinden ayrı düştüğü için hasta yatan birine, doktoru, Mesih olsa bile ilaç bulamaz.
2. Dünya sarayında bugün öyle bir şaha gönül vermişim ki bir taç sahibi bile, onun ayağının toprağını, başına taç edindir.
3. Sıkıntı taşı dayanağım oldu, başımda bin türlü bela var. Gam mülkünün sultanıyım, bana başka taht ve tac gerekmez.
4. Ey zahid, âşık, pervane gibi niye dolaşmasın ki, sevgilinin güzelliği kendiliğinden çok ışık saçtı.
5. Ey ay yüzlü sevgilim, eğer güzellik malına kesat gelmesin diyorsan, revaçtayken müşteriye meyl eyle!
6. Sebzî, ay gibi her zaman bir ekmek ile kanaat eden kişi varıp da kimseye ihtiyacını bildirmez.

¹ P 95a⁵; HP 84a⁵; H 287b¹ Ahmedî

3. beyit sadece H'da var.

4b yârı: yârûñ HP

24¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Benzi şaru güzelüm ‘āşıka benzer nārenc
Sevdi benzer yine bir şūh-ı sitemkār nārenc

2

Anuñ-içün komaz elden anı her sīb-zekān
Gösterür kendüyi başdan ayağa zer nārenc

3

Tıfl şāh üzre tururken şararup düşdi yire
Bildi kim mülk-i fenādan sefer eyler nārenc

4

Her mehūñ ğabġab-ı turuncına meyl itme görüp
Elden ele çü bilürsin güzer eyler nārenc

5

Rūy-i zerdümle kabūl eyleye cānān umarın
Şoġbete çünki virür zīver u zīnet nārenc

6

Ġabġabı ħasreti-y-ile ölür-isem yāruñ
Di ki ser kabrümūñ üstinde ser-ā-ser nārenc

7

Sebziyā ‘āşıq-ı şūrīde gibi şām u seġer
Şöyle benzer arayup dil-berin ister nārenc

1. Ey güzelim, portakal, benzi sarı olan âşika benzer. Portakal yine sitemkar bir şuhu sevmişe benziyor.
2. Portakal kendini baştan ayağa altın gösterdiği için her elma çeneli onu elinden bırakmaz.
3. Küçük portakal bir dal üzerinde dururken sararıp yere düştü. Anladı ki bu fani dünyadan sefer ediyor.
4. Her ay yüzlü sevgilinin portakal gibi olan çenesine meyl etme. Çünkü bilirsin ki portakal elden ele dolaşır.
5. Umarım, sevgili, sararmış benzimle beni kabul eder. Çünkü portakal meclise süs ve neşe verir.
6. De ki eğer sevgilinin çenesinin hasretiyle ölürsem kabrimin üzerine baştan başa portakal ser.
7. Ey Sebzî perişan âşık gibi portakal da sabah akşam sevgilisini arayıp onu istiyor.

HĀ

25¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Göreliden der-i mey-hāneyi ʔy dil meftūh

Der-i devlet açılup oldu bāna feth u fütūh

2

Cānını kim ki revān itse bulur tāze hayāt

Lebleründür var-ise hastalara rāhat-i rūh

3

Mestlikden ne mesā vü ne şabāhı bilürüz

Sākī-i bezm-i şafā içürelī cām-ı şabūh

4

‘Akıbet baħr-i fenā ğarkasıdur fülk-i vücūd

Sabr-ı Eyyüb idüp ger olasın ‘ömr-ile Nūh

5

Yāri pehlūya çeküp leblerin emsem bir şeb

Sebziyā sine şafā bulup olur rāhat-ı rūh

1. Ey gönül, meyhane kapısını açık gördüğümden beri bana devlet kapısı açılıp bir rahatlık geldi.

2. Kim canını verirse o taze, yeni bir hayat bulur. Hastalara huzur verecek olan senin dudaklarındır.

3. Safa meclisinin sakisi sabah kadehinden içirdiğinden beri sarhoşluktan ne sabahımızı ne akşamımızı bilir olduk.

4. Sabırda Eyyüb² gibi olup Nuh³ gibi bir ömür sürsen bile sonunda bu vücut gemisi nihayet fena denizinde boğulacaktır.

5. Ey Sebzi, eğer bir kez sevgiliyi kucağa çekip dudaklarını emsem, bu sine safa bulup gönlüm, ruhum huzura erecek.

¹ P 99b³ Şeyhî

² Eyyüb: Peygamberdir. Çok zengin idi. On oğlu vardı. Bütün malını kaybetti. Oğulları öldü. Sonra pek şiddetli bir illete tutuldu. Bütün dinlerde, şark edebiyatında sabır ve tahammül timsalidir. Onay, a.g.e., 160-161.

³ Nuh: Peygamberdir. Gemisine, tufana ve uzun ömrüne gönderme yapılır. a.g.e., 322.

26¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

La'lden başına urundı yine efser kadeh
 Şāh olup cünd-i gamı almağa kaşd eyler kadeh

2

Kimse almasun diyü meclisde buse sākiyā
 Her habābı çeşm idinmiş la'lüni gözler kadeh

3

Sen gözi mestāneden ayru dem-ā-dem hūn olup
 Hep harām olsun baña nūş eyler-isem ger kadeh

4

Qoma elden ayağı bir sīm-ber-ile rūz u şeb
 Gülşen içre nergis almışken eline zer kadeh

5

Büsesin alam diyü her demde la'l-i dil-berün
 Tolaşur binmiş ayağa bezmi ser-tā-ser kadeh

6

Gülsitānda şāh-ı gül bezmi için olmuş-durur
 Gonca [vü] süsen şurāhī lāleler güller kadeh

7

Dil-berün^c aks-i ruḥuñ seyr itdürür miydi müdām
 Olmasaydı Sebziyā mir^cāt-ı İskender kadeh

1. Kadeh, kırmızı lal taşından başına yine taç giyindi, kadeh şah olup gam ordusunu almaya kast ediyor.
2. Ey sakî, meclisde kimse bir öpücük almasın diye kadeh her hava kabarcığı kendine göz edinmiş senin dudağını gözetler.
3. Gözü sarhoş gibi olan senden ayrı kalınca devamlı kan ağlayayım ve eğer bir kadeh içersen bana haram olsun.
4. Gül bahçesinde nergis eline altın bir kadeh almışken bir gümüş göğüslü sevgili ile gece gündüz elinden kadehi bırakma.
5. Kadeh, sevgilinin kırmızı dudaklarından her an bir öpücük alsam diye ayağa binmiş meclisi baştan başa dolaşır.
6. Gül şahının meclisi için gül bahçesinde gonca ve susam surahi, laleler ve güller kadeh olmuştur.
7. Ey Sebzi, kadeh İskender'in¹ aynası olmasaydı, sevgilinin yüzünün yansımaları devamlı seyrettirir miydi?

¹ P 101b⁷ Atā'i

6b metinde gonca-i süsen

27²

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Sür şarābı sākiyā yār olmuş-iken hem-kaḏeh
Devlet el virdi getür dilden gidersün gam kaḏeh

2

La⁶l-i yāruñ mest ü şeydāsiydı dil rüz-ı ezel
Olmadan bezm-i cihān içre gıl-i ādem kaḏeh

3

Guşşadan mey-hāne küncin nice itmeyem penāh
Varduğumca dest-gır olur baña her-dem kaḏeh

4

Ṭağıdup cünd-i gamı mülk-i şafāya şāh idüp
Hoş tutar yāra müdām eyler beni hurrem kaḏeh

5

Şoḥbete şevk u şafā virmeg-içün dil-ber gibi
Geydi gül-gün cāmesini hem şurāhī hem kaḏeh

6

Bildi-kim bezm-i cihān yāra varur mişl-i ḥabāb
Anuñ-içün komadı Sebzî elinden Cem kaḏeh

1. Ey saki, sevgili, kadehle hemhal olmuşken şarabı sür! Devlet el verdi, kadehi getir, gönülden gamı gidersin.
2. Gönül, ezel gününden beri daha dünya meclisinde ademin toprağı kadeh olmadan önce sevgilinin dudağının mest ve delisiydi.
3. Tasadan, meyhaneyi nasıl sığınacak bir yer edinmeyeyim! Her vardığımda kadeh bana el verir, yardım eder.
4. Kadeh gam ordusunu dağıtıp beni safa mülküne şah ederek, sevgiliyle hoş tuttu ve beni devamlı mutlu etti.
5. Hem sürahi, hem de kadeh, sohbete sevgili gibi şevk ve eğlence vermek için gül renkli gömleğini giyindi.
6. Ey Sebzî, Cem, cihan meclisinin hava kabarcığı gibi sevgiliye vardığını bildiği için kadehi elinden bırakmadı.

¹ İskender: İki İskender vardır. Biri Makedonya Kralı Filip'in M.Ö. 356 yılında doğan oğlunun adıdır. İkinci İskender vaktiyle Yemen'de hükümet süren Arap hükümdarlarından Harisü'r-Rayiş'in oğlu Zü'l-Karneyn lakabıyla meşhur olan ve peygamberliği rivayet edilen zattir. a.g.e., 221-222.

² H 287b⁶

28¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

La‘lün özde yazalı kudret eli hatt-ı melîh

Kim görürse anı yâkûtdan eyler tercih

2

Mürdeler bulsa n’ola Hızır gibi ‘ömr-i dırâz

La‘l-i cân-bahşuñ-ile zindedür enfâs-ı Mesîh

3

Öldürün yarını terk eyleyenün kanı helâl

Müftî-i ‘ışk didi baña odur nakl-i şahîh

4

Zülfün ile şu harâmî gözüñe söyle begüm

Yol basup kan döküben eylemesün zulm-i şarîh

5

Görse bu şi‘r-i revân-bahşı diyeydi fuşahâ

Olmaya Sebzî gibi mülk-i feşâhatda faşîh

1. Kırmızı dudaklarının kudret eli özüme hoş yazıyı yazdığından beri kim görse onu yakuta tercih eder.
2. Ölümler, Hızır gibi uzun ömür bulsalar bunda şaşacak ne var? Mesih’in nefesi senin can bahşeden dudaklarında hayat bulur.
3. Aşk müftüsünün dediğine göre sevgilisini terk edeni öldürün, kanı helaldir. Doğru rivayet budur.
4. Ey beyim, söyle de, zülfün ile şu harami gözün yol basıp kan dökerek zulüm ve haksızlık etmesin.
5. Söz ustası olanlar, bu hayat veren şiiri görselerdi, “Söz ustalığında Sebzî gibi usta olan yoktur,” derlerdi.

HĀ

29¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Hakkuñ emrinde dil olmazdı bu denlü küstāh
Penbe-i ğaflet-ile tolmasa ger rāh-ı şumāh

2

Halka bu şerhalarum şerh u beyān eylemege
Ney gibi derd-ile bu sinem olupdur sūrāh

3

Şahıyam mülk-i cihānuñ diyü mağrūr olma
Arta kaldı niçe Dārā-y-ile Cemden bu kāh

4

Raḥş-ı himmet iremez her ne kadar sa‘y itse
‘Arşa-i mülk-i cihān olmayıcaḡ aña ferāh

5

Sebzî her ruḥları gül yarı görüp nāle kıılır
Benzer ol bülbüle zārîlik ider şāh-be-şāh

1. Eğer kulak yolu gaflet pamuğuyla dolmamış olsaydı gönül, Hakk’ın emrine karşı bu kadar arsız olmazdı.
2. Bu sinem, halka yaralarımı açıklamak için dertle ney gibi delik deşik olmuştur.
3. “Cihan mülkünün şahıyım” diye mağrur olma! Bu dünya nice Cem’den ve Dara’dan² arta kalmıştır.
4. Kişi ne kadar gayret ederse etsin, dünya mülkünün arsası ona ferah olmadıkça himmet atı eremez.
5. Sebzî her yanağı gül gibi kırmızı olan sevgiliyi görüp inlerken daldan dala inleyen bülbüle benzer.

¹ P 102b⁵ Zati

² Cem: İran hükümdarlarından Pişdâdiyân’ın dördüncüsü olan Cem veya Cemşid. Şarabı icat etmekle meşhur olmuştur. ... Yunanlıların Bakus’u gibidir. Dara: Acem kahramanıdır. Şehmane’de zikredilir. Keyâniyân’dan dokuzuncu ve sonuncu hükümdardır. Ekber, Kaykubâd da derler. İskender’le yaptığı harpte mağlup olmuş, vefatıyla sülalesi sona ermiştir. A.g.e. 13, 89.

30¹

Mefā' ilün/fe' ilātün/mefā' ilün/fā' lün

1

Piyāle meclis içinde lebün öper küstāh
Nite ki cāme hemīše tenün kuçar küstāh

2

Giceyi gündüze katup kuçardum ol güzeli
Sokulmasaydı gelüp ortaya seher küstāh

3

Lebinden almağa yāruñ ben utanam buse
Revā mı koynına sürte hemīše her küstāh

4

İrişdi mey-kedeye muhtesib 'ale't-ta'cīl
Kopardı rind-i mey-āşāma şūr u şer küstāh

5

Rızāsı olmayıcak dil-berün lebin öpme
Bilürsin olmaz eyā Sebzī mu'teber küstāh

1. Kadeh meclis içinde arsızca dudaklarını öper. Nitekim elbise de tenini arsızca kucaklar.
2. Eğer seher arsızca gelip araya girmeseydi, geceyi gündüze katıp o güzeli kucaklardım.
3. Ben, sevgilinin dudağından öpücük almaya utanırken, her arsızın gelip onu koynuna alması reva mı?
4. Vergi memuru aceleyle meyhaneye ulaştı ve gece gündüz içen rintle arsızca kavga gürültü kopardı.
5. Ey Sebzî, rızası olmadan sevgilinin dudağını öpme. Bilirsin ki arsızlar muteber olmaz.

¹ P 103a⁵; HP 96a⁵ Necâtî

5a öpme : umma P

31¹

fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

1

Doğdı başına yine nāz-ile cānān gül-i sürh
 Oldı 'aksiyle cihānūn yüzi yeksān gül-i sürh

2

Reng-i rüyūn gibi bulmadı gülistānda hezār
 Getürelden berü bu 'āleme devrān gül-i sürh

3

Alalı sebz-nikābını şabā rüyūnden
 İtdürür bülbül-i şūrīdeye efgān gül-i sürh

4

Aradum bād-ı şabā gibi cihān gülzārın
 Yokdurur sencileyin dār-ı hezārān gül-i sürh

5

Gördügi dem seni iy gonca-i gülzār-ı cihān
 Eyledi 'aşık olup çāk-ı girībān gül-i sürh

6

Yüzünün hasretine çihre-i ayna sürüben
 Taqdılar başlarına cümle-i yārān gül-i sürh

7

Mest olup şevki-ile na'rālar ider bī-bāk
 Sebzīyā oldı gibi bāde-yi rindān gül-i sürh

1. Sevgili, kırmızı bir gül gibi yine başıma doğdu. Onun aksiyle dünyanın yüzü kırmızı gül gül kesildi.
2. Devran bu âleme kırmızı gül getirdiğinden beri bülbül, gül bahçesinde yüzünün rengi gibi bir gül bulamadı.
3. Saba rüzgârı yüzünden sebz-i nikabını kaldırdığından beri kırmızı gül perişan bülbüle figan ettirir.
4. Saba rüzgârı gibi dünyanın gül bahçesini aradım. Ey kırmızı gül, bülbüle senin gibi ev yoktur.
5. Ey dünyanın gül bahçesinin goncası, kırmızı gül seni gördüğü anda âşık olup yakasını yırttı.
6. Ey gül senin yüzüne hasret kaldıkları için aynanın yüzünü tutarak başlarına kırmızı gül takarlar.
7. Ey Sebzî kırmızı gül sanki rintlerin badesi oldu. Onlar mest olup şevkle ve korkusuzca naralar atıyorlar.

32¹Mef^cülü/fā^cilātü/mefā^cilü/fā^cilün

1

Nūş ideli nigār-ile sāķī şarāb-ı telh

Şîrîn gelür mezākuma şimdi her āb-ı telh

2

Heçr āteşinde yanmış-iken ey gönül ciger

Bezm ehline getürmek olur mı kebāb-ı telh

3

Cānum cihānda lezzet-ile geçmedi diyen

Nūş eylesün nigār-ile şāfî şarāb-ı telh

4

Şîrîn lebünden eyleyicek buseñi taleb

Lāyık mıdur ki hışm-ile virmek cevāb-ı telh

5

Şîrîn lebünden irişe andan ne dadı var

Ağyāra lutf Sebziye cānā itāb-ı telh

1. Ey saki, sevgiliyle acı şarabı içtiğimden beri şimdi her acı su damağıma tatlı gelir.

2. Ey gönül, ciğer, ayrılık ateşinde yanmışken, meclis ehline acı kebab getirmek olur mu?

3. Canım cihanda lezzetle geçmedi diyen, sevgiliyle saf acı şarabı içsin.

4. Tatlı dudağından bir öpücük isteyince, kızgınlıkla acı cevap vermek uygun olur mu?

5. Ey sevgili, tatlı dudağından düşmanlara lütuf, Sebzi'ye azarlama geliyor. Bu nasıl adalettir!

DĀL

33¹Mefā^cilün/mefā^cilün/fe^cülün

1

Yanuñda n'oldı suçum iy perī-zād
Beni öldürdün itdün düşmenün şād

2

Senünle āşinālık böyle mi olur
Beni bī-gāne itdün itmedün yād

3

Dil-i senginüne te^cşir itmez
İrür āhum odından gerçi pulād

4

Elinden iy dil ol sultān-ı hüsnün
Kime feryād ideyin dād [u] feryād

5

Keserken Sebzī kūh-i bī-sütüni
Düşinde dahı görmemişdi Ferhād

1. Ey peri çocuğu, senin yanında ne suçum vardı? Beni öldürdün de düşmanı mutlu ettin!
2. Seninle tanışıklık böyle mi olur? Beni yabancı ettin, yad etmedin (hatırlamadın).
3. Ahımın ateşinden çelikler bile erir ama senin taş kalbine etki etmez.
4. Ey gönül, o güzellik sultanının elinden kime gidip feryat edeyim?
5. Sebzî Bî-sutun dağı keserken, Ferhat² henüz düşünde bile görmemişti.

¹ P 110a⁵; HP 102b⁵ Kâdirî Efendi

1b düşmenün: düşmeni P

² Ferhad: Çok eski Acem efsanesine göre, güya Hüsrev-i Perviz'in masıkası olan Şirin'in diğer aşığıdır. Şirin'e kavuşmak için dağı yarmış ve Şirin'in emriyle Cüy-i Şir adlı suyu getirmiştir. Şark edebiyatında aşk uğrunda en büyük müşkülleri yenen kahraman olarak zikrolunur. Adı da "dağ delici" demek olan Kuhken'dir. *A.g. e.* 167.

34¹

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1

Kim ki zevkin sürmege bir dil-rübā eyler ümîd

‘Âlem içre ol hemân cev̄ ü belā eyler ümîd

2

Derd-i ‘ışkuña düşüp dil iy tabīb-i cān [ü] ten

Leblerüñ dārü’ş-şifāsından şifā eyler ümîd

3

Nūr hakkı ‘arızuñ rüşen temāşā itmege

Hāk-i pāyüñden bu çeşmüm tūtiyā eyler ümîd

4

Bu ‘acebdür kim benüm dīvāne gönlüm iy perī

Sen cefā-hū yārdan mihr [u] vefā eyler ümîd

5

Gurbet içre ārzū kılduğumı Sebzī ‘ışkuñı

Beñzer ol bī-gāneye kim āşinā eyler ümîd

1. Eğer biri, bir sevgilinin zevkini sürmeği ümit ederse o, âlemde sıkıntı ve bela çekmeyi ümit ediyor demektir.
2. Ey can ve beden doktoru, gönül, aşkının derdine düşüp, dudaklarının şifahanesinden şifa umar.
3. Nur hakkı için, bu gözlerim, yanağını aydınlık bir şekilde seyretmek için ayağının toprağından sürme ümit eder.
4. Ey peri, benim divane gönlümün sen cefayı adet edinmiş sevgiliden merhamet ve vefa beklemesi ne acayip bir şeydir?
5. Sebzî’nin, gurbette senin aşkını arzu etmesi, bir yabancının tanıdık birini bulmayı ümit etmesine benzer.

ZĀL

35¹

Mef'ülü//fā'ilātü/mefā'ilü/fā'ilün

1

Bāğ-ı cihānda gerçi olur meyveler leziz

La'lüne beñzer olmaya iy sîm-ber leziz

2

Zehr-i firākı def'ine şun cāmî sākîyā

Gelmez dimāğ-ı cān u dile bu kadar leziz

3

Şîrîn-lebüñden özgeye meyl eylemez gönül

'Ādet budur ki mü'min olanlar sever leziz

4

Nergis gözini açmadın uyhudan iy gönül

Olur çemende yār-i-le seyr-i şehir leziz

5

Cān u dilüñi eyle revān hattı şevkine

Olur bahār günleri Sebzî sefer leziz

1. Ey gümüş göğüslü sevgili, cihan bağında her ne kadar meyveler lezzetli olsa da lezzet bakımından senin dudağına benzeri yoktur.

2. Ey saki, kadehi, ayrılık zehrini savmak için sun! Başka türlü can ve gönül dimağına bu kadar lezzetli gelmez.

3. Gönül, tatlı dudağından başkasına yönelmez. Adet budur: mümin olanlar lezzetli şeyler sever.

4. Ey gönül, nergis gözünü uykudan açmadan, çimenlikte sevgiliyle sabah yürüyüşü çok lezzetli olur.

5. Sevgilinin ayva tüylerinin şevkine can ve gönlünü ver. Ey Sebzî, bahar günleri sefer lezzetli olur.

RĀ'

36¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Nāz-i-le kılsa nazar her-dem o çeşmi alalar
 Kaşid iderler ceyb-i tenden nakd-i cānı alalar

2

Āteş-i ışkâ yanıp kül olmasa gül şevkine
 Bülbül-i şeydâ kılur mıydı figân u nâleler

3

Sürme için hâk-i pâyün tütüyāsın almağa
 Niçe demdür yüz kızardur göz karardur lâleler

4

Zülf-i ham-ender-hamuñ tutdı ruhuñ etrâfını
 Rûy-ı mehde görmedi kimse bu denlû hâleler

5

Nev-'arūs-ı goncaya ey Sebzî zînet virmege
 Gûşına dürler tağupdur çın seherden jâleler

1. O gözü alalar, nazla baksa her zaman ten evinden canı almaya kast ederler.
2. Çılgın bülbül, gül şevkiyle aşk ateşine yanıp kül olmasa bağırıp çağırır mıydı?
3. Ayağının toprağının sürmesini alıp sürme yapmak için, nice zaman laleler yüz kızartıp göz karartır!
4. Kıvrım kıvrım zülfün yanağının etrafını sardı. Ayın yüzünde bile kimse bu kadar hale görmedi.
5. Ey Sebzî, bu gonca gelini süslemek için jaleler, kulağına seher vaktinden itibaren inciler takıyor.

¹ P 127b³: HP 152a³ Ahî Çelebi

3b demdür : - P

37¹

Mef'ülü//fā'ilātü/mefā'ilü/fā'ilün

1

Aldı eline ayağı gülşende lāleler
Sākī pür it şurāhīyi dönsün piyāleler

2

Aldadı aldı tākāt ü şabrum dime benüm
Āl-ile almaduk ne kodı çeşmi alalar

3

Keşf eyleyüp nikābını gösterdi gonca ruh
Dil 'andelibi eylesün efgān u nāleler

4

Komazlar almayınca gözüñle kaşuñ şehā
Dil naqdin almag-ıçün olupdur havāleler

5

Vādī-i 'ıška düşmese eglence olmağa
Sebzî gazeller istedi çeşmi gazāleler

6

Yāruñ tolaşma zülf-i semen-büyına diyü
Zāhid te'addi eyleyüp itdi itāleler

7

Āhum odında yandı felek bağı yağıdur
Şanma seher düşenleri gülşende jāleler

1. Lāleler gül bahçesinde kadehi eline aldı. Saki sürahiye doldur, kadehler dönsün.
2. "Beni aldattı, gücümü ve sabrımı aldı" deme. Gözü alalar hileyle almadık ne koydu ki?
3. Gonca perdesini açıp yanağını gösterdi. Gönül bülbülü, bağıra çağıra ağlasın.
4. Ey şah, gözünle kaşın, can borcunu almayınca bırakmazlar. Bu yüzden bu saldırıları yapıyorlar.
5. Ey Sebzî, ahu gözlü sevgililer, gazeller istedi. Ah eğlence olmak için aşk vadisine düşmese!
6. Sevgilinin gül kokulu zülfüne dalaşma diye zahid sayıp döktü, zulmetti, ileri gitti.
7. Seherde gül bahçesinde düşenleri şebnem sanma. Felek ahımın ateşinde yandı. Onlar feleğin bağırının yağıdır.

38¹

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün

1

Dilün serv-ile gāyet ülfeti var

Ki yāruñ kāmetine nisbeti var

2

Gönül maşşūdı kaddün olduĝ-ıçün

İşiden dir ne ‘ālī himmeti var

3

Dilāverler dimezler merd-i meydān

Anuñ kim zen gibi pür-zīneti var

4

Tutupdur zerre-veş āfākı ‘uşşāk

O māhuñ gün gibi hoş şöhreti var

5

İmām-ı ‘ışka uysun söyle Sebzī

Kaşuñ mihrābına çün niyyeti vār

1. Gönlün, sevgilinin boyuna nisbeti olan serviyle oldukça iyi ilişkisi var.
2. Gönül arzusu senin boyun olduğu için, işitenler “ne büyük himmeti var” der.
3. Kahramanlar, kadın gibi zineti olanlara “meydan eri” demezler.
4. Âşıklar zerre gibi ufukları tuttu. O ay yüzlünün güneş gibi hoş şöhreti var.
5. Söyle, kaşının mihrabına niyeti varsa, Sebzî aşk imamına uysun.

39¹

Mefā'ılün/mefā'ılün/fe'ülün

1

Kimün kim zīnet ile şöhreti var

Gice gündüz başında āfeti var

2

Sen āhū-çeşme uyup seg rakībün

Ulurdu şimdi haylī şöhreti var

3

Felek bāğına saçsun cür'asını

Kimün kim dil-ber-ile şöhbeti var

4

Kul olmuş cümle hūbānı cihānūn

O şahūn bir 'acāyib şevketi var

5

Saña mahrem olaldan Sebzī iy cān

Harīm-i 'ālem içre hürmeti var

1. Zinet ile şöhreti olanın gece gündüz başında afeti vardır.
2. Sen ahu gözlünün peşinden ulurdu. Şimdi köpek rakibin hayli şöhreti var.
3. Sevgiliyle sohbeti olan felek bağına cürasını saçsın.
4. Dünyanın bütün güzelleri ona kul olmuş. O şahın acayib bir heybeti var.
5. Ey sevgili, Sebzî sana yakın olduğundan beri âlemde bir saygınlığı var.

¹ P 135a⁵; HP 129b⁵ Necâfî

3a bāğına : bāmına P

5a cān : yār HP

40¹

Mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

1

Şanursın lâle-veş sinemde yir yir tâze dâğum var

Ruḥuñ'aksi ile güller açılmış tâze bâğum var

2

Çerâğ-ı lâle şem'-i rûyuña beñzer didüm didi

Niçe anuñ gibi her güşede yanar çerâğum var

3

Gel'e iy sâkî-i bezm-i belâ 'ış idelüm tenhâ

Sirişküm bâdesinden toptolu iki kabağum var

4

Duḥân-ı âh-ile oldum bu gün gam mülkinüñ şâhı

Felek üzre kurulur lâciverdî bir otağum var

5

Göreliden ol meh-i nâ-mihribānuñ rûy-i zîbâsın

Furûğ-i mihr-i 'âlem-tâbdan Sebzî fūrâğum var

1. Lâle gibi sinemde yer yer taze yaram var sanıyorsun. Oysa yanağının aksi ile güller açılmış taze bir bağım var.
2. "Lâlenin ışığı yüzünün mumuna benzer," dedim. "Onun gibi her köşede daha nice yanan ışıklarım var," dedi.
3. Ey bela meclisinin sakisi gel de yalnız ikimiz içelim. Göz yaşımın şarabından dolu iki kadehim var.
4. Ah dumanıyla bugün gam mülkünün şahı oldum. Felek üzre kurulmuş lacivert bir otağım var.
5. Ey Sebzî dostluk göstermeyen o ay yüzlünün süslü yüzünü gördüğümünden beri, âlemi aydınlatan ayın ışığından bir ışığım var.

41¹

Mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün

1

Yine bir gül-izāra 'āşık oldum taze dāğum var
Gül-ile lālesinden gülşen-i dehrün ferāğum var

2

Açılmış gūne gūne güllerün gül gül 'izārunda
Temāşā itmege her-dem cemālün gibi bāğum var

3

Halās olmağ-içün sākī hemīşe zūlmet-i gāmdan
Bezimde cām-ı ateş-reng bir rūşen çerāğum vār

4

Bahār irişdi la'lün şevkine nūş itmege bāde
Elümde lāle vü nergis gibi iy gül ayağum var

5

Ferāğat mülkinün şāhı degül misin eyā Sebzî
Serîrüm gūşe-i gām kāsır-ı mihnetde turağum var

1. Yine bir gül yanaklıya âşık olduğum için taze yaram var. Bu yüzden zamanın gül bahçesinin gül ve lâlesinden vazgeçtim.
2. Gül gül yanağında çeşit çeşit güllerin açılmış. Her zaman seyretmek için yüzün gibi bir bağım var.
3. Ey saki, gam karanlığından kurtulmak için mecliste ateş renkli kadeh gibi parlak bir kandilim var.
4. Ey gül bahar geldi, kırmızı dudağının arzusuyla saf şarabı içmek için elimde lâle ve nergis gibi kadehim var.
5. Ey Sebzî, ferağat mülkünün şahı değil misin? Gam köşesi tahtımdır, zorluk ve sıkıntı sarayında da durağım var.

¹ P 136b⁵, HP 121b⁵ Kadri Çelebi

3b çerāğum : ocağum HP

4a la'lün şevkine : la'l-i nābuña HP

42¹

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1

Dār-ı zülf-i yār ber-dār olsa dil Mansūr olur
 Şāh olup ceys-i belā vü guşşaya manşūr olur

2

Ruḥları üzre perişān eylese zülfün o māh
 Gün tutilur şanasun ‘ālem şeb-i deycūr olur

3

Olma rencide belā irse eger eflākden
 Çāre ne irer kişiyē her ne kim maḳdūr olur

4

Rūyın eyler ḥatt-ı ser-sebzī irüp āḥır siyāh
 Hüsnine ol meh-likā bilsem niçün maḡrūr olur

5

Hañçer-i ḥūn-rizi yāruñ dökse ḳanuñ ḡam yime
 Sebziyā dirler şehid olan kişi maḡfūr olur

1. Sevgilinin saçı darağacı olsa, gönül Hallac-ı Mansur² olur. Bela ve tasa ordusuna şah olup muzaffer olur.
2. O ay yüzlü sevgili, saçını yanakları üzerine dağıtsa, güneş tutulur, dünya karanlıkta kalır, sanarsın.
3. Eğer felekten bela gelirse üzülme, çare var mı? Kişinin kaderinde ne varsa o ulaşır?
4. Bilmem ki o ay yüzlü güzelliğiyle niçin gururlanır? Sonunda taze ayva tüyleri yüzünü karartacaktır.
5. Sevgilinin kan içen hançeri kanını dökse gam yeme, üzülme! Ey Sebzî, “şehid olan kişi mağfur olur, bağışlanır,” derler.

¹ P 141b⁵ Şehî Beg

² Hallac-ı Mansur: İsmi Hüseyin, künyesi Ebu Magsî’dir. Beyza şehrinde. Abbâsî Halifesi Muktedir zamanında ieriatu uymayan sözlerinden ve hususiyle “Ene’l-Hak” demesinden, 300/921 senesinde fakihlerin fetvasıyla ve Muktedir’in veziri Ebu Hamid’in emriyle ibtida bin değnek vurdular, sonra el ve ayaklarını kestiler, nihayet astılar. Vucudunu yakıp külünü Dicle’ye attılar. A.g.e. 283.

43¹Mefā^ʿilün/mefā^ʿilün/mefā^ʿilün/mefā^ʿilün

1

Melāḥat gülşeninde tāze bitmiş serv-i nāzum var
Anuñ bir nāzına bir günde biñ dürlü niyāzum var

2

Ayağına düşüp serviler olur sāye-veş pā-māl
Şalınsa nāz-ile gülşende serv-i ser-firāzum var

3

Tutuşdum nār-ı ʿışkı-y-la yanar cismüm akar yaşum
Benüm her şeb budur ḥālüm ʿaceb sūz u güdāzum var

4

Ol āhu-çeşm kūyında köpek yirine ʿadd itmey
Raķīb-i rū-siyehden şanma ʿy dil ihtirāmum var

5

Beñiyle zūlfini dāneyle dām idüp eyā Sebzi
Şikār eyler niçe ʿankāları bir şāh-bāzum var

1. Güzellik bahçesinde yeni yetişmiş bir nazlı servim var. Onun her nazına bir günde bin türlü niyazım var.
2. Gül bahçesinde nazla salındığında, servilerin, gölge gibi ayağına düşeceği başı yüksek bir servim var.
3. Aşkının ateşiyle tutuştum. Cismin yanar, yaşım akar. Her gece halim budur. Acayip bir yanışım ve eriyişim var.
4. O ahu gözlü sevgilinin mahallesinde köpek yerine bile saymam. Ey gönül, sanma ki siyah yüzlü rakibe saygım var.
5. Ey Sebzi beniyle saçını tane ile tuzak edip nice anka kuşlarını avlayan bir doğanım var.

44¹

Mef'ulü//fā'ilātü/mefā'ilü/fā'ilün

1

Çeşmün gibi şu kimse ki mest ü harāb olur

Dāim elinde cām-ı mey-i la'l-i nāb olur

2

Gam-gin olur mı sākī şu kimse zamānede

Şevk-i lebünle hem-demi cām-ı şarāb olur

3

Sürme ider felek gözine hāk-i rāhını

Ol şehsüvār-ı hüsn ne 'ālī-cenāb olur

4

Bilmem ki yāra nāme[y]i kimünle gönderem

Döymeز derün āha kebūter kebāb olur

5

Görseñ yüzini iste niyāz ile vuşlatı

Dirler seherde Sebzī du'ā müstecāb olur

1. Senin gözlerin gibi sarhoş ve harap olan kişinin elinde daima saf şarapla dolu kadeh vardır.

2. Ey saki zamanede dudağının arzusıyla hemdemi şarab kadehi olan kişi gamlı olur mu?

3. Felek, yolunun toprağını gözüne sürme eder. O güzellik şehsuvarı (kahramanı) ne yüksek karakterlidir.

4. Güvercin içimdeki ateşe dayanamaz ve kebab olur Bilmem ki sevgiliye mektubu kiminle göndereyim?

5. Yüzünü gördüğünde dua ederek kavuşmayı iste! Ey Sebzî, "çünkü seherde dualar kabul olur," derler.

45¹

Mef'ülü//fā' ilātü/mefā' ilü/fā' ilün

1

Sākī şarāb-ı la' lün-ile kim ki mest olur

Mey-hāne gūşesinde düşüp mey-perest olur

2

Reftāra gelse nāz-ile gülşende rāstī

Serv-bülend-i kāmety yanūnda pest olur

3

Yā Rab o şāhuñ eyle diyü 'ömrini dırāz

Vaqt-i du'āda serv ser-ā-pāy dest olur

4

Men' eyleme güzellere cān virdügüm görüp

Şūfī bu hāl 'āşıka rūz-ı elest olur

5

Sebzī ferāgat eylemeyüp nukl-i bādeden

Devlet anuñ ki gūşede ehl-i nişest olur

1. Ey saki dudağının şarabıyla mest olanlar meyhane köşesine düşüp içkici olurlar.

2. Sevgili, naz ile gülşende yürüyüşe çıksa doğrusu serv, onun uzun boyu yanında alçak kalır.

3. Dua vaktinde "Ya Rabbi o şahın ömrünü uzun eyle!" diye servi baştan ayağa el kesilir.

4. Ey sofi, güzellere can verdiğimi görüp de beni engelleme! Zira bu hal, âşika elest günü verilmiştir.

5. Ey Sebzî, asıl devlet, içki içmekten vazgeçmeyip köşede oturanlarındır.

46¹

Mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

1

Ne şevk-ile ki yakdum sineme dâğ-ı nihân yir yir
Yakamı çāk idicek gül gibi oldu 'iyân yir yir

2

Görinen gice vü gündüz sipihr üzre şafak şanma
Boyadı kana eflâki bu çeşm-i hûn- feşân yir yir

3

Gönüller nâle kılsa hüsniyyâmında incinme
Bahâr irişse bülbüller kılur âh u figân yir yir

4

Añup ruhsâr-ı âteşnâküni gülşende ağlarsam
Bite ol-dem sirişkünden nihâl-i ergavân yir yir

5

Ölürsem kadd-i yârûn hasreti-y-le Sebziyâ yârân
Benüm diksün mezârum üzre serv-i dilsitân yir yir

1. Neyin şevkiyle bilmiyorum ama sineme yer yer gizli yaralar açtım. Yakamı yırtınca bu yaralar yer yer gül gibi ortaya çıktı.
2. Gece gündüz gök üstünde görüneni şafak sanma. Eflâki bu kan saçan göz yer yer kana boyadı.
3. Gönüller, güzelliğinin çağında inlese incinme. Bahar gelince bülbüller yer yer bağırıp çağırırlar.
4. Gül bahçesinde ateşli yanaklarını anıp da ağlarsam o an göz yaşımından yer yer erguvan fidanları biter.
5. Ey Sebzi, sevgilinin boyunun hasretiyle ölürsem dostlar mezarımın üstüne yer yer gönül alan serviler dicsinler.

¹ P 146a⁵ Seliki Kadi

47¹

Mefâ'ilün/fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün

1

Bu āsumānī-i āhum ki āsumāna çıkar
 Tarākalar koparur şevk-ile figāna çıkar

2

Baṇa çıkar dir iken hançeri o hūn-rizūn
 Hasedden ölmeyeyin mi meded yabana çıkar

3

Ben ölmeden saṇa ne ey rakīb-i bed-siret
 Benüm bu mülk-i dilüm ol şeh-i cihāna çıkar

4

Ölürse hasret-i kūyundan ol dil-ārānūn
 Bu 'andelīb-i dilüm gülşen-i cināna çıkar

5

Şarāb içer diyü ta'n eyler-idi rindāna
 Görün ki mey-kededen zāhid-i zamāne çıkar

6

Nice bir olmayayın şevk-ile aṇa kurbān
 Okı o kaşları yānuñ bu cism-i cāna çıkar

7

Dime ki faşl-ı hazān zer varakları göricek
 Zeminde gizlü olan Sebziyā hizāne çıkar

1. Bu gök rengindeki ahım göklere çıktığında gürültüler koparır arzuyla inleme bağırtı çıkarır.
2. O kan içicinin hançeri bana çıkar derken ne yazık ki yabancıya çıkıyor? Haset etmeyeyim mi?
3. Ey kötü yüzlü rakip, benim ölmemden sana ne? Benim bu gönül mülküm o cihan şahına çıkar.
4. Bu gönül bülbülüm, sevgilinin köyüne hasret kalmaktan ölürse cennet bahçelerine çıkar.
5. Rindleri, şarap içiyorlar diye ayıplardı. Bakın ki zamanın zahidi, meyhaneden çıkıyor.
6. Ona nasıl arzuyla kurban olmayayım? O kaşları yay sevgilinin oku bu beden ve cana gelir.
7. Sarı yaprakları görünce sonbahar zamanı deme. Ey Sebzî, yerde gizli olan hazine çıkar.

48¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Rūyūñ iy māhum kaçan bu zülf-i pür—çinden çıkar

Gūyiyā hūrşiddür kim ebrūñ içinden çıkar

2

Tāb-ı meyden çıksa terler ruhlarından dil-berūñ

Şanuram şeb-nem-durur gül-berg-i nesrinden çıkar

3

Dām idüpdür zülfini avlamağa cān ü dili

Her ne fitne var-ise ol hatt-ı bî-dînden çıkar

4

Kılsa cānānum mezāristāna ʿİsiveş güzer

Ol-dem içre mürdeler zinde olup sinden çıkar

5

Kim ki düşse Bî-sütūn-ı ʿışkına cānānenūñ

Sebziyā Ferhād gibi cān-ı şîrinden çıkar

1. Ey ay yüzlü sevgilim, kıvrım kıvrım saçlarının arasından yüzün çıktığı zaman, sanki, bulutların arasından güneş doğar.

2. Sevgilinin yanaklarından, içki etkisiyle terler çıksa, yabani gül yaprağından şebnemler çıkıyor sanırım.

3. Can ve gönülü avlamak için saçını tuzak etmiştir. Her ne fitne varsa o dinsiz ayva tüylerinden çıkar.

4. Cananım, İsa² gibi mezarlığa doğru gitse, o anda bütün ölüler dirilip mezarlarından çıkarlar.

5. Ey Sebzi, her kim ki sevgilinin aşkının Bî-sütûnuna düşse Ferhad gibi tatlı canından geçer.

¹ P 150b⁵ Necâti

² İsa: Dört büyük kitaptan İncil nazil olan peygamberdir. İsa, ölüleri nefesiyle diriltir, körlerin gözlerini açar ve hastalıkları giderirdi. Mesih, Mesiha, İbn-i Meryem de ünvanlarıdır. A. g.e. 219.

49¹

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1

Cām-ı ‘ışk-ı yār-ile şunlar ki bî-hüş oldılar

Unutup dünyā gamın ser-mest u medhüş oldılar

2

Gördiler bülbül gül için nāle eyler rüz u şeb

Süsen-i āzādeler gülşende hāmüş oldılar

3

‘Aşık olur şanma zāhid ihtiyār ile kişi

Her birisi bir belā-y-ile varup tuş oldılar

4

Gördiler dil-ber gibi bağına başar āyine

Her Hüseynî reşkden varup nemed-püş oldılar

5

Bāde-i gül-gūnı yāruñ la‘line beñzer diyü

Rindler mey-hānede Sebzî kadeh-nüş oldılar

1. Sevgilinin aşkının kadehiyle kendinden geçenler, dünya gamını unutup sarhoş ve dehşete düşmüş oldular.
2. Bülbülün gül için gece gündüz inlediğini gören başına buyruk susamlar, gül bahçesinde sus pus oldular.
3. Ey zahid! Kişi kendi isteğiyle âşık olur sanma! Her birisi bir belayla varıp tuş oldular, yenildiler.
4. Sevgili gibi bağına ayna bastığını görünce Hüseyin’e matem tutanlar gidip kıskançlıktan keçe giyer oldular.
5. Ey Sebzî, gül renkli kadeh sevgilinin dudağına benzer diye rintler, meyhanede kadeh içer oldular.

50¹

Mef'ülü/fā'ilātü/mefā'ülü/fā'ilün

1

Yāruñ gözi-y-le gamzeleri kân-ı şîvedür

Meyli hemîşe anuñ içün sihr ü dîvedür

2

Haddüñde la'lüñe n'ola meyl eylese gönül

Bāğ-ı behîşt içinde biten taze meyvedür

3

Meydāna girme da'vî-yi merdānelik idüp

Destān u Zālî 'āciz iden çarḥ-ı bîvedür

4

Dünyāda iy perî niçesi ādem olmasun

Lutḥuñ hemîşe ḥayf kim aḡyār u dîvedür

5

Sebzî cefā ider diyü kılma şikāyeti

Cevr u cefā degül saña ol belki şîvedür

1. Sevgilinin gözüyle gamzeleri, işve madenidir. Bu yüzden sihire ve deve meyl eder.
2. Gönül, yanağında kırmızı dudağına meylederse bunda ne var? Cennet bahçesinde biten taze meyvedir.
3. Kahramanlık iddiasıyla meydana girme! Destan-Zal'i² çaresiz bırakan dul dünyadır bu!
4. Ey peri, dünyada adam çoktur ama ne yazık ki, senin lütfun hep düşmanlara ve devleredir.?
5. Sebzî, cefa ediyor diye şikayet etmeyi bırak! Bu cevır ve cefa değil de sana belki de naz ve işvedir.

¹ P 156b⁵ Hayâlî

² Destan: Acem kahramanlarındandır. Şehname'de geçer. Sam'ın oğlu, Rüstem'in babasıdır. Anasından saç, kirpik ve kaşları beyaz doğduğundan ve babası, oğlu olduğunu inkar ettiğinden hile ile bir dağa atılmıştı. Orada Simurg tarafından beslenmişti. Bu hile dolayısıyla Destan, ve saçının beyazlığından dolayı ihtiyar demek olan Zal denilmişti. A.g.e. 13.

51¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Alsa mecmū'a eline okısa dil-dār şî'r

Mürdeler ihyâ ider Hızır u Mesîhâvâr şî'r

2

Âşıkun gönlünde olan hâletini ser-be-ser

Yâra eyler rû-be-rû olup kamu eş'âr şî'r

3

Hastalar bulmazdı şihhât zahm-ı 'ışk-ı yârdan

Şerbet-i cân-bahş-ile ger kılmasa tîmâr şî'r

4

Âdemün 'aqlın alup dîvâne eyler sih'r-ile

Söyledükçe nâz-ile ol gözleri bîmâr şî'r

5

Bezm-i gâmda nây-veş bağrın deler 'âşıklarun

Okıdukça mutrib-i hoş-nağme bir mîkdâr şî'r

6

Şanma çarh üze şafakdur her sehergeh görinen

Âteş-i âhum gibi ey dil bırakdı nâr şî'r

7

Gün gibi virse ziyâ âfâka iy mâhum n'ola

Ruğların şevki-y-le oldı Matla'u'l-Envâr şî'r

8

Sırrına vâkıf olmaz 'aql u tab' -ı hürde-bîn

Ağzınun vaşfiyla oldı Mahzenü'l-Esrâr şî'r

9

Sebzîyâ güyâ ezer 'uşşâkun ağzına şeker

Söyledükçe tûtî gibi ol şeker-güftâr şî'r

1. Sevgili eline mecmua alıp şiir okusa, bu şiir Hızır² ve Mesih gibi ölüleri diriltir.
2. Bütün şiirler sevgiliyle yüz yüze gelip, âşıkın gönlündeki durumunu baştan sona anlatır.
3. Eğer şiir, can bahşeden şerbetle tedavi etmese, sevgilinin aşkının yarısından hastalar sıhhat bulamazdı.
4. O gözleri hasta olan sevgili, nazla şiir söyledikçe, bir sihirle insanın aklını alıp deli eder.
5. Güzel nağmeli mutrip gam meclisinde bir miktar şiir okuyunca, ney gibi âşıkların bağrını deler.
6. Ey gönül, her sabah çarh üstünde görüneni şafak sanma! Şiir, orda ahımın ateşi gibi bir ateş bıraktı.
7. Ey ay yüzlü sevgilim, şiir, yanaklarının şevkiyle Matla'u'l-Envâr³ oldu. Güneş gibi ufuklara ışık verse ne olur?
8. Şiir, ağzının tarifiyle Mahzenü'l-Esrâr⁴ oldu. İnceleyenin tabiatı ve aklı onun sırrına eremez.
9. Ey Sebzî, şeker sözlü sevgili, papağan gibi şiir söyledikçe, sanki âşıkların ağzına şeker ezer.

¹ P 164b⁹ Salih Çelebi

² Hızır: Rivayete göre cavidani hayata mazhar bir nebîdir. İki Hızır olduğu şayıdır. Biri Hızır, diğeri İlyas. Hızır güya İskender'in maiyetindek ağalardan biri imiş. Ab-ı hayatı içtiği, İskender'e bu suyu bulmak için rehberlik ettiği cihetle edebiyatımızda yardımcı, hayra rehber, ebedî hayata mazhar manalarında kullanılmıştır. *A.g.e.* 204.

³ Matla'u'l-Envâr: Hüsrev-i Dihlevî'nin manzum bir eseridir. Matlau'l-envar sözüyle şarap kadehi, mahzenü'l-esrar sözüyle esrar mahzeni veya kabağını kastetmişlerdir. *A.g.e.* 258.

⁴ Mahzen'ül-Esrâr: Meşhur İran şairi Nizamî'nin eseridir. *A.g.e.* 258.

52¹

Mef'ulü/fā'ilātü/mefā'ilü/fā'ilün

1

Eşküm sitâresin döken ol mäh-pâredür

Tig-i firāk ile cigerüm pâre pâredür

2

Vaşl-ı nigâr 'âşık-ı mehcûra çâredür

Ben mübtelâ firāk—ile öldüm ne çâredür

3

Sen mihre eşküm eyledi ben zerreni karin

Zirâ ki işleyen işi iy meh sitâredür

4

Yir yir benek degül görinen câmesindeki

Ahum odından üstüne düşmüş şerâredür

5

Ahumla eşk-i çeşmüme rahm eylemez dirîg

Var-ise gönli ol şanemün seng-i hâredür

6

Sebzî bahâr bezmini hoş gör nigâr-ile

Sanma bu fânî 'âlemi sen bir karâradur

1. Göz yaşı yıldızını döken, o ay parçasıdır. Ayrılık kılıcıyla ciğerim yara yaradır.
2. Sevgiliye kavuşma, ondan ayrı düşen âşık çaredir. Ne çare ki ben mübtela âşık ayrılıkla öldüm.
3. Sen güneşe ben zerreyi, göz yaşım yakın etti. Zira ey ay yüzlü, işi yapan yıldızdır.
4. Gömleğinde yer yer görünen benek değil; ahımın ateşinden üstüne düşmüş alevlerdir.
5. Ahıma ve göz yaşıma merhamet etmez, ne yazık! O put gibi güzel sevgilinin, gönlü varsa eğer, bir mermer taşıdır.
6. Ey Sebzî, bahar meclisini sevgiliyle hoş geçir! Sen bu geçici âlemin bir kararda kalacağını sanma!

¹ P 155b⁶; H 134b⁶ Hayâlî

1b cigerüm : ciger H

53¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Her kaçan kim 'ışk-ile bu eşk-i bî-pāyān akar
Kim görürse dir ki cūş idüp yine 'ummān akar

2

Başımı taştan taş a ursam n'ola ben şu gibi
Ah kim meyl eyleyüp her yana ol cānān akar

3

Sākin olur şanmañuz defn itmeg-ile kanımı
Haşre dek dirler şehīd olan kişiden kan akar

4

Bāde üzre la'l-i cān-bahşın ider sākī revān
Bezmine ehl-i şafānuñ la'l-ile mercān akar

5

Mürde diller bulsalar Sebzī n'ola ömr-i dırāz
Hızrdur hatt-ı lebinden çeşme-i hayvān akar

1. Bu sonsuz göz yaşı aşkla aktığı zaman, görenler "yine umman coşup aktı" der.
2. Ben su gibi başımı taştan taş a vursam ne olur!? Ah ki o sevgili, her yana meyleyip akar.
3. Defn etmekle kanımın duracağını sanmayın. "Şehid olan kişiden haşre kadar kan akar." derler.
4. Saki, içki üzerine can bağışlayan dudağını sürer. Zevk ehlinin meclisine lal ve mercan akar.
5. Ey Sebzî, ölü gönüller uzun bir ömür bulsalar ne olur!? Dudağının ayva tüyleri Hızır'dır. Onlardan ölümsüzlük suyu çıkar.

¹ P 168a⁵; H 165b⁵; HP 143a⁵ Revānî Çelebi

2a taş a : - P

4a bahşuñ : bahşın P

54¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Nice terk eyleyeyin ol mehi cānānumdur

Dirligüm anuñ-ile nice’deyin cānumdur

2

Gülü şermende iden serviyi hayretde koyan

Nāz-ile şalınan ol serv-i hūrāmānumdur

3

Gice gündüz görinen şanma sipihr üzre şafak

Küşte-i cevri-i sipihrem benüm ol şanumdur

4

Bunca demdür iderin gülşen-i kūyında figān

Dimedi ol yüzi gül bülbul-i nālānumdur

5

Sebziyā bāğ-ı cihānda beni bülbul gibi āh

İnleden ol yüzi gül gonça-i handānumdur

1. O ay yüzlüyü nasıl terk edeyim. O benim cananımdır. Yaşamım onunla, nasıl edeyim, canımdır.

2. Gülü utandıran, serviyi şaşırtan, nazla salınan, salınarak yürüyen servi boylu sevgilimdir.

3. Gece gündüz gök yüzünde görünenin şafak olduğunu sanma! Ben feleğin cevrinin ölüsüyüm, o da benim kanımdır.

4. Ne zamandır, mahallenin gül bahçesinde bağırıp çağırırım! Yine o gül yüzlü sevgili, bana, “inleyen bülbulüm,” demedi.

5. Ey Sebzi, beni, bu dünya bağında bir bülbul gibi inleyen ah, o gül yüzlü, gülen goncamdır.

¹ P 172a⁵ Vasi’i Ali Çelebi

55¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Dil-rübālar seheri ‘arz-ı cemāl eylediler
Gören üftādeyi sevdā-zede-hāl eylediler

2

Kanını dökmek için bülbül-i şūrīdelerün
Gonçalar cāmelerin gül gibi āl eylediler

3

Kıl yaran dikkat-i-le görmedi kılca bilün
Var diyen ağzuña yok yire hayāl eylediler

4

Virmedi derd ü gam-ı dil-bere bir şāfi cevāb
Ne kadar varup etibbāya su’āl eylediler

5

Sebziyā kim ki melūl oldu-y-ise dünyāda
Vardılar mey-kedede def‘-i melāl eylediler

1. Sevgililer seherde yüzlerini gösterince, bu durumu gören çaresiz düşkün âşıkları, sevdaya uğramış bir hale soktular.
2. Goncalar, perişan bülbüllerin kanını dökmek için gömleklerini gül gibi kırmızı ettiler.
3. Kıl yaranlar, ince belini ne kadar dikkatle baktıysalar da görmediler. Ağzına “var diyenler” yok yere hayal kurdular.
4. Hangi doktora gidip sorduysalar da sevgilinin (aşkının) gam ve derdine, tatmin edici (şifa ve çare olacak) bir cevap alamadılar.
5. Ey Sebzi, bu dünyada hüznlenenler, meyhaneye varıp, kederlerini üzüntülerini bir süre de olsa unuttular.

56¹

Mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün

1

Cān virdüğümi derd-ile cānāna disünler

Öldi reh-i 'ışkuñda şu divāne disünler

2

Görüp bu 'arūs-ı felegüñ ziver u zeynin

Meyl eylemeyen merdüme merdāne disünler

3

İçmek dilese kânını 'uşşākuñ o hūn-h'ār

Kānmaz mı dağı hūnī gözün kana disünler

4

Sorarsa bahā buse-i la'line o cānān

Vallāhi deger her biri bīn cāna disünler

5

Bir cür'a-y-ile ānmasa 'āşıkları sākī

Böyle mi olur ol gözi mestāne disünler

6

Şeydā dili zencir-i ser-i zülfine çeksün

Ola ki bu dīvāneyi uşlana disünler

7

Her kişi görüp kesb-i zarāfet ide Sebzī

Şi'ri diyicek şöylece rindāne disünler

1. Derdiyle can verdiğimi, sevgiliye söylesinler. “Şu deli âşık, yolunda öldü” desinler.
2. Bu felek gelininin süsünü görüp de meyl etmeyen adama “kahraman” desinler.
3. O kan içici sevgili, âşıkların kanlarını içmek isterse “o kanlı gözün hiç kana doymaz mı?” desinler!
4. Eğer o sevgili, dudağından bir öpücüğün değerini soruyorsa, “vallahi her biri bin cana değer,” desinler.
5. Saki, âşıkları bir cur'ayla anmasa, “o gözü sarhoş böyle mi olur?” desinler.
6. Çılgın gönlü, saçının ucunun zincirine çeksün. “Belki bu deli uslanır!” desinler.
7. Ey Sebzî, her gören kişi, zerafetini hissetsin, şiir söylenince “işte böyle rindane olur,” desinler.

57¹

Mef'ülü/fā'ilātün/mef'ülü/fā'ilātün

1

Sihir-ile diller alur her-dem o çeşmi sāhir
Gün gibi 'arızını eyledüğince zāhir

2

Her kim ki serv-ḳaddūn toḡrulıḡıyla sevmez
Bāḡ-ı cihānda 'ömrüm ḳahr itsün anı Ḳāhir

3

Meh-rūlar arasında olmaya saña beñzer
Mihr ü vefāda nādir fenn-i cefāda māhir

4

Hatt-ı 'izār-ı yārı görüp ta'accüb itmeñ
Āteş içinde Ḳādir reyḫān bitürse ḳādir

5

İklīm-i nazmı yek-ser feth itmedür murādum
Mülk-i cihānda Sebzi nuşret virürse Nāşır

1. O sihirbaz güneş gibi yanağını ortaya çıkarınca yapan sevgili, her an sihirle gönüller alır.
2. Ey ömrüm, senin servi boyunu doğruluğundan dolayı sevmeyenleri, dünya bağında Yüce Kahir kahretsin!
3. Ay yüzlüler arasında sana benzeyen yoktur; sevgi ve vefa nadir, cefa ilminde de mahirsin.
4. Sevgilinin yanağındaki ayva tüylerini görüp şaşırmanın! Yüce Kadir, ateş içinde reyhan bitirmeye kadirdir.
5. Ey Sebzi, eğer Yüce Nasır yardım ederse, muradım, cihan mülkünde bütün şiir dünyasını feth etmektir.

¹ P 180b⁵; HP 161a⁵ Tacizade Cafer Çelebi

58¹

Mef'ülü/mefa'ılün/mef'ülü/mefa'ılün

1

‘Āşıqları öldürmek ‘aynuña fen olmışdur
Her-dem işi anuñ-çün mekr u fiten olmışdur

2

Ṭa‘n itmez idün her-giz ‘uşşāka sen iy zāhid
Sevdā-zede ‘āşıklar bilseñ neden ölmüşdür

3

Gülşen kad ü haṭṭunle iy gülşen-i rūḥānī
Dünyā yüzi ser-tā-ser serv ü çemen olmışdur

4

Ol Yūsuf-i gül- ruḥdan ayrı düşeli cānum
Ya‘kūb-ı dile mesken Beytü’l-Ḥazen olmışdur

5

Çün pīç u ḥam-ı zülfi bend eyledi Sebzīyi
Tolaşma aña vā‘iz luṭf it olan olmışdur

1. Gözlerin, âşıkları öldürmekte usta olmuştur. Bu nedenle onun işi, devamlı fitne ve hile olmuştur.
2. Ey zahid, eğer, sevdazede âşıkların neden öldüğünü bilseydin, asla âşıklara böyle tan itmez, onları ayıplamazdın.
3. Ey manevi gül bahçesi, gül bahçesi gibi olan boyun ve ayva tüylerinle yeryüzü baştan başa servi ve çimenle dolmuştur.
4. O gül yanaklı Yusuf’tan ayrı düşeli, gönül Yakub’una mesken Beytü’l-Hazen olmuştur.
5. Sevgilinin saçının perçemi ve kıvrımı Sebzî’yi artık bağlamış. Ey vaiz, ona dokunma, bırak, olan olmuştur.

¹ P 182b⁵; HP 112a⁵ Şeyhî

1a ‘aynuña : çeşmüñe HP

3a rūḥānī : rūḥānī P

3b serv ü çemen : serv çemen HP

4a cānuma : cānum HP

59¹Fe[‘]ilātün/mefā[‘]ilün/fe[‘]ilün

1

Kankı yoldan gelür diyü dil-dār
Gözlerüm beklemekden oldı çār

2

Cümle ‘aşıkları şehīd eyler
Tīg-i müjgānınuñ nesine yarar

3

Düşmez-idüm o mihr ü mehden dūr
Tālī[‘]üm olsa idi ger baña yār

4

Seveli yārı terk idüp seri dil
‘Işk meydānı içre cāna kıyar

5

Böyle dīvāne mi olurdu gönül
Sebziyā olmasaydı tāze bahār

1. Sevgili hangi yoldan gelir diye dört gözle bekliyorum.
2. Kılıç gibi kirpiklerinin neyine yarıyor ki bütün âşıklarını şehit eyliyor.
3. Eğer talihim, şansım bana dost olsaydı o ay ve güneş yüzlü sevgiliden uzak düşmezdim.
4. Gönül, sevgiliyi sevdiğinden beri, başı ve gönlü terk edip aşk meydanında cāna kıyar.
5. Ey Sebzî, gönül, böyle bir taze bahar olmasaydı, deli olur muydu?

¹ P 184a⁵; H 165a⁵; H 288a⁵ Merdūmî Kadi

60¹Fe^ʿilātün/mefā^ʿilün/fe^ʿilün

1

Hem-dem oldu çün ol güle ḥas ü ḥār

Ey gönül ṭurma inle bülbülvār

2

Şimdi ḥüsnüñ bahārı ḳadrini bil

Bir zamān ola olmaya bu bahār

3

Ser-firāz it o serv-ḳaddi diyü

Elin açup du^ʿāya durdı çınar

4

Bir göz ucu-y-la merḥabā eyle

Pādişāhum ḳuluñdan eyleme ʿār

5

Sebzi ḥāk olsa rāh-ı ʿışḳuñda

Gelmeye ḥātırına zerre ḡubār

1. Ey gönül durma, bülbül gibi inle. Çünkü o güle çer çöp arkadaş oldu.
2. Şimdi, senin güzelliğinin baharı; bunun kıymetini bil. Bir gün gelir, bu bahar artık olmaz.
3. Çınar, “o servi boylunun başını yücelt,” diye elini açıp duaya durdu.
4. Padişahım, kulundan utanma! Ona bir göz ucuyla “merhaba” de!
5. Sebzi, senin aşkının yolunda toprak olsa da aklına bir zerre gubar (şüphe) gelmez.

61¹

Mef'ulü/fā'ilātü/mefā'ilü/fā'ilün

1

Çeşmün olalı 'āşika 'ayn-ı 'azāblar
Bir lahza eksük olmadı hışm u 'itāblar

2

Bād-ı fenā irüp nice eyledüğün harāb
Bezm içre kaşr-ı Kayser'i söyler habāblar

3

Leyli gamıyla öldüğ-içün deşt içinde Kays
Göge boyandı gökler u ağlar şehāblar

4

Hattı 'izārı dā'iresinde görüp didüm
Gülzār çevresini tutupdur gurāblar

5

Kana boyadı cismini 'ünnābvār halk
Handeyle zāhir olalı ol la'l-i nāblar

6

Kaynardı hūn-i dil lebi 'ışkı-y-la dil-berün
Cüş eylemiş degüldi hum içre şarāblar

7

Sebzî hevā-yı cām ile olur Cem-i zamān
Mey-hāne gūşesindeki mest ü harāblar

1. Gözlerin âşika, azap olduğundan beri bir an hışm ve suçlamalar eksik olmadı.
2. Kayser'in² kasrını fena rüzgârının erişip nasıl harab ettiğini bezmdeki habablar söylüyor.
3. Kays³, çölde Leyla'nın gamıyla öldüğü için gökler matem rengine boyandı ve bulutlar ağlıyor.
4. Yanağının çevresinde ayva tüylerini görünce, "gül bahçesinin çevresini toz-toprak almış," dedim.
5. O saf kırmızı dudaklılar, gülücüklerle ortaya çıktığı için halk, bedenlerini unnab gibi kana boyadılar.
6. Daha kadeh içindeki şaraplar coşmadan önce, sevgilinin dudağının aşkıyla, gönül kanı kaynamıştı.
7. Ey Sebzî, meyhane köşesindeki sarhoşlar kadeh arzusuyla zamanın Cem'i olurlar.

¹ P 185a⁷ Necâî

² Kayser: Eski Roma imparatorlarının ünvanı. *A.g.e.* 161.

³ Kays: Asıl adı Kays-ı Amiri olan Mecnun Leyla'nın aşığıdır. Şark edebiyatında aşık timsalidir. *A.g.e.* 285.

62¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

N'ola kılsam āh u zārī şad hezār

Bülbül-i şüridenem iy gül-izār

2

Bir lebi gonça yüzi gül yādına

Koma elden cāmı bir dem lālevār

3

Sīnemüzde Haydarün iy pīr-i ıışk

Gamzesinün ıışkına çek zū'l-fikār

4

Cām-ı la'li şevkine cānānenün

Sākīyā mey-hānedür cāy-ı qarār

5

Luţf idüp yok dimeyüp iy şāh-ı hüsn

Sebziye bir buse virürsen ne var

1. Ey gül yanaklı sevgili, perişan bülbül gibi yüzbinlerce kez inleyip ah etsem ne olur!
2. Bir dudağı gonca ve yüzü gül hatırına, kadehi, lale gibi bir an bile elden bırakma!
3. Ey aşk üstadı, Haydar'ın² gamzesinin aşkına sinemizde zülfikar çek.
4. Ey saki, sevgilinin kırmızı dudağının kadehinin arzusuna, karar yerimiz meyhanedir.
5. Ey güzellik şahı, Sebzi'ye lutf edip yok demeyip bir öpücük versen ne olur!?

¹ P 190b⁵ Necâî

² Haydar: Hz. Ali'nin ünvanıdır. Arslan, Kerrar (döne döne hamle eden) demektir. *A.g.e.* 35.

63¹

fā'ilātūn/fā'ilātūn/fā'ilātūn/fā'ilūn

1

Ruhlarıñda hattūñ aḥvālīn kitābīler bilür

Nitekim defter ḥesābını ḥisābīler bilür

2

Hecr çekmiş 'āşıkūñdan vaşlını itme dirīğ

Cennetūñ zevk u şafāsını 'azābīler bilür

3

Her gice encüm gibi bī-dār olanlardur bilen

Devlet-i vaşlın o māhuñ şanma ḥ'ābīler bilür

4

Sākiyā çeşmūñe dil virse n'ola āvāreler

Hürmetin mey-ḥānenūñ mest ü ḥārābīler bilür

5

Āteşāsā ser-keş olanlar ne bilsünler begüm

Pāy-būsūñ zevkını ancak türābīler bilür

6

Bāde-i la'l-i lebi keyfiyyetin cānānımūñ

Mey-kede küncinde mest olan şarābīler bilür

7

Gün yüzine secde kılsa zülfi Sebzī vechi var

Ruhları māhiyyetini āfītābīler bilür

1. Yanağındaki ayva tüylerinin hallerini yazı sanatıyla uğraşanlar bilir. Nitekim defter hesabını hesapla uğraşanlar bilir.
2. Ayrılık çekmiş âşıkından vuslatını uzak etme! Zira cennetin zevk ve safasını azap çekenler bilir.
3. Her gece yıldızlar gibi uykusuz kalanlar, ay yüzlü sevgiliye kavuşmanın kıymetini bilir; uyuyanlar değil.
4. Ey saki, avare âşıklar gözüne gönül verse ne olur? Meyhanenin değerini kendinden geçmiş harap olanlar bilir.
5. Ey beyim, ayağını öpmenin zevkini ancak toprağa ait olanlar bilir. Ateş gibi serkeş olanlar ne bilsinler?
6. Sevgilinin kırmızı lal taşı gibi dudağının kadehinin durumunu ancak meyhane köşesinde sarhoş olan içkiciler bilir.
7. Ey Sebzî, sevgilinin güneş gibi parlak yüzüne, zülfü secde kılsa yeri var. Yanakların durumunu ancak güneşe ait olanlar bilir.

¹ P 191b⁷ Cinanî Paşa

64¹

Mef'ülü/fā' ilätü/mefā' ilü/fā' ilün

1

Bakışlarıñ ki hışma gelüp baş çatdılar

Ben 'âşıkūña gamzeler okını atdılar

2

Kırpiklerünle gamzeñe beñzer diyü bugün

Bāzār içinde demren-ile okı şatdılar

3

Her kime şorsam ol dem olur sākī bī-ḥaber

Bezm-i elest cāmına yā Rab ne katdılar

4

Al ideli kabālarını dil-rübālar āh

Ḥakḳā ki boylarınca kızıl kana batdılar

5

Sebzî dürüst olalı züçāc-ı dilüm benüm

Urup cefā taşıyla güzeller uşatdılar

1. Bakışların kızıp kaş çatınca, ben âşıkına gamze oklarını attılar.

2. Bugün kırpiklerinle gamzene benzer diye pazar içinde demirle oku şattılar.

3. Ey içki sunucu, kime sorsam o an kendinden geçer. Yâ Rab! Bu elest meclisinin kadehine ne kattılar?

4. Ah, sevgililer giysilerini kırmızı ettiklerinden beri, gerçekten de boylarınca kızıl kana battılar.

5. Sebzî, gönlümün camı dürüst olduğundan beri güzeller, cefa taşlarıyla vurup ufattılar.

65¹

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1

Ḳānī^c olmaz buseñe dil vaşlınıñ şeydāsıdur
Dostum ma^czūr tūt dünyā ṭama^c dünyāsıdur

2

Rāh-ı ʿışkuñda görenler mā-cerā-yı derdümi
Gözlerüm yaşına didi ʿālemüñ deryāsıdur

3

ʿArızıdur eyleyen şermende bāguñ güllerin
ʿAr^carı hayrette koyan kāmēt-i bālāsıdur

4

Hār-ı ğamda inledür âşıkların bülbül gibi
Nāz iderse yaraşur şehrüñ gül-i ra^cnāsıdur

5

Sinesine lāle gibi dāğ uran ʿâşıklarun
Hāl-i pür-sevdası ile nergis-i şehlāsıdur

6

El uzatmaz ni^cmetine kimsenün mişl-i meges
Sebziyā her kim kanā^cat Ḳāfinuñ ʿankāsıdur

1. Gönül bir öpücüğüne kanmaz. O vuslatının çılgınıdır. Ey dostum mazur gör, dünya aç gözlülük dünyasıdır.
2. Aşkın yolunda derdimin macerasını görenler gözlerimin yaşına, “âlemin deryasıdır,” dediler.
3. Bağın güllerini utandıran sevgilinin yanağıdır. Ardıcı hayrette koyan onun yüksek boyudur.
4. Âşıklarını bülbül gibi gam dikeninde inletir. O, şehrin parlak gülüdür; naz ederse yaraşır.
5. Âşıkların bağrında lâle gibi yara açan simsiyah beni ile nergis gibi şehla gözüdür.
6. Ey Sebzî, kanaat kafının ankası olanlar, sinek gibi kimsenin nimetine el uzatmaz.

¹ P 200a⁶; HP 165b⁶ HP’da Fiğânî Halîfe’nin ismiyle alınan bu şiirin mahlası Sebzî olarak görüldü. Fiğânî

66¹

Mef'ulü/fā'ilātü/mefā'ilü/fā'ilün

1

Dirdüm bahār iriše idem bir yana sefer
Oldum belā-yı 'ışkuña ben mübtelā Sefer

2

Cānlar gözine virmeg-içün rüşenā yeter
Hāk-i cevāhir-i kademün tūtiyā Sefer

3

Oturmağ-ile girmez ele yār-ı nāzenīn
Kūy-i nigāra varmağa düşdi baña sefer

4

Gün toğdı şanmañuz seheri āsumāndan
Āfākı itdi hüsni-y-ile pür-ziyā Sefer

5

Rūy-i zemīne çarḡ-ı leṭāfetde gelmedi
Bir sidre boylu sencileyin mūntehā Sefer

6

Bu yol mıdur yolūnda görüp hasta vu nizār
Ben mübtelāña eylemedün merḥabā Sefer

7

Sebzī cihānda her kişinün bir murādı var
Hūr u behiştī zāhide yitür baña Sefer

1. Bahar gelse de bir yana gitsem derdim. Ey Sefer ben aşkının belasına mübtela oldum.
2. Ayağının cevherlerinin toprağı, canların gözüne tutiya olarak sefer edip parlaklık vermek için yeter.
3. Oturmakla, nazik sevgili ele geçmez. Sevgilinin mahallesine varmak için bana yine sefer göründü.
4. Seher vakti gökyüzünden güneş doğdu sanmayın. Sefer güzelliğiyle ufukları ışıklandırdı.
5. Ey Sefer güzellik çağı boyunca, yeryüzüne senin gibi bir sidre boylu sevgili gelmedi.
6. Ey Sefer, ben mübtelana, hasta ve inliyor halde gördüğün halde bir "merhaba" bile demedin; bu iş midir?
7. Sebzî, cihanda herkesin bir arzusu var; huri ve cenneti zahide ver, bana da Sefer.

¹ P 200b⁷; HP 173b⁷ Ahmed Paşa

4b itdi : tutdı HP

7b behiştī : behişt HP

67¹

Mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

1

Güzellik âsumânın yüzün mihr-ile mähıdur

Ġubâr-ı hâk-i dergâhuñ ser-i devlet külâhıdur

2

Niçe bin' âşıkı tîğ-i cefâ-y-ile helâk itmek

Kemân ebrûsı-y-ile gamze-i çeşm-i siyâhıdur

3

Şaķın 'âşıklar âhından hâzer kıl ıy gül-i ra'nâ

Yile viren gülün evrâķını bûlbûller âhıdur

4

Niçe şehler boyun virmiş-durur fermân-ı tîğına

Efendüm kişver-i hüsñün ser-âmed pâdişahıdur

5

N'ola secde iderse kaşlaruñ mihrâbına Sebzî

Cemâlün Ka'besi hâķ-ı cihânun secdegâhıdur

1. Yüzün, güzellik göğünün güneşi ve ayıdır. Dergâhının toprağının tozu, devletin başının tacıdır.

2. Binlerce âşıkı cefâ kılıcıyla helak eden, keman kaşıyla, siyah gözlünün gamzesidir.

3. Ey güzel gül, âşıkların ahından sakın, uzak dur. Gülün yapraklarını yele veren bûlbûllerin ahıdır.

4. Kılıcının fermanına nice şehler boyun vermiştir. Efendim, güzellik ülkesinin büyük padişahıdır.

5. Sebzî, kaşlarının mihrabına secde ederse ne olur? Güzelliğinin Kâbe'si cihan halkının secde yeridir!

¹ P 202a⁵ Zati

4a metinde fermânı tîğına

68¹

Mef'ülü/fā' ilātü/mefā' ilü/fā' ilün

1

Ruhsār-ı yār gülşen-i behçet bahārıdur

Bu gūne gūne ħumret anuñ lāle-zārıdur

2

Sīmīn-ķad ile açsa gönül mülkini n'ola

Ak sancağ-ile şehr-i ħasen şehriyārıdur

3

Dās-ı hilālī almuş ele biçmege felek

Bu mezra'-i zamāne anuñ sebzēzārıdur

4

Seyr itdügin ħasūd-ile bir 'ārifi görüp

Didüm bu ol gülün nesidür didi ħārıdur

5

Ağzın şulandıran şu'arānuñ bu zevķ-ile

La'lünle Sebzīnün ħazel-i āb-dārıdur

1. Sevgilinin yanağı güzellik baharının gül bahçesidir. Bu çeşit çeşit kırmızılıklar onun lāle bahçeleridir.

2. Gümüş boy ile gönül ülkesini açsa ne olur? Ak sancakla güzellik şehrinin hükümdarıdır.

3. Felek, biçmek için, eline hilal orağını, almış. Bu zaman tarlası onun sebzeliğidir.

4. Bir arifin hasud ile dolaştığını görüp “bu o gülün nesidir?” dedim, “dikenidir,” dedi.

5. Şairlerin zevkle ağzını sulandıran, senin dudağınla Sebzî'nin taze ve hayat veren gazelidir.

69¹

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

1

Her kimün kim meh-likāsı ol kaşı peyvestedür
Göklere anuñ figān u nālesi peyvestedür

2

Şerbet-i vaşlunla dermān eyle lutf it gönlüme
Küyunuñ dāru'ş-şifāsında yatur bir hastadur

3

Leblerün gonça haṭuñ reyḥān saçuñ sünbül-durur
Gülşen-i hüsn ü melāḥatda kadūñ gül-destedür

4

Dāne-i ḥāline aldandı gidelden gelmedi
Dām-i zülfünde dirīgā murg-ı dil pā-bestedür

5

Gül gibi al eyleyüp alır hezāruñ gönlini
Sebziyā zāhirde gerçi gonça-i nevrestedür

1. Kişinin sevgilisi, kaşları birbirine ulaşan ay yüzlü güzel olursa onun bağırp çağırmaları göklere ulaşır.
2. Mahallenin şifahanesinde yatan bir hasta olan gönlüme ikramda bulun. Sana kavuşma şerbetiyle ilaç yap.
3. Güzellik ve hoşluk bahçesinde, dudakların gonca, ayva tüylerin reyhan, saçın sünbül, boyun ise güldestesidir.
4. Ben tanelerine aldanıp gittiği günden beri dönmedi; gönül kuşu ne yazık, saçının tuzağında ayağı bağlanmıştır.
5. Ey Sebzi, sevgili gerçi görüntüde yeni yetme bir goncadır ama bülbüllerin gönlünü al edip alır.

¹ P 219b⁵; HP 142a⁵ Muhibbî

70¹

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

1

Ol perî-rû kim bu ben dīvānesini taşlar

Tâc idüp başına izzetle götürür başlar

2

Seyr idelden cāme-i sürh-ile ol meh-pāreyi

İşkūn-ile dem-be-dem gözden akar kan yaşlar

3

Şöyle nakş itmiş cemālün nakşını Nakḳāş-ı şun^c

Hayrete varur görüp taṣvīrūnī nakḳāşlar

4

Bāde-i la^cl-i leb-i cānāneler şevḳi-y-ile

Gice gündüz ayağı elden kırmaz ayyāşlar

5

İtmez-iken cān u dilden cān viren bī-dilleri

Bu acebdür hem-dem olurlar aña evbāşlar

6

Hey ne müşkil derde düşmüşdür bu dermānsuz diyü

Sebzīnūn hālīn görüp ağlaştılar yoldaşlar

1. Bu ben divane âşığını taşıyan peri yüzlü sevgilinin attığı taşları başlar tac edinip izzetle götürür.

2. O ay parçası sevgiliyi kırmızı gömlekle seyrettiğimden beri aşkınla gözümde devamlı kanlı yaşlar akıyor.

3. Bütün yaratılanların Nakkaş'ı senin yüzünü öyle bir çizmiş, nakş etmiş ki gören bütün nakış ustaları hayrette kalmışlar.

4. Sevgililerin kırmızı dudağının içkisinin arzusıyla, gece gündüz ayyaşlar kadehi elden bırakmazlar.

5. Ne gariptir, ona can u gönülden can veren kederli âşıklar dururken, çapkınlar ve ayak takımı onunla hemdem oluyor.

6. Yoldaşlar, Sebzî'nin halini görünce, "ne zor bir derde düşmüş, bu dermansız," diyerek ağlaştılar.

¹ P 222a⁵; HP 120b⁶ Nazîre-i Sebzî Çelebi İslâmboldadır. El-ân eyü şâ'irdür. Şāhib-i dīvāndur. Necâtî

71¹

Mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

1

Nice yandüğünü pervâne şem'-i encümenden sor

Nice olmuş-durur 'âşık güle murğ-ı çemenden sor

2

Başar virdüğünü Ya'küb-ı maḥzûna te'essüfde

Var ey bād-ı şabā ol Yūsuf-i gül-pîrehenden sor

3

Çekelden katl-içün müjgānları ḥançerlerin her-dem

Ne denlû 'âşık öldürmiş o çeşm-i pür-fitenden sor

4

Belā Ferhādınun derdle Kūh-i Bî-sütūn üzre

Nice cān virdüğün ol Ḥusrev-i şîrîn-sühandan sor

5

Vefāya va'ce itmışken şıyup kavlini ey Sebzî

Niçün 'ahde vefā itmez var ol peymān-şikenden sor

1. Pervanenin nasıl yandığını meclisin mumundan sor. Güle nasıl âşık olduğunu çimenliğin kuşundan sor.

2. Ey saba rüzgârı mahzun Yakub'a² üzüntü vaktinde nasıl görme kudreti verdiğini git o gül gömlekli Yusuf'tan sor.

3. O fitne dolu gözlerden, kirpik bıçaklarını çektiğinden beri her an ne kadar âşığı katlettiğini sor.

4. O tatlı sözlü Hüsrev'e bela Ferhad'ının dertle Bi-sütun dağı üzerinde nasıl can verdiğini sor.

5. Ey Sebzî, vefa için söz verdiği halde sözünü tutmayıp niçin ahbine sadık kalmadığını gidip, sözünü tutmayandan sor.

¹ P 226b⁵ Hayalî Beg

² Yakup : Peygamberdir. Yusuf, 12 oğlundan biridir. Rahil adlı çok sevdiği karısından doğmuştur. Yusuf çok güzeldi. Babası çok severdi. Diğer kardeşleri onu çekemiyordu. Birgün bahaneyle kıra çıkardılar ve bir kuyuya attılar. Gömleğini bir tavşan kanına batırıp Yakup'a getirdiler. Onu bir kurtun yediğini söylediler. Bir kervan onu kuyudan çıkardı ve Mısır'a götürdü. Aziz adlı bir vezir onu satın aldı. Aziz'in karısı ona gönül verdi ve yoldan lıkarmaya çalıştı. A.g.e. 440-441.

72¹

Mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

1

Şurāhî meclisünde sākiyā bir hūb ra'nādur
Piyāle gibi cān virür lebi gūyā Mesihādur

2

Nazar kılsañ cemāline görünür şüret-i 'ālem
Şanasun ruḥları āyine vü cām-ı mücellādur

3

Piyāle gibi kan yutan irerken bezm-i vaşlına
Ser-i zülfine dil virmek 'acāyib özge sevdādur

4

Güzeller şāhiyam diyü igen maḡrūr-ı ḥüsn olma
Niçe şāhı kul itmişdür begüm bu özge dünyādur

5

N'ola la'lüni yād itdükçe dilden olsa ḡam zā'il
Dü 'ālem ḡuşşasını def' iden çün cām-ı şāhbādur

6

Ne ḡaddümdür temennā eylemek bezmin şurāhinün
Ḡaraż ol dil-ber-i ra'nāyı Sebzi bir temāşādur

1. Ey saki, sürahi senin meclisinde hoş bir güzeldir. Dudağı kadeh gibi can verir, sanki Mesih'tir.

2. Yüzüne bakınca sanki bütün dünya görünür, yanaklarının cilalı ayna ve cam olduğunu sanarsın.

3. Kadeh gibi kan yutan vuslat meclisine ulaşırken zülfünün uçlarına gönül vermek acayip başka bir sevdadır.

4. "Güzeller şahıyım" diyerek güzelliğinle fazla gururlanma! Beyim, nice şahları kul etmiştir; bu dünya başkadır.

5. Dudağını hatırladıkça gönülden gam giderse ne olur? İki dünya tasasını gideren de zaten şarab kadehidir.

6. Ey Sebzi, amacım, güzel sevgiliyi bir kere seyretmektir. Yoksa sürahinin meclisini dilemek ne haddime!

¹ HP 173a⁶ Zati

73¹

Mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

1

Benüm seyr itmege her dem cemâl-i dost bâğumdur

Ruhi şevkiyle sinem üzre lâle tâze dâğumdur

2

Niyâm-ı sînede şemşîr-i âhum anlamañ hâlî

Rakîbün başını kesmek için keskün yarağumdur

3

N'ola cennât-ı 'uqbâya idersem zâhid istignâ

Benüm dünyâda çün-kim kûyi dil-dâruñ turağumdur

4

Gözüm gibi seversem n'ola sâkî câm-ı yâkûtı

Maḥabbet bâdesin nûş itmege elde ayağumdur

5

Şeh-i mülk-i gam u 'ışkam eyâ Sebzî cihân içre

Görünen çarḥ-ı atlâs lâciverdî bir otağumdur

1. Dostun yüzü, benim her zaman seyrettiğim bağımdır. Sinemdeki lâle de onun yanağının şevkiyle açılan taze yaramdır.

2. Sine kınında ah kılıcımı boş sanmayın. Rakibin başını kesmek için keskin silahımdır.

3. Ey zahid, ahiretteki cennetlere değer vermezsem ne olur? Çünkü sevgilinin mahallesi benim dünyadaki durağımdır.

4. Ey saki, yakut kadehi gözüm gibi seviyorsam bunda ne var? O, muhabbet badesini içmek için elimdeki kadehimdir.

5. Ey Sebzî, aşk ve gam mülkünün dünyadaki şahıyım. Görünen lacivert atlas çarkı da benim otağımdır.

74¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Dimenüz ol mäh-rünüñ şimdi devrānı-durur

Niçe anuñ gibi gelmişdür bu devr ānī durur

2

Sebz-i evrāk arasında şanuram görsem enār

Bir zeberced hokkada yākūt u rummānī-durur

3

Dilde taşvīr eylesem incinme nakş-ı hüsnüñi

Çin nigāristānuña şüret viren Mānī-durur

4

Sen güzeller şāhına n'ola sipihr olsa serīr

Cān u dilden Yūsuf-i Mısrī saña s̄ānī-durur

5

Nice terk itsün ki ansuz olmağa kādir degül

La'l-i cān-bāhş-ile cānān Sebzīnün cānı-durur

1. Şimdi o ay yüzlü sevgilinin zamanıdır demeyin. Onun gibi niceleri gelmiştir. Bu devir geçicidir.

2. Yeşil yapraklar arasında bir nar görsem, bir yeşil hokkada nar renkli yakuttur, sanırım.

3. Güzelliğinin nakşını gönülde tarif etmeye çalışırsam incinme! Çin güzellik memleketine şekil veren Mânî'dir.²

4. Sen güzeller şahına gök taht olsa ne var! Mısırlı Yusuf bile can u gönülden senin yanında ikinciliği kabul eder.

5. Sevgili, can bahşeden dudağıyla Sebzî'nin canıdır. Onu nasıl terk etsin, onsuz olmaya gücü yok!

¹ H 43a⁵

² Mani: Mevhum bir Çinli nakkaştır. Hristiyanlığı Zerdüşť diniyle birleştirerek yeni bir din meydana koymuş, resimlerini mucize diye gösterip peygamberlik davasında bulunmuş, Sasaniyân'dan Behram Şapur zamanında İran'da derisi yüzölerek M. 274 yılında öldürölmüş imiş. Resim mecmuasına Erteng, Erjeng, Engelyun ve Nigar da denir. A.g.e. 282.

75¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Şanmañuz 'āşık gezüp şehir içini cānān arar
Şehr-i dil hālī yatur hüküm itmege sultān arar

2

Her tabībe söylese ahvālını 'ayb eylemeñ
Neylesün bī-çāre 'āşık derdine dermān arar

3

Sen bu çeşm ü hatt u zülf-ile тұrurken bāğbān
Bāğ içinde nergis-ile sünbül ü reyhān arar

4

Şehr içinde şanmañuz seyl-ābdur olan revān
Bulmağa ol serv-қaddi eşk-i bī-pāyān arar

5

Nice hayvān ola bu mer'a-i 'ālemde 'aceb
Қoyuban la'l-i nigāri çeşme-i hayvān arar

6

'Işkınunñ esrārı ile vālih u medhūş olup
Ol gözi bādāmı gördüm 'āşık-ı hayrān arar

7

Bendesı olmağa Sebzī sebzezār-ı dehrde
Serv-қadd ü gonça-leb bir Husrev-i hūbān arar

1. Âşık şehri dolaşıp canan, sevgili arıyor sanmayın. Gönül şehri boş olduğu için onu yönetecek bir sultan arıyor.
2. Çaresiz âşık ne yapsın, derdine derman arıyor. Bu yüzden durumunu her doktora söylemesini ayıplamayın.
3. Sen bu göz, ayva tüyleri ve saçla dururken, bahçıvan bağda nergis, sünbül ve reyhan arıyor.
4. Bağ içinde akanın sel olduğunu sanmayın. Sonsuz göz yaşı o servi boyluyu bulmak için akıyor.
5. Bu dünyada sevgilinin dudağını koyup da hayat suyunu arayan acaba nasıl canlı olabilir?
6. O badem gözlüyü gördüm; aşkının esrarı ile şaşa kalmış ve dehşete düşmüş halde kendinden geçmiş bir âşık arıyor.
7. Sebzî, zamanın bahçesinde kölesi olmak için servi boylu, gonca dudaklı bir güzeller Husrev'i (padişahı) arıyor.

76¹Mefā^cilün/fe^cilātün/mefā^cilün/fe^cilün

I

Kaçan ki şîve vü nāz ile bir cüvān irişür

Gören şanur ki belā āfet-i cihān irişür

2

Görince ‘āşıkı kesse sözün n’ola ağyār

Seg ağzını tutar ol-dem-ki üstüh^vān irişür

3

Metā^c-ı ‘āleme itme maḥabbet iy h^vāce

Ki şonra fā’ide itmez saña ziyān irişür

4

İrişe ide vefā diyü sevdüğüm tıflı

Aceb-durur baña evvel belā-yı cān irişür

5

O dil-ber anladum öldürmege beni bir gün

Elinde tîğ-ı ser-endāzı her zamān irişür

6

Görem rakîbi ki uğraya Tanrı hışmına

Ne yaña yār-ile gitsem bilüp hemān irişür

7

Cefālar eyleme Sebzîye hüsnuñe ṭayanup

Bahār vakti geçer mevsim-i ḥazān irişür

1. Bir civan, işve ve naz ile geldiği zaman, gören, bir dünya afeti geldiğini sanır.

2. Ağyar, âşıkı görünce sözü kesse ne olur? Köpek, kemik geleceğini gördüğü zaman ağzını kapatır.

3. Ey hace, dünya malına sevgi besleme. Ondan bir yarar gelmez, sonra sana zarar gelir.

4. Ne gariptir, sevdiğim genç yetişip vefa gösterecek derken bana önce can belası yetişti.

5. Anladım ki o sevgili beni bir gün öldürmek için her zaman elinde baş kesen kılıcıyla gelir.

6. Rakibin Tanrı'nın hışmına uğradığını göreyim; sevgiliyle nereye gitsem, bilip hemen geliyor.

7. Güzelliğine güvenip Sebzî'ye cefa etme! Bahar geçer, hazan mevsimi gelir.

77¹

Mef'ülü/fā' ilätü/mefā' ilü/fā' ilün

1

Katl eyleyen dirîg o çeşm-i siyāhdur
Ben bende-i kemîne o bir pādişāhdur

2

Bir zerre denli mihr ü vefā itmeyen baña
Çarh-ı melāmet içre yüzi mihr ü māhdur

3

Bakdukça nāz u şive ile hazz ider gönül
Mest-i mey-i maḥabbet esir-i nigāhdur

4

Her kankı yola nāz-ile cānān ola revān
İller içinde nāmı anuñ şāh-ı rāhdur

5

Miskīn ü derd-mend ü garībūñ-durur senūñ
Şalma ayağa zülfüñi ömrüm günāhdur

6

Çeşmūñ ideli mescid-i ḥüsnūñ imāmetin
Mecmū'-ı kâ'ināta kaşuñ Kiblegāhdur

7

Bir gül-ruḥuñ irişmeyüp āb-ı visāline
Sebzî firākı ile şuvarmış giyāhdur

1. Öldüren ne yazık ki o siyah gözlüdür. Bu, ben alçak köleye o, bir padişaktır.

2. Bana melamet çarhı içinde zerre kadar vefa ve merhamet etmeyen, ay ve güneş yüzlü sevgilidir.

3. Naz ve işve ile baktıkça gönül haz duyar. Sevgi şarabının sarhoşu bakışların esiridir.

4. Sevgili nazla hangi yola yürürse iller içinde o yolun namı yolların şahıdır.

5. Ey ömrüm, senin düşkünün, dertlin ve garibindir. Saçını, ayağa salıverme, günahdır.

6. Gözün, güzellik mescidine imamlık ettiğinden beri, kaşın bütün kâinata Kiblegah'tır.

7. Sebzî, bir gül yüzlü sevgilinin vuslat suyuna kavuşmayıp onun ayrılığıyla sulanmış bir ottur.

78¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Güldügince la'l-i dil-ber dürr ü gevher gösterür

'Ārızın 'arz itdügince verd-i aḥmer gösterür

2

Kurtaralı gözlerinden cānumı cānānenün

Dem-be-dem kan dökmeğe müjgānı ḥançer gösterür

3

Rüy-i zerdünle yürü 'arz itme eşk-i çeşmün

Dil-ber āna meyl ider kim sīm ile zer gösterür

4

Nice şīrīn yār olur ol dil-ber-i ma'cūn-furūş

Leblerinden 'āşık—ı ḥayrāna şekker gösterür

5

Sebzīyi gülşende cānānsuz göricek sebzeler

Dil uzadup kanını dökmeğe neşter gösterür

1. Sevgilinin kırmızı dudağı güldükçe elmas ve inci gösterir. Yanağı gözüktükçe kırmızı gül gösterir.

2. Canımı sevgilinin gözlerinden kurtardığımdan beri kan dökmek için kirpiği, devamlı hançer gösterir.

3. Sarı yüzünle yürü, göz yaşını gösterme, sevgili gümüşle altın gösterene meyleder.

4. O macun satan sevgili ne kadar tatlı bir yar olur; dudaklarından hayran âşık şeker gösterir.

5. Sebzeler gülşende Sebzî'yi, sevgilisiz görünce, dil uzatıp, kanını dökmek için neşter gösterir.

79¹

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1

Āteş-i āhumdan eflāki duḥānum şandılar
Ebr-ile bārānı çeşm-i dūr-feşānum şandılar

2

Ey kemān-ebrū çekince sineden peykānu
‘Ālemi tutdı fiğānum çıkıdı cānum şandılar

3

Gördiler yā gibi kaddümün iki büküldüğün
Tır-i āhum-çün mehi gögde nişānum şandılar

4

Gül gibi la‘lîn kabā-y-ile gezer cānāneyi
Gülşen içre ol yanağı ergavānum şandılar

5

Al u vālādan görünce yaqasınun tavkını
Boynına düşmiş benüm ol demde kanum şandılar

6

Ehl-i ‘işret kıpkızıl kana boyanmış lâle[y]i
Gül gibi rüşen olan dāğ-ı nihānum şandılar

7

Sebzîyā dehri ihāta eyleyen deryāları
‘Ayn—ı dilden cūş iden āb-ı revānum şandılar

1. Ahımın ateşinden gökleri dumanım sandılar. Bulutla yağmuru inci saçan gözüm sandılar.
2. Ey keman kaşlı, sinemden temrenini çekince inlemem dünyayı tuttu. Canım çıktı sandılar.
3. Boyumun yay gibi iki büküm olduğunu görünce gökteki ayı ah okumun nişanı sandılar.
4. Sevgiliyi, gül gibi kırmızı kaftanla görenler, gül bahçesi içinde erguvan (pembe) yanaklım sandılar.
5. Yakasının süsünü kırmızı kırmızı ipekten görünce, o anda kanımı onun boynuna düşmüş sandılar.
6. İçki ehli, kıpkızıl kana boyanmış lâleyi, gül gibi aydınlık olan gizli yaram sandılar.
7. Ey Sebzî, dünyayı kuşatan denizleri ta gönül gözünden coşan, akıp giden suyum sandılar.

80¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Kankı 'āşık ki cefā-yı dil-bere mu'tād olur

Aşınalar meclisinde her zamānda yād olur

2

Şöyle bīmār eyleyüpdür ol gözi şehlā beni

Dostlar gamgîn olur düşmen görürse şād olur

3

N'ola sihr itmekde gamzeñ çeşmüne aldurmasa

Kābil-i şākird olan ustadan üstād olur

4

Tekyelenme gel beri iy h'āce dünyā mülkine

Gül gibi varur fenāya 'ākıbet ber-bād olur

5

Murg-ı dil avlar bîñ idüp dām-ı zülfinde beñin

Ol gözi şebbāz Sebzi vāy hoş sayyād olur

1. Sevgilinin cefasına alışkın olan âşık aşınalar meclisinde her zaman anılır.

2. O gözleri şehla olan sevgili beni öyle hasta etmiştir ki dostlar görünce gamlanır, düşman görünce şad olur.

3. Gamzen sihr yaparken gözlerine aldırmasa ne olacak? İyi bir talebe, ustadan daha iyi usta olur.

4. Ey hace dünya mülküne dayanma! Gül gibi yok olur, sonunda berbat olur.

5. Sebzi, o gözü şahbaz olan sevgili ne hoş avcıdır: Zülfünün tuzağında benini bin edip, gönül kuşunu avlar.

¹ H 135a⁵

81¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Her kaçan mey-kededen külbeye cānāne gelür

Raḥm ider ‘āşıkınıñ derdine dermāna gelür

2

Dil virelden o gözi mest ü lebi ḥamrāya

Her zamān ḥatıruma sāgar u peymāne gelür

3

Ne ‘ācebdür göricek şem‘-i şeb-efrūzı gice

Şevk-ile döne döne yanmağa pervāne gelür

4

Ol perinün olalı kūyı şifā-ḥāne-i ‘ışk

Çeke zencire diyü bu dil-i dīvāne gelür

5

Cān u dil pīşkeşi ‘āşık-ı zāruñ şimdi

Ne kadar var-ise ol Hüsrev-i ḥübāna gelür

6

Tīg-ı çevgānına top eylemeg-içün serini

Yok-durur bencileyin ‘ışk-ile meydāna gelür

7

Zāhidā görme tehī ḥālet-i ‘ışk-bārūmi

Sebzî kūyına varur ‘ākıl u mestāne gelür

1. O sevgili her ne zaman meyhaneden çıkıp gönlüme geldiği zaman rahm eder ve âşıkının derdine dermana gelir.

2. O gözü sarhoş ve dudağı kırmızı olan sevgiliye gönül verdiğimden beri her zaman hatırıma kadeh ve şarap gelir.

3. Ne gariptir, pervane geceleri aydınlatan mumu görünce yanmak için döne döne gelir.

4. O perinin bulunduğu yer aşk şifahanesi olduğundan beri bu deli gönül, zincire çeker diye gelir.

5. Can ve gönül şimdi inleyen âşıkın hediyesidir. Ne kadar varsa her biri o güzeller Hüsrev’ine gelir.

6. Senin aşk değneğinin ucuna başını top etmek için benim gibi arzuyla meydana gelen yoktur.

7. Ey zahid, aşk yükünün haletini boş sanma! Sebzî sevgilinin mahallesine akıllı gelir, sarhoş döner.

82¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Sākiyā mey vir bahār u lālezār elden gider

Gül gibi ten bāda varur rūzigār elden gider

2

Bākī kalmaz vaşl-ı yār mağrūr olma iy gönül

Hār-i furkat öldürür ol gül-izār elden gider

3

Şol-kadar şeydālīgum vardur düşüp bī-hūş olup

Gördüğümce ol perīyi ihtiyārum elden gider

4

Naķş-ı hüsnün elde-iken 'āşıkun kadrini bil

Çün bilürsin dil-berā naķş u nigār elden gider

5

Bir haţ-ı sebzün hevāsına düşüp Sebzî müdām

'Îş u nūş it çün-kim eyyām-ı bahār elden gider

1. Ey saki, şarab ver, bahar ve lale bahçesi elden gider. Gül gibi ten, rüzgâra varır, zaman elden gider.

2. Ey gönül sevgiliyle beraber olmak baki kalmaz, mağrur olma! Ayrılık dikenini öldürür, o gül yanaklı sevgili elden gider.

3. O kadar çılgın ve deliyim ki o periyi görünce aklım başımdan gidiyor ve kendimi kaybediyorum.

4. Güzelliğinin süsü, henüz eldeyken âşıkın kıymetini bil. Çünkü, ey gönül çalıcı, bilirsin ki, süs ve güzellik elden gider.

5. Ey Sebzî, bir taze ayva tüylünün hevesine düşüp, devamlı eğlen, çünkü, bahar günleri elden gider.

83¹

Mefā'ılün/mefā'ılün/fe'ülün

1

Bu gönlüm hastadır cānānın özler

Ten-i mürde gibi kim cānın özler

2

N'ola hecründe vaşluñ umsa gönlüm

Düşenler derdüñe dermānın özler

3

Olur cān u gönül hüsñüñe müştāk

Ra'ıyyet gibi kim sultānın özler

4

İder Nıl ağlamakdan kanlı yaşın

Çü Ya'kūb Yūsuf-i Ken'ānın özler

5

Kimi kaşını özler kimi kaddin

Velī-kin Sebzī yāruñ ānın özler

1. Bu gönlüm hastadır, sevgilisini özler. Ölü bir ten gibi canını özler.
2. Gönlüm senden ayrıyken kavuşmayı umsa ne olur? Derdine düşenler dermanı özler.
3. Can ve gönül senin güzelliğine arzulu olur. Raiyyet gibi sultanını özler.
4. Yakub'un Kenanlı Yusuf'unu özlediği gibi ağlamaktan kanlı yaşını Nil eder.
5. Kimi kaşını kimi boyunu özlüyor. Fakat Sebzî sevgilinin cazibesini özlüyor.

84¹

Mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün

1

Lebün devrinde 'âşıklar mey-i şahbâyı bilmezler
 Senün 'ışkuında artuk dünyede gavğâyı bilmezler

2

Peri-ruhlar elinden bilmezem kime idem feryād
 Uyarlar her diyene 'âşık-ı şeydâyı bilmezler

3

Okurlar kıssa-hānlar kıssa-i Leylî vü Mecnūnı
 Meger ben 'âşık-ile ol saçı leylâyı bilmezler

4

Düşüp her la'1-i mey-gūnuñ hevāsına habābāsā
 Harāb u mest-i 'ışk oldum bu ben rüsvâyı bilmezler

5

Gözüm yaşıyle görüp n'ola inkār eylese ağyār
 Niçeler var-durur kim Sebziyā deryâyı bilmezler

1. Âşıklar, dudağının devrinde (zamanında) kırmızı şarabı bilmezler. Senin aşkından artık dünyada kavgayı bilmezler.
2. Peri yüzlüler elinden kime feryat edeceğimi bilmiyorum. Çılgın âşıkı bilmezler, her diyene uyarlar.
3. Kıssa okuyucular, Leyla ve Mecnun kıssasını okurlar. Galiba, ben âşıkla o saçı Leyla sevgiliyi bilmiyorlar.
4. Her şarap renkli dudağı olan sevgilinin arzusuna kabarcıklar gibi düşüp, aşk sarhoşu ve harabı oldum. Ben rüsva, utanmaz âşıkı bilmiyorlar.
5. Ağyar göz yaşımı görüp inkâr eylerse ne olur? Ey Sebzî, niceleri vardır ki denizi bilmiyorlar.

85¹

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

1

Şol kara zülfünde gönlüm hār u zār olmuş yatur

Hastadur gūyā ki derdünden nizār olmuş yatur

2

Gülşen-i kūyuında şanma görinen berg-i hāzān

Çihre-i ʿuşşākdur kim zād u zār olmuş yatur

3

Ol gözi āhūyı şayd itmek seg-i agyār-ile

Hayli müşkildür dime iy dil şikār olmuş yatur

4

Çāre eyle merhem-i vaşluñla lutf it ölmeden

Tig-i gamzeñden nigārā dil-figār olmuş yatur

5

Yalıñuz şanma seni dil-ber yolında hāk olan

Sebziyā niçe senün gibi gubār olmuş yatur

1. Şu kara saçında gönlüm, inleyerek yatıyor. Hastadır. Güya senin derdinden zayıf düşmüş yatıyor.
2. Senin mahallenin gül bahçesinde görüneni hazan yaprağı sanma! Âşıkların yüzleridir ki inliyor ve yerle bir olmuş yatıyor.
3. Ey gönül, o ahu gözlü sevgiliyi, agyar köpekleriyle avlamak çok zordur deme! Zaten av olmuş yatıyor.
4. Ey sevgili, lutf et, vuslat merhemini ölmeden çare eyle, gamzenin okuyla, gönül yaralanmış yatıyor.
5. Ey Sebzi, sadece kendini, sevgili yolunda toprak olmuş sanma! Senin gibi niceleri toz olmuş yatıyor.

ZĀ'

86¹

Mef'ülü/mefā'ülü/mefā'ülü/fe'ülün

1

Yazmağa kalem birle söze başlaruz biz

Güya şecer-i zevke şafā aşlaruz biz

2

Pend eyleme terk eyle diyü bādeyi zāhid

Zühd ile işimiz nice 'ayyāşlaruz biz

3

Bir cür'asını la'l-şifat bāde-i nābūn

Cān cehverine alıcı kallāşlaruz biz

4

Taşvîrini çün nakş-ı nigāruñ görüp ey dost

Dil levhine nakş idici nakķāşlaruz biz

5

Komış başın ortaya belā yolına girmiş

Mecnūn-ile Ferhādla yoldaşlaruz biz

6

Yārini koyup ger vire dil gayriye Sebzi

Dimiş ki görenler üşüben taşlaruz biz

1. Biz, kalemle yazarak söze başlarız. Güya, şevk ağacına saf ve huzur aşlarız.
2. Ey zahid, "kadehi terk et" diye bize nasihat etme! Bizizim zühd ile işimiz ne? Biz ayyaşlarız!
3. Biz, kırmızı lal taşına benzeyen saf şarabın bir yudumunu can cevherine alan kalleşleriz.
4. Ey dost, biz, güzelliğinin nakşını gördüğümüz için onun tasvirini, gönül levhasına işleyen nakkaşlarız.
5. Biz, başını ortaya koyup, bela yoluna giren Mecnun ve Ferhad'la yoldaşız.
6. Eğer Sebzi, sevgilisini koyup gönlünü başkasına verirse görenler, "başına üşüşüp onu taşlarız," demişler.

87¹

Mef'ulü/fā'ilātü/mefā'ilü/fā'ilün

1

Hercâyî oldu gün gibi ol şehriyârumuz

Yirden göge çıkarsa n'ola āh u zârumuz

2

Hoş devlet idi komağ ayağña başumuz

Yokdur o devlete bilirüz iktidârumuz

3

Cân murgı uçmadan kafes-i tenden umaruz

Maşûda irgüre bizi ol Kirdgârumuz

4

Gördükde yüzüñi senün iy mäh-ı bî-naẓîr

Zülfün mişâli kalmadı bir gün qarârumuz

5

Virmez emânî cânını 'âşıklarun alır

Bağsa kıya kıya kaçan ol gamzekârumuz

6

Gam görmesün dilâ göreyin pîr-i meykede

Odur cihân içinde bize gam-güsârumuz

7

Hâk olsavuz yolında eger Sebzî ol mehûñ

Sürme idine gözine [ol] hûr gubârumuz

1. O hükümdarımız güneş gibi kararsız, başıboş oldu. Artık ah ve inlemelerimiz, yerden göge çıkarsa ne olur?

2. Ayağına başımızı koymak hoş devlet idi. Ama o devlete gücümüz olmadığını biliyoruz.

3. Can kuşu ten kafesinden uçmadan, Büyük Yaratıcı'nın , bizi maksuda erdirmesini umarız.

4. Ey eşsiz ay yüzlü sevgili, senin yüzünü görünce, zülfün gibi, bir gün kararımız kalmadı.

5. O gamzeli sevgili, kıya kıya baktığı zaman aman vermez, âşıkların canını alır.

6. Ey gönül, meyhane piri gam, üzüntü görmesin; dileyim budur. Çünkü bu dünyada, bizim gam ve tasa dostumuz odur.

7. Ey Sebzî, eğer, o ay yüzünün yolunda toprak olursak, o huri, tozumuzu gözüne sürme edinsin.

88¹

Mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

1

Nigârâ hatt ü ruhsârũ gibi bir merğzâr olmaz

Görüp anı gülistân içre var mı murğzâr olmaz

2

Nice bî-ṭālî' u bahtı siyâhem ben ki mihr idüp

Sitâremde baña yâr ol disem ol mâh yâr olmaz

3

Ölince şâhid-i meyden ferâgat eyleme ey dil

Bilürsin bundan özge 'âşıka 'âlemde kâr olmaz

4

Olup bî-ihtiyâr ağlarsam incinme kerem eyle

Habîbüm 'âşık-ı rüsvâ olanda ihtiyâr olmaz

5

Şu deñlü şermsâr oldum ben itdügi cefâlardan

Vefâsuz olduğına yâr hergiz şermsâr olmaz

6

Şabâ gibi seher-ḥîz ol yetiş gülzâra 'azm eyle

Cemâlũ gülsitânınsuz gül açılmaz bahâr olmaz

7

Eyâ Sebzî nice gamnâk u maḥzũn olmayam her-dem

Gamından öldüm ol yârũ baña ol gam-güsâr olmaz

1. Ey sevgili, yanağın gibi bir çayırılık olmaz. Gül bahçesinde onu görüp de inlemeyen kuş kalmaz.

2. Ben öyle bir talihsiz ve kara bahtlı biriyim ki, ay yüzlü sevgiliye “merhamet edip yıldızımda bana yar ol,” desem, olmaz.

3. Ey gönül, ölünceye kadar şarabın güzelinden el çekme! Bilirsin ki bu dünyada âşıka bundan başka kâr olmaz.

4. Eğer istemeyerek ağlarsam incinme, bana acı! Ey sevgilim, rüsva olan âşıktâ irade olmaz.

5. Ben onun ettiği cefalardan o kadar utandım. O sevgili, vefasız olmasına asla utanmıyor.

6. Saba rüzgârı gibi, seherde kalk, yetiş, gül bahçesine gel! Yüzünün gül bahçesi olmadan güller açılmaz, bahar olmaz.

7. Ey Sebzî, nasıl her an üzgün ve gamlı olmayayım? O sevgilinin gamından öldüm bana bir dert ortağı yok!

¹ P 251a⁷ ;HP 177a⁷ Nazîre-i Sebzi Ḥalîfe İslâmbolda ehl-i cennet tã'îfesindendir. Şem'î Dede

3a şâhid-i meyden : şâhid ü meyden P

4a 'âşık-ı rüsvâ : 'âşık u rüsvâ P

5a ben : ol P

6a 'azm eyle : lûf eyle HP

7a gamnâk ü maḥzũn : maḥzũn u gamnâk P

7b ol : ben P

89¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Öldürürse tîğ-ı müjgānuñ beni iy serv-i nāz
 Haḡ naşīb itsün saña zülfün gibi 'ömr-i dirāz

2

Ḳatlan iy dil her ne yāruñ dilerseñ vaşlını
 Dirler olur her şitānuñ āhırı elbette yaz

3

Ka'be-i vaşlına irmek ister-iseñ ol şehün
 Āsitānına yüzün sür yüri var eyle niyāz

4

Bād-ı serd irişmesün dersenñ nihāl-i ḡaddüne
 Dostum ben 'āşıkuñ āhından eyle ihtirāz

5

Sırr-ı 'ışkı 'āleme Ferhād [u] Mecnūn itdi fāş
 Sebziyā olmaz imiş mecnūn olanlar ehl-i rāz

1. Ey nazlı servi, kirpiğinin kılıcı beni öldürüse, Hak sana, zülfün gibi uzun ömür nasib etsin.
2. Ey gönül, sevgiliye kavuşmayı diliyorsan her ne gelirse katlan. Her kışın sonunda yaz olduğunu söylerler.
3. O şahın vuslat Kâbe'sine ermek istersen, eşiğine yüzünü sür, gidip niyaz et.
4. Ey dostum, boyunun fidanına sert rüzgâr ulaşmasın. Ben âşıkının ahından sakın.
5. Ey Sebzî, mecnun olanlar sırdaş olmazmış. Aşk sırrını Ferhat ile Mecnun bütün dünyaya ifşa etti.

90¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Kankı ‘āşık ki bugün rāh-ı belādan geçemez

Derd-ile yār olamaz ehl-i vefādan geçemez

2

N’ola küp düşse leb-i la‘lüne sākī dil ü cān

Öğrenen bezm-i meyi zevk u şafādan geçemez

3

İremez Ka‘be-i maşşūda şu kim ‘ışk içre

Varını terk idüben tāt u kabādan geçemez

4

‘Āşıkā ta‘ne ider arka virüp mihrāba

Zāhidi gör ki dahı bāb-ı riyādan geçemez

5

Görse bir serv-kaği def‘i hevāsına düşer

Ne ‘aceb murğ-ı dilüm dahı hevādan geçemez

6

Kankı bed-rāy-durur rā kaşınıñ terkin uran

‘Āşık-ı şādık olan şūfī bu rādan geçemez

7

Eylemez diyü vefā Sebzi şikāyet itme

Güzelün ‘ādetidür cevı ü cefādan geçemez

1. Bugün bela yolundan geçemeyen âşık, dertle arkadaş olamaz, vefa ehlinde geçemez.
2. Ey saki, kırmızı dudağına, gönül ve can, birden bire düşse ne olur. Şarap meclisini öğrenen, zevk ve eğlenceden geçemez!
3. Aşk içinde varını terk edip, taç ve hırkadan geçemeyen, maksut Kâbe’sine erişemez.
4. Arkasını mihraba verip âşıkı kötüleyen zahit, gör ki, riya kapısından vaz geçemiyor.
5. Bir servi boyluyu görse aniden arzusuna kapılır. Ne şaşılacak şeydir, gönül kuşum hala hevesten geçemiyor.
6. Hangi kötü düşünceli (bed-ray) insan ra (ra harfine benzeyen, eğri) kaşını terk etti? Gerçek âşık olan sofî bu ra gibi eğri kaştan (buradan, bu düşünceden) geçemez.
7. Ey Sebzi, “vefa etmiyor” diye şikâyet etme. Güzelin âdetidir: cevı ve cefadan geçemez.

91¹

Mef'ülü/fā'ilātü/mefā'ilü/fā'ilün

1

İy serv-i nāz eyleme hadden ziyāde nāz
'Âşıklar itmesün göge tutup yüzün niyāz

2

Çarhı siper olursa sipihr ilmeyüp geçer
Pertāb iderse āh okını rind-i pāk-bāz

3

Taşlar kesüp belā-y-ile Ferhād-ı nā-tüvān
Cān mı virürdi olmasa Şirīn-i dil-nüvāz

4

Cevr u cefāları-y-ile hüsn pādişāları
Alurlar āh-ı 'āşıkı itmezler ihtirāz

5

Bağrın ḥasūdūn eyleye gayret odı kebāb
Sebzī okınsa şevk-ile bu şī'r-i cān-güdāz

1. Ey nazlı servi, haddinden fazla naz etme. Âşıklar, yüzünü göklere çevirip niyaz etmesin.
2. İyi bir oyuncu olan rint, ah okunu atarsa gök yüzünün çarkı siper olursa ilişmeden geçer.
3. Eğer gönül okşayan Şirin olmasaydı güçsüz Ferhad belayla taşlar keserek can verir miydi?
4. Güzellik padişahları, cevr u cefa ederek âşıkın ahını alırlar ama hiç çekinmezler.
5. Ey Sebzî, eğer bu canda takat bırakmayan şiir arzusuyla okunsa hasudun bağrını kıskançlık ateşi kebap eder.

¹ P 252a⁵ Ahmed Paşa

92¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Ol güneş yüzlü eger sākī olaydı rāmumuz

Mihr ü māha niçe yıl şu^cle virürdi cāmumuz

2

Leyli-i zülfüne mecnūn olalı āşüfte-dil

Kākülünveş kalmadı hiç şabrumuz ārāmumuz

3

Ben kılın yād eylese şāhum seg-i kūyum diyü

Gün gibi şöret tūtur meşhūr olurdi nāmumuz

4

Gice gündüz ağlaram n'idem firāķūndan meded

Olmadı rūz-ı vişālüne mübeddel şāmumuz

5

Kendü lūtfidur eger sāye şalursa üstüme

Sebziyā ol serv-ķadde yok-durur ibrāmumuz

1. Eğer o güneş yüzlü saki bize ram olsaydı kadehimiz güneşe ve aya nice yıl ışık verirdi.

2. Çılgın gönül Leyla saçlarına mecnun olalı, kākülün gibi hiç sabır ve huzurumuz kalmadı.

3. Şahım, ben kulunu mahallenin köpeği diye ansa, namımız güneş gibi şöret bulur, ünlenirdi.

4. Medet, gece gündüz ayrılığından ağlarım, inlerim, ne yapayım? Akşamımız kavuşma gününe dönüşmedi bir türlü!!

5. Eğer üzerime gölge salarsa kendi lutfudur. Ey Sebzi, o servi boylu sevgiliye hiçbir ısrarımız yoktur, olamaz.

¹ P 253b⁵ Hayalî Beg

93¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Çihre-i zerdüm görüp nîlüfer-i ğam dirseñüz

Lutf idüp bu mǎ-cerā-yı eşküme deryā dîñüz

2

Hāşıl olmaz cev kadar mihrün-ile ey ehl-i 'ışk

Siz vefā bostānına tohm-ı maḥabbet ekmeñüz

3

Ārıziyla dil-berün ḳaddi yiter iy bāġbān

Gülşene zahmet çeküben serv ü lâle dikmeñüz

4

Gördügi dem ol leb-i şîrinden ayrı yaşımı

Dögünüp taşlarla ırmağ acıdı ðy dil deñüz

5

Seyre gelse ol lebi gonça yüzi gül gülşene

Lâle-y-ile gülde Sebzî ol-dem ölür bed-beñüz

1. Sarı yüzümü görüp gam nîlüferi derseniz, lutf edip bu gözyaşımın akışına (macerasına) derya deyiniz.
2. Ey ehl-i aşk! Arpa kadar sevgin ile hasat elde edemezsin; Siz vefa bostanına muhabbet tohumu ekmeyiniz.
3. Ey bahçıvan, sevgilinin boyuyla yanağı yeter. Zahmet çekip gül bahçesinde servi veya lâle dikmeyiniz.
4. Ey gönül, o dudakları şirin sevgiliden ayrı yaşımı görünce ırmak, taşlarla dövünüp deniz acıdı.
5. Ey Sebzî, o yüzü gül ve dudağı gonca olan sevgili, gül bahçesine gezmeye gelse o anda lâle ve gülde bed beniz solar.

94¹

fâ'ilâtûn/fâ'ilâtûn/fâ'ilâtûn/fâ'ilûn

1

Seyr-i gülzâr eylesem ol serv-i gül-ruhsârsuz
Olmazın bülbül gibi feryâd u âh u zârsuz

2

Ėayr-ile görsem beni Ėayret helâk ider dime
Var mıdır 'âşık cihânda kim ola âğyârsuz

3

Seyr-i gülzâra açılmış hârlarla Ėonçalar
İnlesün bülbül gibi şûrîde-dil gülzârsuz

4

Ȗolanursa gerdenine zülf-i yâruñ Ėam degül
İy Ėönül meşhûrdur Ėencîne olmaz mârsuz

5

Nice açılsun Ėözüm Ėönlüm gül-i gülşen gibi
Ėonçaveş 'âlem Ėözüme dar olur dil-dârsuz

6

Çıkduğı dem rişte-i cānum kesildi zâr-ı dil
Çenge döndi kim nevâlar eylemeye târsuz

7

Görmeyüp kûyında Sebzî gül yüzün yansam n'ola
'Âşıkâ cennet cehennem Ėörinür didârsuz

1. O gül yanaklı, servi boylu olmadan gül bahçesine gidersem, bülbül gibi, feryat ve ah etmeden ve inlemeden duramam.
2. "Yabancıyla görsem beni kıskançlık bitirir" deme. Dünyada düşmansız bir âşık var mıdır?
3. Gonca ve dikenler, gül bahçesini gezmek için açılmış. Perişan Ėönül, gül bahçesi olmayan bülbül gibi inlesin!
4. Sevgilinin saçı boynuna dolanırsa Ėam değil. Ey Ėönül, meşhurdur, hazine yılsız olmaz.
5. Ėözüm, Ėönlüm, gül bahçesindeki gül gibi nasıl açılsın? Sevgilisiz bir dünya Ėözüme Ėonca gibi dar olur.
6. Çenge dönmüş canımın ipi çıkınca Ėönül inlemesi kesildi. Çünkü nağmeler telsiz çıkmaz.
7. Ey Sebzî, sevgilinin, gül yüzünü mahallesinde göremeyip yansam ne olur? Âşıkâ, sevgili olmayınca cennet, cehennem Ėörünür.

¹ P 248b⁷; HP 180b⁵ Visâfî

7a yansam : bilsem P

HP'daki beyitler sırasıyla 1, 6, 4, 5, 7. beyitlerdir.

95¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Her ne cān-kim bu cihān içinde cānān istemez

Beñzer ol huffāşa kim hūrşīd-i rahşān istemez

2

Hasta olan hār-ı gāmda bir yüzi gül dil-berün

‘Ākıbetden el çeker seyr-i gülistān istemez

3

Şalsa pertev nūr-i Hāk merd-i Hudānuñ üstine

Hecrī-i tārīkine şem‘-i şebistān istemez

4

Fikr iden zīr-i zemīnde ‘ākıbet hāk olduĝın

Kaşr-ı bī-bünyādı ögmez tāk-ı eyvān istemez

5

Kaḅkī ‘āşık kim sürer yār-ile kūyında şafā

Cennet ü Firdevs ile hūrī vü gılmān istemez

6

Şabr tablını çalup iden kanā‘atden ‘alem

Hāy u hū-yı şāh-ile kūş-i girīvān istemez

7

Cām-ı la‘lūñi Hıdır Bālī’nün emmiş dün gice

‘Ömri olduĝınca Sebzī āb-ı hayvān istemez

1. Bu dünyada bir sevgili istemeyen kişi parlak güneşi istemeyen yarasalara benzer.
2. Gam mülkünde yüzü gül gibi bir sevgilinin hastası olan âşık akıbetten el çekip gül bahçesinde gezmeyi istemez.
3. Hak nuru Hüda adamının üstüne ışık salsa ayrılığın karanlığına, meclisi aydınlatan mumu istemez.
4. En sonunda yerin altında toprak olduĝunu düşünen insan sağlam olmayan kasırları övmez, kurulu saraylar istemez.
5. Sevgiliyle mahallesinde safa süren aşık, Firdevs cenneti ve hürî ve gılman istemez.
6. Sabır davulunu çalıp, onu kanaatine bir işaret olarak edinen kimse padişahların hay huyu ile bağırma çağırma kösünü istemez.
7. Ey Sebzî, Hızır, Balî'nin kırmızı kadehini dün gece emmiş. Artık ömrü oldukça ab-ı hayatı istemez.

¹ HP 189a⁷ Şeyhî

96¹

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

1

Aldı gönlüm gerçi bir nāz eyleyüp ol serv-i nāz
Şimdi meyl itmez baña biñ āh idüp kılsam niyāz

2

Geçdi 'ömrüm bağ-ı kūyında yüzüm hāk eyledüm
Sāye şalması baña gitdi o serv-i ser-firāz

3

Baña meyl itmez n'idem ol serv-ı kadd ü zerkele
Şem' veş yansam yakılsam eylesem sūz ü güdāz

4

Eşk-i 'āşık perde-durur dirler iy çeşmüm benüm
Gördüğün gibi o mähı ağlama fāş itme rāz

5

Sebzî gitdi kūyına nūr-ı cemālin görmege
Himmet eyleñ ol ğaribe eyledüm 'azm-i Hicāz

1. O nazlı servi, bir naz eyleyip gönlümü aldı. Şimdi bin ah ederek yalvarsam bana meyl etmez.
2. Ömrüm geçti, mahallenin bağında yüzümü toprak ettim. Servi boylu sevgili bana gölge salmadı gitti.
3. Mum gibi yansam yakılsam, eriyip bitsem de yine de o servi ve zergele boylu sevgili bana meyletmez.
4. Ey sevgilim, âşığın göz yaşı perdedir derler. O ay yüzlü sevgiliyi gördüğün gibi ağlayıp, sırlarını açığa vurma.
5. Sebzî yüzünün nurunu görmek için mahallene gitti. O garibe himmet edin, Hicaz'a gitmeye niyet etti.

SİN

97¹

fā'ilātūn/fā'ilātūn/fā'ilātūn/fā'ilūn

1

N'ola iy zāhid hevā-yı 'ışka eylersem heves

Âdem olan 'ışkdan hālî olur mı bir nefes

2

Maḥmil-i cānāneden ayrılmayam bilsem eger

Kārbān-ı menzil içre aşsalar mişl-i ceres

3

Mürde diller Hızırveş kesb ide 'ömr-i sermedi

Söze gelseñ la'lı-i cān-bāḥşuñla iy 'İsî-nefes

4

Ḥatt-ı sebzüñ bir melāḥat virdi ḥ'ān-ı ḥüsnüñe

Üşdi ṭāvūs-ı belānuñ üstine mişl-i meges

5

Nice feryād itmesün zārī kılup dil bülbülü

Ḥārlar hem-dem güle bülbül giriftār-ı kafes

6

Ḥazretünden Sebzîñ budur murādı Yā İlāh

Bāde-i mihr ü maḥabbetden ayırma bir nefes

1. Ey zahid, aşk arzusuna heves etsem ne olur. İnsan olan bir nefes aşksız olur mu?
2. Hayvanın boynuna asılan çingirak misali menzil kervanında asacaklarını bilsem sevgilinin oturduğu yerden hiç ayrılmam.
3. Ey İsa nefesli sevgili, can bağışlayan dudağınla konuşmaya başlasan, ölü canlar Hızır gibi sonsuz bir ömür kazanacaklar.
4. Yeni çıkan ayva tüylerin, güzellik sofrasına hoşluk verdi. Sinek gibi, bela tavusunun üstüne uçtu.
5. Gönül bülbülü nasıl feryat etmesin inlemesin! Dikenler gülle beraber, bülbül kafese kapatılmış.
6. Ey Allah'ım hazretinden Sebzî'nin muradı şudur: Şefkat ve sevgi şarabından bir nefes bile ayırma!

¹ P 262a⁶; H 358b⁶; HP 211a⁶ raḥimehullāh Necâtî

2a cānāneden ayrılmayam : cānāndan ayrılmayayım H

3b cān-bāḥşuñla : cān-bāḥşıyla HP

4a ḥ'ān-ı ḥüsnüñe : ḥon-ı ḥüsnüñe HP, H

6a Yā İlāh : Ey ilāh HP

ŞÎN

98¹

Mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

1

Bu gün bir 'âşıkı gördüm der-i dil-dāra yaşdanmış

Refi'ü'l-Ḳadr olup ol künbed-i devvāra yaşdanmış

2

Didüm cādū-durur sihr-ile āteşde qarār eyler

Mu'anber zülfini gördüm kaçan ruhsāra yaşdanmış

3

Gönül hum-hāne-i 'ışkuñda la'lün şevkine düşmüş

Şanasın hāne-i hammāri bir mey-hāra yaşdanmış

4

Ne keyfiyyet-durur sākī ki destinden ayağ içen

Düşüp bî-hüş olup her birisi dīvāra yaşdanmış

5

Gülistān-ı cihāndan gel ferāğat eyle iy Sebzî

Gül-i ra'nāsınun her birisi bir hāra yaşdanmış

1. Bugün bir âşıkı, sevgilinin kapısına yaslanmış gördüm. Değeri yücelip, devamlı dönen gök yüzüne yaslanmış.

2. Sevgilinin saçını güzel kokulu yanağa yaslanmış görünce “cadıdır, sihirle ateşte duruyor” dedim,

3. Gönül, aşkının meyhanesinde dudağının arzusuna düşmüş. Sanki, içki yapanın evi, içki içene yaslanmış.

4. Ey saki, bu ne haldir? Elinden bir kadeh içen düşüp, akı gitmiş olarak herbiri bir duvara yaslanmış,

5. Ey Sebzî, gel, dünya bahçesinden vazgeç! Her bir güzel gülü, bir dikene yaslanmış.

¹ P 270a⁵, HP 232b⁵ Hayretî

99¹

Mef'ülü/fā'ilātü/mefā'ilü/fā'ilün

1

Şimşir-i 'ışk-ı yār-ile kim eylese savaş
Meydān-ı 'ışk içinde kodı niçe kanlu baş

2

Levh-i cemāle çekdi niçe nakş-ı dil-firīb
Nakḳāş-ı dehr yazmadı bu resme göz ü kaş

3

Dār-ı cihānda aşıla Manşūrveş n'ola
Esrār-ı derd-i 'ışkını her kim iderse fāş

4

Gün başına olur mıdı seyl-āb-ı hūn revān
Cellād-ı çarḥ-ile çıkışur olsa başa baş

5

Sebzīnūn irmesūn dir-iseñ gönline gubār
Ḥatt-ı ruḥuñi şafḥa-i ḥüsñünde kıl tıraş

1. Sevgilinin aşk kılıcıyla savaşan kişi, aşk meydanında nice kanlı baş bıraktı.
2. Yüzünün levhasına, öyle bir gönül aldatan nakış çekti ki zamanın nakkaşı bu resme göz ve kaş çizemedi.
3. Aşk derdinin sırlarını ortaya saçıyan kişi Mansur gibi dünyanın dar ağacında asılsa ne olur?
4. Çarkın celladıyla başa çıkmış olsaydı, güneşin başına akan, kan seli olur muydu?
5. Sebzî'nin gönlüne şüphe girmesin (tozlanmasın) diyorsan, güzellik sayfan olan yanağındaki ayva tüylerini tıraş et!

¹ P 271a⁵; HP 228a⁵ Kâdirî Efendi

100¹

Mefā'ılün/mefā'ılün/fe'ülün

1

Göreliden ol nigāri halkadur gūş
Büküldi kāmētüm mānend-i mengūş

2

Hayāt-ı cāvidān taḥşıl iderdüm
Seni cānum gibi kılsam der-āguş

3

Leb-i la'lüñe 'āşık olalı mey
Kılur hum-hāne içre dem-be-dem cūş

4

Olur sākī şabāḥ-ı ḥaşre dek mest
Şarāb-ı la'lüñi kim eylese nūş

5

İşitsen Sebzīnün derd ü gamını
Hemān ol laḥza eylersin ferāmuş

1. O sevgiliyi gördüğünden beri kulak halkadır. Boyum da bir küpe gibi büküldü.
2. Seni canım gibi bağrıma bassam, sonsuzluk hayatını kazanmış olurdum.
3. İçki, kırmızı dudaklarına âşık olduğumdan beri, meyhanede devamlı coşuyor.
4. Ey saki kırmızı şarabını içen kişi kıyamet sabahına kadar sarhoş olur.
5. Sebzî'nin derd ve gamını duysan, hemen o anda unutursun.

¹ P 271b⁵ Mesihî

101¹

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

1

Hamdülillāh ṭālī'üm mes'ūd u baḥtum yār imiş

Sen hümāyı avladum başumda devlet var imiş

2

Zārī kılmaz olmasa gül yüzlüler dil bülbüli

Bülbüle feryād u zārī itdüren gülzār imiş

3

Evvel āsān añladum 'ışk-ı nigāra düşmedin

Şimdi düşdüm başuma geldi 'aceb düşvār imiş

4

Dirler imiş bir güzel var sihr-ile diller alır

Gördüğüm dem gönüm aldı ol gözi şehhār imiş

5

İşigün dārū's-şifādur iy ṭabīb-i cān u dil

Şerbet-i vaşluñ yitişdür Sebziye bīmār imiş

1. Allah'a hamd olsun talihim mutlu, bahtım dostmuş. Senin gibi bir huma kuşunu avladım. Başımda devlet varmış.

2. Gönül bülbülü, gül yüzlüler olmasa inlemez. Bülbüle feryat ve inleme veren gül bahçesiymiş.

3. Sevgilinin aşkına düşmeden önce kolay sandım. Şimdi düştüm, başıma geldi, şaşılacak kadar zor imiş.

4. Bir güzel var, sihirle gönüller alır, derlermiş. Gördüğüm anda gönümü aldı. O, gözü sihir yapan sevgiliymiş.

5. Ey gönül ve can doktoru, senin eşiğin, şifa evidir. Sebzi hastadır. Ona vuslat şerbetini yetiştir.

¹ P 276b³ Necâti

HP'de Nazîre-i Sebzi Çelebî başlıklı bir şiir var ancak şiirde mahlas Sinânî olarak geçiyor.

102¹

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1

Ol kemān-ebrū idüp müjgānlarını tırveş
Çekdi leşker nāzdan dil şehrin aldı mırveş

2

Bezm-i gamda kāmētüm çeng olsa ta‘yīb eylemen
Kıldı miḥnetle beni ol nev-civānum pırveş

3

Niçe yüz biñ ‘āşıkuñ bir demde dökdi kanını
Eyleyelden gamze—i hūn-rizini şemşırveş

4

Rahm idüp uşlatmağa sa‘y itmeseydi zülfi-i dost
Bağlamazdı ol dil-i dīvāneyi zencırveş

5

Da‘vī yüzinden bizi meydāna çekse ol ḥabīb
Pārelerdüm Sebziyā gāv rakibi şırveş

1. O keman kaşlı, kirpiklerini ok gibi edip naz ordusunu çekti ve gönül şehrini bir emir gibi aldı.
2. Gam meclisinde, boyum, çeng gibi eğilse ayıplamayın. O yeni yetişen sevgilim, beni (çektiğim) sıkıntılar sonucunda ihtiyar gibi etti.
3. Kan döken, gamzesini şemşir gibi yaptığından beri, bir demde nice yüzbin âşıkın kanını döktü.
4. Dostun saçı, acıyıp uslatmaya gayret etmeseydi, bu deli gönlü zincir gibi bağlamazdı.
5. Ey Sebzi, sevgili, dava yüzünden bizi meydana çekse, bir aslan gibi o öküz rakibi parçalardım.

¹ P 274a⁵; HP 233a⁵ Fevri Efendi

103¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Bir güzel gördüm bu gün seyrān iderken ser-tırāş

Tīgna çarbı cihānuñ begleri indürdi baş

2

Māh-ı nev tīg u felek tās u güneşdür āyīne

Tolanur dükkānını çarh-ı felek olmağa baş

3

Destine ala diyü bir gün 'ināyet eyleyüp

Şāneveş dilindi cismüm şānesi olaydı kās

4

Şaṇmañuz 'āşıklarūñ başın tırāş eyler anı

Rūm şahıdır ki cünd-i şām-ile eyler savaş

5

Çarha tutulmuş kılıçlardur ol āfet berberūñ

Sebzīyā hāl-i siyāhınūñ yanında iki kaş

1. Bugün gezerken, berber olan bir güzel gördüm, onun usturasına dünyanın beyleri baş indirdi.

2. Yeni ay (hilal) kılıç, felek tas, güneş de aynadır. Feleğin çarkı baş olmak için dükkânını dolaşır.

3. Bedenim keşke onun tarağı olsaydı. Bir gün lutf edip eline alsın diye tarak gibi dilim dilim dilindi.

4. Onun\ âşıkların başını tıraş ettiğini sanmayın. O, akşam ordusuyla savaş eden Rum şahıdır.

5. Ey Sebzî, o afet berberin siyah beninin yanındaki iki kaş, çarha (kılıçları bileyen taş) tutulmuş kılıçlardır.

¹ P 277a-b⁵ ; HP 229a⁵ Zâtî

104¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Sırr-ı ‘ışkı n’ola Ferhād ile Mecnūn ide fās

Olmaz iki deli birbiri-y-ile sır-daş

2

Yūsufi Mısr-ı melāhatda gören ‘āşıklar

Düşdiler çāh-ı zenehdānına bir bir kardaş

3

Büstānda göricek nāz-ile refārını serv

Ellerin göksine koyup ayağına kodı baş

4

Gice der-bend-i maḥabbetde yürürken gāfil

Ġam ḥarāmisi ile başka tutuşdum başa baş

5

Niçe Hüsrevleri ol lebleri şîrîn yüzi gül

Cān-ile eyledi Ferhād-ı hezārān başa baş

6

Yiridür Sebzî-i āşüfteye rahm eyle begüm

Dem-be-dem la‘l—i lebūn yādına ağlar kan yaş

1. Aşk sırrını, Mecnun ve Ferhad açığa vursa ne olur? İki deli birbiriyle sırdaş olmaz!
2. Ey kardeş, Yusuf'u, güzellik Mısır'ında gören âşıklar, bir bir çenenin kuyusuna düştüler.
3. Bostanda, servi, nazla yürüyüşünü görünce, ellerini göğsüne koyup, başını ayağına koydu.
4. Gece, sevgi geçidinde gafilce yürürken, gam haramisi ile tek başına bir kavgaya tutuştu.
5. O şirin dudaklı ve gül yüzlü sevgili, nice Hüsrevleri, canla binlerce Ferhad'a eş etti.
6. Beyim, yeridir, çılgın Sebzî'ye acı, merhamet eyle! Senin kırmızı dudağının aşkına devamlı kanlı yaş döker.

¹ P 278b⁶; HP 227b⁶ Zâîf

105¹

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

1

‘Işk odında ‘āşıkuñ dilden kebābı var-imiş
Göz[i] yaşından anuñ kanlu şerābı var-imiş

2

N’ola hecrinde çekerse biñ belā āgyār-ı şūm
Kāfirūñ dirler cehennemde ‘azābı var-imiş

3

Ne-içün cem‘ eyledün iy h‘āce malı bī-ḥisāb
Bilme misin āḥiretde kim ḥisābı var-imiş

4

Zerrece olmaz muḳābil ḥüsnüñe iy mah-tāb
Yüce çarḥuñ gerçi dirler āfitābı var-imiş

5

Cennet-i Firdevse meyl itmezse ta‘yīb eylemeñ
Kūy-i dil-ber gibi gönlümün me‘ābı var-imiş

6

Gam yime düşmezse Sebzî sāyesi ḥāk-i dile
Nūr-i ḥüsniñde daḥı üzre niḳābı var-imiş

1. Âşığın, aşk ateşinde gönülden kebabı ve göz yaşından kanlı şarabı varmış.
2. Uğursuz düşmanlar, senden ayrı kalırken bin bela çekseler ne olur? Derler ki kafirin cehennemde azabı varmış.
3. Ey hoca, hesabsız malı niçin topladın? Ahirette hesabı olduğunu bilmez misin?
4. Ey ay yüzlü sevgili, yüce çarhın güneşi varmış derler, ama zerre kadar senin güzelliğine eş tutulamaz.
5. Gönlüm Firdevs cennetine meyl etmezse ayıplamayın! Çünkü gönlümün sevgilinin mahallesi gibi varacağı bir yer varmış.
6. Ey Sebzî, sevgilinin gölgesi, gönül toprağına düşmüyor diye gam çekme! Güzelliğinin nurunun üstünde bile örtüsü varmış.

ŞAD

106¹

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1

Sākiyā mahmūruz öldük bir iki peymāne baş

Rind-i meclissin ele al ayağı rindāne baş

2

Cānı kurbān itmez-iseñ ‘īd-i vaşlūnda eger

Gūsfend-i mürde gibi gel yüzümi kana baş

3

Yiridür kana boyarlarsa yüzün iy eşk-i çeşm

Yüz sürüyüp saña kim didi reh-i cānāna baş

4

İrişüp rind-i mey-āşāma kopardı şūr u şer

Kim didi iy muhtesib varup saña mey-hāne baş

5

Gūlsitān-ı ‘ömrüne irişmedin bād-ı hazān

Sebzīyā bir serv-ḳadd-ile ḳadem bostāna baş

1. Ey saki, mahmuruz, öldük, bir iki kadeh bas. Meclisin rindiysen, kadehi ele al, rindane bas.

2. Vuslatında canı kurban etmezsen, ölü bir koyun gibi, gel yüzümü kana bas.

3. Ey göz yaşı, yüzünü kana boyarlarsa yeridir. Sana, kim “yüz sürüp sevgilinin yoluna bas,” dedi.

4. Şarab içen rinde gidip kavga gürültü kopardı. Ey muhtesip, sana kim “gidip meyhane bas,” dedi.

5. Ey Sebzî, ömrünün gül bahçesine hazan rüzgârı erişmeden, bir servi boyluyla bostana ayak bas.

107¹

Mefā'ilün/fe'ilātün/mefā'ilün/fe'ilün

1

Kapuñda kılmağ-ıçün gül yüzüne secde-i hāş

Bu niyyete okıram günde biñ kezin ihlās

2

Yiter firāk-ile āzürde eyledün iy çarh

Ya vaşl-ı yār-ile şād it ya eyle anı halās

3

Kemend-i zülfi esiri helāk iderse ne gam

Çeker mi kulların öldürse şeh hūn kışās

4

Bulurdı gevher-i hūsnūñ gibi cihān degerin

İrürse eşk-i revānum eger olup gāvavās

5

Sözüne zīneti ma'nāy-ı hāş-ile eyle

Görince meyl ide Sebzi anı 'avām u havās

1. Kapında gül yüzüne has bir secde kılmak için bu niyete günde bin kez İhlas okurum.

2. Ey çerh, ayrılıkla kırdın, yeter artık. Ya sevgiliye kavuşmayla şad et, ya onu halas eyle!

3. Saçının kemendi, esiri helak ederse ne gam! Şah, kullarını öldürse kan kisası çeker mi?

4. Eğer akıp giden göz yaşım dalgıç olup ona ulaşırsa güzelliğinin cevheri gibi cihan değerini değer bulurdu.

5. Sözüne öz mana ile süs ver. Ey Sebzi avam ve havas herkes, onu götünc meyl etsin.

¹ P 287a⁵ Ahmed Paşa

108¹

Mef'ulü/fā'ilātü/mefā'ilü/fā'ilün

1

İy āfitāb yiter ayağũ türāba baş

Lutf u mürüvvat eyle bu çeşm-i pür-āba baş

2

İzzet göğinde ister-iseñ bulasın şeref

Bir āsitān-ı devlet ü rif'at-me'āba baş

3

Tekfir iderse zülfi yüzünde n'ola fakih

Kim didi āna uzat ayağũ kitāba baş

4

Cevlānuña fedā ideyin cānumı revān

Sen nāz-ile ayağũ şāhum rikāba baş

5

Devrān gamından ister-iseñ Sebziyā ḥalās

Sākī-i gül-izār-ile cāmuñ şarāba baş

1. Ey güneş, yeter artık, ayağını toprağa bas. Bu gözleri dolu dolu olan âşık a lutf ve mürüvvat et.
2. Eğer izzet göğünde şeref bulayım istersen, bir devlet eşiğine ve yüksek makamlı birine dayan.
3. Fakih yüzündeki saç tekfir ederse ne olur ki? Ona kim, "ayağını uzatıp kitaba bas!" dedi.
4. Ey şahım, senin dolanmana canımı feda edeyim. Sen nazla ayağını üzengiye bas!
5. Ey Sebzî devran gamından kurtulmak istersen gül yanaklı saki ile kadehini şaraba bas.

¹ P 287b⁵ Hayalî

ZÂD

109¹

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

1

Kâmet-i dil-berdür iy dil şâh-ı Tûbâdan ğaraž

Kûyîdur anuñ hemîn Firdevs-i A'âdan ğaraž

2

Nice bir tîğ-ı cefâ-y-ile delersin bağrumı

Bî-vefâ olmak mıdur bu hûsn-i ra'nâdan ğaraž

3

Cümle eşyâ çâr eczâdan mürekkeb vâ'izâ

Baña pes söyle nedür denî vü a'âdan ğaraž

4

Cem' idüp harcatmaduñ toprak başuñâ ğencüñî

'Îş u nûş itmek-durur iy h'âce dünyâdan ğaraž

5

Tolaşursın şol müselsel zülfine cânânenüñ

İy gönül bilsem nedür bu kuru sevdâdan ğaraž

6

Zâhidâ dil-berlerüñ kûyına sa'y it irmege

Bir perî-rû vaşlıdur cennetde hûriden ğaraž

7

Ber umarsa Sebzî kıddüñden senüñ iy serv-i nâz

Meyve-i maşşûddur her nahl—ı zîbâdan ğaraž

1. Ey gönül, Tuba ağacının dalından kasıt, sevgilinin boyudur. Firdevs-i aladan kasıt ise, sevgilinin mahallesidir.
2. Niye bir cefa kılıcıyla bağrımı delesin ki?! Bu parlak güzellikten kasıt vefasız olmak mıdır?
3. Ey vaiz, bütün eşya dört maddeden oluşmuştur. Bana söyle, alçak ve yüksekte kasıt nedir?
4. Toprak başına ey hace! Hazinele topladın ama harcayamadın. Dünyadan kasıt, yiyip, içip eğlenmektir.
5. Sevgilinin şu zincir gibi saçlarına dolaşırsın. Ey gönül bu kuru sevdadan kasıt nedir bir bilsem?
6. Ey saki, sevgililerin mahallesine ulaşmaya çalış. Cennetteki huriden kasıt, bir peri yüzlüye kavuşmaktır.
7. Ey naz servisi, Sebzî senin boyundan meyve umarsa, her güzel fidandan kasıt maksat meyvesidir.

¹ P 290b⁷ Şem'i Dede

110¹

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

1

Zerrece mihr ummadur sen mihr-i rahşāndan ğaraż
Ademilükdür hemîn ser-cümle insāndan ğaraż

2

Lebleri şevķinde cānı n'ola teslīm eylesem
Büse-i la' l-i leb-i dil-ber-durur cāndan ğaraż

3

Çünkü irişmez kulağına nigāruñ rüz u şeb
Ey gönül bilsem nedür bu āh u efgāndan ğaraż

4

Gice gündüz bekleyüp kūyın du'ālar itdügüm
Bendeye meyl itmedür ol şāh-ı hūbāndan ğaraż

5

İşķına düşüp temennā itdügüm la' lin bu kim
Āşķa cān virmedür iy Sebzî cānāndan ğaraż

1. Maksat, sen parlak bir güneş olan sevgiliden zerre kadar merhamet beklemektir. Her insandan en başta beklenen insan olmaktır.

2. Dudaklarının arzusuyla canımı teslim eylesem ne olur? Zaten candan maksat sevgilinin kırmızı dudağından bir öpücük almaktır.

3. Ey gönül bu ah ve figanlardan maksadın nedir, bilmiyorum. Çünkü gece gündüz hiçbirisi sevgilinin kulağına gitmiyor.

4. Gece gündüz mahallenı bekleyip dua etmemin amacı, güzeller şahının köleye meyl etmesini beklemektir.

5. Ey Sebzî, aşķına düşüp sevgiliden dudağını istemekten maksat, âşķa can vermesidir.

¹ P 289b⁵ Necâî

TĀ'

111¹

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

1

Şafha-i ruhsāruña kudret eli yazdukda hat
Benlerüni komış anuñ üstine yir yir nukat

2

Olmasa Bağdād kūyuñ iy letāfet gülşeni
Gözlerüm yaşı olur mıdı revān mānend-i Şat

3

Seyr idelden dil-rübālar ortasında sen mehi
Cān u dil okur bunı *lā hayra illā fi'l-vasat*

4

Haṭṭuña yañlış didüm lutf eyleyüp ma'zūr tut
Çok kişi Kur'an okurken gāh olur eyler galat

5

Hüsni-i haṭṭuñ Sebzi gibi tutsa tañ mı 'ālemi
Mucib-i şöret degül midür nigārā hüsni-i hat

1. Kudret eli yüzünün safhasına hat yazdığında benlerini de yer yer onun üstüne nokta olarak koymuş.
2. Ey güzellik bahçesi, Bağdat² mahallen olmasaydı, göz yaşım, Şat Irmağı gibi revan olur muydu?
3. Seni güzeller ortasında gördüğümünden beri, can ve gönül, "la hayra illa fi'l-vasat"³ cümlesini okur durur.
4. Ayva tüyelerine, yanılıp, yanlış söyledim, lutf et, mazur gör; Kur'an okurken de çok kişi zaman zaman hata yapar.
5. Ayva tüyelerinin güzelliği Sebzi gibi bütün âlemi tutsa şaşılır mı? Ey sevgili, güzel yazı insanı meşhur etmez mi?

¹ P 292b⁵; H 350a⁵ Adli

2b olur mıdı revān : revān olur mıdı P

3a Seyr idelden dil-rübālar ortasında sen mehi : Seni görelden güzeller ortasında şubh u şām H

² Bağdad: İslam dünyasının önemli tarih, ilim ve kültür merkezlerinden biri ve bugünkü Irak'ın başşehri. Şairler Bağdad'ın güzelliklerini övmüşler ve ona "yeryüzünün cenneti" adını vermişlerdir. Abdulaziz Ed-Dûri "Bağdad." *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 4. (İstanbul: TDV, 1994) 427.

³ la hayra illa fi'l-vasat : "Hayır ancak ortadadır" anlamındadır. Agah Sırrı Levent, *Divân edebiyatı, kelimeler ve remizler, mazmunlar ve mefhumlar*. 4. bs. (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1984) 429.

‘AYN

112¹

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1

Öldürürse ger beni mihrünle tîğ-ı ınkıṭā‘
Zerreves ḥāk ü ğubārum rakş urup ide semā‘

2

Şu‘le-i şem‘ olmasa kandil-ile lâzım degül
Külbe-i Ahzānuma her-şeb virür āhum şu‘ā‘

3

Gönlüm-ile bu gözümden tıldı ‘ışkuñ ‘āleme
Toğrı dirler küllü sırrın cāvize’l-işneyn şā‘

4

Bilmezem sākī ne katduñ bādeye bī-hūş olup
Nūş idenler cānı teslīm itdi kalmadı nizā‘

5

Sebziyā yāruñ vişāline bahā olmazdı hīç
Olmasa fūrkat şebi ile āna rüz-ı vedā‘

1. Keskin kılıç eğer beni senin sevginle öldürürse zerre gibi toprağım ve tozum raks vurup sema eder.
2. Kandil ile mumun alevi olmasa da olur. Çünkü her gece ahım külbe-i ahzanıma ışık verir.
3. Senin aşkın, bütün dünyaya benim gözüm ve gönlümden doldu. Doğru derler:
“Küllü sırrın cāvize’l-işneyn şā’²”
4. Ey içki sunucu, içkiye ne kattın bilmiyorum. Ama içenler kendinden geçip canını verdi, kavga kalmadı.
5. Ey Sebzî, eğer ayrılık gecesiyle, veda günü olmasaydı sevgiliye kavuşmaya paha biçilmezdi.

¹ P. 298b³ Kemâl-i Zerd

² Küllü sırrın cāvize’l-işneyn şā‘ : İkiyi aşan sırlar şayi olur.

113¹Mef^cülü/fā^cilātü/mefā^cilü/fā^cilün

1

Olmağa bezm milketine şehriyār şem^cNārenci bayrağı-y-ıla urur şikār şem^c

2

Altun ışık başında elinde yalın yarağ

Zulmet ‘asākirini ider tār u mār şem^c

3

Aks-i ruḥunla her giceyi rūşen itmege

Māh-ı cihān-fürüz olur tābdār şem^c

4

Zulmet şebinde kalur idi ḥalk-ı kâ’ināt

Yaratmasaydı Hālik-i Perverdigār şem^c

5

Sūz u güdāzdan kesilür şanma şevkini

Ağdukça yaşı gözden olur şu^cle-dār şem^c

6

Rūşen delil olmak için ḥalk-ı ‘āleme

Yanar felekler üzre hezārān hezār şem^c

7

‘Arz itmeyince ‘ārızını mahv olur kamer

Sebzî cemāl-i yār gibi kanda var şem^c

1. Mum, meclis ülkesine şehriyar olmak için, mum turuncu bayrağıyla av avlar.

2. Başında altın ışık, elinde yalın kılıçla karanlık askerlerini darmadağın eder.

3. Senin yanağının yansımasıyla her geceyi aydınlatmak için parlak mum, dünyayı ısıtan ay olur.

4. Yüce Halik mumu yaratmasaydı bütün insanlar, zulmet gecesinde kalırdı.

5. Yanıp yakılmaktan arzusunun kesileceğini sanma! Mum, gözünden yaş aktıkça alevlenir.

6. İnsanlara açık bir delil olmak için gök yüzünde binlerce mum yanar.

7. Sevgili yüzünü göstermeyince, ay mahv olur. Ey Sebzî, sevgilinin yanağı gibi bir mum nerede var?

114¹

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

1

Āteşin ruhsāruñi āndurdu çün nā-gāh şem^cYaksa cismin hazz ider pervāne dil her gāh şem^c

2

Şām-ı zülfünde dile hüsnüñ olur rüşen delil

Kim karanu gicede lā-büd gerek tek-rāh şem^c

3

Her gice tā şubha dek yanup yakılmazdı dilā

Kim benüm sūz-ı dilümden olmasa āgāh şem^c

4

Öykünür mi hüsn-i bezm-efrūzuña iy nūr-i çeşm

Olsa zerrin şam^c dān hürşid ger kim māh şem^c

5

Cān u dil Sebzî n'ola zülfinde yüzün özele

Kim karanu gicede ister gedā vü şāh şem^c

1. Mum ansızın ateş gibi yanağını hatırlattı. Pervane gönül her an cismini yaksa bundan hoşlanır.

2. Zülfünün akşamında senin güzelliğin gönle bir yol göstericidir. Çünkü karanlık gecede yola bir mum gerek.

3. Ey gönül mum eğer benim gönlümün yanışından haberdar olmasaydı her gece sabahlara kadar yanıp yakılmazdı.

4. Ey göz nuru, güneş altın bir şamdan, ay da onun mumu olsa bile meclisi aydınlatan güzelliğinle boy ölçüşebilir mi?

5. Ey Sebzî, can ve gönül, sevgilinin zülfünde yüzünü özele ne olur? Karanlık gecede köle de şah da mum ister.

¹ P 301b⁵ Hayâlî

115¹

Mef'ülü/fā'ilätü/mefā'ilü fā'ilür

1

Yārũ olalı şevk-i cemāline benîe şem'

Meyl itmez oldu gördügi serv-i bülend şem'

2

Meclisde gördi derd-ile sūz u gūdāzurı

Yandı yakıldı haylî bu ben derdmende şem'

3

Pervānesini oda yakar mıydı olmasa

Nārencî şeb-külāh-ile her encümende şem'

4

Yār-ile olsa n'ola bu 'ālem güzelliği

Her kanda ise lā-būd olur çün pāsemde şem'

5

Erbāb-ı bāğ 'ış-i bahār eylesũn cıyũ

Lāle yakup-durur yine yir yir çemende şem'

6

Yandugına döne döne pervāne hālîne

Gāh ağlar idi eyler idi gāh hānd şem'

7

Sebzî gibi yanar mıdı hasret odı ile

Ger hālet ānlamasa o sîmîn-bedende şem'

1. Mum, sevgilinin yüzünün azusuna bende olalı, gördüğü hiçbir yüksek serviye meyletmez oldu.

2. Mum, mecliste dertle yanıp yakılmamı görünce bu ben dertli âşıkla hayli yandı ve yakıldı.

3. Mum, her toplantıda turuncu külâhla olmasa pervanesini ateşe yakar mıydı?

4. Bu dünyanın güzelliği sevgiliyle olsa ne olur? Her nerede olursa olsun mum mutlaka övülür.

5. Bağ halkı bahar eğlencesi yapmış diye mum çimenlikte yer yer lâle yakar.

6. Mum, pervanesinin döne döne yandığını görünce kah ağlıyor, kah gülüyordu.

7. Eğer hali anlamasa o gümüş bedendeki mum Sebzî gibi hasret ateşiyle yanar mıydı?

ĠAYN

116¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Eyledükçe nāz ile ol serv-i gül-ruh seyr-i bāğ

Lāle-veş ben 'āşıkun bağrına urur taze dağ

2

Ağladukça sūz-ı şevküm n'ola olursa ziyād

Gözlerinün yaşı akşa şu'le-dār olur çerāğ

3

Kıştler ezhār-ile konmağ-içün şāh-ı bahār

Deşt ü şahrālarda kurdı lāleler gül-gün otağ

4

Gülsitānda çın seher tırnış humārın yazmağa

Nergis-i şehlā elinden sākiyā zerrin ayağ

5

Hüsünün çağı diyü cevri idüp ağlatma beni

Şu gibi kalmaz geçer 'ömrüm güzellik çağ çağ

6

Turra-ı perçemine tolaşmasun kimse diyü

Şahne-i haṭṭı anuñ huccet koyup itdi yasağ

7

Kayd-ı zülfinden halāş oldu tutalum Sebzîyi

Ol gözi bīmār elinden kurtılabilür mi tağ

1. O gül yanaklı servi, nazla bağı gezdikçe, lāle gibi, ben âşıkın bağrına taze yaralar açar.
2. Ağladıkça, arzu ateşim artarsa ne olur? Kandil, gözlerinin yaşı aktıkça, alevlenir.
3. Şah-ı bahar tohumlar, çiçeklerle konmak için laleler sahra ve çöllerde gül renkli otağlar kurdu.
4. Ey saki şehla nergisin elinden altın renkli kadeh, gül bahçesinde sabahın erken vakti sarhoşluğu dağıtmak için ayağa kalkmış.
5. Ömrüm, güzelliğinin çağı diye cevri edip beni ağlatma. Güzellik su gibi çağ çağ geçer, kalmaz.
6. Saçının kıvrımlarına kimse dolanmasın diye, onun ayva tüylerinin bekçisi delil getirip yasak koydu.
7. Sebzî, saça bağlanmaktan kurtuldu desek bile o hasta gözlü sevgilinin elinden dağ kurtarabilir mi?

FE

117¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Tiğ-ı müjgānuñ niçe 'uşşākı itmişken telef
Kankı 'āşıkdur diyen hışmından anuñ *lā taḥaf*

2

İrişürdi şüphesüz sehm-i sa'ādetden nişān
Olsa idi iy kaşı yā tīrūñe sīnem hedef

3

Hāk-i pāyūñe yüzün sürdüğü içün mihr-i çarḥ
'Ālemi pūr-nūr idüben niçe bulmuşdur şeref

4

Kāmetün reftārını seyr itmege iy serv-i nāz
Bağlamışdur servler el kavşurup gülşende şaf

5

Ayağın elden koma pīr-i muğānuñ bir nefes
Tā olunca Sebziyā aḥvāl-i 'ālem ber-ṭaraf

1. Kirpiğinin kılıcı bunca aşıkı telef etmişken onun kızgınlığından 'lā taḥaf'² diyen hangi âşıktır?
2. Ey kaşı yay gibi olan sevgili, sinem, okuna hedef olsaydı, şüphesiz ona mutluluk okundan nişan ulaşırdı.
3. Çerhin güneşi, ayağının toprağına yüzünü sürdüğü için alemini nur doldurup büyük bir şeref bulmuştur.
4. Ey nazlı servi, boyunun salınışını seyretmek için gül bahçesinde serviler el kavuşturup, saf tutmuştur.
5. Ey Sebzi, dünyanın hali düzelinceye kadar meyhanecinin kadehini bir nefes bile elden bırakma!

¹ P 310a³ Latîfî

² lā taḥaf: "Korkma" anlamındadır. : Hz. Musa, elindeki asasının, yere atılınca yılan olduğunu görür ve kaçar. Kur'an-ı Kerim Taha 20/21; Neml 27/10; Kısas 28/25,31. Yılmaz, a.g.e. 106.

KĀF

118¹

Mef'ülü/fā'ilātü/mefā'ilü/fā'ilün

1

Gülşende 'ayşa lâle mişâli çanak çanak

Sākî götürdi ayağı gitdi ayak ayak

2

Gül maḳdemine meclis-i rindāna rūz u şeb

Taşındı cām u bāde pey-ā-pey kabaḳ kabaḳ

3

Uydı rakīb sözine gelmez yakınuma

Gördükçe ol perî beni kaçdı irak irak

4

Misvāk u taylasan u ridā-yı riya-y-ile

Gör şūfiyi ki cennet umarmış bayak bayak

5

Gördi kadūñ hırāmını gülşende bağbān

Servi çıkardı atdı yabana kucak kucak

6

'Işḳ âyetini n'ola okursa şayar şayar

Ezberlemişdi tıfl-ı dil anı sabak sabak

7

Eglençe 'ışḳ-ı yārdan özge bulunmadı

Güşe—be-güşe 'âlemi gezdüm bucaḳ bucaḳ

8

Başdan geçüp varur ser-i kūy-i nigāra dil

Bir hācīdur ki Ka'beye varur konak konak

9

Nuḳl-i cevāhir-i suḥanum koymağa benüm

Güller açıldı Sebzî çemende tabak tabak

1. Saki gül bahçesindeki eğlenceye lâle misali çanak çanak kadehi götürdü ve ayak ayak gitti.
2. Gülün geleşi şerefine rintlerin meclisine gece gündüz gül ayağına cam u bade peşpeşe taşındı.
3. O peri gibi olan sevgili beni gördükçe irak irak kaçtı. Rakibin sözüne uydu, yanıma gelmez.
4. Sofiye bak ki misvakla, sarıkla ve riya gömleğiyle zaman zaman cennet umuyor.
5. Bahçıvan boyunun salınışını görünce gül bahçesinden kucak kucak serviye yabana attı.
6. Gönül çocuğu aşk âyetini tek tek okusa ne olur? Onu ders ders ezberlemişti.
7. Alemi köşe köşe bucaḳ bucaḳ gezdim ama sevgilinin aşkından başka bir eğlence bulamadım.
8. Gönül baştan geçip sevgilinin mahallesinin başına varır. Sanki bir hacıdır da Kabe'ye konak konak varır.
9. Ey Sebzî, sözümün cevherlerinin mezesini koymak için, çimenlikte tabak tabak güller açıldı.

119¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Cān virürsem yiridür derd-ile cānānum yok

Üstüme sāye şalar serv-i hırāmānum yok

2

Cānumı al beni dūr eyleme dīdāruñdan

Bir nefes olur isem sensiz āna cānum yok

3

Yana yana dökeyin göz yaşını şem^c gibi

Zer-küleñ sīm-beden serv-i hırāmānum yok

4

Yiridür gonca gibi kan-ile tōlsa yüregüm

Bağ-ı ‘ālemde benüm bir gül-i hāndānum yok

5

Sebziyā olur-isem n’ola perīşān-hātır

Cem^c ider ‘aqlumı bir zūlf-i perīşānum yok

1. Sevgilim yok, üstüme gölge salacak salınan bir servim yok. Dertle can veririm yeridir.

2. Ey sevgili canımı al ama beni güzelliğinden uzak etme! Bir nefes sensiz kalmaya gücüm yetmez.

3. Mum gibi yana yana göz yaşını dökeyim. Zer-külahlı, gümüş tenli, salınarak yürüyen sevgilim yok.

4. Yüreğim gonca gibi kanla dolsa yeridir. Dünya bağında gül gibi gülen bir sevgilim yok.

5. Ey Sebzî, zihnim perişan olsa ne olur? Aklımı toplayacak bir dağınık saçlı sevgilim yok.

¹ P 317a⁵ Kâşifî

120¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Şun^c-i kudret görmek istersen ruh-ı cānāna bak
 Yoğ-iken bir katre mādān var iden sultāna bak

2

Bakmayup cürm u hatāsına virür rızkın tamām
 Kullarına lutf u ihsān eyleyen sultāna bak

3

Hālī olmaz kār-ı Hakkdan mihr u mähıyla felek
 Aç gözün encüm gibi bu gerdiş-i devrāna bak

4

Hāk olmuş bir yüzi gül hattının āsarıdur
 'Ayn-ı 'ibretle nazar kıl sebze-i bostāna bak

5

Kuhl-i şebden sürme çekse çeşmine zāl—ı felek
 Sebzîyā meyl eyleme gel merd-isen merdāna bak

1. Yüce Yaratan'ın gücünü görmek istersen sevgilinin yanağına bak. Hiçbir şey yokken bir damla sudan var eden Sultan'a bak.
2. Kullarına lutf ve ihsan eden Sultan'a bak ki kimsenin hatasına ve günahına bakmadan hepsinin rızkını tastamam veriyor.
3. Felek, güneşi ve ayıyla Hakk'ın işinden hiç boş bulunmaz. Gözünü yıldız gibi aç ve şu dönüp duran devrana bak.
4. Şu bostanın yeşilliğine ibret gözüyle bir bak: Bütün bunlar toprak olmuş bir gül yüzlü sevgilinin ayva tüylerinin eseridir.
5. Ey Sebzî, ~~feleğin zalı~~, gözüne gecedan sürme çekse de gel ona meyl etme! Eğer mertsen merdana bak.

Felek zalı

121¹

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1

Zînet itmiş kendüzini ol melek-sîmāya bak

Nice yaraşmış bahār-ı hüsne pîrāya bak

2

Sîne pür-zaḥm olduğın müjgān okından eyle hiç

Dest-i kudret nice kırmışdır ol iki yaya bak

3

Bilmek istersen kitāb-ı ‘ışkuñ aḥvālın tamām

Kıssa-i Leylāyı okı Kays-ı pür-sevdāya bak

4

Gül gibi çāk-ı girībān itse ‘āşık tañ mıdur

Nice süzmiş gözlerin ol nergis-i şehläya bak

5

Koma elden lāleveş bir dem ayağı Sebziyā

Nergis-i gülşen gibi cām-ı mey-i şahbāya bak

1. Şu melek yüzlüye bak; kendini süslemiş. Güzelliğinin baharına süs ne kadar da yakışmış.

2. Göğsü kirpik okundan yaralı olduğunu anla! O iki yaya bak; Kudret eli nasıl kurmuştur! (Birinci mısradaki “eyle hiç” şeklinde okunan ibareye tam olarak anlam verilemedi.)

3. Aşk kitabının durumunu tam olarak bilmek istersen Leyla kıssasını oku, sevda dolu Kays’a bak!

4. Âşık, gül gibi, yakasını yırtsa şaşılır mı? Gözlerini nasıl süzmüş, şu şehla nergise bak!

5. Ey Sebzi, kadehi lale gibi bir an bile elden bırakma! Gül bahçesinin nergisi gibi olan kırmızı şarap kadehine bak.

122¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Hem-^cinān olalı ol Hüsrev-i hūbāna şadaḳ

Tirini atsa geḳer her biri biñ cāna şadaḳ

2

Şehsuvārum ḳomaya kimse şikār eylemedük

‘Azm-i şayd eyleyüben bağlasa şirāna şadaḳ

3

Okına cānı nişār itmege cānlar virürin

Beline ḡamze ile bağlasa şāhāne şadaḳ

4

Kimse pehlūsına çekmezdi seni cānı gibi

Ger okuñ beñzemesese ḡamze-i cānāna şadaḳ

5

Bir hümādur ki açar uçmaḡa şan iki ḳanad

Sebzî ol şeh beline bağlasa merdāne şadaḳ

1. O güzellerin Hüsrev’ine okluk eş olalı, okunu atsa her biri bin cana çıkar.

2. Şehsuvarım, ava gidip aslanlara okluk bağlasa avlanmadık kimse bırakmaz.

3. Eğer beline yan bakışla şahane bir okluk bağlasa okuna canı nisar etmeye canlar veririm.

4. Ey okluk eğer okun sevgilinin gamzesine benzemeseydi kimse seni canı gibi pehlusuna çekmezdi.

5. Sebzî! O şah beline mertçesine okluk bağlasa sen onu sanki uçmak için iki kanat açan bir hüma san.

¹ P 323a^s Süheylî

123¹

Mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün

1

Açılmaz dîde-i tâlî' nuhûsetden sitârem yok
Başuma mihr-i devlet toğmadı bir mâh-pârem yok

2

Devâ şordum tabîb-i şehre derd-i ışk-ı dil-berden
El urdı nabzuma didi sâna bî-çâre çârem yok

3

Gel'e iy tîğ-ı dil-ber şerhe gelmez şerhâler eyle
Benüm yâra yarar köhne bedende tâze yaram yok

4

Dökeyin âh idüp kanlu başumdan katreler yârum
Dimesün süz-i derd-i ışk-ile âh [u] şerârum yok

5

Beni nālân ider çeng-i gamından mutrib-i devrân
Dögerem Sebziyâ def gibi sinem çâr-pârem yok

1. Uğursuzluktan talihimin gözü açılmıyor. Yıldızım yok. Başıma devlet güneşi doğmadı, bir ay parçası gibi sevgilim yok.

2. Sevgilinin aşkının derdinden şehrin doktoruna ilaç sordum. Nabzıma baktı ve "ne çare ki sana çarem yok" dedi.

3. Ey sevgilinin kılıcı, gel de, izaha gelmez yaralar aç. Vücudumda sevgiliye yakışır bir yaram yok.

4. Ah edip, kanlı başımdan, katreler dökeyim de sevgilim, onun aşk derdinin ateşiyle, ahım ve kıvılcımlarım yok demesin.

5. Ey Sebzi, zamanın mutribi, gam çenginden beni inletir, sinemi def gibi döverim, ama elime takıp oynayacağım bir zilim yok.

¹ HP 265b³ Hayretî

124¹

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1

Alup gönlümi itdi nāz-ile bir sīm-ten ‘āşık
Hemān bir ben degül bīn cān-ile olur gören ‘āşık

2

Diyārın terk idüp gelmezdi Rūma post-pūş olup
Yüzünde olmasaydı zülfüne müşk-i Hoten ‘āşık

3

İrişse tīg-i hun-rizūn yüzün döndürmeyüp kat‘ā
Yoluında cān u baş oynar seni cāndan seven ‘āşık

4

Yiridür bülbül-i şūrīdeveş zār [u] nizār itsem
Gülistān-ı cihānda itdi bir gonca-dehen ‘āşık

5

Keserken tağ-ı ışkı derd-ile rūz-i ezelde ben
Dağı Şirine olmamışdı Sebzî Kūhken ‘āşık

1. Bir gümüş tenli sevgili, nazla gönlümü alıp beni âşık etti. Sadece ben değil, gören herkes bin canla ona âşık olur.
2. Hoten’in² miski, yüzündeki zülfüne âşık olmasaydı, diyarını başı boş bırakıp Rum’a³ gelir miydi?
3. Seni candan seven âşık, kan içici kılıcın erişse de, asla yüz çevirmeyip, yolunda can feda etmeye hazırdır.
4. Dünya gülistanında bir gonca ağızlı beni âşık etti. Çılgın bülbül gibi, inleyip dursam yeridir.
5. Sebzî, ben, ezel gününde aşk dağını gezerken, Kuhken henüz Şirin’e âşık olmamıştı.

¹ HP 266b⁵ Ahî Çelebi

² Hoten: Çin Türkistan’ında 40 bin nüfuslu eski bir şehrin adıdır ki güzel ipekliler dokunur ve misk ahuları çok bulunurmuş. Onay, *a.g.e.* 30.

³ Rum: Araplara göre Anadolu. *A.g.e.*, 351. Rum bir ülke adı olmakla beraber edebiyatta bu kelime ile daha çok beyazlık kastedilir. Ercilasun, *a.g.e.* 446.

125¹

Mef'ülü/fā'ilätü/mefā'ilü/fā'ilün

1

Kimdür diyen ki sen güzelün mübtelâsı yok
 Servi kadûn hevâsına başda belâsı yok

2

Bîmâr-ı 'ışka nice tabîb eylesün 'ilâc
 Bu hastalığın evveli vü intihâsı yok

3

Bu kaş-ı zer- nigârûn içinde nigâr-ile
 Olunca 'ış u nûşa bakasın beķâsı yok

4

Ben bende bildüğüm bu cihânun senün gibi
 Hük-m-i hükümet eyleyici pâdişâsı yok

5

Sebzî ölünce cev-r ü cefâsını çek yûri
 Sâna bu kalur itmege yârûn şafâsı yok

1. Sen güzelin mübtelası yok, servi gibi boyunun hevesine başta belası yok diyen kimdir? Hiç kimse böyle bir şey diyemez.
2. Aşk hastasına doktor nasıl ilaç etsin? Bu hastalığın başlangıcı ve sonu yoktur.
3. Bu altın işlemeli kasrın içinde sevgiliyle birlikte olan kişi eğlenceyi aramaz, arayası gelmez.
4. Ben köle, bildiğim kadarıyla bu dünyanın senin gibi hük-m (idare) edecek padişahı yoktur.
5. Ey Sebzî, ölünceye kadar yürü ve sevgilinin cev-r ü cefasını çek. Sana bu kalır, sevgilinin safası yoktur.

¹ Ü 132b³ Celâli

KĀF

126¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Döne döne niçe cevriñ çekelüm gerdünüñ
Sürelüm zevkını sür sākī mey-i gül-günüñ

2

Leylīnün ‘ışkı-y-ile öldüğine şād olmış
Düşde gördüm gice ben hāletini Mecnūnūñ

3

Künc-i miñnetde ölem derdün-ile iy Lokmān
Sen Şifā itmeyesin böyle midür Kānūnūñ

4

Kuhsār içre biten lāle degüldür cānā
Pāre pāre cigeri kanı-durur hāmūnūñ

5

Sebziyā hil‘at-i şāl-ile geçinmek yegdür
Geymeden minnet-ile atlasını her dūnūñ

1. Döne döne niçin dünyanın cevriñi çekelim. Ey içki sunucu gül renkli şarabı sun da onun zevkini sürelim.
2. Ben gece düşte Mecnun’un halini gördüm; Leyla’nın aşkından öldüğüne mutlu olmuş.
3. Ey Lokman² ben sıkıntı köşesinde derdinle öleyim, sen Şifa³ etmeyesin; Kanun,⁴ bu mudur?
4. Ey sevgili, dağlık yerde biten, lale değildir. Bu kırmızılılar, kırım pare pare ciğerinin kanıdır.
5. Ey Sebzi, her alçağın başa kakılan atlasını giymektense keçi kılından yapılan hırkayla geçinmek daha iyidir.

¹ P 327a⁵ Rahmî

² Lokman: Hikmetle meşhur bir zat olup Kur’an-ı Kerim’de mezkur olmakla nübüvvetine kail olanlar varsa da Hakim-i Rabbanî ve muhahhit bir zat olması ihtimali daha kavidir. Ercilasun, *a.g.e.*, 441.

³ Şifa: İbn-i Sina’nın mantık, kelim ve hikmete dair meşhur eseridir. Onay, *a.g.e.* 257.

⁴ Kanun: İbn-i Sina’nın tıbbı dair meşhur eseridir. *A.g.e.* 257.

127¹

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1

Güft ü güyum rüz u şeb cānā maḳālũndür senũ

Cām-ı ʿışkuñ başda göklere ḥayālũndür senũ

2

Zerd-rũ idüp felekde mihri dir dir ditreden

ʿArızuñ üstindeki iki hilālũndür senũ

3

Hān-kāhda şeyhler mey-hānede mey-hʿāreler

Ārzũ itdükleri cism-ile cemālũndür senũ

4

Āsumān-ı ḥüsn içinde toğdı çün ol māh-tāb

İy güneş şimden-girü vaqt-i zevālũndür senũ

5

Düşde didüm kim miyānuñ der-āğüş eyledüm

Nāz-ile güldi didi kim ol ḥayālũndür senũ

6

Hecr içinde derd-ile ol dem dirildüm anladum

İki ʿālemden ğaraž cānā vişālũndür senũ

7

Sebzī başını kesüp yolunda itme pāy-māl

Zülfüñüñ āşüftesi şüride ḥālũndür senũ

1. Ey sevgili bütün sözüm gece gündüz senin sözüdür. Baştaki göklere ulaşan aşk kadehim senin hayalindir.
2. Felekte güneşi sarı yüzlü yapıp tir tir titreten yanağın üstündeki iki hilalindir.
3. Dergâhta şeyhlerin, meyhanede içki içicilerin arzu ettikleri şey senin bedeninde yüzündür.
4. Ey güneş, o parlak ay, güzellik göğü içinde doğduğu için, artık senin zeval vaktin gelmiştir.
5. Rüyada belini kucakladığımı söyleyince nazla güldü ve “o senin hayalindir” dedi.
6. Ey sevgili, ayrılık içinde dertle o an dirildim, ve anladım ki iki âlemden kasıt sana kavuşmaktır.
7. Ey sevgili, Sebzî’nin başını kesip yolunda ayaklar altına alma! Saçının düşkünü, beninin çılgınıdır.

¹ P 332b⁵ Hayalî

128¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Olalı nāz-ile her cānibe cānā nıgehün

Öldürür şīve-y-ile ‘ālemi çeşm-i siyehün

2

Hüsnüñi zīnet idelden berü Meşşāte-i şun^c

Bakmadı şūretine her kişi hırşīd ü mehün

3

Toğduğun demde yüzün nūrına gark oldu şehāb

Āfitābuñ ne yeri var ya meh ??????

4

Göreyin yüzi siyāh olsun anuñ sürme gibi

Gözine sürme çekerse var-iken hāk-i rehuñ

5

Kim görürse didi tāvūs-ı gülistān-behcet

Ser-i kūyuñ olalı ‘işve-ile cılve-gehün

6

Hışm-ile ‘āşıkuñ öldürmege meylün yog-ise

Rāst söyle başuñ üstinde niçün gec-külehuñ

7

Sebziye ‘āşıkuñ olduğına incindün-ise

Tıfl-isen öldür anı şer^c-ile yokdur günehuñ

1. Ey sevgili her tarafa nazla bakış attığından beri, siyah gözün âlemi işveyle öldürüyor.
2. Yüce Yaratıcı, senin güzelliğini süs ettiğinden beri, hiç kimse güneş ve ayın yüzüne bakmıyor.
3. Doğduğun anda bulutlar senin yüzünün nuruna gark oldu. Artık güneşin ve ayın ne yer var.....?! (İkinci mısranın son kısmı okunamadı.)
4. Yolunun toprağı varken yüzüne sürme çekenin yüzünün sürme gibi siyah olduğunu göreyim.
5. İşve ve güzellik yeri senin mahallen olduğundan beri gören herkes güzellik bahçesinin tavusu dedi.
6. Hışımla aşıkını öldürmeğe meylin yoksa, niçin başının üstünde eğri bir külahın var, doğruyu söyle!
7. Sebzi’ye, aşkın olduğu için incindiysen çocuksan onu öldür, o zaman şer’î olarak günah olmaz.

129¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Nüş-ı cāndur güzelüm niş-i firāk u elemün
Kāşki olsa naşībüm dün ü gün derd ü gamun

2

Gülşen içre n’ola feryād u hezār eylesevüz
Cān-ile ‘āşıkıyuz ol yüzi gül gonca-femün

3

Şāzılıkdan dün ü gün gevdeme cānum sığmaz
İy kaşı yā gelicek sīneme tīr-i sitemün

4

Ka‘be hakkı bu dilün dünyede makşūdı budur
Geyüp ihrāmı tavāf ide harīm-i haremün

5

Der-i devlet açalı üstine Hallāk-ı cihān
Çekilür cümle-i āfāka simāt -ı ni‘amün

6

Hāzır itdi bu gözüm bahri eyā şāh-ı cihān
Dür ü gevherlerini ide nişār-ı kademün

7

Tā kıyāmet yeşerüp dest-i hazān irmez idi
Sebziye irse idi āb-ı şehāb-ı keremün

1. Güzelim senin ayrılığının ve acının dikenini, canımın içkisidir. Keşke hergün derdin ve gamın bana nasip olsa!
2. Gül bahçesinde binlerce feryat etsek ne olur? Can ile o yüzü gül ve dudakları gonca olan sevgilinin âşıkıyız.
3. Ey kaşı yay olan sevgili, sitem okun sineme gelecek diye mutluluktan gece gündüz canım gövdeme sığmaz.
4. Kâbe hakkı için bu gönlün dünyada arzusu budur: İhramı giyip haremi tavaf ede!
5. Cihanın Yaratıcısı, üstüne devlet kapısı açtığından beri, bütün afaka senin nimet sofran çekilir.
6. Ey cihan şahı, bu gözümün denizi, inci ve cevherlerini ayağına saçmak için hazır etti.
7. Sebzi’ye eğer senin cömertliğinin bulutunun suyu ulaşsaydı, kıyamete kadar yeşilliğini korurdu, hazanın eli ulaşamazdı.

¹ P 354a⁷; AE 142b⁵ Necâti

AE’de sırasıyla 1, 2, 4, 5, 7. beyitler yer almaktadır.

5b ni‘amün : keremün AE

130¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Yanmağa nār-ı ruḥ-ı şem‘ine pervāne gerek

Zülfi zencirine bend olmağa dīvāne gerek

2

Dil-i şūrīdeyi bülbül gibi zār eylemege

Bir yüzi gül lebi mül gözleri mestāne gerek

3

Komasam elden ayağı n’ola ıy gonca-dehen

Açmağa gön̄lümüzi gül gibi peymāne gerek

4

Şanma ‘āşık şakına cānını cānānından

Cānı terk eylemege yolına cānāne gerek

5

Yolına ölmege bīn cān—ile zībā güzelūn

Sözi mīrāne gerek tavır levendāne gerek

6

Hecrine düşmüş iken iy dil o şāh-ı ḥüsnūn

Manşib-ı vaşlına irdük bize şükrāne gerek

7

Zen-i dünyāya nazar eylemeyen ‘ömrinde

Sebziyā bencileyin dünyede merdāne gerek

1. Mum yanağının ateşine yanmağa pervane gerekir. Saçının zincirine bağlanmaya divane gerekir.
2. Çılgın gönlü bülbül gibi inletmek için bir yüzü gül, dudağı şarap, gözleri sarhoş olan sevgili gerekir.
3. Ey gonca ağızlı elden kadehi koymasam ne olur? Gönümüzü açmak için gül gibi bir kadeh gerekir.
4. Âşık canını cananından sakınır sanma! Ama canı, yoluna vermek için de sevgili gerekir.
5. Süslü güzelin yoluna bin canla ölmek için komutan sözlü, levant tavırlı olmak gerekir.
6. Ey gönül o güzellik şahının ayrılığına düşmüşken kavuşma makamına erdik, bize şükür gerekir.
7. Ey Sebzî, dünyada benim gibi ömründe dünya kadınına bakmayan merdaneler gerekir.

131¹

Mef'ulü/fā'ilātü/mefā'ilü/fā'ilün

1

Pāmālî olalı bugün ol şehsüvārumūñ
 Bir zerre hākini bulamazlar ğubārumūñ

2

Hübān-ı şehr olur idi şübhesüz helāk
 Bir şivesini görse eger şivekārūmūñ

3

Takdire kıl havāle bu gönlüm sefinesin
 Bahr-i fenāya şaldığını rūzigārūmūñ

4

Ser-sebz olduğı gice gündüz zemīn ü çarh
 'Aksi degül midür o haṭ-ı nev-bahārūmūñ

5

Dīvāne nakş itdi beni çeşmi sihr-ile
 Kaldı gözümde gitmedi nakşı nigārūmūñ

6

Tığıyla Sebziyā beni öldürdüği için
 Süsenler oldı dā'iresinde mezārūmūñ

1. Bugün, o şehsuvarumun pamali olalı tozumun bir zerre toprağını bulamazlar.
2. Eğer o işveli sevgilimin bir işvesini görse, şehrin güzelleri şüphesiz helak olurdu.
3. Kaderimin, gönlümün gemisini fena denizine saldığını takdire havale kıl!
4. Bütün yeryüzü ve gökyüzü gece gündüz taze otlarla dolduğu zaman bu, benim sevgilimin ayva tüylerinin aksi deĝil midir?
5. Beni, sevgilimin gözü, sihirle divane olarak nakş etti. Sevgilimin nakşı gözümde kaldı gitmedi.
6. Ey Sebzî, sevgili beni kılıcıyla öldürdüğü için mezarımın etrafında susamlar oldu.

¹ P 358a⁶ Ahî Çelebi

132¹

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

1

Yanmasaydı şem^c-i ḥaddinden çerāğ-ı lālenün

Olmaz-idi kapkara bağrında dāğı lālenün

2

Kıpkızıl dīvānesi olmasa leylī zülfinün

Deşt ü şahrālarda olmazdı turağı lālenün

3

Şāh-ı gül şahrāya ^cazm eyler gibi beñzer bugün

Kurılıpdur cā-be-cā gül-gün otağı lālenün

4

Cām-ı ^cışkıyla açılmışdur gözi nergis gibi

Düşmedi destinden anuñ-çün ayağı lālenün

5

Bir yūzi gül lebleri gonçayla Sebzī bāde iç

Geçmedin gülzārda bu demde çağı lālenün

1. Lâlenin kandili yanağının mumundan yanmasaydı lâlenin bağrında kapkara yarası olmazdı.

2. Siyah saçlarının, kıpkızıl divanesi, aşığı olmasaydı, lâlenin durağı, çöl ve sahralarda olmazdı.

3. Bugün lâlenin gül renkli otağı birbiri ardı sıra kuruluyor. galiba gül şahı, bugün sahraya gidiyor.

4. Aşk kadehiyle, gözü nergis gibi açılmıştır. Onun için lâlenin kadehi elinden düşmedi.

5. Ey Sebzî, gül bahçesinde, lâlenin çağı geçmeden bu anda bir yüzü gül ve dudakları goncayla bade iç.

¹ HP 280b⁵ Gazâli

133¹

Mefā'ilün/fe'ilātün /mefā'ilün /fe'ilün

1

Müşāhib ola diyü ol güle ḥas ü ḥāşāk

Bu ğamdan oldı niçe yaķa dāmenüm şad-ķāk

2

Ter eyler idi dimāğını cām-ı bāde ile

Olaydı şūfī-i yābis-mizācda idrāk

3

Elinde muşķaba ile deler gibi lü'lü

Görince bağrumı deldi ol dil-ber-i ḥakkāk

4

Nice yakılmayayum reşk odıyla çün ḥammām

O serv-i sīm-teni sīneye çeker dellāk

5

Raķīb nice döker dāne dāne göz yaşı

Ki ḥāşiyet mi virür gevher olmayıķ pāk

6

Ğubār-ı maķdemini sürme idine rindān

Kim itse pīr-i muğān ayağında ruyın ḥāk

7

Olursa zīr u zeber Sebziyā ğamum yokdur

Yire düşüp benüm üstüme döner midi eflāk

1. O güle çer çöp arkadaş olursa diye bu gamdan nice etek ve yakam yüz parça oldu.
2. Eğer kaba sofide idrak anlayış olsaydı içki kadehiyle damağını tazelerdi.
3. Hakkak olan sevgili beni görünce elindeki burgu ile inci deler gibi bağrumı deldi.
4. O gümüş tenli sevgiliyi dellak göğsüne çeker. Kıskançlık ateşiyle hamam gibi nasıl yanmayayım?
5. Rakip göz yaşını tane tane niçin döker ki?! Cevher temiz olmayınca bir özellik kazanır mı?
6. Yüzünü pir-i muganın ayağının toprağına sürenin ayağının tozunu rintler sürme edinsin.
7. Ey Sebzî, felekler yere düşüp benim üstüme döner. Yerle bir olsalar hiç gam değil!

¹ H 129a⁵

6b pīr-i muğān : pīr u muğān H

134¹

Mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün

1

İstersen eger kim idesin yār-ile *şek bok*

Ey dil kanata gibi yūri küp dibine çök

2

Beli bükile çekmeye bār-ı gamı cānā

Hınk-ı felege ursan eger sen bu kadar yük

3

Şevküñi gönülden nice men' ide rakībün

Irmağ şeceri müşkil olur bağlayıcak kök

4

Agyāra naşīb olsa ne var bād-ı vişālün

Dirler yemişün iyüsi hınzire olur bük

5

Rağbet mi kalur şî're eyā Sebzî cihānda

Şā'ir geçine lāf u güzāf eyleye her tok

1. Ey gönül sevgiliyle istersen, yürü, tahtadan oyulmuş şarap kabı gibi küp dibine çök. (*Birinci mısradaki son kelimeler okunamadı.*)
2. Ey sevgili, felek atına eğer bu kadar yük vursan, beli bükülür, gam yükünü çekemez.
3. Rakibin, senin arzunu gönülden nasıl uzaklaştırabilir ki?! Kök bağlayınca ağacı kırmak zor olur!
4. Vuslat rüzgârı düşmanlara nasip olursa ne olur? Yemişin iyisi hınzıra nasip olur, derler.
5. Ey Sebzî, her tok (*bu kelimeye uygun anlam verilemedi*) şair geçinip laf u güzaf ederse, dünyada şiire rağbet mi kalır?

135¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

I

Şīve vü nāzını seyr ideliden cānānuñ

‘Āşık u vālih-i şūrīdesidür cān anuñ

2

‘Āşıkun kanlu yaşınun eşeridür iy gül

Göz göz olup kızaran lāleleri şahrānuñ

3

‘Arz idem zulmüñi Sübhāna yaķam çāk idüben

Elüme girmeye maķşerde meger dāmānuñ

4

Kişver-i şabr u ķarārumı harāb eyleyen āh

Leşker-i şīve ile bendesidür sultānuñ

5

Ruķ-ı devrinde gözün yaşını seyl-āb eyle

Sebziyā yaz olıcaķ mevsimidür bārānuñ

1. Can, sevgilinin işve ve nazını gördüğünden beri, onun çılgın âşığı ve hayranıdır.
2. Ey gül, sahranın göz göz olup kızaran laleleri, âşığın kanlı yaşının eseridir.
3. Elime mahşerde, senin eteğinden tutmak nasip olmasa Subhan olan Allah'a yakamı yırtarak senin zulmünü sunayım.
4. Ah ah, sabır ve kararımın ülkesini harab eden işve askeriyle, sultanın bendesi, kölesidir.
5. Yanağının devrinde göz yaşını, sel et! Ey Sebzi! Yaz yağmur mevsimidir.

LÂM

136¹

fâ' ilātün/fâ' ilātün/fâ' ilün

1

Kim harîm-i 'ışķuṇa mahrem degül

İy perî dünyāda ol ādem degül

2

'Āşık olmak ḳadd ü zülf [ü] la'lüne

Bir elemdür sevdüğüm 'ālem degül

3

Ḳanımı dök bir nefes olma cüdā

Sensüz olan dem nigārā dem degül

4

Kim ki ḳorsa bu dem içre sāğarı

Sāḳiyā cām-ı şafāya Cem degül

5

Yağmasa bārān-ı eşküm bir nefes

Sebziyā ol sebz-i ḥatt ḥurrem degül

1. Ey peri yüzlü sevgili, aşk haremine mahrem olmayanlar bil ki insan değildir.

2. Sevdiğim, dudağına, saçına ve boyuna âşık olmak bir eğlence değil, bir keder ve acıdır.

3. Kanımı dök ama senden bir nefes ayrı koyma! Ey sevgili, sensiz olan dem, dem değildir.

4. Ey saki, bu zamanda şarabı, safa kadehine koyan Cem değildir.

5. Ey Sebzî, göz yaşı yağmurum bir an yağmazsa o taze ayva tüyleri bir an bile mutlu olmaz.

137¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Her kimün kim ğam-ı ‘ışkuñla gözi yaş degül

Dostum ehl-i belādan sine[si] baş degül

2

Dişüne taş batar ‘ālem içinde be-rakīb

Hon-i ħusnī güzelün sen yiyicek aş degül

3

Ġamze vü hāl u ħaṭuñdur dile ašub şalan

Yalınuz göz öñi-y-ile görinen kaş degül

4

Eksük olmaz dün ü gün seng-i cefā tığ-ı sitem

Menzil-i derd ü belādur bu baña yaş degül

5

Dostumdur diyü rāz açma saña düşmen olur

Ol kişi-kim ğamuñ esrārına sırdaş degül

6

Var mı merdüm görüp ĩy dürr-i girān-māye seni

Hasret-i la‘lün-ile çeşmi güher-pāş degül

7

Al idersin şafak-ı eşk-ile kaş-ı çarhı

Kim-durur Sebzî diyenler saña nakkaş degül

1. Ey dostum, aşkının gamıyla gözü yaşlı olmayanın sinesi, bela ehlinden yaralı değildir.
2. Ey rakip, bu dünyada dişine taş batar! Güzelim güzellik sofrası senin yiyebileceğin aş değildir!
3. Gönle karışıklık salan, senin gamzen, benin ve ayva tüylerindir. Sadece gözün önünde görünen kaş değildir.
4. Gece ve gündüz cefa taşı ve sitem kılıcı eksik olmaz. Bu dert ve bela menzilidir, yara değildir.
5. Gamın esrarına sırdaş olmayana “dostum” diye sırrını açma, sana düşman olur.
6. Ey kıymetli inci, seni görüp de dudağının hasretiyle gözünden cevherler saçmayan insan var mı?
7. Çarhın kasrını şafak renkli göz yaşıyla kırmızı edersin. Ey Sebzî, sana “nakkaş değil” diyen kimdir?

¹ H 129a⁷

5a rāz : zār metinde

138¹

fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

1

Sākiyā mevsim-i 'aış oldu ele sāğar al
 Ğam helāk eylemeden eyleyelüm def'-i melāl

2

Ğonca-leblerle koma cām-ı şarābı elden
 Gül-ile olmış-iken gülşen içi māl-ā-māl

3

Subh-dem 'azm-i çemen eyleyelüm 'işret içün
 'Andelib-i gül-i gülşen gibi açup per ü bāl

4

Merdüm-i dīde gibi çihreler üzre yiri var
 La'l-i gül-gün yanağına koyalı müşkīn-hāl

5

Bir yeşil cāme geyer serv-i dil-ārā görünür
 Nazar itdükçe benüm çeşmüme her taze nihāl

6

Diyeler yelkenün olsun saña mellāh gibi
 Zevrağ-i sāğarı deryā-yı şarāb içine şal

7

'Aşıkuñ şabr u kararını komaz gönlinde
 Yār-ı Sebzî idicek şive-ile 'arz-ı cemāl

1. Ey saki, eğlence mevsimi geldi, eline kadeh al. Gam bizi helak etmeden üzüntüyü def edelim.
2. Gül bahçesi güllerle dopdolu olmuşken gonca dudaklarla içki kadehini, elden bırakma!
3. Gül bahçesinin gülünün bülbülü gibi, kanat açarak eğlenmek için sabah vakti çimenliğe gidelim.
4. Gül renkli yanağına güzel kokulu ben konulduğundan beri göz bebeği gibi çehreler üstünde yeri var.
5. Her taze fidan baktıkça gözüme yeşil gömlek giyen gönül alan bir servi boylu sevgili gibi görünür.
6. Kadeh kayığını şarab denizine sal da, sana bir gemici gibi "yelkenin olsun" desinler.
7. Ey Sebzî, sevgili işve ve nazla yüzünü gösterince âşıkın gönlünde sabır ve karar bırakmaz.

MÎM

139¹

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

1

Oldı ğammāz iy dirîğ olmadı sırdaşum benüm
Çıksa gözden tañ mıdur iki gözüm yaşum benüm

2

Āsumān-ı izzet içre devlet-i sermed bulur
İşigün bālın iderse onmaduk başum benüm

3

Deşt-i gam-peyma geçer Leylî yolında gerçi kim
Sizmezem Mecnûn ola iy dil ayakdaşum benüm

4

Düşdiler çāh-ı zenehdânına oldılar esir
Yūsufî seyreyleyenler iy karındaşum benüm

5

Tutî gibi söyledükçe Sebziyâ dil hazz ider
Hatî-ı ser-sebz-ile ol la'î-i şeker-pāşum benüm

1. Sevgili, herşeyi ortaya saçtı, ama benim sırdaşım olmadı, ne yazık! İki gözümden de yaş çıksa şaşılır mı?
2. Onmadık başım eğer senin eşiğini yastık edinirse şeref göğünde sonsuz bir devlet olur!
3. Ey gönül, gerçi Mecnun, Leyla yolunda ıssız gam çölünü geçer ama benim ayakdaşım olacağını sanmıyorum.
4. Ey karındaşım Yusuf'u seyredenler çenenin çukuruna düşerek esir oldular.
5. Ey Sebzi, yemyeşil ayva tüyleriyle o benim o şeker saçan kırmızı dudaklım papağan gibi konuştukça gönül hoşlanır.

140¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Ateş-i ʿışkı beyān itmege açsam dehenüm
Yanar odlara o dem kim ki işitse sühanum

2

Bezme gel şem^c gibi karşımuza par par yan
Benüm iy serv-kaḍ ü zer-küleḥ ü sîm-tenüm

3

Öldürür yolına cânlar viren üftâdeleri
Bilmezem n’oldı suçum rāḥ-ı maḥabbetde benüm

4

Eger öldürse gözün tîğ-ı cefâ-y-ile beni
Deşt-i miḥnetde ola lâle-i ḥün’in kefenüm

5

Haṭı sevdâsı-y-ıla öldüğümü şerḥ eyler
Sebzîyâ kabrümün üstinde biten her çemenüm

1. Aşk ateşini anlatmak için ağzımı açsam, sözümü duyan hemen o an ateşlere yanar.
2. Ey benim servi boylu, altın külahlı ve gümüş tenli sevgilim meclise gel mum gibi karşımda par par yan.
3. Yoluna canlar veren üftadeleri, köleleri öldürür; muhabbet yolunda suçum nedir, bilmiyorum.
4. Eğer gözün, cefa kılıcıyla beni öldürürse sıkıntı çölünde kanlı lâle benim kefenim olsun.
5. Ey Sebzî, kabrimin üstünde biten her çimen sevgilinin hatı sevdasıyla öldüğümü şerh eder.

141¹

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1

Ṭavāf-ı Ka‘be-i kūyuñ naşīb olsa baña kıblem
Huzūr-ile sürerdüm Merve haqq-ıçün şafā kıblem

2

Cemālūñ Ka‘bedür Kıble kaşuñdur çünki ‘uşşāka
Revādur her kişi dirse saña a Ka‘bem a Kıblem

3

Ṭavāf-ı Ka‘be[y]i hācılar eyler yılda bir kerre
Olur kūyuñ ṭavāfı günde bñ kerre baña kıblem

4

Senūñ kūyuñda ‘aşıklar iderler cānını kurbān
Müyesser eylesün diyü vişālūñi Hudā kıblem

5

Melekler Ka‘be-yi kūyuñ ṭavāf ider şafāsından
Görüp nūr-i cemālūñi iderler merhabā kıblem

6

Baş açuk yalın ayak kūyuña ‘azm eyledi Sebzi
Şanasın Ka‘beye gider gedā-yı bñ-nevā kıblem

1. Ey kıblem, mahallenin Kâbe’sini tavaf etmek, bana nasip olsa Merve hakkı için huzurla Safa sürerdim.
2. Ey sevgili âşıklara yüzün Kâbe, kaşın da Kıbledir. Herkes sana “a Kâbem, a Kıblem!” dese yeridir.
3. Hacılar Kâbe tavafını yılda bir kez yaparlar. Ey kıblem, senin mahallenin tavafı bana günde bin kere olur.
4. Ey kıblem, Hüda kavuşmayı müyesser eylesin diye âşıklar senin mahallende canını kurban ederler.
5. Melekler köyünün Kâbe’sini safasından tavaf ederler. Yüzünün nurunu görünce merhaba ederler.
6. Sebzi, başı açık, ayağı çıplak bir şekilde mahallene gitmeye niyetlendi. Sanırsın ki çaresiz bir köle Kabe’ye gitmek istiyor.

¹ P 403b⁵; NO₁ 277b⁶; E 264b⁶ Sabâf

5. beyit yalnızca NO₁ ve E’de var.

2a Cemālūñ ka‘bedür kıble kaşuñdur çünki ‘uşşāka : Cemālūñ ka‘bedür cāna kaşuñdur kıble ‘uşşāka P

6a kūyuña : kūyuña, bir yana P / ayak: - E

6b gider : gitdi E

142¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Dün gice meclisde iy gonca seni yād eyledüm

Bülbülāsā şad hezārān āh [u] feryād eyledüm

2

Gül yüzün yādına gamdan 'azm idüp peymāneye

Anda olan şüret-ile gönlümi şād eyledüm

3

Dāmenüñe irişe diyü gubārum bād-ile

Ol ümide hāne-i cismümi ber-bād eyledüm

4

Şan'at-ile şişe-i çarhı deler ilmez geçer

Tir-i āh-ı dil-şikāfı şöyle üstād eyledüm

5

Kayd-ı tenden kurtulup uçmağ diler gördüm hemān

Murğ-ı rūhum bu kafes bendinden āzād eyledüm

6

Ne kadar seng-i cefā urdıysa ol meh şaklayup

Kūy-ı 'ışık içre varup bir hāne bünyād eyledüm

7

Mürşid-i halkum diyü şeyhü'l-ecel olanlaruñ

Niçesin Sebzî tarîk-i 'ışka irşād eyledüm

1. Ey gonca, dün gece mecliste seni hatırladım. Bülbül gibi binlerce kez inleyip ah ettim.
2. Gül yüzünü yad edince gamdan kadehe yöneldim. Onda olan suretle gönlümü şad ettim.
3. Toprağım, rüzgarla eteğine erişir ümidiyle vücut evimi berbat ettim.
4. Yüreği yaran ah kılıcını öyle usta bir hale getirdim ki çarh şişesini bir sanatla deler, ilişmeden geçer.
5. Ruhumun kuşunun ten kaydından kurtulup uçmak istediğini görünce hemen onu bu ten kafesinden salıverdim.
6. O ay yüzlü bana ne kadar cefa taşı vurduysa, onları saklayıp aşk mahallesinde bir hane yaptım.
7. "Halkın yol göstericisiyim," diye ecel şeyhi olanların nicesini aşk yoluna yönlendirdim.

143¹

Mef'ülü/fā' ilätü/mefā' ilü/fā' ilün

1

Cevrün taş eger gele ber-ser Kayacığum

Eyler cihānda bendeni server Kayacığum

2

Taş başuñ ki komaya taş işigüne baş

İtmeye hāk-i kūyuñ bister Kayacığum

3

Raḥm eyle hāl-ı zārına üftāde 'āşıkun

İy kalbi taş u sinesi mermer Kayacığum

4

Pertev şalarsa taşlara iy mäh gün yüzün

'Aks-i lebünle la'l ola mermer Kayacığum

5

Ol şart-ile ki olmaya āzād Sebzî

Yaz kulluğuna kâtib-i defter Kayacığum

1. Ey Kayacığım, cevir taşların başıma gelirse köleni dünyada server eder.
2. Ey Kayacığım mahallenin toprağını yastık etmeyip eşiğine baş koymayan taşın, taş başına!
3. Ey kalbi taş ve sinesi mermer olan Kayacığım, düşkün âşıkın inleyen haline acı!
4. Ey ay yüzlü, güneş yüzün taşlara ışık salarsa Kayacığım, dudağının aksiyle mermer lal taş olur.
5. Ey defter katibi, Sebzî'yi âzâd olmamak şartıyla Kayacığım'ın kulluğuna yaz!

144¹

fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

1

Olalı cāmi^c-i hüsn içre şehā çeşmün imām

Kaşlaruñ Kıblesine secde ider cümle enām

2

Teşne-dil olmasa idi leb-i cān-perverüne

Süre-i Kevseri her gice okır mıdı imām

3

Gün gibi şu^cle virür miydi bütün dünyāya

Nūr almasa yüzünden güzelüm bedr-i temām

4

Cür^caveş saña nişār itmez-isem cān u diliBāde-i la^cl-i lebün baña harām ola harām

5

Şanalar kopdı kıyāmet varalar hayrete halk

Kaçan ol serv-i sehī nāz-ile eylerse kıyām

6

Ahuñı kamçı idüp koma elünden bir dem

Tevsen-i çarh-ı felek iy dilüm ola ta saña rām

7

Gam-ı dünyādan eger ister-iseñ Sebzi halāş

Oturup mey-kede küncinde müdām eyle müdām

1. Ey şah, gözlerin güzellik camisinin imamı olduğundan beri, bütün halk kaşlarının kıblesine secde eder.
2. Gönlü senin can besleyen dudağına susamış olmasaydı, imam her gece Kevser² suresini okur muydu?
3. Güzelim, dolunay senin yüzünden nur almasa, bütün dünyaya ışık verir miydi?
4. Eğer can ve gönlü cüra gibi sana saçmazsam kırmızı dudağının içkisi bana haram olsun haram!
5. O düpdüz servi nazla ayağa kalktığı zaman halk kıyamet koptu zanneder ve şaşırır kalır.
6. Ey gönlüm, feleğin çarhının atı sana boyun eğene kadar ahını kamçı edip bir an bile elinden bırakma!
7. Ey Sebzi, dünya gamından kurtulmak istersen, meyhanede oturup devamlı şarap iç!

¹ H 165b⁷² Kavser: Kur'an-ı Kerim'in 108. suresi. Cennette bir ırmağın adı. Edebiyatımızda tatlı ve temiz, saf şarap manalarında kullanılmıştır. A. g. e. 253.

NÛN

145¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Yanar odlara felek sine-i sūzānumdan

Uyumaz halk-ı cihān nāle vü efgānumdan

2

Şöyle bīmārum eger gelse başum üzre tabīb

Görse derdüm benüm ol el çeke dermānumdan

3

Beni pervāne gibi yakdı firāk āteşine

Kime yanam yakılam şem^c-i şebistānumdan

4

İñler-isem yiridür bülbül-i şūrīde gibi

Hārılar çekmedi el gönca-i handānumdan

5

Sebziyā istedüğüm budur iki ‘ālemde

Hāk cüdā eylesün cānumı cānānumdan

1. Felek, yanan sinemden ateşlere yanar. Dünyanın bütün insanları inleme ve feryatlarımdan uyuyamaz.
2. Öyle hastayım ki doktor başıma gelse ve derdimi görse dermanımdan el çeker.
3. Pervane gibi ayrılık ateşiyle beni yaktı. Meclisin mumundan kime yanıp yakılayım.
4. Gülen goncamdan dikenler el çekmiyor. Çılgın bülbül gibi inlesem yeridir.
5. Hak canımı cananımdan ayırmasın. Ey Sebzî iki âlemde istediğim budur.

146¹

Mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün

1

Belā çekmek-durur kārüm benüm ol çeşm ü ebrūdan
Cihānda görmedüm iylik yüzini rūy-i nīkūdan

2

Hırāmānī hırāmānī şalınup gül gibi geldün
Mu'attar oldu gülzāruñ içi iy gonca hoş-būdan

3

Bu gün devletlü başdur pāye-i 'izzetde ol kimse
Yatur her gice bisterde çıkar feryādı pehlūdan

4

Maḥall-i merḥametdür lutf idüp Allāh 'ışkına
Zekāt-ı hüsnüñi şāhum ayırma ben du'ā-gūdan

5

N'ola 'ışk āyetini ḥatt-ı dildārumdan öğrensem
Muḥakkak okıyanlar 'ilmi tahsıl itdi yazūdan

6

Ḥumār-alūde olup gülsitānda nergis—i şehlä
Gözün sihriyle mest olmuş başın kaldurmaz uyḥudan

7

'Aceb bend-i belā dīvānesi olmuşsın iy Sebzi
Müselsel sözlerün dā'im hemen ol silsile mūdan

1. Benim işim o göz ve kaşlardan bela çekmektir. Dünyada o güzel, iyi yüzden iyilik yüzü görmedim.
2. Salına salına gül gibi geldin. Ey gonca, gül bahçesinin içi güzel kokudan mis gibi koktu.
3. Her gece yatakta yatıp, sesi yandan çıkan kimse şeref payesiyle bugün devlet sahibi bir baştır.
4. Ey şahım, merhamet yeridir; Allah aşkına, lutf edip güzelliğinin zekatını ben dua okuyan aşıkından ayırma.
5. Aşk ayetini sevgilinin ayva tüylerinden öğrensem ne olur? Muhakkak ilmi okuyanlar, yazıdan tahsil etmiştir.
6. Gül bahçesinde içkiyle sersem, baygın bakışlı nergis, senin gözünün sihriyle mest olmuş, başını, uykudan kaldırmaz.
7. Ey Sebzi, bela bendinin acayip bir delisi olmuşsun; birbiri peşi sıra gelen sözlerin devamlı o, saçları döne döne salınan sevgiliden bahsediyor.

147¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Gül gibi ol gonca-leb 'ışkında iy dil çāksin

Ağlamakdan dem-be-dem ey gözlerüm gam-nāksin

2

Ġamzenũn hañcerlerin tır eyleyüp iy mest-i nāz

Öldürürsin cümle 'ālem halkını bī-bāksin

3

Yiridür irse ġubāruñ göklere iy dil senũn

Niçe yıllardur ki cānānuñ yolında ħāksin

4

Bāde ile kalbũni mesrūr eyle zāhidā

Nice bir dehrũn ġamından her zamān ġam-nāksin

5

Bilmezem yine ne ħālũn vardur iy Sebzī senũn

Mest ü rüsvāy ü ħarābātī ġirībān-çāksin

1. Ey gönül, o gonca dudaklı sevgilinin aşkında gül gibi parçalanmışsın. Ey gözlerim ağlamaktan devamlı gamlısın.

2. Ey naz sarhoşu, gamzenin hançerlerini ok edip bütün insanları öldürüyorsun. Korkusuzsun.

3. Ey gönül, senin tozların göklere ulaşsa yeridir. Çünkü nice yıllardır cananın yolunda topraksın.

4. Ey zahid, ne zamandır bu devrin gamından dertlisin, artık kalbini kadehle mutlu et.

5. Ey Sebzî, yine senin ne halin var, bilmiyorum. Sarhoşsun, rusvaysın, dağınıksın, yakası yırtılmışsın.

148¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Sineye çekdüm nigāruñ sine-i bī-kīnesin
 Ölmedin destümde görem devletüm āyīnesin

2

Şūfī cām-ı bādenüñ fehmi itmese keyfiyyetin
 Sākīyā kor mıydı rehne hırka-i peşmīnesin

3

Dirdi bitmişdür reh-i şahrāda tāze lāleler
 Dāğlarla gül gibi kim görse 'āşık sīnesin

4

Dil-berüñ la'lin görüp mey-hāneye koşdı hatīb
 Rind olup terk itdi iy dil mescid-i āzīnesin

5

Sa'y idüp bir bād-ı gencün olmadur vīrānesi
 Sebziye virürsen almaz 'ālemün gencīnesin

1. Sevgilinin kinsiz sinesini bağrıma bastım. Ölmeden devletimin aynasını elimde göreyim.
2. Ey saki, sofî, şarab kadehinin durumunu anlamasa, yünden hırkasını rehin bırakır mıydı?
3. Âşığın sinesini o yaralarla kim görse, "sahra yolunda taze laleler bitmiş," derdi.
4. Ey gönül, hatip, sevgilinin dudağını görüp meyhaneye koştu, rint olup, azine mescidini terk etti.
5. Dünyanın bütün hazinelerini, Sebzî'ye versen almaz. Gayret edip bir bad-ı gencin viranesi olmak lazım.

149¹

Mef'ülü/mefā'ülü/mefā'ülü/fe'ülün

1

La'lünsüz eger eyler-isem bāde-i gül-gün

İy gonca benüm sāgar-ı çeşmüm ola pür-hün

2

Sen lebleri şîrîn saçı leylâyı sevelden

Gam taşına Ferhādum elem deştine Mecnūn

3

Aklum gidüben yad u bilişden haberüm yok

Ol gözleri sāhir ideliden beni efsūn

4

Kurtulmaz ebed hasta olup derd u belādan

Kim olur-ise fitnesi çok çeşmüne meftūn

5

Raḥm eyle ki Sebzîye akar eşk-i dem-ālūd

Oldı seveli sen güzeli hālî diger-gün

1. Ey gonca, senin dudağın olmadan bir gül renkli badeyi içerse, gözümün kadehi kanla dolsun.

2. Sen tatlı dudaklı ve siyah saçlı sevgiliyi sevdiğimden beri gam taşına Ferhad, üzüntü çölüne Mecnun oldum.

3. O gözleri sihir yapan sevgili beni efsun ettiğinden beri aklım gitti. Kim tanıdık kim yabancı, haberim yok.

4. Ey sevgili, fitnesi çok olan gözüne kim vurulursa öyle bir hasta olur ki bir daha iyi olup dert ve beladan kurtulamaz.

5. Sebzî'ye merhamet et! Kanlı gözyaşı akıyor. Seni sevdiğinden beri hali bir başka oldu.

150¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Pîr oldum gam-ile ‘ışk-ı civân olduğ- için
Dildeki rāz-ı nihân halka ‘ayân olduğ- için

2

Hareket eylese şiveyle kıyāmet koparur
Kaddūn ey gonca-dehen serv-i revān olduğ- için

3

Menzil-i mihr ü maḥabbetde kodı nām [u] nişān
Tirūne iy kaşı yā sine nişān olduğ- için

4

Cilveler eylese tāvūs-ı cinān gibi nigār
Şive vü nāz ile sevmez mi cinān olduğ- için

5

Dürlü rengine gülistān-ı cihānuñ iy dil
Aldanup virmedi dil Sebziḥ hazān olduğ- için

1. Gönülde yeni yetme sevgilinin aşkı olduğu ve sırrım halka apaçık gözüktüğü gamla yaşlandım.
2. Ey gonca ağızlı, senin boyun, yürüyen bir servi gibi olduğu için işveyle hareket etse kıyamet kopar.
3. Ey kaşı yay olan sevgili, okuna sine nişan olduğu için sevgi ve muhabbet menziline ün saldı.
4. Sevgili, cennet tavusu gibi cilveler etse, işve ve naz ile güzel olduğu için sevmez mi?
5. Ey gönül, Sebziḥ, dünyanın gül bahçesinin çeşitli renklerine, içinde hazan olduğu için gönül vermedi.

VĀV

151¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

‘Āşık olmasaydı cānā sen perī-ruhsāra şu

Olmaz-idi bu kadar şūrīde vü āvāre şu

2

Hastayam öldüm şusuz lutf it bāñā iy pīr-çarh

Penbe-i ebr-ile tamzur ağızuma bir pāre şu

3

‘Ārızuñā ‘āşık olmasaydı iy Leylī-hırām

Düşmez-idi rüz u şeb Mecnūn gibi kühsāra şu

4

Şol-kadar düşmiş-durur bir serv-ḳaddūñ pāyine

Kendüden gider görünce yüzini bī-ḳāre şu

5

‘Ārızına bakduğumca n'ola döksem göz yaşı

Sebziyā meşhūr-durur reng virür gülzāra şu

1. Ey sevgili, su sen peri yüzlüye âşık olmasaydı bu kadar çılgın ve perişan olmazdı.
2. Ey yaşlı çarh, hastayım, susuzluktan öldüm. Bana lutf et! Bulut pamuğuyla ağzıma bir parça su damlat!
3. Ey Leyla yürüyüşlü sevgili, su, yüzüne âşık olmasaydı gece gündüz Mecnun gibi dağlara düşmezdi.
4. Zavallı su, bir servi boylunun ayağına öylesine düşmüştür ki onun yüzünü görünce kendinden geçer.
5. Ey Sebzî, sevgilinin yüzüne baktıkça göz yaşı döksem ne olur? Suyun gül bahçesine renk verdiğini herkes bilir.

152¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Nice leb yā nice mül gonca-i hoş-būdur bu

Bülbül-i cāna figān itdürici budur bu

2

Fitne yāyını kurup halka ham-ı ebrūsı

Sihr okların atan gözleri cāzūdur bu

3

Alalı gözleri kanlar döküben her demde

Bülbülin öldürici ol gül-i hod-rūdur bu

4

Leblerinden n’ola Hızr-ile Mesih umsa hayāt

Ab—ı hayvānı karanlıkda koyan şudur bu

5

Ser-i kūyında yaşum seyli başumdan aşuban

Virmedi bana geçit Sebzi nice cūdur bu

1. Bu, nasıl dudak nasıl şarap! Bu, hoş kokulu bir goncadır. Can bülbülünefigan ettiren budur bu!

2. Kaşının kıvrımı fitne yayını kurup halka sihr oklarını atan gözleri cazıdır bu!

3. Ala renkli gözleri, her an kanlar dökerek bülbülünü öldürücü o hoş yüzlü güldür bu!

4. Hızır ve Mesih dudaklarından hayat umsa ne var? Ab-ı hayatı karanlıkta koyan sudur bu!

5. Ey Sebzi, bu nasıl ırmaktır? Mahallesinde yaşımın seli başımdan aşarak bana geçit vermedi.

HĀ'

153¹

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

1

Bādeyi içmezdi kimse la'l-i cānān olmasa
 Būlbül efgān eylemezdi verd-i ḥandān olmasa

2

Nice bir gözüme karşı nūş ider cāmı lebūn
 Sāgaruñ kanın içerdüm arada kan olmasa

3

Şoḥbet itmek bir nefes olurdu ammā neyleyem
 Ol rakīb-i seng-dil gāyet girān-cān olmasa

4

Bezm-i vaşlına nigāruñ cān virürdüm iy gönül
 Gāh derd ü gāh ḥasret gāh hicrān olmasa

5

Bir güzel sevsem ki Sebzî olsa 'ālem bendesi
 Kılmasa mihr u vefā cevrine pāyān olmasa

1. Sevgilinin kırmızı dudağı olmasaydı, şarabı, kimse içmezdi. Gülen gül olmasaydı bülbul, inlemezdi.
2. Dudağın gözüme karşı kadehi öyle bir içiyor ki arada kan olmasa kadehin kanını içerdim.
3. Şu taş kalpli rakip çok ağır canlı olmasaydı, sevgiliyle bir nefes sohbet etmek mümkün olurdu.
4. Ey gönül, kah dert, kah hasret, kah ayrılık olmasaydı sevgilinin kavuşma meclisine can verirdim.
5. Ey Sebzî, bir güzel sevsem ki âlem onun bendesi olsa! Mihr ve vefa kılmasa, zulümlerine son olmasa!

¹ P 509a⁵ Nazmî

154¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Her kim ol mähun̄ irerse keremi sāyesine
Reşk idiserdür anuñ mihr-i felek pāyesine

2

Yazuk ol derd-ile perverde olan Mecnūna
Vāh Leylā diyüben iremedi vāyesine

3

İki göziyle bakar mıydı aña çarh-ı felek
Ol mehūñ benzemese mihr eli ayasına

4

Fāş olur mıydı cihān halkına rāz-ı Yūsuf
Ger Züleyhā gamını söylemese dāyesine

5

Māye olmayacağını bildi cihān bāzārı
Harcanup h̄vāce-i dil bakmadı sermāyesine

6

Eylese zāl-i felek ‘aks-i hilālî gāret
Sebziyā er dirilen bakmaya pīrāyesine

1. Ay yüzlü sevgilinin cömertliğinin gölgesine eren kişinin rütbesini feleğin güneşi bile kıskanır.
2. O dert ile beslenen Mecnun’a yazık: “Vah Leylâ” diyerek amacına ulaşamadı!
3. Güneş, ay yüzlü sevgilinin elinin ayasına benzemese feleğin çarkı ona iki gözüyle bakar mıydı?
4. Züleyha gamını dadısına söylemeseydi Yusuf’un sırrı bütün insanlara yayılır mıydı (malum olur muydu)?
5. Dünya pazarının sermaye olmayacağını bildiği için gönül tüccarı, düşünmeden sermayesini harcadı.
6. Ey Sebzî, feleğin zalı, hilalin yansımasını çalsa da er olarak yaşayan kişi onun süsüne bakmaz.

¹ P 552a⁶ Yetim Ali Çelebi

155¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Kim nazar eylerse ol 'āl-i cenābuñ 'aynına

İltifāt itmez hilāl ü āfitābuñ 'aynına

2

Bādeden şanmañ kararmışdur beyāz-ı dīdesi

Turdı hūn-ı 'āşıkān ol pür-ıtābuñ 'aynına

3

Nice sākin eyleyem tūfān—ı eşküm bilmezin

Ġarka virüp 'ālemi çıkıdı şehābuñ 'aynına

4

Ben ezel mey-hānesinde rind-i dürd-āşām-iken

Gelmemişdi kuhl dahı mest ü harābuñ 'aynına

5

Sebziyā cellād-ı fūrkat ol-kadar eyler 'azāb

Aña rahm eyler gören gelmez 'azābuñ 'aynına

1. O yüksek karakterlinin gözüne kim baksa, ayın ve güneşin gözüne iltifat etmez.
2. Gözünün akı şaraptan kararmıştır, sanmayın. Âşıkların kanı o çok kötülük eden sevgilinin gözüne yerleşti.
3. Göz yaşımın tufanını nasıl sakinleştireyim, bilmiyorum. Âlemi gark edip bulutların gözüne kadar çıktı.
4. Ben, ezel meyhanesinde çok içen bir rintken, mest ü harabın gözüne daha sürme bile gelmemişti.
5. Ey Sebzî ayrılık celladı o kadar azap eder ki her gören ona acır da azaba dayanamaz.

¹ Ü 192b⁵ Hayâlî

156¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Dil-berā sīneme şad dāğ-ı ğam urduñ pekle

Eskidi penbeleri kendi elünle pekle

2

Bu gülistānda niçe tütüleri lāl itdün

Sen de bir kez ne var iy bülbul-i şeydā bekle

3

Dāğ şanma görinen sīne-i şad-çāk üzre

Şevk-i ruhsāruñ-ile güller açıldı pekle

4

Kolda olan dāğlarum ıışkuñ şanma ide fāş

Kimse görmez zerresin isterem anı pekle

5

Eşk-i hūnī-y-ile ālūde olan müjgānum

Benzer ol māha tūlū^c itdi şafağdan pekle

1. Ey sevgili, sineme kuvvetlice yüzlerce gam yarası açtın. Pamukları eskidi, onları kendi elinle sağlamlaştırdı.
2. Bu gül bahçesinde o kadar papağanı dilsiz ettin. Ey çılgın bülbul, sende ne var bir kez anlat!
3. Yüz parça olan sinem üstünde görüneni yara sanma! Yanağının arzusuyla güller açıldı, onları bekle!
4. Kolumda olan yaralarım aşkını sanma ortaya çıkarır. Kimse onların zerresini bile görmez. Onları peklemeni (artırmanı, sağlamlaştırmayı) istiyorum.
5. Kanlı göz yaşıyla bulanmış kirpiğim o şafaktan doğan aya benzer. Onu bekle!

¹ MK₁ 59b⁵

157¹

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1

Şeh midür ol kim cihān mülkin ‘imāret eyleye
Şāh odur kim mülk –i dünyādan ferāgat eyleye

2

Geç o dil-berden ki bezm-i ğamda koyup ‘āşıkın
Yār olup aġyār-ile her laḫza şohbet eyleye

3

Ķanum içdüġine ġamzen̄ oldı şāhid gözlerün̄
Mestlerdür bilmezem nice şehādet eyleye

4

Ka‘be vü Beytü’l-Harāma irişür yüz sa‘y-ile
Ol Ḥalilün̄ işiginde kim ki ḥidmet eyleye

5

El uzatma ni‘metine Sebziyā şol kimsenün̄
Bir kaşık aş vire de şonında minnet eyleye

1. Dünya mülkünü imaret eden şah değildir. Şah, dünya mülkünden vazgeçen kişidir.
2. Âşıkını gam meclisinde bırakıp her an başkalarıyla arkadaş olup sohbet eden sevgiliden geç.
3. Gamzenin, kanımı içtiğine gözlerin şahit oldu. Ama onlar mesttirler. Nasıl şahitlik edecekler?
4. O Halil'in (Hz. İbrahim) eşiğinde hizmet edenler yüz say (Safa-Merve arasında gidip gelme) ile Kâbe² ve Beytü'l-Haram'a ulaşır.
5. Ey Sebzî, bir kaşık yemek verip sonunda minnet eden, başa kakan kişinin nimetine el uzatma!

¹ H 165b³² Kâbe (Beytü'l-Haram): Müslümanların kiblesidir. Müslüman olmayan giremez. Beytü'l-Mukaddes, Beytullah, Harim, Harem tabirleri ile geçen Kâbe, edebiyatta sevgilinin mahallesidir. Ercilasun, *a.g.e.*, 398.

158¹

fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

1

Bezm-i mey eylemişüz dün gice cānānlar-ile

Bu tūran cism-i tehīdūr dahı cān anlar-ile

2

Her tūlu başına bir būse ider nuql-ı şarāb

Piste leb sīb-zekān gözleri mestānlar-ile

3

Meclisūñ görse melek-çihrelerin vā'iz-i şehir

Cenneti ögmez-idi hūrī vū gilmānlar-ile

4

Humret-i bāde ruhında güle olmasa şebīh

Bezm içi tūlmaz-idi nāle vū efğānlar-ile

5

Uğramaz yöresine fitne vū derd-i eyyām

Kim-ki hem-şoḥbet ola āfet-i devrānlar-ile

6

Kaşlaruñ nūn u elif kādleruñ aldı anı

Nicedūr bu dil-i bī-çāre 'aceb anlar-ile

7

Ser u sāmānuñı terk eyle reh-i 'ışkında

Sebzī baş koşdı güzel bī- ser u sāmānlar-ile

1. Dün gece sevgililerle şarab meclisi kurduk. Bu duran, boş bir bedendir. Hala can onlarıdır.

2. Her kadeh başına bir öpücüğü meze edenler, şam fıstığı dudaklı, elma çeneli ve gözleri sarhoş sevgililer ile olanlardır.

3. Şehrin vaizi senin meclisindeki melek yüzlüleri görse, huri ve gılmanlarla, cenneti övmezdi.

4. Şarabın kırmızılığı yüzündeki güllere benzemeseydi, meclis, inleme ve feryatlarla dolmazdı.

5. Zamanın afeti olan güzellerle sohbet edenlere zamanın derdi ve fitnesi uğramaz.

6. Nun kaşların ve elif boyun onu aldı. Bu çaresiz gönül onlarla acaba ne haldedir?

7. Aşkın yolunda malını mülkünü terk et. Sebzî, malı mülkü olmayanlarla baş koştu, birlikte oldu.

¹ HP 323a⁷ Hayretî

Nāzire-i Sebzî Hālife Huṭebā tā'ifesindendir. İstānbulda toğmuşdur. Raḥimehullāh

YĀ'

159¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Kurtarımaz deşt-i gamdan hançer-i hicrân beni

Tîg-i hûn-âşâm-ile katl eylesün cānân beni

2

İtmedüñ cānuñ fedā gördükde cānānum diyü

Ğark ider kanlu yaşına dîde-i giryân beni

3

Bakmağa yokdur yüzüm hergiz cihānuñ rûyına

Şöyle rüsvā eyleyüpdür nāle vü efgān beni

4

Naqd-i cān ister metā^c-ı vaşluna bilmez dirîğ

Cānla başla ey gönül kalur şanur cānân beni

5

Ol-dem irişür ayağun öpmege Sebzi elüm

Eyleye çarh-ı sitemker hâk-ile yeksân beni

1. Ayrılık hançeri beni gam çölünden kurtaramaz. Sevgili kan içen kılıçla beni öldürsün.

2. Cananı görünce canını feda etmedi diye ağlayan gözlerim beni kanlı yaşında boğar.

3. İnleme ve figan beni öyle rezil etmiştir ki dünyanın yüzüne bakmaya yüzüm yoktur.

4. Kavuşmaya karşılık canımı istiyor, ne yazık! Ey gönül, canım başım üstüne! Sevgili beni bundan geri kalır, sanıyor.

5. Ey Sebzi, elim ayağımı öpmek için ulaştığı anda sitemkâr çark beni hâk ile yeksan eder.

¹ P 577b⁷ Tâcizâde Cafer Çelebi

160¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Gülşene od urmasa hüsñün gül-i aḥmer gibi
Bülbülün beñzi uçup olmazdı ḥākister gibi

2

Ḥāl-i miskīnün düşer miydi şusuz mişl-i melāl
Selsebīl-i cām-ı la'lün olmasa Kevşer gibi

3

Kurulu mizān kaşun cennet yüzün Kevşer lebün
Hey kıyāmet cem' olur diller şaḥun maḥşer gibi

4

Kime itsünler şikāyet iy cefālar kılıcı
Kırpigün her güşede kanlar döker hançer gibi

5

Gözün üstinde kaşun var dime bir şahsı görüp
Olmaḥ istersen ser-āmed kākül-i dil-ber gibi

6

Ol günü yād eyle iy dil eyleyüp cümle ḥisāb
Okıyalar nāme-i a'mālün defter gibi

7

Misk gibi dā'imā olmaḥ dilerseñ 'ıtrnāk
Ḥāşıl itme yüz karalığın yürü 'anber gibi

8

Cübbesine dāğ urmuş meh gibi gök ḥakkı-çün
Ḥidmet itse yiridür Sebzi sāña Kanber gibi

1. Güzelliğin kırmızı gül gibi gül bahçesine ateş vermese bülbülün rengi uçup toprak gibi olmazdı.
2. Dudağının kadehinin tatlı suyu Kevser gibi olmasa, misk kokulu benin, buhar gibi susuz düşer miydi?
3. Kaşın kurulu mizan, yüzün cennet, dudağın Kevser, saçın maḥşer gibi! Görenler kıyamet kopuyor sanır.
4. Ey cefalar kılıcı, kırpiğin her köşede hançer gibi kanlar döküyor. Kime şikayet etsinler?
5. Sevgilinin kakülü gibi baş üstünde tutulmak, hoş karşılanmak istersen, birini görünce, "gözünün üstünde kaşın var" deme!
6. Ey gönül amel mektubunu defter gibi okuyup herşeyi hesap ettikleri günü hatırla!
7. Misk gibi daima güzel kokulu olmak istersen yürü, anber gibi yüz karalığını ortaya çıkarma!
8. Sebzi Gök hakkı için cübbesine ay gibi bir yara açılmış Kanber sana hizmet etse yeridir.

161¹

Mef'ülü/fā'ilātü/mefā'ilü/fā'ilün

1

Gördüm şehīd-i 'ışk olanı Kūh—ken gibi

Kana boyandı lâle-i hūnīn kefen gibi

2

Delmek gerek yüregini elmās-ı eşk-ile

Gūşına yāruñ irmege dürr-i 'Aden gibi

3

Cānāneden cüdā dil-i āşüfte fi'l-meşel

Cāndan cüdā yatup kala bir yirde ten gibi

4

Nazikligi tamām ider-idüm saña begüm

Sīne-be-sīne olsa idüm pīrehen gibi

5

Hatt-ı ruḥı hevāsı-y-ile Sebzī dil-berün

Virmez cilā bu ṭab'uma sebz-i çemen gibi

1. Kuhken gibi aşk şehidi olanı gördüm. Kanlı lâle kefen gibi kana boyandı.
2. Sevgilinin kulağına Aden incisi gibi ermek için, göz yaşının elması ile yüregini delmek gerekir.
3. Sevgiliden ayrı olan çılgın gönül, candan ayrı bir yerde yatan tene benzer.
4. Ey beyim, bir gömlek gibi sineden sineye ulaşıyor olsaydım, ben de nazikliği tamam ederdim.
5. Ey Sebzî, sevgilinin yanağındaki ayva tüylerinin arzusu o kadar çoktur ki şairlik tabiatıma taze çimen bile bu kadar cila vermez.

162¹

Mefâ'ilün/fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün

1

Niçe gün oldu görünmez nigârı gördün mi

Ne nâz ider bâna ol şivekârı gördün mi

2

Bahâr 'aks-i ruhuñdur senün eyâ gül-rû

Çemende yir yir olan lâlezârı gördün mi

3

Düşüp ayağuna yolunda hâk olanlardur

Tozup tozup göge ağan gubârı gördün mi

4

Muvâfık istediğümce murâd keştisin

Muḥâlifine şalar rûzigârı gördün mi

5

Ta'accüb eyleme zâhid şanursa tevbe-i mey

Bu dürlü dürlü açılmış bahârı gördün mi

6

Çatup kara kaşını hışm-ile dönüp yüzüme

Kıya kıya bakan o gamzekârı gördün mi

7

Nigâr la'li gibi mest ider dil ü cânı

Be Sebzî bu gâzel-i âb-dârı gördün mi

1. Ne kadar gündür görünmüyor, sevgiliyi gördün mü? Bana nasıl naz ediyor, o işveli sevgiliyi gördün mü?

2. Ey gül yüzlü sevgili, bahar senin yanağının aksidir. Çimenlikte yer yer lâle bahçelerini gördün mü?

3. Tozarak göge ulaşan tozları gördün mü? Onlar senin yolunda ayağa düşerek toprak olanlardır.

4. Ben istek gemisinin doğru dürüst yol almasını istedikçe rüzgâr tersten esiyor, görüyor musun?

5. Bu türlü türlü açılmış baharı gördün mü? Zahid, şaraba tövbe edeceğimizi sanarsa şaşırma!

6. Kara kaşını çatıp öfkeyle yüzüme kıya kıya bakan o gamzekârı gördün mü?

7. Ey Sebzî, gönül ve canı sevgilinin dudağı gibi mest eden bu taze ve hayat veren gazeli gördün mü?

¹ P 613a⁷ Ahî Çelebi

163¹

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1

Kim sürerse yār-ile eyyāmı bayram irtesi

Rūz u şeb elden düşürmez cāmı bayram irtesi

2

Tolu içüp yār-ile sākī uyuşdurdı bizi

Ummaz idüm ire bu in‘āmı bayram irtesi

3

Şāh olup mülk-i şafāya Cem gibi sür begligi

Ey gönül elden kımayup cāmı bayram irtesi

4

Gonca-i kalbüm açılsun guşşadan bulsun ferāh

Sākīyā sür bāde-i gül-fāmı bayram irtesi

5

Bī-tekellüf nūş iderken Sebzi cām-ı bāde[y]i

Eylemek lāzım degül ibrāmı bayram irtesi

1. Sevgiliyle bayram ertesi gününü gün edenler, gece gündüz kadehi elden düşürmez.

2. Saki, içki içip sevgiliyle bizi uyuşturdu. Bu ikramların bayram ertesi ulaşacağını ummazdım.

3. Ey gönül, bayram ertesi, kadehi elden bırakmayıp, Cem gibi safâ mülküne şah olup, beylik sür!

4. Ey saki, gül renkli kadehi bayram ertesi sür de kalbimin goncası açılsın ve sıkıntılardan kurtulsun!

5. Sebzi, şarap kadehini teklifsizce içerken, bayram ertesi ısrar etmek gerekmez.

164¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Açılır çün sākiyā mey-hāne bayram irtesi

Götürelüm ayağı rindāne bayram irtesi

2

Tolmadın peymāne-i 'ömrün ecel cāmı ile

Toptolu olmak gerek peymāne bayram irtesi

3

Cān metā'ın nakd idüp harc eyler-idüm yolına

El vireydi vuşlat—ı cānāne bayram irtesi

4

Belbele bülbül gibi feryād u zārī eyleyüp

'Âşık olmuş ol gül-i handāna bayram irtesi

5

Tağlar göksin geçürdi lâle çāk itdi kabā

Gittüg-içün yār-ile seyrāna bayram irtesi

6

Dil-rübālar müşteri olduğumu Sebzi tıyup

Şatdılar bir buse[y]i bīn cāna bayram irtesi

1. Ey saki, meyhane bayram ertesi açıldığı için, kadehi, rindlere bayram ertesi götürelim.
2. Ömrümün kadehi, ecel şarabıyla dolmadan kadehin bayram ertesi dopdolu olması gerekir.
3. Bayram ertesi, sevgiliye kavuşmak mümkün olsaydı can malını bozdurup onun yoluna harcardım.
4. Şarap sürahisi bülbül gibi feryat edip inleyerek bayram ertesi o gülen güle âşık olmuş.
5. Bayram ertesi, sevgiliyle, seyrana gittiği için, dağlar iç geçirdi, lâle kaftanını yırttı.
6. Ey Sebzi, sevgililer, müşteri olduğumu duyunca bayram ertesi bir buseyi bin cana sattılar.

¹ P 614a⁶; HP 348a⁶ Şifâyi

165¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Ey benim çeşm-i çerāğum cānumun cānānesi

‘Âşıkun gelseñ müşerref olsa bende-hānesi

2

Devr-i la'lünde senün iy sākī-i bezm-i ecel

Mestlerden toptoludur ‘ālemün mey-hānesi

3

Göreyin kim yiri nūr olsun dil-i sūzānumun

Gördüğü her şem'-i ruhsārun olur pervānesi

4

Ka'be hakkı Beyt-i Mā'mūra dönerdi tā ebed

Sīnem olaydı hayālün gencinün vīrānesi

5

Sebziyā taksīm iderse yek ser mū degmeye

Şöyle çokdur zülfinün zencirinün dīvānesi

1. Ey benim gözümün nuru, canımın cananı, gelsen de bu âşıkının bende-hanesi şereflense!

2. Ey ezel meclisinin sakisi, senin dudağının devrinde âlemin meyhanesi sarhoşlarla doludur.

3. Yanan gönlümün yerinin nur olduğunu göreyim. Gördüğü her yanağı mum gibi parlayan sevgilinin pervānesi olur.

4. Eğer sinem hayalinin hazinesinin viranesi olsaydı, Kabe hakkı için ebediyete kadar Beyt-i Mamur'a dönerdi.

5. Ey Sebzi, onun zülfünün zincirinin divanesi o kadar çoktur ki taksim etse saçının tellere aşıklara yetmez.

¹ P 617b⁵ Zihnî

166¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Āhı dil bñlbñlinññ ol gñl-i ĥandāna gibi

Ol lebi ģoncaya ol serv-i ĥirāmāna gibi

2

İkide bir de çek̄er ģamzesi ĥançerlerini

Dem-be-dem meyli o ĥñññ gözññññ ģana gibi

3

Ġonca-i ģalbi açar gñl gibi eyler ĥandān

Görmedñm cāy-ı ferāĥ ģñşe-i mey-ĥāne gibi

4

Gördñđi dem o yñzi şem‘-i şeb-efrñzı ģñññl

Yakđı ‘ıřķ āteřine cānını pervāne gibi

5

Sebziyā ‘aģlın alan bāde gibi ‘uřřāķññ

řıve vñ nāz-ile ol ģözleri mestāne gibi

1. Gññl bñlbñlinññn ahı, o ģonca dudaklıya, servi boyluya ve ģñlen ģñl gibi olan sevgiliye gibi.

2. İki de bir de ģamzesinin ĥançerlerini çek̄er. O kanlı ģözññññn meyli dembedem kana gibi.

3. Kalbin ģoncasını açar ve ģñl gibi ģñldñrñr. Meyhane kñřesi gibi ferah yatağı ģörmedim.

4. Gññl, yñzñ geceyi aydınlatan mum gibi olan sevgiliyi ģördñđñ an canını pervane gibi aşķ ateşine yaktı.

5. Ey Sebzî, şarap gibi āřıkların aģlını alan ģaliba işve ve nazla, o ģözleri mest olmalı.

¹ P 636a⁵ Kemāl-i Zerd

167¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

İy olan mazhar cihāna hüsniñün āyinesi
Ka'be hakkı berķ urur nūr-ı şafādan sinesi

2

Hırķa-i rızķ-ı riya'dan zāhid olmasa halāş
Kendü gibi lāyık-ı āteş olur peşmīnesi

3

Bilmezem ben n'eyledüm kim mihr umarken ķatlüme
Dil-berün eksük degüldür gamzesinün kīnesi

4

'Ays için mey-hāne bünyād itmege yir ķalmadı
Şu ķadar çoğaldı şehrün mescid-i āzīnesi

5

Mārlar olup daķar boynuña kimne
Sebziyā toprak başına 'ālemün gencīnesi

1. Ey güzelliğinin aynası cihana mazhar olan, Kabe hakkı için sinesi mutluluk
nurundan şimşek koparır.

2. Zahid riya rızķının hırkasından kurtulamazsa halas olmazsa kendisi gibi hırkası
da ateşe layık olur.

3. Sevgilinin gamzesinin kini hiç eksik olmaz. Merhamet beklerken katlime sebep
olarak ne yaptığımı bilmiyorum.

4. Şehrin azine mescidi o kadar çoğaldı ki içmek için yeni bir meyhane inşa etmeğe
yer kalmadı.

5. Ey Sebzî, dünyanın hazinesinin toprak başına. (1. mısrada bırakılan
ibare okunamadı.)

168¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Baña mesken bulunur mı der-i dil-dār gibi

Bülbüle yir mi olur gūşe-i gülzār gibi

2

Gerçi kan dökmek-içün çeşm alur tîğın ele

Reh-zen-i merdüm olan tūrri-i tarrār gibi

3

Bir gün ol yüzi güneş baña tūlū^c ide diyü

Kūy içre tūruram sāye-i dīvār gibi

4

Sāde-rū çok bulunur ‘ālem içinde ammā

Bulımazsın arasan yār ola yār gibi

5

Şevk-ile gurbî tūlū^c itse ider nūr anı

‘Ārızı ol güneşün Matla‘u’l-Envār gibi

6

‘Āşıka māni^c olur kendü huzūrında kıomaz

Görmedüm öldürecek ben hele ağyār gibi

7

Ne kadar var-ise ‘uşşāk-ı cihānı şimdi

Sebziyā hasta iden ol gözi bīmār gibi

1. Bana sevgilinin kapısı gibi ev bulunur mu? Bülbüle gül bahçesinin köşesi gibi yer olur mu?
2. Gerçi göz, haydut olan yol kesici perçemin gibi kan dökmek için kılıcını ele alır?
3. Bir gün o yüzü güneş gibi olan sevgili bana doğar diye mahallende duvar gölgesi gibi dururum.
4. Dünyada sade yüzlü güzel çok bulunur ama, arasan da sana yar olacak bulamazsın.
5. O güneşin (sevgilinin) yanağı Matlau’l-Envār gibi şevkle akşam doğsa, karanlığı nur eder.
6. Ağyar gibi öldürülecek başka birini görmedim. Âşığa engel olur ve kendi huzurunda bırakmaz.
7. Ey Sebzî, şimdi cihanın ne kadar âşıkları varsa onları hasta eden o gözü bimar gibi (geliyor bana).

¹ H 129a⁶

169¹

Mefā'īlün/mefā'īlün/fe'ūlün

1

Gülün meyli eger hār olmayaydı

İşi bülbüllerün zār olmayaydı

2

Dem-ā-dem kanlar ağlar mıydı 'āşık

Yanında yāruñ ağyār olmayaydı

3

Gözün insānı incitmezdi hergiz

Eger kim her dem āzār olmayaydı

4

Baña zindān olurdu dehr bāğı

Gönül eglencesi yār olmayaydı

5

Gören bülbül gibi kılmazdı efgān

Güzeller rüyı gülzār olmayaydı

6

Tutar mıydum sözün pīr-i muğānuñ

Gam eyyāmında gam-h'ār olmayaydı

7

Virür miydi saña Sebzî dil ü cān

Haṭ-ı sebzün çemenzār olmayaydı

1. Gül, dikene meyl etmeseydi, bülbüllerin işi inleme olmazdı.
2. Sevgilinin yanında ağyar olmasaydı, âşık devamlı kan ağlar mıydı?
3. Gözün her an âzār olmasaydı insanı asla incitmezdi.
4. Eğer sevgili, gönül eglencesi olmasaydı dünya bağı bana zindan olurdu.
5. Güzellerin yüzü gül bahçesi olmasaydı, görenler bülbül gibi figan etmezdi.
6. Gam zamanı gam giderici olmasaydı, o meyhanecinin sözünü tutar mıydım?
7. Eğer yüzündeki taze ayva tüylerin çimenlik olmasaydı, Sebzî sana can ve gönül verir miydi?

170¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Ān u hüsne revān virmege ister cānı

Kim ki seyr eyler-ise nāz-ile Yūsuf hānı

2

Bir güzeldür ki dilā Mısr-ı melāhatda bu gün

Cān-ile görse anı Yūsuf olurdu şānı

3

Yūsufı gören elin kesdi-y-ise hayretde

Oldı ışkına bunun halk-ı cihān kurbānı

4

Yūsufını nice sevdi-y-ise Ya‘kūb gibi

Bir nefes ayrılamaz şöyle sever cān anı

5

Sebziyā ‘āşık iseñ şabr-ı cemīl it yūri var

Ger dilerseñ ki vişālüm irişe hecr anı

1. Kim naz içindeki Yusufhanı seyretse, güzelliğine canını vermek ister.

2. Gönül bugün güzellik Mısır’ında o sevgili öyle bir güzeldir ki Yusuf onu can ile ikinci olurdu.

3. Eğer Yusufu gören şaşkınlıkla elini kestiye, bunun aşkına cihan halkı kurban oldu.

4. Yakup, Yusufunu nasıl sevdiyse, can da onu öyle sever, ondan bir nefes ayrılmaz.

5. Ey Sebzi, ayrılığım anında vuslat yetişsin istiyorsan yürü ve güzelce sabret, tabii eğer gerçek âşıkısan...

171¹

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1

Ger kabûl itse beni hıdmete iy dil Şāmī
 Ānā şükṛāne virem Mıṣr u Haleble Şāmī

2

Egdürür la‘l-i lebi sākī içdükçe müdām
 Nice elden koyalum göz göre sākī cāmı

3

Şāmīnün gamze vü ebrūsına ‘ışk olsun-kim
 Öldürür şive vü nāzı ile hāş u ‘āmı

4

‘Ālem içinde olam ‘id gibi hürmetlü
 Şāmīnün vaşlı ile eyler-isem bayramı

5

Şāmī gönderse n’ola gamzesi tīrin cāna
 Eksük olmaz kulına pādişāhuñ in‘āmı

6

Ser-furū itmez-idüm Sebzî şehi baḥr u bere
 Ger kabûl itse beni hıdmete bir-dem Şāmī

1. Ey gönül, Şamlı beni hizmetine kabul ederse ona şükür olarak Mısır, Halep ve Şam’ı² verirdim.
2. Ey saki, göz göre göre kadehi neden elden bırakalım? Saki, şarap içtikçe o kırmızı dudaklarını eğer.
3. Sevgilinin gamze ve kaşına aşk olsun ki işve ve naz ile avam ve havas herkesi öldürür.
4. Şaminin vaşlı ile bayram edersem, âlem içinde bayram gibi saygıdeğer olurum.
5. Şami gamzesinin okunu cana gönderse ne olur ki?! Padişahın kuluna inamı, ihsanı eksik olmaz.
6. Ey Sebzî eğer Şami beni bir an hizmete kabul etseydi denizlerin ve karaların şahına baş eğmezdim.

¹ Ü 232a⁶ Nazmî

² Şam: Dımişk diye de bilinir. İslamlarda Mekke, Medine ve Kudüs’ten sonra muhterem beldelerdendir. Şam, sularının fazlalığı, havasının güzelliği, dilberlerinin bolluğu ve halkının açık meşrepliliği dolayısıyla şöhret almış bir beldedir. Onay, *a.g.e.*, 384.

172¹

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1

Cilve ile şîvedür dāyim o serv-i nāz işi

Rūz [u] şeb çekmek cefālar 'āşık-ı ser-bāz işi

2

Nice başum kımayum pîr-i muğānuñ başına

Hürmet-ile gelseler mey-hāneye a'zāz işi

3

Bir senün gibi mübārek var mı ey āgyār-ı şūm

Yüzün görən kişinün şubḥ u şām oñmaz işi

4

'Āşıkun dāyim niyāzını görüp nāz eylemek

Ol büt-i tannār işidür ol büt-i tannār işi

5

Baş açup zāri kılup Sebzi n'ola itsem niyāz

Cilve ile şîvedür dāyim o serv-i nāz işi

1. O nazlı servinin işi daima işve ve cilvedir. Başıyla oynayan âşıkın işi ise gece gündüz cefalar çekmektir.

2. Meyhanecinin başına niye başımı koymayayım? Şerefli insanlar saygıyla meyhaneye gelseler bu şerefli insanların işidir.

3. Ey uğursuz düşman, senin gibi mübarek biri var mı? Yüzünü gören kişinin sabah akşam işi yolunda gitmez.

4. Aşığın devamlı yalvarmasını görüp de naz etmek o yakan putun işidir o yakan put gibi güzel sevgilinin işidir.

5. Ey Sebzi, başımı açıp niyaz etsem ve inlesem ne olur? O nazlı servinin işi daima işve ve cilvedir.

¹ Ü 246a⁵ Celâli

Ç. SONUÇ

Araştırmalar neticesinde Sebzî'nin 16. yy. ilk çeyreğinde doğmuş ve son çeyreğinde ölmüş olduğu tahmin edilmektedir. İstanbul'un Davud Paşa mahallesinden olan şair, hatip ve imamdır. Toplumda saygın bir kişiliğe sahiptir.

Genç yaşta şiire yönelen şair kısa zamanda kendini fark ettirmiştir. Özellikle nazireleri ile dikkat çeken şairin sayısız şiirinin ve mürettep bir dîvânının olduğu belirtilmektedir.

Sebzî, Dîvân edebiyatı geleneği içinde "klasik dönem" olarak adlandırılan 16. yy. da gazeller söylemiş bir şairdir. 16. yy.'a bu özelliği veren durum, Arapça ve Farsça kelime ve kelime gruplarının gazelde yoğun olarak kullanılmasıyla söyleyiş kolaylığının sağlanmasıdır. Bu yüzyılda Dîvân edebiyatının Arap ve Fars geleneğinden gelen vezin, kafiye, redif, beyit sayısı gibi özelliklerinin oturduğu görülür. Dil probleminin ve formal standartların olgunlaştığı Dîvân edebiyatında o yüzyıl şairinin halletmesi gereken sorun poetika, lirizm ve yeni buluşlarla kendini aşmaktır.

Yüzyılın sonlarına gelindiğinde bu yetişkinliği iki büyük ustada tam anlamıyla görürüz: Fuzûlî (963/1556), Bâkî (1008/1600). Ancak bu noktaya gelirken katedilen mesafe asırlarca sürmüş ve bu süreçte yüzlerce şair yetişmiştir. Ahmedî (815/1412), Şeyhî (835/1431), Ahmed Paşa (902/1497) ile iyiden iyiye gün yüzüne çıkmaya başlayan Dîvân edebiyatında Necâtî'ye (914/1508) gelindiğinde alınan mesafe belirgindir. Ancak Necatî'de de arkaik kullanımlar yoğun ve beyit sayıları fazladır. Klasik dönemi hazırlayan bu şairlerden sonra gelen nesil, oturmaya başlayan kurallarla şiirler söylerler. Sebzî'nin eldeki bütün gazellerinin nazire olması dolayısıyla onun hakkında yargıda bulunurken temkinli olmak gerekmele beraber gazelleri incelendiğinde onu da bu şairlerden saymak mümkündür. 5 beyitlik gazelleri

fazladır. Söyleyişı açık ve sadedir. Arkaik kullanım yok denecek kadar azdır. Yerli söyleyişlerle (deyimler, kelam-ı kibarlar, darb-ı meseller...) şiirini besler. Edebî sanatları kullanmakta mahirdir. Velûd bir şair olan Sebzî rediflerinde Türkçeye ağırlık verirken kafiyelerde çoğunlukla Arapça-Farsça kelimeler kullanır. Tamlamalar dizininde de görüleceği gibi klasik malzemeye vakıftır. Genelde âşıkane gazeller yazan şair, kimi beyitlerinde sosyal konulara da değinmiştir. Dinî içerikli beyitleri de vardır.

11 farklı nazire mecmuasından Sebzî'nin 172 gazeli tespit edilmiştir. Bu gazeller 14, 15 ve 16. yy. şairlerinden 58'den fazlasına nazire olarak yazılmıştır. Tespit edilen gazellerin, var olduğu söylenen dîvânından mı alındığı yoksa başka yollarla mı edinildiği belirlenememiştir.

Dîvân edebiyatının gelişim sürecinde Sebzî, Bakî'yi hazırlayan bir merhale olarak kabul edilebilir. Bu anlamda Sebzî hakkında daha etraflı bir inceleme ve araştırma Dîvân edebiyatı geleneğinde gerek nazire gerekse de gazel türü için önemli bir yapı taşının yerine konulması demek olacaktır.

EK

Yetim Alî Çelebi'ye ait bir gazel¹

Mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

1

Geçüp 'izzet serîrinde muḳarrerdür gedā-meşreb

Düşüp ḥāk-i mezelletde yatur mîr pâdişā-meşreb

2

Vücūdum kāf-ı 'izzetde çü 'anḳā eylemezdüm kim

Bu gurbet-ḥānede görsem eger bir āşinā-meşreb

3

Küşāde rūy u ḥandān leb şürāḥī vü ḳadeḥ sāḳī

Ḥum-ı mey-ḥāneveş deyr-i cihānda şeb şafā-meşreb

4

Sebük-rūḥ olmağa sende liyāḳat eglemen zāhid

Girān-cān olmadan geçseñ olursuñ bî-nevā-meşreb

5

Kerāmet sofrasın bezl it Yetim erbāb-ı ḥacāta

Seni çün Sebzi itdi bir 'Aliyy-i Murtaẓā-meşreb

1. Köle yaratılışlı olanın şeref tahtında geçip orada kalması kararlaştırılmıştır. Padişah meşrepli emir, alçaklık toprağına düşüp yatar.
2. Eğer bu gurbet evinde kendime tanıdık birini görseydim, varlığımı ululuk Kafında anka gibi etmezdim.
3. Açılmış yüz ve gülen dudak(lar), sürahi, kadeh ve saki meyhanenin küpü gibi dünya deyrinde gece safalı olur.
4. Ey zahid, tez canlı olmaya sende liyakat beklemem. Ağır kanlı olmaktan vazgeçsen tasasız meşrep olursun ki bu sana uymaz.
5. Ey Yetim, keramet sofrasını ihtiyaç sahiplerine dağıt! Çünkü Sebzi seni bir Aliyy-i Murtaza huylu etti.

¹ Ü 10a⁵ Bu gazel Sebzi hakkında ayrı bir bilgi kaynağı olarak düşünüldüğünden buraya alındı. Yetim Alî Çelebi ile Sebzi arasındaki bu ilişkinin incelenmesi Sebzi'nin hayatına dair başka bir bilgiye ulaşılmasını sağlayabilir.

[illegible]

[illegible]

E. DİZİN

1. İnceleme Dizini

- Ahdî 4, 21
 Âhî Çelebî 29, 31, 32
 Arapça 6, 18
 Arapça 15, 17, 18, 19, 20
 arkaik 20
 aruz 20
 Âşık Çelebî 1, 3
 Bağdad Köşkü 8
 Banarlı, Nihat Sami 8
 Beyânî 4
 beyit 20, 21
 bîkr-i mana 7
 cinas 24
 Davud Paşa Mahallesi 2
 Dilçin, Cem 14, 20
 divan 3, 4, 6, 9, 12, 13
 Divan edebiyatı 6, 7, 21, 24
 Divan şairleri 15
 Divan şiiri 18, 20
 edebî sanatlar 21
 Ergavan Kasidesi 3
 Fahriye 4
 Farsça 2, 4, 16, 17, 18, 19, 20
 Fuzûlî 37
 Gülşen-i Şuara 21
 hafız 2
 Halet Efendi ilavesi 8
 Hasan Hüsnü Paşa 8
 hatip 2
 Hayretî 29, 34
 hüsn-i talil 22
 iham 22
 iktibas 23
 ilm-i zahir 4
 imam 2
 İpekten, Haluk 14
 İran 6, 18
 irsal-i mesel 23
 İstanbul 2
 İstanbul Türkçesi 20
 İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi 8
 istiare 21
 istifham 23
 iştikak 24
 K. Hasan Çelebî 4, 20
 kafiye 6, 7, 15, 20, 29, 35
 Kanunî Sultan Süleyman 1, 8
 Katip Çelebî 1
 Kemal-i Zerd 29, 30
 kinaye 22
 klasik çağ 21
 klasik dönem 13
 Kur'an 2
 Latîfî 4
 leff ü neşir 22
 Levent, Agah Sırrı 6, 8
 mahlas 15
 makta 15
 matla 15
 mazmun 20
 mecaz-ı mürsel 22
 Mecma-an Nezair 8
 Mecma-i Nezair 8
 mecmua 7, 8, 11, 13
 Mecmua-ı Gazeliyyat-ı Türkiye 8
 Muhibbî 29, 33
 mübalağa 23
 nazire 6, 7, 11, 12, 20, 29
 nazire mecmuaları 3, 6, 8
 nazireler edebiyatı 6
 Necatî 20, 29
 nida 23
 Ömer b. Mezid 6
 redd-i mısra 15
 redif 6, 7, 15, 18, 29, 35
 Sehî 1, 3, 4
 Sicill-i Osmanî 1
 Süleymaniye Kütüphanesi 8
 Şeyhî 29, 35
 Şeyhülislam Yahya 36
 Talik 8
 tariz 22
 tecvid 2
 telmih 23
 tenasüb 22
 teşbih 21
 teşhis 22
 tezaad 23
 tezkireciler 21
 Tolasa, Harun 3, 21
 Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi 8
 Türk şairleri 18
 Türkçe 15, 17, 18, 19, 20
 vezin 6, 7, 14, 15, 20, 29, 35
 Zâtî 20, 29, 32
 zülmatlaayn 15

2. Metinde Özel İsimler Dizini (Bu dizinde "/" işaretinin solundaki numara metindeki gazel numarasını; sağındaki numara ise beyit numarasını göstermektedir.)

a. Allah

Allāh ıışkına 146/4
Hallāk-ı cihān 129/5
Kādir 57/4
Kāhir 57/2
Nakkāş-ı şun' 70/3
Nāşır 57/5
Yā İlāh 97/6

b. Efsanevi Şahıslar

Ferhad
Ferhād 3/3, 33/5, 48/5,
71/4, 86/5, 89/5, 104/1
149/2
Ferhād-ı hezārān 104/5
Ferhād-ı nā-tüvān 91/3
Kühken 22/1, 124/5, 161/1
Küh-i bî-sütün 71/4
Hüsrev
Husrev 104/5
Hüsrev-i şîrîn-suhān 71/4,
75/7
Hüsrev-i hūbān 14/4,
122/1
İskender
mir'āt-ı İskender 26/7
Leyla
Leylî-hırām 151/3
Leylā 126/2, 139/3, 154/2
Kışsa-i Leylā 121/3
Kışsa-i Leylî ve
Mecnun
Kays-ı pür-sevdā 121/3
Mecnūn 19/1, 86/5, 89/5,
104/1, 126/2, 139/3,
149/2, 151/3, 154/2, 84/3
Şîrîn
şöhret-i Şîrîn 22/1
Şîrîn 3/3, 91/3, 124/5

c. Kâbe

Beyt-i Ma'mūr 165/4

Beytü'l-Harām 157/4
Ka'be 67/5, 118/8, 157/4
Ka'be hakkı 129/4, 165/4,
Ka'be-i maķşūd 90/3
Ka'be-i vaşl 89/3
tavāf-ı Ka'be 141/3

ç. Kitaplar

Kānūn 126/3
Kuran
Kevşer 160/2-3
Kur'ān 111/4
Süre-i Kevşer 144/2

d. Meşhur Kişiler

Camî
ten-i Cāmî 14/5
rūh-i Cāmî 15/5
Cem
Cem 27/6, 136/4, 163/3
Cem-i zamān 61/7
Dārā 29/3
Destān 50/3
Hallac-ı Mensur
Mansūr 42/1
Mansūrveş 99/3
Hassān 21/6
Hayder 62/3
Hüseynî 49/4
Kayser
kaşr-ı Kayser 6/2
Mānî 17/4
Sehbān 21/6
Zāl 50/3
Züleyhā 22/2, 154/3

e. Peygamberler

Eyyüb
şabr-i Eyyüb 25/4
Hızr
Hızr 28/2, 51/1, 53/5, 95/7
152/4

Hızrveş 97/3
Mesih
enfās-ı Mesih 28/2
İsî 21/5
İsî-nefes 97/3
İsiveş 48/4
Mesih 23/1, 152/4
Mesihā 72/1
Mesihā-vār 51/1
İbrahim
Halil 7/2, 157/4
Lokman
Lokmān 21/5, 126/3
Nūh 25/4
Süleyman
güzergāh-ı Süleymān 15/4
Yusuf
rāz-ı Yūsuf 154/3
Yūsuf 139/4, 170/2-4
Yūsufhān 170/1
Yūsuf-ı gül-pîrehen 22/2, 71/2
Yūsuf-ı gül-ruh 58/4
Yūsuf-ı Ken'ān 14/3, 83/4
Yakup
Ya'kūb 14/3, 83/4, 170/4
Ya'kūb-ı dil 58/4
Ya'kūb-ı mahzūn 71/2

f. Şehirler

Bağdād 111/2
Horasān 14/5, 15/5
Hoten 124/2
Halep 171/1
Nîl 83/4
Mısr 171/1
Mısr-ı melāhat 170/2
Rūm 124/2
Şām 171/1

3 Tamlamalar Dizini (Bu dizinde “/” işaretinin solundaki numara metindeki gazel numarasını; sağındaki numara ise beyit numarasını göstermektedir.)

‘aşık-ı şūrīde 24/7	āsītān-ı devlet 108/2	bende-i fermān 4/7,
‘aşık-ı āvāre 2/5	āsumānī-i āh 47/1	7/3
‘aşık-ı miḥnet-zede 4/2	āsumān-ı ‘izzet 139/2	bende-i kemīn 77/1
‘aşık-ı şeydā 84/2	āteş-i ‘ışk 36/2, 140/1	bend-i belā 146/7
‘aşık-ı mehcūr 52/2	āteş-i āh 51/6, 79/1	berg-i ḥazān 85/2
‘aşık-ı ḥayrān 75/6,	ağyar-ı şūm 105/2,	beyāz-ı dīde 155/2
78/4	172/3	bezm-i ḡam 51/4,
‘aşık-ı rūsvā 88/4	aḥvāl-i ‘ālem 117/5	102/2, 157/2
‘aşık-ı šādık 90/6		bezm-i cihān 27/2, 6
‘aşık-ı ser-bāz 172/1	bīmār-ı ‘ışk 125/1	bezm-i elest 64/3
‘aşık-ı zār 81/5	bī-sūtūn-ı ‘ışk 48/5	bezm-i mey 90/2,
‘āl-i cenāb 155/1	bāğ-ı ‘ālem 119/4	158/1
‘aql u tab‘-ı ḥurde-bīn	bāğ-ı cihān 35/1Ş 57/2,	bezm-i vaşl 72/3,
51/8	54/5	153/4
‘aks-i hilāl 154/6	bāğ-ı kūy 96/2	bülbül-i şūrīde 1/1,
‘aks-i leb 143/4	bāğ-ı ruh 2/2	31/1, 55/2, 145/4
‘aks-i ruh 26/7, 162/2,	bāb-ı nāz ü şīve 21/4	bülbül-i şeydā 21/8,
113/3	bāb-ı riyā 90/4	36/2, 156/2
‘andelīb-i dil 47/4	bāde-i gül-fām 163/4	bülbül-i aşık 14/1
‘andelīb-i gül-i gülşen	bāde-i gül-gūn	bülbül-i cān 152/1
138/3	49/5, 149/1	bülbül-i nālān 54/4
‘arz-ı cemāl 55/1,	bāde-i la‘l-i leb 63/6,	bülend-āvāz 10/3
138/7	144/4	büt-i tennār 172/4
‘arşa-i mülk-i cihān	bāde-i la‘l-i leb-i	
29/4	cānāne 70/4	cāme-i sürḥ 70/2
‘arūs-ı felek 56/2	bāde-i mihr ü	cām-ı ‘ışk-ı yār 49/1
‘ayn-ı ‘alāmet 18/5	maḥabbet 97/5	cām-ı ‘ışk 127/1Ş
‘ayn-ı ‘azāb 61/1	bāde-i nāb 13/3, 86/3	132/4
‘ayn-ı dil 79/7	bād-ı ḥazān 106/5	cām-ı şabūḥ 25/3
‘ayn-ı sūsen 6/1	bād-ı genc 148/5	cām-ı āteş-reng 41/3
‘azm-i çemen 138/3	bād-ı şabā 31/4, 71/2	cām-ı bāde 133/2,
‘azm-i Hicāz 96/5	bād-ı serd 89/4	148/2, 163/5
‘azm-i şayd 122/4	bād-ı vişāl 134/4	cām-ı la‘l 62/4, 95/7
āb-ı ḥayvān 95/7,	bāğbān-ı felek 1/2	cām-ı leb 153/2
152/4	bār-ı ḡam 134/2	cām-ı mey-i la‘l-i nāb
āb-ı revān 20/2Ş 79/7	būse-i la‘l 56/4	44/1
āb-ı sehāb-ı kerem	būse-i la‘l-i leb-i dil-	cām-ı mey-i sahbā
129/7	ber 110/2	121/5
āb-ı vişāl 77/7	bahār-ı ḥüsn 121/5	cām-ı mücellā 72/2
āfet-i cihān 76/1	baḥr-ı fenā 25/4, 131/3	cām-ı şafā 136/4
āfet-i devrān 158/5	bedr-i temām 144/3	cām-ı sahbā 72/5
āfitāb-ı ‘arız 12/1	belā-yı ‘ışk 66/1	cām-ı şarāb 44/2
āh-ı ‘aşık 91/4	belā-yı cān 76/4	cām-ı yāḳūt 73/4
ān-ı ḥüsn 170/1	belā-yı rindān 31/7	cāmi‘-i ḥüsn 144/1

cân-ı şîrîn 3/3, 14/4, 48/5
 cân-ı 'aşîk 10/4
 cây-ı ferâh 166/3
 cây-ı karâr 62/4
 cefâ-yı dil-ber 80/1
 cellâd-ı çarh 99/4
 cellâd-ı fûrkât 155/5
 cemâl-i şem^c 22/4
 cemâl-i dost 73/1
 cemâl-i yâr 113/7
 cennât-ı 'ukbâ 73/3
 cennet-i firdevs 105/5
 cennet-i firdevs-i Hâk 20/2
 cevâb-ı telh 32/4
 cevr u zulm-i yâr 3/1
 ceys-i belâ vü gussa 42/1
 ceyb-i ten 36/1
 cism-i cân 47/6
 cism-i tehî 158/1
 cism-i za'îf 15/4
 cümle-i yârân 31/6
 cünd-i şâm 103/4
 cünd-i gam 26/1, 27/4
 cür'a-i cām 12/2

 çāh-ı zenehdân 104/2, 139/4
 çāh-ı zekân 22/3
 çāk-ı girībân 121/4
 çarh-ı atlās 73/5
 çarh-ı bive 50/3
 çarh-ı felek 103/4, 154/3, 17/6
 çarh-ı letāfet 66/5
 çarh-ı melāmet 77/2
 çarh-ı sitemker 159/5
 çeşme-i hürşîd 2/2
 çeşme-i pür-zekân 22/3
 çeşme-i hayvân 53/5, 75/5
 çeşm-i hün-feşân 46/2
 çeşm-i çerâg 165/1

çeşm-i dūr-feşân 79/1
 çeşm-i fettân 21/4
 çeşm-i pür-âb 108/1
 çeşm-i pür-fiten 71/3
 çeşm-i siyeh 128/1
 çeşm-i ter 5/1
 çeng-i gam 123/5
 çerâg-ı lāle 40/2
 çihre-i 'ayna 31/6
 çihre-i 'uşşāk 85/2

 dīde-i giryân 159/2
 dīde-i t̄ālī^c 123/1
 dāg-ı gam 156/1
 dāg-ı nihân 46/1
 dām-ı zülf 80/5, 69/4
 dāne-i hāl 69/4
 dār-ı cihân 99/3
 dār-ı hezārân 31/4
 dār-ı zülf-i yâr 42/1
 dās-ı hilāl 68/3
 da'vī-i merdānelik 50/3
 darb-ı tīg 6/1
 deşt-i gam 139/3, 159/1
 def^c-i melāl 138/1, 55/5
 derbend-i maḥabbet 104/4
 derd-i 'ışk 34/2
 derd-i 'ışk-ı dil-ber 123/2
 der-i cānān 15/1
 der-i devlet 25/1
 der-i dil-dār 98/1
 der-i mey-hāne 25/1
 deryā-yı şarāb 138/6
 dest-i ḥazān 129/7
 devlet-i vaşl 10/4, 63/3
 devr-i la'ī 165/2
 dil-ber-i ma'cūn-furūş 78/4
 dil-ber-i ḥakkāk 133/3
 dil-ber-i ra'nā 72/6
 dil-ber-i yâr 3/2

dil-ber-i zer-küb 9/5
 dil-i şūrīde 130/2
 dil-i aşūfte 161/3
 dil-i bī-çāre 158/6
 dil-i dīvāne 102/4, 81/4
 dil-i pervāne 14/2
 dil-i sūzān 165/3
 dil-i sengin 33/3
 dimāg-ı cân u dil 35/2
 duḥān-ı āh 40/4
 dürr-i Aden 161/2

 eşk-i hūnī 156/5
 eşk-i 'aşîk 10/4
 eşk-i bī-pāyān 53/1, 75/4
 eşk-i çeşm 106/3, 17/6, 52/5, 78/3
 eşk-i dem-ālūd 149/5
 eşk-i revān 107/4
 ebr-i siyeh 4/6
 ehl-i 'ışk 93/2
 ehl-i 'ışret 79/6
 ehl-i belā 137/1
 ehl-i fitne 21/4
 ehl-i nişest 45/5
 ehl-i rāz 89/5
 ehl-i şafā 53/4
 ehl-i tāk 23/2
 ehl-i vefā 90/1
 elmās-ı eşk 161/2
 emmā lā etüb 9/4
 enfās-ı Mesīh 28/2
 erbāb-ı bāg 15/5
 esir-i nigāh 77/3
 esrār-ı derd-i 'ışk 99/3
 eyyām-ı bahār 82/5

 faşl-ı ḥazān 47/7
 fenn-i şī'r 5/5
 fenn-i cefā 57/3
 fermān-ı tīg 67/4
 feth-i bāb 2/4
 fi'l-meşel 161/3
 Firdevs-i A'lā 109/1

fitne vü derd-i eyyām 158/5
 fülk-i vücūd 25/4
 fūrūg-i mihr-i 'ālem-tāb 40/5

 gāv-ı rakīb 102/5
 gūşe-i gam 41/5
 gūşe-i gülzār 168/1
 gūşe-i mey-hāne 166/3
 gedā-yı bī-nevā 141/5
 genc-i hüsn 19/5
 gerdiş-i devrān 120/3
 gevher-i hüsn 107/4
 giriftār-ı kafes 97/5
 gusfend-i mürde 106/2
 gülşen-i behcet 68/1
 gülşen-i cinān 47/4
 gülşen-i dehr 41/2
 gülşen-i kūy 54/4, 85/2
 gülşen-i hüsn 69/3
 gülşen-i hüsn ü melāhat 13/1
 gülşen-i rūhānī 58/3
 gül-berg-i nesrīn 48/2
 gül-i handān 119/4, 15/2, 164/4, 166/1
 gül-i hod-rū 152/3
 gül-i ahmer 160/1
 gül-i gülşen 94/5
 gül-i ra'cānā 65/4, 67/3, 98/5
 gül-i sürh 31/1-7
 gülistān-ı cihān 150/5, 98/5
 gülsitān-ı 'ömr 106/5
 güzergāh-ı Süleymān 15/4

 gāb-gāb-ı turunc 24/4
 gam-ı 'ışk 137/1
 gam-ı dil-ber 55/4
 gam-ı dünyā 144/7
 gamze-i hūn-rīz 102/3
 gamze-i cānān 122/4

gamze-i çeşm-i siyah 67/2
 gamze-i fettān 4/3
 gayr-ı 'Allāmu'l-Guyūb 9/3
 gazel-i āb-dār 68/5, 162/7
 gonca-i handān 54/5, 145/4
 gonca-i nevreste 69/5
 gonca-i hoş-bū 152/1
 gonca-i gülzār-ı cihān 31/5
 gonca-i kalb 163/4, 166/3
 gonca-i ra'cānā 1/2
 gubār-ı hāk-i dergāh 67/1
 gubār-ı hatt 7/1
 gubār-ı makdem 133/6
 hālet-i 'ışk-ı bār 81/7
 hāl-i dil 1/4
 hāl-i zār 143/3
 harīm-i 'ālem 39/5
 harīm-i 'ışk 136/1
 harīm-i harem 129/4
 hasret-i kūy 47/4
 hasret-i la'1 137/6
 hayāt-ı cāvidān 100/2
 hayāt-ı taze 14/5, 17/2
 humret-i bāde 158/4
 hükmi-i hükümet 125/4
 hüsn-i hat 111/5
 hüsn-i bezm-efrūz 114/4
 hüsn-i ra'cānā 109/2
 hüsn-i yār 23/4
 hecrī-i tārīk 95/3
 hem-dem-i mey-hāne 19/6
 hevā-yı 'ışk 97/1
 hāk-i cevāhir-i qādem 66/2
 hāk-i dil 105/6
 hāk-i kūy 143/2

hāk-i pāy 17/5, 23/2, 34/3, 36/3
 hāk-i rāh 44/3
 hāk-i ruh 128/4
 hāl-i miskīn 160/2
 hāl-i pür-sevdā 65/5
 hāl-i siyāh 103/5
 hāne-i hammār 98/3
 hāne-i cism 142/3
 hār-ı gam 15/2, 65/4, 95/2
 hār-ı fūrkat 82/2
 hūtb-e-i hüsn 10/3
 hūbān-ı şehir 131/2
 hūn-i dil 11/4, 61/6
 hatt-ı 'izār-ı yār 57/4
 haber-i bülbul 15/1
 halk-ı 'ālem 9/7, 11/2, 113/6
 halk-ı cihān 67/5, 145/1
 halk-ı kā'ināt 113/4
 ham-ı ebrū 152/2
 hançer-i hūn-rīz 42/5
 hançer-i hicrān 159/1
 harāb -ı mest-i 'ışk 84/4
 hat-ı nev-bahār 131/4
 hat-ı sebz 82/5, 169/7
 hat-ı ser-sebz 139/5
 hat-ı sevdā 140/5
 hatt-ı bī-dīn 48/3
 hatt-ı dildār 146/5
 hatt-ı leb 53/5
 hatt-ı melih 28/1
 hatt-ı ruh 161/5
 hatt-ı sebz 97/4
 hatt-ı ser-sebz 42/4
 hınk-ı felek 134/2
 hırka-i peşmine 148/2
 hırka-i rızk-ı riyā 167/2
 hil'at-i şāl 126/5
 hon-i hüsn 137/2
 hum-hāne-i 'ışk 98/3
 hurşid-i 'ālem-tāb 2/1

hurşid-i rahşân 95/1
 h^vâce-i dil 154/5
 h^vân-ı hüsn 97/4
 Hallâk-ı cihân 129/5
 Husrev-i hubân 14/4

‘id-i vaşl-ı yâr 4/1
 ‘id-i vaşl 106/2
 iklîm-i nazm 57/5
 ‘ilm-i gayb 9/3
 imâm-ı ‘ışk 38/5
 ‘îş-ı bahâr 115/5
 ‘ışk-ı civân 150/1
 ‘ışk-ı nigâr 101/3
 ‘ışk-ı vişâl 7/5
 ‘ışk-ı yâr 118/7
 ‘itâb-ı telh 32/5

kâbil-i şâkird 80/3
 kâbil-i dermân 4/5
 kâkûl-i dil-ber 160/5
 kâmet-i bâlâ 65/3
 kâmet-i dil-ber 109/1
 kân-ı şîve 50/1
 kârbân-ı menzil 97/2
 kâr-ı Hâk 120/3
 kâtib-i defter 143/5
 kûh-i Bî-sütûn 33/5
 kûy-ı ‘ışk 142/6
 kûy-ı nigâr 66/3
 kûy-i dil-ber 105/5
 kûy-i melâmet 16/4
 Ka‘bet ül-‘Uşşâk 11/3
 kadd-i yâr 46/5
 kafes-i ten 87/3
 kaşr-ı bî-bünyâd 95/4
 kaşr-ı çarh 137/7
 kaşr-ı dünyâ 20/4
 kaşr-ı Kayser 61/2
 kaşr-ı miḥnet 41/5
 kaşr-ı zer-nigâr 125/2
 kayd-ı ten 142/5
 kayd-ı zülf 116/7
 kebâb-ı telh 32/2
 kemend-i zülf 107/3
 kesb-i zerâfet 56/7

kişver-i hüsn 67/4
 kişver-i şabr u karar
 135/4
 kitâb-ı ‘ışk 121/3
 kuhl-i şeb 120/5
 küşte-i cevri-i sipihr
 54/3
 Külbe-i Ahzân 112/2
 külbê-i cânân 81/1
 künbed-i devvâr 98/1

lâle-i hünin 140/4,
 161/1
 lâyıq-ı âteş 167/2
 la‘l-i şîrin 9/4
 la‘l-i şeker-pâş 139/5
 la‘l-i cânân 153/1
 la‘l-i cân-bahş 28/2,
 53/4, 74/5, 97/3
 la‘l-i dil-ber 26/5, 78/1
 la‘l-i gül-gün 138/4
 la‘l-i leb 10/1, 104/6,
 171/2
 la‘l-i mey-gün 2/5,
 84/4
 la‘l-i nâb 61/5
 la‘l-i nigâr 75/5
 la‘l-i rengin 2/6
 la‘l-i yâr 27/2
 leşker-i şîve 135/4
 leb-i şîrin 93/4
 leb-i cân-perver 144/2
 leb-i la‘l 100/3, 90/2
 levh-i cemâl 99/2
 leylî-i zülf 92/2

mâ-cerâ-yı derd 65/2
 mâ-cerâ-yı eşk 93/1
 mâh-ı bî-nazîr 87/4
 mâh-ı cihân-furûz
 113/3
 mânend-i şatt 111/2
 mânend-i mengüş
 100/1
 mûcib-i şöhet 111/5
 mağrûr-ı hüsn 72/4

ma‘nâ-yı hâs 107/5
 mansıb-ı vaşl 130/6
 maḥall-i merḥamet
 146/4
 maḥmil-i cânâne 97/2
 meşşâte-i şun‘ 128/2
 meclis-i rindâne 118/2
 mecmû‘-i kâ’inât 77/6
 meh-i nâ-mihribân
 40/5
 menzil-i derd ü belâ
 137/4
 menzil-i mihr u
 maḥabbet 150/3
 mer‘a-yı ‘âlem 75/5
 merd-i Hudâ 95/3
 merd-i meydân 38/3,
 9/2
 mescid-i âzîne 148/4,
 167/4
 mescid-i hüsn 77/6
 mest-i mey-i maḥabbet
 77/3
 mest-i nâz 147/2
 metâ‘-ı ‘âlem 76/3
 metâ‘-ı hüsn 23/4
 metâ‘-ı vaşl 159/4
 mevsîm-i hazân 76/7
 mevsîm-i ‘îş 138/1
 meydân-ı ‘ışk 99/1
 mey-i gül-gün 126/1
 mey-i sahbâ 84/1
 meyve-i maksûd 109/7
 mezra‘-i zamâne 68/3
 mihr-i çarh 117/3
 mihr-i devlet 123/1
 mihr-i felek 154/1
 mihr-i rahşân 110/1,
 21/1
 mir‘ât-ı İskender 26/7
 mişl-i ceres 97/2
 mişl-i meges 65/6,
 97/4
 mişl-i melâl 160/2
 mişl-i ḥabâb 27/6

murğ-ı dil 69/4, 80/5,
 90/5
 murğ-ı rûh 142/5
 murğ-ı çemen 71/1
 muṭrib-ı hoş-nağme
 51/5
 muṭrib-ı devrân 123/5
 mülk-i ğam 23/3
 mülk-i cihân 29/3,
 57/5
 mülk-i dünyâ 157/1
 mülk-i fenâ 24/3
 mülk-i fesâhat 28/5
 mülk-i şafâ 163/3, 27/4
 mürşid-i halk 142/7

 niş-i firâk u elem
 129/1
 nâme-i a'câl 160/6
 nâr-ı ıṣṣâk 14/2, 43/3
 nâr-ı âh 11/1
 nâr-ı ruḥ-ı şem' 130/1
 nûş-i cân 129/1
 nûr-ı cemâl 96/5
 nûr-ı çeşm 114/5
 nûr-ı Hâk 95/3
 nûr-ı şafâ 167/1
 nûr-i Hâk-ı 'arız
 nûr-i hüsn 105/6
 naḥl-ı zibâ 109/7
 naḳş-ı dil-firîb 99/2
 naḳş-ı nigâr 86/4
 naḳş-ı hüsn 74/3, 82/4
 naḳd-i cân 159/4, 36/1
 naḳkâş-ı dehr 99/2
 naḳl-i şahîh 28/3
 nergîs-i şehlâ 65/5,
 116/4, 121/4, 146/7
 nergis-i gülşen 121/5
 nesîm-i seherî 14/1
 nev-'arûs-ı gonca 36/5
 nihâl-i ergavân 46/4
 nihâl-i kadd 89/4
 nişâr-i kadem 129/6
 niyâm-ı sîne 73/2
 nukl-ı bâde 45/5

nukl-ı cevâhir-i suhan
 118/9
 nukl-ı şarâb 158/2

 'ömr-i dırâz 28/2,
 53/5, 89/1
 'ömr-i sermedî 97/3

 pîç ü ham-ı zülf 58/5
 pîr-ı ıṣṣâk 62/3
 pîr-ı meykede 87/6
 pîr-ı muġân 117/5,
 133/6, 169/6, 172/2
 pâye-i 'izzet 146/3
 penbe-i ğaflet 29/1
 penbe-i ebr 151/2
 peymâne-i 'ömr 164/2

 râh-ı ıṣṣâk 60/5, 65/2
 râh-ı belâ 90/1
 râh-ı maḥabbet 140/3
 râh-ı selâmet 18/4
 râh-ı sumâh 29/1
 rākîb-i küşte 22/5
 râhat-ı rûh 25/2, 5
 râz-ı ıṣṣâk 5/1
 râz-ı nihân 150/1
 râz-ı Yûsuf 154/4
 rûh-i Câmî 15/5
 rûy-ı zerd 24/5
 rûy-i nikû 146/1
 rûy-i zibâ 40/5
 rûy-i zemîn 66/4
 rûy-i zerd 78/3
 rûz-ı şeb 26/4
 rûz-ı elest 45/4
 rûz-ı ezel 124/5
 rûz-ı vişâl 92/4
 rûz-i kıyâmet 3/3
 rûz-i vedâ' 112/5
 raḥş-ı himmet 29/4
 rakîb-i bed-sîret 47/3
 rakîb-i rû-siyeh 43/4
 rakîb-i seng-dil 153/3
 refî 'ü'l-kadr 98/1
 reh-i ıṣṣâk 158/7, 56/1

reh-i cânân 106/3
 reh-i şahrâ 148/3
 reh-zen-i merdüm
 168/2
 reng-i rûy 31/2
 rişte-i cân 94/6
 ridâ-yı riya 118/4
 rind-i dürd-âşâm 155/4
 rind-i meclis 106/1
 rind-i mey-âşâm
 106/4, 30/4
 rind-i pâk-bâz 91/2
 ruḥ-ı devr 135/5
 ruḥ-i cânân 120/1
 ruḥsâr-ı âteş-nâk 46/4
 ruḥsâr-ı yâr 68/1
 ruḥsâr-ı zerd 5/4

 sîm-i eşk 9/5
 sîne-i bî-kîne 148/1
 sîne-i ḥākî 4/6
 sîne-i sūzân 145/1
 sîne-i şad-çâk 156/3
 şabr-ı Eyyûb 25/4
 sākî-i bezm-i şafâ 25/3
 sākî-i bezm-i belâ 2/5,
 22/3, 37/3, 40/3
 / sāgâr-ı çeşm 11/4
 sākî-i bezm-i ecel
 165/2
 sākî-i gül'izâr 108/5
 sâkin-i mey-hâne 19/6
 sāye-i dîvâr 168/3
 sūre-i Kevşer 144/2
 sūret-i 'âlem 72/2
 sūsen-i âzâde 49/2
 sūz-ı şevk 116/2
 sūz-ı derd-i ıṣṣâk 123/4
 sūz-ı dil 114/3
 sāgâr-ı çeşm 149/1
 şabâh-ı haşr 100/4
 şabr-ı cemîl 170/5
 şafha-i hüsn 99/5
 şafha-i ruḥsâr 111/1
 sebze-i bostân 120/4
 sebzâr-ı dehr 75/7

sebz-i haṭṭ 136/5
 sebz-i çemen 161/5
 sebz-i evrāk 74/2
 sebz-i nikāb 31/3
 secde-i hās 107/1
 seg-i āgyār 85/3
 seg-i kūy 92/3
 sehm-i sa'ādet 117/2
 selsebīl-i cām-ı la'ı
 160/2
 seng-i hāre 52/5
 seng-i cefā 137/4,
 142/6
 seng-i miḥnet 23/3
 ser-çeşme-i āb-ı hayāt
 12/3
 ser-i bī-dād 5/4, 3/4
 ser-i devlet 67/1
 ser-i kūy 128/5, 152/5
 ser-i kūy-ı nigār 118/8
 ser-i zülf 72/3
 serv-i hıramān 119/1,3,
 166/1, 20/2, 20/2, 54/2
 serv-i bülend 115/1
 serv-i bülend-i kāmēt
 45/2
 serv-i dilārā 138/5
 serv-i dilsitān 46/5
 serv-i gül-ruh 116/1
 serv-i gül-ruhsār 94/1
 serv-i nāz 117/4, 43/1,
 89/1, 91/1,
 96/1, 172/1,4
 serv-i revān 150/2
 serv-i sīm-ten 133/4
 serv-i sehī 144/5
 serv-i ser-firāz 43/2,
 96/2
 seyl-āb-ı hūn 99/4
 seyr-i bağ 116/1
 seyr-i gülistān 95/2
 seyr-i gülzār 94/1,3
 seyr-i seher 35/4
 sırr-ı gaybī 9/3
 sırr-ı ıṣṣ 104/1, 89/5

sofī-yi yābis-mizāc
 133/2
 suhte-i pervāne 15/3
 sultān-ı hüsn 33/4
 şun^c-i kudret 120/1
 suhne-i haṭṭ 116/6

 şīşe-i çārḥ 142/4
 şāh-ı hūbān 110/4
 şāh-ı hūbān-ı cihān
 10/3
 şāh-ı bahār 116/3
 şāh-ı cihān 129/6
 şāh-ı gül 132/3, 26/6
 şāh-ı hüsn 62/5
 şāh-ı rāh 77/4
 şāh-ı Tūbā 109/1
 şahid-i mey 88/3
 şām-ı zülf 114/2
 şūḥ-ı sitemkār 24/1
 şafāk-ı eşk 137/7
 şarāb-ı la'ı 45/1,
 100/4
 şarāb-ı lāle-reng 13/5
 şarāb-ı telḥ 32/1,3
 şeb-i deycūr 42/2
 şeb-i hicrān-ı ıuşşāk
 5/2
 şecer-i zevk 86/1
 şehīd-i ıışk 161/1
 şeh-i ıışk 7/3
 şeh-i bahr u berr 171/6
 şeh-i cihān 47/3
 şeh-i fermān-revān 4/7
 şeh-i mülk-i gam 73/5
 şeh-i hüsn 5/5
 şeh-i dil 75/1
 şeh-i ḥasen 68/2
 şehsuvār-ı hüsn 44/3
 şekker-şiken 8/4
 şemşir-i ıışk-ı yār 99/1
 şem^c-i şeb-efrūz 81/3,
 166/4
 şem^c-i şebistān 15/3,
 14/2, 95/3, 145/3

şem^c-i şebistān-ı hüsn
 19/4
 şem^c-i bezm-i hüsn
 19/4
 şem^c-i encümen 22/4,
 71/1
 şem^c-i kevkeb 11/1
 şem^c-i ḥad 132/1
 şem^c-i hüsn 9/1
 şem^c-i rüy 40/2
 şem^c-i ruhsār 165/3
 şerbet-i cān-bāḥş 51/3
 şerbet-i vaşl 69/2,
 101/5
 şevk-ı cemāl 115/1
 şevk-ı leb 44/2
 şevk-ı ruhsār 156/3
 şeyḥü'l-ecel 142/7
 şī'r-i cān-güdāz 91/5
 şī'r-i cihān-sūz 3/5
 şī'r-i revān-baḥş 28/5
 şifā-ḥāne-i ıışk 81/4
 şöret-i şirīn 22/1
 şu^cle-i şem^c 112/2

 tāk-ı eyvān-ı cihān
 20/2
 takāt-i güftār 1/4
 tabībān-ı cihān 1/3
 tıfl-ı şāh 24/3
 tığ-ı gamze 85/4
 tığ-ı hūn-aşām 159/1
 tığ-ı hūn-riz 124/3
 tığ-ı cefā 109/2, 140/4,
 67/2
 tığ-ı çevgān 81/6
 tığ-ı dil-ber 123/3
 tığ-ı firāk 52/1
 tığ-ı ınkıṭā^c 112/1
 tığ-ı müjgān 117/1,
 59/2
 tığ-ı ser-endāz 76/5
 tığ-ı sitem 137/4
 tığ-ı gamze 16/2
 tığ-ı gam 1/5
 tır-ı āh 79/3

tîr-i âh-ı dil-şikâf
142/4

tîr-i sitem 129/3

tâğ-ı ıışk 124/5

tağat-ı güftâr ¼

tāk-ı eyvân 95/4

tāvūs-ı belâ 97/4

tāvūs-ı cinân 150/4

tūfân-ı eşk 155/3

tabîb-i şehir 123/2

tabîb-i cān u dil 101/5

tarîk-i ıışk 142/7

tavāf-ı Ka'be 141/3

tavāf-ı Ka'be-i kūy
141/1

temāşā-yı cemāl 21/7

ten-i Cāmî 14/5

ten-i mürde 17/2, 83/1

tevsen-i çarh-ı felek
144/6

tıfl-ı dil 118/6

tohm-ı mahabbet 93/2

tuhfe-i āşık 14/4

turra-i perçem 116/5

turra-i tarrâr 168/2

tütî-i tab^c 8/4

vā'iz-i şehir 158/3

vādî-i ıışk 37/5

vālih ü şūrîde 135/1

vaşf-ı hüsn 11/2

vaşl-ı nigâr 5/4, 52/2

vakt-i dü'â 45/3

vakt-i zevâl 127/4

vaşl-ı yâr 82/2, 107/2

verd-i handân 153/1,
21/8

verd-i aḥmer 78/1

vuşlat-ı cānân 164/3

yâr-ı nâzenîn 66/3

Yūsuf-ı gül-pîrehen
22/2

Yūsuf-ı Ken'ân 14/3

zâhm-ı hūn-âlûde 6/1

zâhm-ı tîğ 12/3

zîr-i hâk 20/5

zîr-i zemîn 95/4

zâhid-i zamâne 47/5

zâl-ı felek 154/6,
120/5

zâr-ı nizâr 124/4

zâhm-ı ıışk-ı yâr 51/3

zehr-i firāk 35/2

zekât-i hüsn 146/4

zencîr-i ser-i zülf 56/6

zencîr-i zülf 5/3

zen-i dünyâ 130/7

zevrağ-ı sağâr 138/6

zeyn-i zer-i dünyâ 17/3

zücâc-ı dil 64/5

zülf-i şeb-reng 22/3

zülf-i ḥam-ender-ḥam
36/4

zülf-i dost 102/4

zülf-i perîşân 119/5

zülf-i pür-çîn 48/1

zülf-i semen-büy 37/6

zülf-i yâr 94/1

zulmet-i gam 41/3

zulm-i şarîḥ 28/4

KAYNAKÇA

Ahdî. *Gülşen-i şü'arâ*. Slm. Kütüphanesi: Halet Efendi İl. No: 107, v. 131a.

Akün, Ömer Faruk. "Divan edebiyatı." *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 9. İstanbul:

TDV, 1994: 389-427.

Akyüz, Prof. Dr. Kemal ve diğerleri. *Fuzûlî divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1990.

Âşık Çelebî. *Meşâ'ir üş-şü'arâ or Tezkere of Âşık Çelebi*. Edited by G. M.

Meredith-Ovens. London: Messrs. Luzac and Company, 1971.

Aynur, Hatice. *15 yy. şairi Çâkerî ve dîvânı, inceleme-tenkitli metin*. İstanbul: 1999.

Banarlı, Nihat Sami. *Resimli Türk edebiyatı tarihi*. c. 1. Ankara: MEB, 1998.

Beyânî. *Beyânî Tezkiresi*. Haz. Dr. İbrahim Kutluk. Ankara: TTK, 1997.

Dilçin, Cem. *Örneklerle Türk şiir bilgisi*. Ankara: TDK, 1983.

-----, düz. *Yeni tarama sözlüğü*. Ankara: TDK, 1983.

Ed-Dûrî, Abdulaziz. "Bağdad." *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 4. İstanbul: TDV, 1994

425-442.

Ercilasun, Ahmet ve diğerleri. *Başlangıçtan günümüze kadar Türk klasikleri: Tarih antoloji, ansiklopedi*, 12c., İstanbul: Ötüken Yayınları, 1985.

Ertem, Rekin. *Şeyhülislam Yahya Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1995.

Hüseyin Kazım Kadri. *Türk lugatı*. 4c. İstanbul: Devlet Matbaası, 1928.

İpekten, Haluk. *Eski Türk edebiyatı: edebi bilgiler, nazım şekilleri, aruz ölçüsü 2.*

kısım aruz ölçüsü. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi, 1979.

----- ve diğerleri. *Tezkirelere göre divan edebiyatı isimler sözlüğü*, Ankara:

Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.

Kınalızâde Hasan Çelebî. *Tezkiretü's-şü'arâ*. Haz. Dr. İbrahim Kutluk. Ankara: TTK, 1978.

Kurnaz, Doç. Dr. Cemal. *Halk ve divan şiirinin müşterekleri üzerine denemeler*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1990.

Kut, Günay, Prof. Dr. "Metin neşrinde gözönünde tutulacak esaslar" Yayınlanmamış makale.

Latîfî. *Latîfî Tezkiresi*, Haz. Doç Dr. Mustafa İsen. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.

Levend, Agâh Sırrı. *Türk edebiyatı tarihi: giriş*, c. 1. 2. bs. Ankara: TTK, 1984

-----, *Dîvân edebiyatı, kelimeler ve remizler, mazmunlar ve mefhumlar*. 4. bs. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1984.

Mehmed Süreyya. *Sicill-i Osmânî yahud tezkire-i meşâhîr-i Osmâniyye*. 3c. İstanbul: Matbaa-i Amire, 1311.

Onay, Ahmet Talat. *Eski Türk edebiyatında mazmunlar ve izahı*. Haz. Cemal Kurnaz. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1992.

Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih deyimleri sözlüğü*. 4. bs. 3c. İstanbul: MEB, 1993.

Redhouse, James W. *A Turkish and English lexicon: shewing in English the significations of the Turkish terms*. 2nd edition. İstanbul: Çağrı yayınları, 1992.

Saraç, M. A. Yekta. "Klasik Türk edebiyatında manada orijinallik meselesi." *Journal of Turkish Studies*. 2000, 24. 229-235.

Sehi Beg. *Heşt Bihişt: The Tezkire by Sehi Beg, an analysis of the first biographical work on Ottoman poets with a critical edition based on MS. Süleymaniye*

Library, Ayasofya 3544. [Prepared by] Günay Kut. Cambridge, Mass.: Harvard University Printing Office, 1978.

Seyidoğlu, Halil, Prof. Dr. *Bilimsel araştırma ve yazma el kitabı*, gen. 6. bs. İstanbul: Güzem yayınları, 1995.

Steingass, F. *A Comprehensive Persian – English dictionary: including the Arabic words and phrases to be met with in Persian literature.* Beirut: Librairie Du Liban, 1975.

Şemsettin Sami. *Kamus-i Türkî.* 2c. İstanbul: İkdâm Matbaası, 1317 [1899-1900].

Tarlan, Prof. Dr. Ali Nihat. *Necâtî Beg divanı.* İstanbul: MEB, 1997.

Tolasa, Harun. *Ahmed Paşa'nın şiir dünyası.* Ankara: Atatürk Üniversitesi, 1973.

-----, *Sehî, Latîfî, Âşık Çelebi tezkirelerine göre 16. yy.'da edebiyat araştırma ve eleştirisi I.* İzmir: 1983.

Toska, Zehra. “İleriye yönelik araştırmalarla ilgili olarak eski Türk edebiyatı sahasında yazılmış olan tercüme metinleri değerlendirmelerde izlenecek yöntem/ler ne olmalıdır?” *Journal of Turkish Studies.* 2000, 24. 291-306.

Türkiye’de halk ağzından derleme sözlüğü. 12c. Ankara: TDK, 1965-1982.

Uludağ, Süleyman, Dr. *Tasavvuf terimleri sözlüğü.* İstanbul: Marifet Yayınları, 1991.

Ünver, İsmail, Prof. Dr. “Çeviriyazıda yazım birliği üzerine öneriler.” *AÜDTF Türkoloji Dergisi* 11, s. 1. (1993): 51-89.

Yazır, Elmalılı Hamdi. *Kur'an-ı Kerim ve izahlı mealî (Türkçe anlamı).* İstanbul: Nizam Yayınları, 1998.

Yılmaz, Mehmet. *Edebiyatımızda İslâmî kaynaklı sözler: Ansiklopedik sözlük.* İstanbul: Enderun Kitabevi, 1992.